

NIKOLAJ OSTROVSKIJ

Hvordan stålet ble herdet

Oktober

NIKOLAJ OSTROVSKIJ

HVORDAN STÅLET BLE HERDET

NIKOLAJ OSTROVSKIJ

HVORDAN STÅLET BLE HERDET

OVERSATT AV
NATALIA FREDRIKSEN

FORLAGET OKTOBER A/S
OSLO 1976

Nikolai Ostrovskij:
Hvordan stålet ble herdet
Oversatt av
Natalia Fredriksen.

Originalens tittel:
Kak sakaljalas stal
Første gang utgitt av Falken Forlag, Oslo 1950.

© Forlaget Oktober, Oslo 1972.

1. opplag, 1972: 2000
2. opplag, oktober 1976: 3600.

Trykt hos A/S Duplotrykk, Oslo 1976.

ISBN 82-7094-044-5

F Ø R S T E D E L

1. kapitel.

— Hvem av dere var hjemme hos meg siste helg og ble hørt? Reis dere!

En mann med et slapt ansikt, med et tungt kors over messehakelen så truende på elevene.

Det var liksom de små, sinte øynene stakk igjennom de seks som reiste seg fra benkene — fire gutter og to jenter. Barna så engstelig på mannen i messehakelen.

— Sett dere, sa popen og pekte på jentene.

De sukket lettet og satte seg fort ned. De små øynene til far Vasilij festet seg på de fire skikkelsene.

— Kom hit da, kjære venner!

Far Vasilij reiste seg, skjøv stolen vekk og gikk helt bort til guttene som presset seg inntil hverandre.

— Hvem av dere kjeltringer røyker?

Alle fire svarte lavt:

— Vi røyker ikke, far Vasilij.

Popen ble mørkerød i ansiktet.

— Jaså, dere røyker ikke, uslinger. Og hvem er det som har hatt makhorka i deigen? Dere røyker ikke, nei. Nå skal vi se etter med engang! Vreng lommene! Nå, fort! Hva var det jeg sa? Vreng lommene!

Tre av guttene begynte å ta ut det de hadde i lommene og legge det på bordet.

Popen så nøyaktig etter i sømmene og lette etter tobakks-spor. Men han fant ikke noe og vendte seg til den fjerde —

en svartøyd en, kledd i grå skjorte og blå bukser med lapper på knærne.

— Hvorfor står du som en stokk, du da?

Gutten med de svarte øynene sa hult, med en stemme som dirret av hat: — Jeg har ikke lommer.

Og han lot hendene gli nedover sømmene på sidene av buksene.

— Aha, du har ikke lommer! Du tror altså at jeg ikke vet hvem som kunne finne på noe så usselt — ødelegge deigen?! Du tror at du skal få lov til å fortsette på skolen denne gangen også? Nei, kjære deg, nå skal du få føle. Forrige gang fikk din mor overtalt meg til å la deg fortsette, men nå er det slutt. Ut av klassen! — Han tok gutten hardt i øret, slengte ham ut i gangen og lukket igjen døra etter ham.

Det ble stille i klassen, barna krøp sammen. Ingen forsto hvorfor Pavel Kortsjagin, eller Pavka som han ble kalt, skulle kastes ut av skolen. Bare Serjosja Brussjak, Pavkas gode venn, hadde sett hvordan Pavka slo makhorka i påskedeigen til popen, ute på kjøkkenet hvor de seks elevene som ikke hadde kunnet leksene ventet på popen. De hadde måttet komme hjem til ham for å bli hørt.

Pavka gikk ut og satte seg på trammen. Han tenkte på hvordan han skulle komme hjem og hva han skulle si til moren — hun som var så snill mot ham, som arbeidet fra morgen til sent på natten som kokke hos skatteinspektøren.

Tårene holdt på å kvele Pavka.

— Nei, hva skal jeg gjøre nå? Og alt sammen på grunn av denne dumme popen. At jeg skulle finne på å ha makhorka i deigen hans. Det var Serjosjka som fikk meg til det. «Kom,» sa han, «så har vi noe opp i til det skadedyret.» Og så gjorde vi det. Serjosja får ikke føle noenting, men jeg blir sikkert utvist.

Det var lenge siden dette fiendskapet mellom far Vasilij og Pavka begynte. En gang kom Pavka i slagsmål med Misjka Levtsjukov og som straff skulle han være «uten middag».

Forat han ikke skulle finne på noen streker alene i det tomme klasseværelset, tok læreren ham med til de større elevene i annen klasse. Pavka satte seg på den bakerste benken.

Læreren var en mager mann i svart dress. Han fortalte om jorden, om stjernene. Pavka hørte på og ble så forundret at han virkelig hadde lyst til å reise seg og si til læreren: «Det står noe annet i bibelen», men han var redd for å få en overhaling.

I religion pleide Pavka alltid å få fem — den beste karakteren. Han kunne alle salmevers utenat, han kjente nøyaktig til alt i det nye og det gamle testamentet, han visste på prikken hva Gud hadde skapt de forskjellige dagene. Pavka besluttet å spørre far Vasilij. I neste religionstime løftet Pavka hånden så snart popen hadde satt seg til rette i lenestolen. Og da han fikk lov til å snakke reiste han seg.

— Far Vasilij, hvorfor sier læreren i den eldre klassen at jorden har bestått i millioner år, og ikke slik som det står i bibelen — i fem tus . . . — og han falt sammen ved det uhyggelige hvinet som kom fra far Vasilij:

— Hva er det du sier, din kjeltring? Er det slik du lærer Guds ord?

Pavka fikk ikke fram en lyd før popen hadde tatt ham i begge ørene og dunket hodet hans mot veggen. Et minutt senere ble han slengt ut på gangen, forslått og forskremt.

Også av moren fikk Pavka en ordentlig lekse.

Dagen etter kom hun på skolen og fikk overtalt far Vasilij til å ta Pavka inn igjen. Og fra den dagen begynte Pavka å hate popen av hele sin sjel. Han hatet ham og var redd for ham. Pavka tilga aldri de små krenkelsene han opplevde, og han glemte heller ikke julingen han hadde fått av popen uten å ha fortjent den. Han trakk seg inn i seg selv og ble forbitret.

Det var ennå mange små krenkelser gutten fikk oppleve fra far Vasilij. Popen sendte ham ut av klasseværelset, lot ham stå i skammekroken i uke etter uke bare for en bagatell. Popen hørte ham ikke en eneste gang i timene, og derfor måtte han

sammen med de elevene som ikke hadde kunnet leksene komme hjem til popen før påske. Og der på kjøkkenet hadde Pavka hatt makhorka i påskedeigen til popen.

Det var ingen som så det, og likevel visste popen med engang hvem som hadde gjort det.

. . . . Timen var over, ungene kom ut på gårdsplassen og omringet Pavka. Han satt der taus og morsk. Serjosja Brus-sjak kom ikke ut, han følte at også han hadde skyld i det som hadde hendt, men han kunne ikke hjelpe kameraten sin med noe.

Hodet til overlæreren, Jevrem Vasiljevitsj, stakk ut gjennom det åpne vinduet i lærerværelset, og den dype basstemmen fikk Pavka til å fare sammen.

— Send Kortsjagin øyeblikkelig opp til meg! ropte han.

Og Pavka gikk med bankende hjerte til lærerværelset.

Verten i jernbanerestauranten — en middelaldrende, blek mann med fargeløse, falmete øyne, kastet et raskt blick på Pavka som sto litt unna.

— Hvor gammel er han?

— Tolv, svarte moren.

— Nå vel, han kan bli igjen her. Her er betingelsene: åtte rubel måneden og mat de dagene han arbeider, ett døgn arbeid og ett døgn hjemme. Og at han ikke stjeler noe.

— Nei, hva er det De tror! Han kommer ikke til å stjele, det står jeg inne for, sa moren forskrekket.

— Nå, han kan begynne å arbeide i dag, bestemte verten. Han snudde seg til diskedamen som sto bak disken og sa: — Sina, ta gutten med til oppvaskrommet og si til Frosia at hun lar ham få det arbeid som Grisjka har hatt.

Diskedamen la ned kniven som hun holdt på å skjære skinke med, nikket til Pavka og gikk gjennom salen bort til en side-dør som førte ut til oppvaskrommet. Pavka fulgte etter. Moren skyndte seg etter ham og hvisket fort:

— Husk nå, Pavka, heng ordentlig i, ikke gjør skam på oss. Og hun sendte et trist blikk etter ham før hun gikk mot utgangen.

I oppvaskrommet var arbeidet i full gang. En haug tallerkener, gafler og kniver reiste seg på bordet og flere kvinner gned dem med håndklær som de hadde hengende over skulderen.

En rødhåret guttunge med bustet, ustelt hår — han var litt eldre enn Pavka — hadde det travelt med to digre samovarer.

Hele oppvaskrommet var fullt av dampen fra den digre baljen med oppvask. Og til å begynne med kunne Pavka ikke skjelve ansiktene på kvinnene som arbeidet der. Han sto der og visste ikke hva han skulle gjøre av seg.

Diskedamen Sina gikk bort til en kvinne som holdt på å vaske opp, tok henne i skulderen og sa:

— Her er en ny gutt, Frosia, istedenfor Grisjka. Du får forklare ham hva han skal gjøre.

Så snudde Sina seg mot Pavka, pekte på den kvinnen som hun nettopp hadde kalt Frosia og sa:

— Det er hun som bestemmer her. Hun skal si til deg hva du skal gjøre. Og så snudde hun seg og gikk tilbake til disken.

— Javel, svarte Pavka lavt og så spørrende på Frosia som sto foran ham. Frosia tørket svetten av pannen, så ned på ham liksom hun skulle undersøke hva han var verdt, brettet opp ermet som holdt på å krype ned og sa med behagelig bryststemme:

— Arbeidet ditt, kjære venn, er ikke noen heksekunst. Denne beholderen her skal du altså varme opp om morgenen, og du skal alltid passe på at det er kokende vann i den. Og så må du selvsagt hogge ved, og så er det disse samovarene her, det er også ditt arbeid. Og siden må du tørke kniver og gafler og tømme skyller, når det trenges. Arbeid skal det bli nok av, kjære venn, du får nok opp varmen, sa hun med Kostromadialekt med trykk på a-ene. Og Pavka følte seg lettere til mote da han hørte denne dialekten og så på det røde ansiktet med oppstoppernesen.

— Den tanten her er visst ikke så verst, — tenkte han med seg selv og han fattet mot og spurte Frosia:

— Og hva skal jeg gjøre nå, tante?

Han sa det og stoppet opp med engang. En lattersalve fra de andre kvinnene i oppvaskrommet overdøvet ordene hans.

— Ha-ha-ha! . . . Frosia har fått en nevø alt

— Ha-ha! lo Frosia selv mest av alle.

Gjennom dampen hadde Pavka ikke sett ansiktet hennes ordentlig, og han hadde ikke skjønt at Frosia selv ikke var mer enn atten år gammel.

Nå ble han helt forvirret, og han snudde seg mot gutten og spurte:

— Hva skal jeg gjøre nå?

Men gutten fniste bare lavt:

— Det får du spørre tanten din om, hun gir deg beskjed om allting, jeg er bare midlertidig her, jeg. — Og han snudde seg og løp ut på kjøkkenet.

— Kom her, hjelp oss å tørke gaflene, hørte Pavka en stemme bak seg. Det var en eldre kvinne som holdt på med oppvasken.

— Hvorfor brøler dere slik? Var det så rart det gutten sa? Her ta det, sa hun og rakte et håndkle til Pavka, ta den ene enden mellom tennene og spenn den andre enden fast her og dra så gaffeltennene over håndkleet slik, så de blir gullende rene. Det er de strenge med her hos oss. Gjestene ser nøye på gaflene, og hvis de finner noe skitt, så er ulykken ute, da kaster vertinnen oss ut uten videre.

— Vertinnen? spurte Pavka. — Det er jo en vert her. han som tok inn meg nå.

Kvinnen lo.

— Verten er som et møbel omtrent, min sønn, en madrass er han. Det er vertinnen som er hodet her i gården. Hun er ikke hjemme i dag. Når du har arbeidet her en stund får du nok se.

Døra gikk opp og tre kelnere ~~med~~ hauger av oppvask kom inn.

En av dem, en bredskuldret mann med skjeve øyne og et stort firkantet ansikt sa:

— La det gå litt unna nå. Nå har vi tolvtoget øyeblikkelig og dere holder fremdeles på å somle.

Han kastet et blikk på Pavka og spurte:

— Hvem er det da?

— En ny en, svarte Frosia.

— Jaså, en ny en? sa han. — Nå vel — den tunge hånden hans la seg på skulderen til Pavka og puffet ham bort til samovarene — de må alltid være ferdige, og her ser du — den ene er sloknet og den andre er det så vidt liv i. I dag skal vi la det gå, men hvis det gjentar seg i morgen, skal du få en i trynet. Skjønner du?

Pavka tok fatt på samovarene uten et ord.

Slik begynte arbeidslivet for Pavka. Aldri hadde han anstrengt seg slik som den første arbeidsdagen. Han forsto at det var noe annet enn hjemme. Der kunne han la være å adlyde moren. Men her hadde mannen med de skjeve øynene tydelig sagt fra — hvis du ikke gjør som jeg sier, får du en i trynet.

De tykkmavete samovarene tok fire bøtter vann og gnistene føyk når Pavka blåste opp ilden i dem. Han hadde tatt av seg den ene støvelen og satt den på pipen for å få bedre trekk. Han grep avfallsbøttene og stormet ut til avfallsdynga, la på mer ved under vannbeholderen, tørket håndklær på de kokende samovarene, gjorde alt han fikk beskjed om. Sent på kvelden gikk Pavka trett ned på kjøkkenet. Den middelaldrende Anisia så på døra som hadde lukket seg igjen etter Pavka og sa:

— Det var da en unormal gutt, han flyr fram og tilbake som gal. Det er nok ikke bare for moro skyld han er blitt sendt hit.

— Ja, det er en ivrig gutt, sa Frosia, — ham behøver en ikke å skynde på.

— Han blir nok snart utslitt, svarte Lusja, — alle er ivrige til å begynne med . . .

Klokken syv om morgenen var Pavka ferdig — utslitt etter den søvnløse natten og all løpingen. Han overleverte de kokende samovarene til avløseren sin — en gutt med et rundt ansikt og frekke øyne.

Gutten så etter at alt var i orden og at samovarene kokte. Så puttet han hendene i lommene, spyttet ut mellom tennene, så hånlig og overlegent på Pavka med blasse øyne og sa i en bestemt tone:

— Hei du, din slappfisk! I morgen kommer du til avløsning klokken seks.

— Hvorfor seks? — spurte Pavka. — Avløsningen er jo klokken syv.

— La bare de som avløser klokken syv gjøre det, du får komme klokken seks. Og hvis du begynner å plapre, så skal jeg nok pynte deg opp i portrettet. Du tror vel du kan kjekke deg og bli grov i kjeften, du som såvidt er begynt her.

Oppvaskpikene som hadde fått avløsning av nye, passet interessert på de to guttene. Den frekke tonen og den utfordrende måten den andre gutten brukte, fikk Pavka til å bli rasende. Han tok et skritt mot avløseren sin og skulle akkurat til å dra ordentlig til ham, men så ble han redd for å bli kastet ut på sin første arbeidsdag.

Han ble mørkerød og sa:

— Ta det litt med ro, ikke kjør på, du kunne komme til å svi deg. Jeg kommer klokken syv i morgen, og slåss kan jeg like godt som deg, hvis du har lyst til å prøve — vær så god.

Motstanderen vek bakover mot vannbeholderen og så forundret på Pavka som reiste bust på den måten. Han hadde ikke ventet en så besluttosom motstand og ble litt paff.

— Nå vel, vi får se, mumlet han.

Den første dagen hadde gått bra, og Pavka gikk hjemover og følte seg som et menneske som redelig har fortjent sin hvile. Nå arbeidet han, og ingen kunne si til ham at han ikke tjente sitt brød.

Morgensolen steg dovent opp bak det digre sagbruket. Snart

ville Pavka få se det lille huset der han bodde. Her var det, like bak Letsjinskijs eiendom.

«Mor sover sikkert ikke lenger, og jeg kommer fra arbeidet,» tenkte Pavka. Han gikk fortere og plystret. «Det er i grunn slett ikke så verst at jeg ble kastet ut av skolen. Den forbaskede popen hadde likevel ikke latt meg være i fred, og nå kan jeg blåse helt i ham», tenkte Pavka da han kom nærmere huset. Og da han lukket opp grinden husket han: «Og han derre blasse fyren må nok absolutt få en omgang.»

Moren holdt på med samovaren ute på gårdsplassen. Da hun fikk se Pavka spurte hun riktig:

— Nå, hvordan gikk det?

— Fint, svarte Pavka.

Moren ville visst forberede ham på noe. Han forsto — i det åpne vinduet kunne han se den brede ryggen til Artjom — broren.

— Han kom i går og han blir her. Han skal arbeide på jernbaneverkstedet.

Pavka lukket opp døra litt nølende.

Den digre skikkelsen som satt ved bordet med ryggen mot ham snudde seg, og de barske øynene til broren kikket på Pavka fram under de tykke svarte øyebrynene.

— Jaså, er du der, din markhorkafyr? Nå, goddag da!

Samtalen med broren varslet ikke noe godt for Pavka.

«Artjom vet allting allerede,» tenkte Pavka, «og han kan både skjelle og slå.»

Pavka var litt redd for Artjom.

Men Artjom hadde visst ikke tenkt å slå. Han satt på krakken og støttet albueene i bordet og tok ikke øynene fra Pavka — var det et hånlig blikk, eller et foraktelig blikk?

— Du er altså ferdig med universitetet alt, du kan alle vitenskapene, så nå har du tatt fatt på søppelen? sa Artjom.

Pavka stirret på en sprekke i golvet og studerte et spikerhode som stakk fram. Men Artjom reiste seg og gikk ut på kjøkkenet.

«Det blir visst ingen omgang nå,» sukket Pavka lettet.

Da de drakk te spurte Artjom Pavka rolig ut om det som hadde hendt på skolen.

— Nei, hva skal vi gjøre videre med deg, du som finner på slike streker? sa moren trist. — Hva skal vi gjøre med ham? Og hvordan er han blitt slik? Herre min Gud så mange plager jeg har hatt med den guttungen, klaget hun.

Artjom skjøv den tomme koppen til side og sa til Pavka:

— Hør her, kjære bror. Siden det har gått på den måten får du være på vakt nå, ikke finn på noe på arbeidet, men gjør alt som skal gjøres. Hvis du blir kastet ut derfra òg, så skal jeg gjøre helvete hett for deg som aldri før. Husk det. Det får være nok med å pine mor. Det samme hvor han snur seg hen, overalt går det galt, overalt lager han noe bråk. Men nå er det stopp. Når du har arbeidet et år, skal jeg be om at du blir tatt inn som læregutt ved jernbaneverkstedet, for der borte mellom søppelen blir det ikke menneske av deg. Du må lære et håndverk. Nå er du for liten ennå, men hvis jeg ber om det om et års tid så kanskje de tar deg. Jeg flytter over hit og skal arbeide her. Mor skal ikke ta arbeid mer. Hun har krøket ryggen nok for all slags kjeltringer. Men pass deg, du Pavka, oppfør deg som et menneske.

Han rettet seg opp i hele sin digre lengde, tok på seg jakken som hang over stolryggen og sa til moren:

— Jeg skal ut et ærend og blir borte en times tid. — Så bøyde han seg for å komme gjennom døra og gikk ut.

Da han var ute på gårdsplassen og kom forbi vinduet sa han:

— Jeg har hatt med et par støvler og en kniv til deg, du får det av mor.

Jernbanerestauranten holdt oppe hele døgnet rundt.

Seks linjer møttes ved jernbaneknutepunktet. Stasjonen var stappfull av mennesker og det ble bare stille to—tre timer om natten, mellom to tog. Hundrer av tog kom og gikk i alle retninger på stasjonen. Fra fronten og til fronten. Fra fron-

ten med lemlestede, vansirede mennesker og til fronten med en strøm av nye mennesker i grå, ensformige kapper.

I to år snurret Pavka rundt i dette arbeidet. Kjøkkenet og oppvaskrommet — det var alt han så på disse to årene. Arbeidet gikk hektisk i det digre kjellerkjøkkenet. Det var over tyve stykker som holdt på der. Ti kelnere fór fram og tilbake mellom restauranten og kjøkkenet.

Nå fikk Pavka ikke lenger åtte, men ti rubel. Han hadde vokst og blitt kraftigere på de to årene. Og det var mye han måtte igjennom i løpet av denne tiden. I et halvt år var han kjøkkengutt og holdt på å røkes i kjøkkenosen. Så ble han slengt tilbake til oppvaskrommet — det var den allmektige kokken som kastet ham ut. Han likte ikke denne gutten som nødig ga etter — en kunne nesten vente å få et knivstikk når en ga ham en overhaling. Pavka hadde nok for lenge siden blitt kastet ut av den grunn, men den utrettelige arbeidsiveren hans reddet ham. Arbeide kunne Pavka mer enn alle andre, uten å bli utslitt.

I de timene da restauranten arbeidet for fullt, styrtet han fram og tilbake som en vill, med tebrett, tok de fire—fem trinnene ned til kjøkkenet i ett sprang, og så tilbake igjen.

Om natten når trengselen i de to salene holdt opp, kom kelnene sammen nede i lagerrommene. Og så begynte et vilt hasardspill — det ble spilt kort. Da hendte det ofte at Pavka så pengesedler ligge på bordene. Han undret seg ikke over at de hadde så mye penger — han visste at hver av dem på det døgnet de hadde tjeneste fikk tredve—førti rubel i drikkepenger. Det var femtikopek og en rubel av gangen. Og siden drakk de seg fulle og drev med kortspill. Pavka ergret seg over dem.

«Forbannede kjeltringer,» tenkte han. «Artjom for eksempel, han er fin låsesmed og han får åtteogførti rubel, og jeg får ti. Og de får det samme på et døgn — og for hva? Bringe og hente — det er det hele. Og så drikker de opp og spiller bort pengene.»

Pavka så på dem akkurat som på sjefene sine — det var fremmede folk, fiender. «De er tjenere her, de uslingene, men konene og sønnene deres bor i byen som rikfolk.»

De hadde noen ganger med seg sønnene sine, kledd i gymnasiastuniformer, eller også konene som holdt på å flyte ut av velvære. «Og de har kanskje mer penger enn det herskapet de varter opp for», tenkte Pavka. Han undret seg heller ikke over det som foregikk om nettene i krokene på kjøkkenet eller i restaurantens lagerrom. Pavka visste godt at ingen oppvaskpike eller serveringsdame kunne bli lenge i arbeidet hvis hun ikke solgte seg for noen rubel til enhver som hadde makt og myndighet her.

Det var helt ned på livets dyp Pavka fikk kikke, på livets bunn, i en brønn. Og det kom et pust av mugg og råttent myrvann mot ham som var så grådig til å oppta alle nye, ukjente inntrykk.

Artjom hadde ikke klart å skaffe plass til broren sin som læregutt på jernbaneverkstedet. De tok ikke inn gutter som var yngre enn femten år. Og Pavka ventet på den dagen da han kunne forlate dette stedet — den digre, sotete murbygningen trakk ham til seg.

Han var ofte der og besøkte Artjom, så på vognene sammen med ham og prøvde å hjelpe til med noe.

Særlig kjedelig ble det da Frosia sluttet.

Nå var ikke den muntre, lattermilde jenta der lenger, og Pavka følte enda tydeligere hvor gode venner de var blitt. Når han om morgenen kom til oppvaskrommet og hørte de morske ropene fra oppvaskpikene, kjente han seg tom og ensom.

I en pause om natten holdt Pavka på å legge ved i ovnen under beholderen. Han satt på huk foran den åpne ovnsdøra og så på ilden med mysende øyne. Han følte seg vel i varmen fra ovnen. Det var ingen i oppvaskrommet.

Uten at han selv merket det vendte tankene tilbake til det som hadde hendt for kort tid siden, med Frosia, og et bilde sto tydelig fram foran ham:

Forrige lørdagsnatt gikk Pavka nedover trappa til kjøkkenet. I hjørnet krøp han opp på en vedstabel —han var nysgjerrig og ville se om spillerne som vanlig holdt på i lagerrommet.

Der var spillet i full gang. Salivanov som var mørkerød av opphisselse holdt banken.

Det klang skritt nedover trappa. Pavka snudde seg — Prokhosjka kom gående. Pavka krøp under trappa og ventet på at Prokhosjka skulle forsvinne ut på kjøkkenet. Det var mørkt under trappa og Pavka kunne ikke se ham.

Prokhosjka svingte nedover og Pavka så nå den brede ryggen hans og det store hodet. Så var det et menneske til som kom ned trappa med raske, lette skritt og Pavka hørte en kjent stemme:

— Prokhosjka, vent.

Prokhosjka stoppet, snudde seg og så opp.

— Hva vil du? brummet han.

Skrittene klapret nedover trappa og Pavka fikk øye på Frosia.

Hun tok kelneren i armen og sa med usikker, gråtkvalt stemme.

— Prokhosjka, hvor er pengene som oberstløytnanten ga deg?

— Hva? Pengene? Har jeg ikke gitt deg penger? spurte han skarpt og sint.

— Men han ga deg jo tre hundre rubel. Det hørtes ut som Frosia tvang tårene tilbake.

— Tre hundre rubel, sier du? sa Prokhosjka giftig. — Du vil altså ha dem? Er det ikke litt dyrt, frøken, for en oppvaskpike? Jeg tror det klarer seg med de femti du fikk. Tenk, for en lykke! Det er finere damer, med utdannelse som ikke tar så mye engang. Du får si takk for det — sove en natt og

grafse til deg femti rubel. Ikke noe tull. Jeg kan gi deg ti eller tyve til, og så er det slutt. Og hvis du ikke er dum så kan du tjene litt til ved siden av, jeg skal yte deg proteksjon. Og Prokhosjka snudde seg og gikk ut på kjøkkenet.

— Din usling, ditt udyr! ropte Frosia etter ham. Hun lente seg mot veden og brast i gråt.

Det er umulig å gjengi de følelser som grep Pavka da han hørte denne samtalen og sto der i mørket under trappa og så Frosia som skalv og slo hodet mot vedkubbene. Pavka ga ikke en lyd fra seg, han grep hardt i jernsøylene under trappa og gjennom hodet fór det klart og tydelig:

«De har solgt henne òg, de skurkene. Å, Frosia, Frosia . . .!»

Enda dypere og sterkere ble hatet til Prohosjka og alt omkring ble likegyldig og forhatt. «Å, bare jeg hadde krefter skulle jeg banke ihjel denne uslingen! Hvorfor er jeg ikke stor og sterk som Artjom?»

Ilden i ovnen flammet opp og sloknet, de røde tungene skalv og flettet seg sammen til én lang, blåaktig spon. Og Pavka syntes at et eller annet hånlige, spydige vesen strakte tungen til ham.

Det var stille i rommet, det bare knitret i ovnen og fra kranen falt dråpene med jevne drypp.

Klimka satte den siste blankpussede kjelen opp på hylla og tørket av hendene. Det var ingen på kjøkkenet. Kokken og kjøkkenjentene sov i avkledningsrommene. Kjøkkenet var stilnet av for de tre nattetimene, og denne tiden pleide Klimka alltid å tilbringe oppe hos Pavka. Kjøkkengutten var blitt virkelig gode venner med den svartøyde gutten i oppvaskrommet. Da Klimka kom opp så han Pavka sitte på huk foran den åpne ovnsdøra. Pavka la merke til at skyggen fra den kjente bustete skikkelsen gled over veggen og han sa uten å snu seg:

— Sett deg, Klimka.

Klimka krøp opp på kubbene som lå oppå hverandre og

la seg. Han så på Pavka som satt uten å si noe og sa med et smil:

— Hva er det du tryller fram der foran ilden?

Pavka gjorde en anstrengelse og rev løs øynene fra ildtun-
gene. To digre, blanke øyne så på Klimka. Og Klimka så en
dyp tristhet i disse øynene. Det var første gang Klimka så
denne tristheten i øynene til kameraten.

— Du er så rar i dag, Pavka . . . Og han tidde litt og spurte:

— Har det hendt noe?

Pavka sto opp og satte seg ved siden av Klimka.

— Det har ikke hendt noe, svarte han med hul stemme. —
Det er tungt å være her, Klimka. Og han knyttet nevene som
lå på knærne.

— Hva er det som går av deg i dag? fortsatte Klimka og
reiste seg opp på albuen.

— I dag, sier du? Det har alltid vært slik, helt fra jeg be-
gynte å arbeide her. Bare se hva som foregår her! Vi ar-
beider som kameler, og som takk slår de oss i trynet, alle
som har lyst til det, og ingen forsvarer oss. Det var sjefene
som ansatte oss for å arbeide for dem, men alle har rett til å
slå oss, bare de har krefter til det. Du kan jo gjerne dele deg
i to, og likevel kan du ikke gjøre alle tilpass, og den som du
ikke har gjort tilpass, han dunker løs på deg. Du anstren-
ger deg av alle krefter for å gjøre det så godt som mulig,
så ingen har noe å henge seg i, du kaster deg til alle kanter,
men likevel er det noen som ikke får alt i rett tid — og så er
det bank . . .

Klimka avbrøt ham forskrekket.

— Ikke skrik slik, ellers kommer det noen og hører det.
Pavka sprang opp.

— Ja, bare la dem høre det, jeg går likevel herfra. Måke
snø fra skinnegangen er bedre enn å være her, her er det
som i en grav, den ene kjeltringen opp på den andre. Så mye
penger som de har alle sammen! Og oss regner de for dyr,
med jentene gjør de akkurat som de vil, og hvis det er en

av dem som er bra og ikke gir etter, så kaster de henne ut med engang. Hvor skal de gjøre av seg? De samler opp flyktninger, hjemløse, sultne. Og de holder fast ved brødbiten, her har de ihverfall mat, og de er så sultne at de går med på allting.

Han snakket så forbitret at Klimka ble redd for at noen skulle høre dem. Han sprang opp og lukket igjen døra. Og Pavka fortsatte å snakke om alt det som hadde samlet seg opp i sinnet hans.

— Du tier jo, Klimka, når de slår deg. Hvorfor tier du?

Pavka satte seg på en krakk ved bordet og lot hodet trett falle ned på hendene. Klimka la ved i ovnen og satte seg også ved bordet.

— Skal vi ikke lese i dag? spurte han Pavka.

— Vi har ikke noen bok, kiosken er stengt, svarte Pavka.

— Hva, har de ikke oppe i dag? spurte Klimka forundret.

— Gendarmene har tatt mannen som selger der. De har funnet noe hos ham.

— Hvorfor tok de ham?

— Det er visst politikken.

Klimka så tvilende på Pavka.

— Og hva er denne politikken for noe?

Pavka trakk på skuldrene.

— Det vet da faen! Folk sier at når det er noen som er imot tsaren, så kalles det for politikk.

Klimka fór forskrekket sammen.

— Finnes det slike folk da?

— Jeg vet ikke, svarte Pavka.

Døra gikk opp og Glasja kom søvnig inn i oppvaskrommet.

— Hvorfor sover dere ikke, barn? Dere kan legge dere en times tid, så lenge det ikke er noen tog. Gå, Pavka, jeg skal passe kjelen.

Pavkas arbeid sluttet brått og ikke slik som han hadde tenkt seg.

En frostdag i januar holdt Pavka på å gjøre seg ferdig med

skiftet sitt, men gutten som skulle avløse ham var ikke kommet. Pavka gikk til vertinnen og sa at han skulle hjem, men hun lot ham ikke få lov til å gå. Og så måtte Pavka trett som han var holde på i et døgn til, og mot natten var han helt utslitt. I pausen måtte han fylle kjelene og koke opp vannet til tre-toget.

Pavka åpnet kranen — det kom ikke noe vann. Vannpumpen arbeidet antagelig ikke. Han lot kranen stå åpen, la seg på veden og sovnet — trettheten overvældet ham.

Noen minutter senere begynte det å klukke og risle i kranen og vannet rant ned i kjelen, fylte den helt og fortsatte å renne nedover flisene og ut over golvet — som alltid var det tomt i oppvaskrommet. Det ble mer og mer vann. Hele golvet ble oversvømmet og det begynte å renne under døra og inn i venteværelset.

Bekkene rant under bagasjen til de reisende som lå og sov. Det var ingen som la merke til det før vannet nådde fram til en av de reisende som lå på golvet og sov. Han sprang opp, satte i et skrik og styrtet til sakene sine. Det ble et veldig oppstyr.

Og det ble stadig mer og mer vann.

Prokhosjka som holdt på å ta av bordet i spisesalen, styrtet til da han hørte passasjerene skrike. Han hoppet over vannpyttene, løp bort til døra og rev den opp. Vannet strømmte nå fritt inn i venteværelset.

Skrikene ble høyere. De kelnerne som var i tjeneste løp inn i oppvaskrommet. Prokhosjka styrtet bort til den sovende Pavka.

Det ene slaget etter det andre drysset ned over gutten som ble helt sløv av smerte.

Han var søvndrukken og forsto ingenting. Skarpe lyn flammet opp foran øynene og en brennende smerte fór gjennom kroppen.

Han var helt forslått og klarte såvidt å komme seg hjem.

Morgenen etter spurte Artjom Pavka dystert om alt det som hadde hendt.

— Hvem var det som slo deg? spurte Artjom med hul stemme.

— Prokhosjka.

— Nå vel, bare bli liggende.

Artjom tok på seg lærjakken og gikk ut uten et ord.

— Kan jeg få snakke med kelneren Prokhor? spurte en fremmed arbeider Glasja.

— Han kommer straks, vent litt, svarte hun.

Den digre skikkelsen lente seg mot dørkarmen.

— Godt, jeg kan vente.

Prokhosja som bar en hel haug med oppvask på et brett sparket opp døra og kom inn i oppvaskrommet.

— Der er han, sa Glasja og pekte på Prokhosjka.

Artjom tok et skritt fram, la hånden tungt på skulderen til kelneren, stirret på ham og sa:

— Hvorfor har du slått Pavka, broren min?

Prokhosjka prøvde å gjøre skulderen fri, men et uhyggelig slag rev ham overende. Han prøvde å reise seg, men et enda uhyggeligere slag fikk ham til å falle tilbake igjen.

De skremte oppvaskpikene fór unna til alle kanter.

Artjom snudde seg og gikk.

Prokhosjka vred seg på golvet, blodig og forslått.

Om kvelden kom Artjom ikke hjem fra jernbaneverkstedet.

Moren fikk vite at Artjom var blitt arrestert.

Seks døgn senere kom Artjom hjem om kvelden, moren lå alt og sov. Han snudde seg mot Pavka som satt i senga og spurte vennlig:

— Nå, har du kommet deg, bror? Han satte seg ved siden av ham. — Det hender verre ting. Så tidde han en stund og la til: — Det gjør ingenting, du skal begynne på elektrisitetsverket, jeg har alt snakket med dem om deg. Der kan du lære et skikkelig arbeid.

Pavka trykket den digre hånden til Artjom hardt med begge hendene sine.

2. kapitel.

En forbløffende nyhet stormet inn i den lille byen som en hvirvelvind: «Tsaren er styrtet!»

Folk i byen ville ikke tro det.

Et tog kom krypende inn på perrongen i snøstormen. To studenter med gevær over kappene og en avdeling revolusjonære soldater med røde bind på armen hoppet av. De arresterte stasjonsgendarmene, en gammel oberst og sjefen for garnisonen. Og så begynte folk i byen å tro på det. Tusener av mennesker dro bortover de snødekte gatene til torget.

De hørte grådig på de nye ordene: frihet, likhet, broderskap.

Dagene gikk, larmende dager, bevegede og glade dager. Så ble det stille og bare det røde flagget over rådhuset hvor men-sjevikene og Bund-folkene* hadde satt seg fast, fortalte om den forandringen som var foregått. Ellers var allting som før.

Mot slutten av vinteren fordelte et garde-kavalleriregiment seg rundt omkring byen. Om morgenen pleide avdelinger å dra til stasjonen for å gripe dessertører som rømte fra sørvest-fronten.

Kavalleristene så tykke og mette ut i ansiktet, det var høye kraftige folk. Offiserene var mest grever og fyrster, de hadde gylne skulderklaffer og sølvkanter langs buksene, — alt var som i tsarens tid liksom det ikke hadde vært noen revolusjon.

For Pavka, Klimka og Serjosjka Brussjak var ingenting for-andret. Herskapet var det gamle. Først i de regnfulle novemberdagene begynte det å foregå noe rart. Nye mennesker beveget seg på stasjonen, det var mest soldater fra skytter-gravene, og de hadde et underlig navn — «bolsjevikere».

Det var ikke så godt for noen å gjette seg til hvor dette faste, vektige navnet kom fra.

Gardistene hadde nok ikke lett for å holde tilbake soldatene

* Bund en organisasjon blant det jødiske håndverksproletariat i Russland o. a.

som deserterte fra fronten. Stadig oftere sprang rutene på stasjonen av geværssalver. Hele grupper rev seg løs fra fronten og verget seg med bajonettene hvis de ble stoppet. I begynnelsen av desember kom det hele tog fulle.

Gardistene oversvømmet stasjonen, de tenkte de skulle stoppe desertørene, men de ble møtt med maskingeværild. Menesker som var vant til å møte døden vrimlet fram fra vognene.

De grå frontsoldatene jagde gardistene inn i byen. Og da de var ferdige med det dro de tilbake til stasjonen og reiste videre.

En dag på våren 1918 kom de tre vennene fra Serjosja Brussjak hvor de hadde spilt kort. Underveis gikk de innom hagen til Kortsjagin. De la seg ned på graset. Det var kjedelig. Alt det de hadde vært vant til å drive med var de blitt lei nå. De begynte å tenke på hvordan de best skulle tilbringe dagen. Så klang hestehover bak dem, og en rytter kom fram på veien. Hesten tok i et sprang grøfta som skilte veien fra det lave hagegjerdet. Rytteren viftet med pisken til Pavka og Klimka som lå i hagen:

— Hei, gutter, kom hit!

Pavka og Klimka sprang opp og løp bort til gjerdet. Rytteren var full av støv — et tykt lag støv dekket lua som satt bak i nakken. Også uniformen var helt tilstøvet. En revolver og to tyske håndgranater hang i en sterk soldatrem.

— Hent litt drikkevann, gutter! ba rytteren, og da Pavka var løpt inn etter vannet, sa han til Serjosjka som stirret på ham. — Hør her, gutt, hva slags myndigheter er det her i byen?

Serjosja fikk hastverk med å fortelle rytteren alt nytt fra byen:

— Vi har ikke hatt noen myndigheter i to uker nå. Det er ikke noe annet enn selvforsvar. Innbyggerne holder vakt etter tur. Og hvem er De da? spurte han også.

— Nå, hvis du får vite for mye blir du fort gammel, sa rytteren med et smil.

Pavka kom løpende ut av huset med et krus vann i hånden.

Rytteren drakk vannet grådig ut i ett drag, ga kruset tilbake til Pavka, galloperte avgårde og forsvant i furuskogen.

— Hvem var det? spurte Pavka Klimka forundret.

— Hvordan skal jeg vite det? svarte Klimka og trakk på skuldrene.

— Det blir vel nye myndigheter igjen. Derfor er også Letsjinskijs reist i går. Og siden de rike rømmer — kommer sikkert partisanene, løste Serjosja dette politiske spørsmål bestemt og endelig.

Argumentene var så overbevisende at både Pavka og Klimka straks var enig med ham.

Guttene fikk ikke anledning til å snakke skikkelig om dette, før det igjen klang i hestehover på veien. Alle tre styrtet bort til gjerdet.

Fram av skogen bak huset til forstmannen som guttene såvidt kunne skimte, kom det mennesker og vogner. Og like ved veien kom femten ryttere med geværet tvers over sadelen. To red foran — en middelaldrende mann i en kappe med et offisersbelte rundt og en kikkert på brystet, og ved siden av ham den rytteren som guttene nettopp hadde sett. Den middelaldrende mannen hadde en rød sløyfe på kappen.

— Hva var det jeg sa? sa Serjosja og puffet Pavka i siden med albuen. — Ser du, han har en rød sløyfe. Det er partisaner. Om jeg så skal sprekke — det er partisaner . . . — og han hvinte av glede og hoppet over gjerdet rett ut på veien.

De to andre fulgte etter. Alle tre sto nå på veikanten og så på rytterne som nærmet seg.

Nå var de like ved dem. Rytteren som guttene hadde sett før nikket til dem, pekte med piskens på huset til Letsjinskijs og spurte:

— Hvem bor i det huset?

Pavka prøvde å holde tritt med hesten mens han fortalte:

— Her bor advokat Letsjinskij. Han rømte i går. Han var vel redd for dere . . .

— Hvordan vet du hvem vi er? — spurte den middelaldrende mannen og smilte.

Pavka pekte på sløyfen og svarte:

— Og hva er det for noe? Det synes med engang . . .

Folk strømmet ut på gata og så nysgjerrig på avdelingen som dro inn til byen. De tre vennene sto ved veikanten og så også på de støvede, trette rødearmistene.

Da den eneste kanonen i avdelingen hadde drønnet forbi og vognene med maskingeværene var forsvunnet, dro guttene etter partisanene og gikk først hjem etterat avdelingen hadde stoppet i byens sentrum og begynte å fordele seg på de forskjellige husene.

Om kvelden satt fire mennesker i den store stuen i huset til Letsjinskijs, ved det store bordet med utskårne føtter. Det var avdelingens leder kamerat Bugakov og tre andre ledende medlemmer av avdelingen. Bulgakov var en middelaldrende mann med gråsprengt hår.

Han foldet ut et kart over guvernementet, trakk opp noen linjer med neglen og sa henvendt til en mann med brede kinnben og kraftige tenner på den andre siden av bordet:

— Du sier at vi må slåss her, kamerat Jermatsjenko, men jeg tror vi må videre i morgen tidlig. Det hadde vært bra å dra i natt alt, men folkene er trette. Vår oppgave er å greie å trekke oss tilbake til Kasatin før tyskerne kommer dit. Yte motstand med våre krefter — det er jo latterlig . . . En kanon og tredve kuler, to hundre bajonetter og seksti sabler — en kolossal styrke. Tyskerne kommer som en jernlavine. Vi kan bare slåss hvis vi er sammen med andre røde avdelinger på tilbaketog. Vi må jo huske, kamerat, at det foruten tyskerne også finnes mange forskjellige kontrarevolusjonære bander underveis. Min mening er at vi må dra i morgen tidlig etter at vi har sprengt brua bak stasjonen. Det tar tyskerne en to-tre dager å sette den i stand igjen. Fremrykningen langs

jernbanelinjen blir oppholdt. Hva mener dere, kamerater? La oss bestemme oss, sa han til de tre som satt ved bordet.

Strusjkov som satt på skrå over bordet for Bulgakov tygde litt på leppene, så på kartet, kastet et blikk på Bulgakov og greide til slutt å presse fram det ordet som satt fast i halsen:

— Jeg . . . st . . . tøtter Bulgakov.

Den yngste av dem, en kar i arbeidsbluse var også enig:

— Bulgakov har rett han.

Og bare Jermatsjenko, han som hadde snakket med guttene om ettermiddagen, ristet på hodet.

— Hva faen har vi da fått sammen avdelingen for? For å trekke oss tilbake for tyskerne uten å slåss? Jeg synes vi må møte dem her. Vi er lei av å spille reddharer . . . Sto det til meg tok vi opp kampen her . . . Han skjøv stolen brått tilbake, reiste seg og gikk fram og tilbake gjennom rommet.

Bulgakov så bebreidende på ham.

— Slåss må en med forstand, Jermatsjenko. Sende folk ut i den sikre ødeleggelse og undergang — det kan vi ikke gjøre. Og det ville også være latterlig. Etter oss kommer en hel divisjon, med tungt artilleri, panservåpen . . . Vi må ikke være barnslige, kamerat Jermatsjenko . . . Og han sluttet henvendt til de andre: — Det er altså avgjort — vi drar i morgen tidlig . . . Det neste spørsmålet gjelder forbindelsen, fortsatte Bulgakov møtet. — Siden vi er de siste som trekker oss tilbake, er det vår oppgave å organisere arbeidet bak tyskernes front. Her er det et stort jernbaneknutepunkt, byen har to stasjoner. Vi må sørge for å ha en pålitelig kamerat i arbeid på stasjonen. Nå skal vi avgjøre, hvem som skal bli igjen her for å få i gang arbeidet. Kom med forslag.

— Jeg tror at matrosen Sjukhraj må bli igjen her, sa Jermatsjenko og gikk bort til bordet. — For det første er Sjukhraj herfra. For det annet er han låsesmed og montør — han kan få arbeid på stasjonen. Og så er det ingen som har sett ham sammen med avdelingen vår — han kommer først i natt.

Han er en oppvakt kar, og han kommer til å få sakene i orden her. Jeg mener at han akkurat er mannen.

Bulgakov nikket.

— Det er riktig, jeg er enig med deg, Jermatsjenko. Dere har ikke noe å innvende, kamerater? henvendte han seg til de andre. — Nei. Altså er spørsmålet klart. Vi lar Sjukraj få penger og fullmakt til å arbeide her . . . Nå har vi det tredje og siste spørsmålet kamerater, sa Bulgakov. — Det er spørsmålet om våpnene som er i byen. Her er det et helt lager med geværer — tyve tusen som er igjen fra tsarkrigen. De er lagret i en låve og ligger der glemt av alle. Jeg har fått vite det av bonden som eier låven. Han vil gjerne bli kvitt våpnene . . . Det er klart at vi ikke kan etterlate dem til tyskerne. Jeg mener at vi må brenne dem opp. Og gjøre det straks, så alt er ferdig til morgenen. Men det er farlig å tenne på — låven står i utkanten av byen, omgitt av små fattige gårder. Det kan begynne å brenne der.

Det ble liv i Strusjkov med den kraftige kroppen og de lange skjeggstubbene.

— Hv . . . hv . . . hvorfor brenne dem opp? Jeg t . . . tror det er b . . . best å d . . . dele dem ut til be . . . befolkningen.

Bulgakov snudde seg raskt mot ham:

— Dele ut, sier du?

— Riktig. Det er riktig! ropte Jermatsjenko henrykt. — Dele ut våpnene til arbeiderne og til befolkningen ellers, til dem som vil ha. Da har de i hvert fall noe å klø tyskerne i sidene med når de begynner å presse hardt på. Og de kommer helt sikkert til å presse hardt. Og når det ikke blir til å holde ut lenger, tar guttene til våpnene. Strusjkov har rett: dele ut, ja. Det kunne vært bra å kjøre noe ut på landet. Bøndene kan gjemme det unna, og når tyskerne begynner å rekvirere rubb og stubb, så blir det fin bruk for disse geværene!

Bulgakov lo.

— Ja, men tyskerne kommer til å gi ordre om å innlevere alle våpen, og så går alle og leverer dem.

Jermatsjenko protesterte:

— Nå nei, det blir ikke alle. Noen leverer og andre beholder dem.

Bulgakov kastet et spørrende blikk rundt bordet.

— Ja, la oss dele ut geværene, ja, støttet den unge arbeideren Jermatsjenko og Strusjkov.

— Nå vel, da deler vi det altså ut, sa Bulgakov. — Det var alle spørsmål, sa han og reiste seg. — Nå kan vi hvile til morgenen. Når Sjukhraj kommer, får han komme innom meg. Jeg skal snakke litt med ham. Og du, Jermatsjenko, du får gå og kontrollere postene.

Da Bulgakov var blitt alene, gikk han inn i soveværelset ved siden av stua, bredte kappen ut på madrassen og la seg.

Om morgenen kom Pavka tilbake fra elektrisitetsverket. Han hadde arbeidet som hjelpegutt for fyrbøteren i et helt år alt.

Det var ualminnelig livlig i byen. Det la han straks merke til. Han møtte stadig flere og flere folk som bar ett, eller to eller tre geværer. Pavka skyndte seg hjem uten å forstå hva som foregikk. Ved huset til Letsjinskijs holdt kjenningene hans fra i går på å stige på hestene.

Han løp inn i huset, vasket seg fort, og da han av moren fikk vite at Artjom ikke var kommet ennå, styrtet han av gårde til Serjosja Brussjak som bodde i den andre enden av byen.

Serjosja var sønn til en fyrbøter ved jernbanen. Faren eide et lite bruk og et like lite hus.

Serjosja var ikke hjemme. Moren — en fyldig kvinne med et hvitt ansikt så misfornøyd på Pavka.

— Gud vet hvor han er hen! Han fløy av gårde da det så vidt var begynt å bli lyst, jeg vet ikke hva som er faret i ham. De deler ut våpen et sted, sier han, han er sikkert der nå. Dere skulle få en omgang ris, dere krigere som ikke er

tørre bak ørene ennå. Dere er ikke til å holde styr på. Ingen-ting biter på dere. To tommer høye — og så skal dere også ut etter våpen. Si til ham, kjeltringen, at hvis han tar med seg hjem en eneste patron så skal jeg vri halsen om på ham. Han får huset fullt av alt mulig skitt, og så skal jeg stå til ansvar for ham. Og du skal vel samme sted kanskje, du òg?

Men Pavka hørte ikke lenger på brummingen fra moren til Serjosja, men skyndte seg ut igjen.

En mann med et gevær på hver skulder kom bortover veien.

— Onkel, hvor har du fått det fra? Pavka styrtet bort til ham.

— Der borte ved Verkhovina deler de ut.

Pavka stormet av gårde dit av alle krefter. To gater lenger unna støtte han på en guttunge som kom drassende med et tungt infanterigevær med bajonett.

— Hvor har du fått geværet fra? stoppet Pavka ham.

— Rett overfor skolen er det folk fra avdelingen som deler det ut. Men det er ikke noe igjen nå. Det er hentet alt sammen. De har holdt på hele natten, nå er det bare tomme kasser der. Og det er det andre geværet jeg har fått tak i, sluttet gutten stolt.

Da Pavka hørte dette ble han helt bedrøvet.

«Å, faen, jeg skulle løpt dit med engang istedenfor å gå hjem!» tenkte han fortvilt. «At jeg kunne være så dum!»

Og plutselig fikk han et innfall, snudde seg brått og tok i tre sprang igjen gutten som holdt på å fjerne seg. Han tok tak i geværet og dro det til seg av alle krefter.

— Du har alt fått ett — det er nok. Og dette her er til meg, erklærte Pavka i en tone som ikke tillott motsigelser.

Gutten ble rasende over dette overfallet midt på lyse dagen og kastet seg over Pavka. Men Pavka tok et skritt tilbake, satte fram bajonetten og ropte:

— Vekk med deg, ellers stikker du deg!

Gutten brast i gråt av sinne og løp tilbake mens han bante i maktesløst raseri. Og Pavka skyndte seg fornøyd hjem. Han

hoppet over gjerdet, løp inn i skjulet, skjulte geværet på en bjelke under taket og gikk inn i huset. Han plystret muntert hele tiden.

Det er vakkert en sommerkveld i Ukraina på slike små steder som Sjepetovka hvor sentrum er by og utkanten som en landsby.

På slike stille sommerkvelder er hele ungdommen ute. Jenter og gutter, alle er ute på trammen, i hagene eller ute på gata på en stabel bygningsmaterialer, i grupper og i par. Det er latter og sang.

Luften er så tett og full av blomsterduft at den dirrer. Høyt oppe på himmelen glitrer stjernene svakt som sankthansormer og stemmene høres langt, langt unna

Så glad som Pavka var i trekkspillet sitt. Så kjærlig han satte det fram på fanget. Fingrene var behendige, de rørte så lett ved tastene, løp så fort opp og ned. Så sukket bassene og trekkspillet satte i en klingende, munter sang

Slik som trekkspillet krummet seg — hvordan skulle en da kunne la være å gi seg ut på en dans? Det var umulig å holde stand — bena rørte seg av seg selv. Så hett som trekkspillet pustet — så godt det var å leve!

I kveld var det særlig fint. De kom sammen på vedstablene ved huset som Pavka bodde i. Det var lattermild ungdom, og høyest av alle lo Galotsjka, hun som var nabo til Pavka. Hun var glad i å danse, datteren til steinhuggeren, glad i å synge sammen med de andre guttene og jentene. Hun hadde altstemme — en fløyelsmyk bryststemme.

Pavka var ikke helt trygg på henne. Tungen hennes var så skarp. Og så satte hun seg ved siden av Pavka, tok omkring ham og lo høyt:

— Å du, min bolde trekkspiller! Så synd at du ikke er riktig stor nok, gutt, ellers hadde du akkurat vært den rette for meg. Jeg er så glad i trekkspillere, det er som hjertet mitt smelter når jeg ser en.

Pavka rødmet helt opp til hårroten. Det var bra at det var kveld så ingen kunne se det. Han rygget unna den skøyeraktige jenta, men hun holdt fast omkring ham.

— Nei, skal du rømme fra meg, kjæresten min? Det var da en fin brudkom, spøkte hun.

Pavka kjente det ene faste brystet hennes mot skulderen sin, og det gjorde ham underlig urolig og beveget, og rundt omkring fikk latteren liv i den stille gata.

Pavka skjøv Galotsjka vekk og sa:

— Du forstyrrer meg når jeg spiller, gå vekk.

Og så var det lattersalver igjen og erting og spøk.

Marusia blandet seg inn da:

— Pavka, spill noe trist noe, så en kjenner det dypt inne i sinnet.

Langsamt strakte trekkspillet på seg, fingrene følte seg stille fram over tastene. Det var en kjær melodi som alle kjente. Galotsjka var den første som stemte i. Så kom Marusia og alle de andre.

Og de unge stemmene fløy langt av gårde mot skogen.

— Pavka! Det var stemmen til Artjom.

Pavka skjøv trekkspillet sammen, festet remmene.

— De roper på meg, jeg må gå.

Marusia ba:

— Kan du ikke spille litt til. Det haster vel ikke slik med å gå hjem?

Men Pavka hadde hastverk.

— Nei. Vi får spille mer i morgen, nå må jeg gå. Artjom roper på meg, og han løper over gata og hjem.

Da han lukket opp døra inn til rommet, så han Roman, kameraten til Artjom sitte ved bordet, og en mann til, en han ikke kjente.

— Ropte du på meg? spurte Pavka.

Artjom nikket og vendte seg til den ukjente mannen:

— Her er han selv, broren min.

Mannen rakte Pavka en knudret hånd.

— Hør her, Pavka, sa Artjom. — Du sier at det er en montør som er blitt syk hos dere på elektrisitetsverket. Du får undersøke i morgen om de vil ta inn en flink mann i hans sted. Hvis de trenger noen får du komme og si fra om det.

Den fremmede mannen sa:

— Nei, jeg skal gå sammen med ham. Så snakker jeg selv med sjefen.

— Visst trenger de en mann. I dag kunne jo ikke verket arbeide fordi Stankovitsj var syk. Sjefen kom løpende to ganger — for å lete etter noen som erstatning, men han fant ingen. Og han turde ikke sette i gang verket bare med en fyrbøter. Og montøren har fått tyfus.

— Nå vel, da er jo saken i orden, sa den fremmede. — I morgen kommer jeg innom og så går vi sammen, sa han til Pavka.

— Godt.

Pavka møtte de grå, rolige øynene til den fremmede som så oppmerksomt og undersøkende på ham. Det faste, stirrende blikket gjorde Pavka litt forvirret. Den grå jakken som var knappet igjen fra øverst til nederst satt stramt over den brede, kraftige ryggen — den var tydelig for trang for mannen. Hodet satt på en kraftig tyrenakke, og hele skikkelsen var som en gammel mektig eik.

Artjom tok avskjed med ham og sa:

— Du får ha det bra så lenge, Sjukhraj. I morgen går du sammen med broren min og ordner hele saken.

Tyskerne rykket inn i byen tre dager etter at avdelingen var dratt. Tutingen fra lokomotivet på stasjonen som hadde ligget ensom og forlatt de siste dagene, fortalte om tyskernes ankomst. Nyheten spredte seg gjennom byen.

— Tyskerne kommer.

Og det ble myldrende liv i byen, akkurat som i en mauttue som er brakt i uro. Enda alle lenge hadde visst at tyskerne ville komme, hadde folk ikke riktig trodd på det. Og nå var

disse uhyggelige tyskerne ikke underveis lenger — de var alt her, i byen.

Alle innbyggerne hang langs gjerdene og portene. De var redde for å gå ut på gata.

Og tyskerne kom gående i rekker langs veikanten i mørkegrønne uniformer, med geværene i beredskap. Bajonettene på geværene var brede som kniver. På hodet hadde tyskerne tunge stålhjelmer og på ryggen digre ransler. De dro fra stasjonen mot byen i et ubrutt bånd, beredt til motstand hvert øyeblikk, enda ingen hadde tenkt å yte motstand.

Foran gikk to offiserer med revolver i hånden. Midt på veien gikk en hetman-offiser* — tolken — med en blå ukrainsk jakke og ukrainsk skinnlue.

Tyskerne stilte seg opp i en firkant på torget midt i byen. Trommene slo. En liten flokk innbyggere som hadde tatt motet til seg kom til. Ukraineren krøp opp på trammen utenfor apoteket og leste opp ordren fra kommandanten, major Korff.

Ordren hadde følgende innhold:

Jeg gir ordre om at:

§ 1.

Alle byens borgere i løpet av 24 timer innleverer alle skytevåpen og andre våpen som befinner seg i deres besittelse. Den som ikke følger ordren blir skutt.

§ 2.

Det proklameres beleiringstilstand i byen, og det er forbudt å ferdes ute eller klokken 8 om kvelden. *Byens kommandant major Korff.*

Huset hvor borgermesterens kontor hadde vært før og hvor de arbeiderdeputertes råd holdt til siden, tilhørte nå det tyske kommandanturet. En vaktpost sto ved inngangen, ikke i stålhjelm, men med en paradelue med en diger keiserørn på.

* Hetman eg. ukrainsk høvding. Under kontrarevolusjonen brukte de kontrarevolusjonære generalene i Ukraina denne titelen.

Hele dagen leverte de borgerne som var skremt av truselen om å bli skutt, inn våpen. De voksne viste seg ikke. Det var ungdom og smågutter som kom med våpnene. Tyskerne holdt ingen tilbake.

De som ikke ville levere våpnene kastet dem ut på veien om natten, og om morgenen ble de tatt opp av tyske patruljer, lagt på en vogn og kjørt til kommandanturet.

Klokken ett på dagen da fristen for innleveringen var ute, talte de tyske soldatene sine troféer. I alt var det innlevert fjorten tusen geværer. Tyskerne hadde altså ikke fått igjen seks tusen geværer. Husundersøkelsene som ble foretatt ga svært ubetydelige resultater.

Ved morgengry dagen etter ble to jernbanearbeidere skutt utenfor byen ved den gamle jødiske kirkegården. Det var blitt funnet geværer hos dem.

Da Artjom hadde hørt ordren skyndte han seg hjem. På gårdsplatsen møtte han Pavka, tok ham i skulderen og spurte lavt, men inntrengende:

— Hadde du noe med deg hjem fra våpenlageret?

Pavka skulle til å tie stille med at han hadde geværet, men han hadde ikke lyst til å lyve for Artjom og fortalte alt-sammen.

De gikk sammen ut i skjulet. Artjom tok geværet ned fra bjelken, tok ut låsen, tok av bajonetten. Så grep han geværet i løpet og slo det av alle krefter mot en gjerdestolpe. Løpet gikk i stykker. Restene av geværet kastet de langt unna på et jorde bak hagen. Bajonetten og låsen kastet Artjom på do.

Da han var ferdig med det, vendte Artjom seg til Pavka:

— Du er ikke liten lenger, Pavka, du forstår at våpen ikke er noe å leke med. Jeg sier dette for alvor — ikke ta noe med hjem. Du vet at en nå kan betale med livet for det. Husk det og ikke lur meg, jeg er den første som blir skutt hvis de finner noe. En liten fyr som deg kommer de ikke til å røre. Det er noen bikkjetider vi lever i nå, skjønner du.

Pavka lovte at han ikke skulle ha med seg noe hjem.

Da de gikk over gårdsplassen stoppet en vogn ved porten til Letsjinskij. Advokaten steg ut sammen med sin kone og barna — Nelly og Viktor.

— Nå er fuglene kommet, sa Artjom sint. — Nå blir det nok rot og bråk, gid fluene åt dem! Og han gikk inn i huset.

Pavka sørget over geværet hele dagen. Og i mellomtiden holdt kameraten hans Serjosja på å slite av alle krefter ved en gammel forlatt låve — han gravde med en spade like ved låveveggen. Endelig var hullet ferdig. Serjosja la tre nye geværer pakket inn i noen filler ned i hullet. Geværene hadde han fått tak i den gang det ble delt ut våpen. Han hadde ikke tenkt å levere dem til tyskerne — det var ikke for å skilles av med byttet sitt han hadde plaget seg en hel natt.

Han fylte igjen hullet, trakk det godt til, kastet noe gammelt skrot på den jevnede jorden. Så betraktet han verket med et kritisk blikk, og da han hadde funnet det tilfredsstillende, tok han av seg skyggelua og tørket svetten av pannen.

— Bare la dem lete nå. Og hvis de finner noe, så vet ingen hvem som eier låven.

Pavka ble uten å merke det selv venner med den barske montøren som nå hadde arbeidet ved elektrisitetsverket i en måned alt.

Sjukhraj viste ham hvordan dynamoen var innrettet og lærte ham opp i arbeidet.

Matrosen likte den gløgge gutten. Sjukhraj kom ofte til Artjom når han hadde en fridag. Den fornuftige og alvorlige matrosen hørte tålmodig på alt familien fortalte ham om livet sitt — særlig når moren beklaget seg over strekene til Pavka. Han virket så beroligende på Maria Jakovlevna at hun glemte bekymringene og fikk mer mot.

Engang stoppet Sjukhraj Pavka på gårdsplassen ved elektrisitetsverket, mellom vedstablene. Han smilte og sa:

— Din mor sier at du er glad i å slåss. «Han er en ordentlig kamphane». Sjukhraj lo fornøyd. — Det skader ikke å slåss, en må bare vite hvem en skal slå og hvorfor.

Pavka visste ikke om Sjukhraj snakket alvor eller gjorde narr av ham. Han svarte:

— Jeg slåss ikke uten grunn, men alltid rettferdig.

Sjukhraj kom med et uventet forslag:

— Vil du at jeg skal lære deg å slåss ordentlig?

Pavka så forundret på ham.

— Hvordan det — ordentlig?

— Det skal du nok få se.

Denne nye lærdom falt ikke lett for Pavka, men han tilgnet seg den fullkomment til slutt. Det hendte mer enn en gang at han rullet overende felt av et neveslag fra Sjukhraj, men det viste seg at eleven var flittig og utholdende.

En varm dag da Pavka kom hjem fra Klimka, drev han litt opp og ned i rommet og fant ingenting å ta seg til. Så besluttet han å klatre opp på yndlingsplassen sin — taket på skjulet som sto i et hjørne av hagen, bak huset. Han gikk over gårds-plassen og ut i hagen, og da han var kommet bort til skjulet klatret han opp på taket. Han bante seg vei gjennom de tette kirsebærgrenene som bøyde seg over skjulet og kom seg ut på midten av taket. Der la han seg ned i solen.

På den ene siden vendte skjulet mot hagen til Letsjinskij, og hvis en gikk helt bort til kanten kunne en se hele hagen og den ene siden av huset. Pavka stakk hodet fram og fikk se en del av gårds-plassen og en vogn som sto der. Han så hvordan oppasseren til den tyske løytnanten som var flyttet inn hos Letsjinskij holdt på å børste klærne til løytnanten. Pavka hadde flere ganger sett løytnanten ved porten til Letsjinskij.

Løytnanten var lavvokst, rødkinnet med små stussede bar-ter. Han brukte lorgnett og hadde en lue med lakkert skygge. Pavka visste at løytnanten bodde i siderommet som hadde et vindu ut mot hagen. Han kunne se dette vinduet fra taket der han lå.

Løytnanten satt ved bordet og holdt på å skrive noe. Så tok han det han hadde skrevet og gikk ut. Han leverte brevet til oppasseren og gikk bortover veien mot porten. Ved lysthuset stoppet han — det så ut som om han snakket med noen. Nelly Letsjinskij kom ut av lysthuset. Løytnanten tok henne i armene og de gikk sammen ut på gata.

Pavka så alt dette. Han holdt akkurat på å sovne da han oppdaget at oppasseren kom inn i rommet til løytnanten, hengt uniformen på en henger, åpnet vinduet ut mot hagen, ryddet litt og gikk ut igjen og lukket døra etter seg. Straks etter så Pavka ham ved stallen hvor hestene sto.

Gjennom det åpne vinduet kunne Pavka godt se hele rommet. På bordet lå det noen remmer og noe annet som det glitret i.

Pavka ble så nysgjerrig at han klatret ned fra taket, opp i et kirsebærtre og så ned i hagen til Letsjinskij. Han huket seg sammen og var i noen få sprang borte ved det åpne vinduet. Han kikket inn. På bordet lå et belte med en portepé og et revolverhylster med en nydelig tolvskudds «Manlicher».

Pavka holdt på å miste pusten. I noen sekunder kjempet han med seg selv, men så ble han grepet av et fortvilet vågemot, strakte seg inn, grep revolverhylsteret, dro ut den nye blanke, svarte revolveren og hoppet så ned i hagen igjen. Han så seg omkring til alle kanter, puttet revolveren forsiktig i lommen og styrtet bort til kirsebærtreet. Da han var oppe på taket igjen, så Pavka seg tilbake. Oppasseren snakket fredelig med stallgutten. Det var stille i hagen . . . Han krøp ned fra skjuleet og styrtet inn.

Moren holdt på med middagen på kjøkkenet og brydde seg ikke om Pavka.

Han grep en fille som lå bak en kiste, puttet den i lommen, gled stille ut av døra, løp gjennom hagen, klatret over gjerdet og kom ut på veien som førte til skogen. Så satte han på sprang mens han presset den tunge revolveren inn til seg. Han styrtet til det forfalne teglverket.

Føttene rørte så vidt ved jorden, vinden pep om ørene.

Det var stille ved det gamle teglverket. Taket som var styrtet inn hist og her, hauger av knuste murstein og ovner som holdt på å falle fra hverandre — altsammen gjorde et bedrøvelig inntrykk. Ugraset vokste overalt. Det var bare de tre vennene som av og til kom sammen her for å leke. Pavka kjente til mange skjulte steder hvor han kunne gjemme skatten han hadde stjålet.

Han klatret inn gjennom et hull i en ovn, og så seg forsiktig omkring. Det var ingen å se. Det suste lavt i furuene, en lett bris hvirvlet opp støvet. Det luktet kvæ.

Helt nede i bunnen av ovnen, i en krok, la Pavka revolveren som han hadde pakket inn i filla. Og over revolveren la han en pyramide gamle murstein. Da han kom ut igjen, la han murstein foran inngangen til den gamle ovnen og prøvde å huske hvordan mursteinene lå fordelt. Han kom ut på veien igjen og gikk langsomt hjemover.

Han skalv litt i knærne.

«Hvordan kommer alt dette til å ende?» tenkte han og hjertet banket urolig.

Han gikk tidligere enn ellers på arbeidet — bare for ikke å være hjemme. Han tok nøkkelen hos vakten og åpnet den brede døra som førte inn til kjelerommet. Og mens han gjorde ren askeskuffen, pumpet vann på kjelen og fyrte, tenkte han:

«Hva foregår det nå hos Letsjinskij?»

Da det alt var blitt sent — ved ellevetiden — kom Sjukhraj innom, kalte ham ut på gårdsplassen og spurte:

— Hvorfor har det vært husundersøkelse hos dere i dag?

Pavka fór sammen. — Hvordan det?

Sjukhraj tidde litt og la til:

— Ja, det er ikke bra. Du vet ikke hva de lette etter?

Pavka visste godt hva de lette etter, men han turde ikke fortelle Sjukhraj at han hadde stjålet revolveren. Han skalv over hele kroppen av uro og spurte:

— Er Artjom blitt arrestert?

— Ingen er arrestert, men alt i huset er rotet igjennom og snudd opp ned.

Disse ordene fikk Pavka til å bli litt lettere til sinns, men uroen forlot ham ikke. I noen minutter tenkte de begge to hver på sitt. Den ene av dem kjente grunnen til husundersøkelsen og var urolig for følgene, den andre kjente ikke til grunnen og var derfor på vakt.

«Faen vet om de ikke har snust opp noe om meg. Artjom kjenner ikke til noe om meg, og hvorfor er det husundersøkelse hos ham? Vi må være forsiktigere,» tenkte Sjukhraj.

De gikk stille hver til sitt arbeid.

Og hos Letsjinskij var det stort oppstyr.

Da løytnanten oppdaget at revolveren ikke lå på bordet, tilkalte han opppasseren. Og da han fikk vite at revolveren var borte, slo han — som ellers var så korrekt og behersket — opppasseren av alle krefter i ansiktet. Opppasseren svaiet — og så sto han rak som en pinne, blunket skyldbepisst og ventet lydig på det som skulle skje videre.

Advokaten som ble tilkalt for å forklare seg, var også opprørt og unnskyldte seg for løytnanten, fordi det hadde hendt noe så ubehagelig i huset hans.

Viktor Letsjinskij som var til stede, sa til faren at det var mulig at naboene hadde stjålet revolveren, og særlig røvergutten Pavka Kortsjagin. Faren skyndte seg å forklare løytnanten hva sønnen hans hadde funnet ut, og løytnanten ga øyeblikkelig ordre om å foreta husundersøkelse.

Husundersøkelsen var uten resultat. Denne begivenheten lærte Pavka at til og med så risikable foretak noen ganger kan gå bra.

3. kapitel.

Tonja sto ved det åpne vinduet. Hun så med et trett blikk på hagen som hun kjente så godt, på de høye, slanke poplene som skalv litt i den lette brisen. Og hun kunne ikke forstå at hun ikke hadde sett hjemmet sitt på et helt år. Det var liksom hun først i går hadde forlatt alle disse kjente stedene og var kommet tilbake med morgentoget i dag.

Ingenting hadde forandret seg her — de samme ordentlig klipte rader av bringebærbusker, de samme geometrisk opp-tegnede veiene, og langs veiene mors yndlingsblomster — stedmorsblomster. Alt i hagen var rent og ryddig. Overalt kunne en se den erfarne forstmanns pedantiske hånd. Og Tonja kjedet seg når hun så på disse rene, rette veiene.

Tonja tok en roman hun holdt på å lese, lukket opp døra ut til verandaen, puffet opp den lille malte porten og gikk langsomt bort til stasjonsdammen ved vannpumpa.

Hun kom over broen og gikk ut på veien. Veien var som en allé. Til høyre lå en dam med vidjer og tett siljekratt omkring. Til venstre begynte skogen.

Hun skulle til å gå til det gamle steinbruddet, men stoppet da hun fikk øye på en fiskestang som fór i været nede ved dammen.

Hun skjøv greinene på en krum vidje fra hverandre og fikk øye på en solbrent gutt, barbent, med buksene brettet opp over knærne. Ved siden av ham sto en rusten boks med mark. Gutten var opptatt av fiskingen og la ikke merke til at Tonja så oppmerksomt på ham.

— Går det an å fiske her da?

Pavka snudde seg sint.

En fremmed jente sto bøyd over vannet og holdt seg i en vidje. Hun hadde på seg en hvit matrosbluse med en blå stripet krave og et lysegrått, kort skjørt. Små sokker med en farget kant lå tett omkring de slanke brune bena. På føttene hadde hun brune små sko. Det kastanjebrune håret var samlet i en tung knute.

Hånden som holdt fiskestangen skalv litt, duppen laget små ringer på den stille vannflaten.

Og stemmen bak ham sa opphisset:

— Det er bit, ser De ikke, det er bit

Pavka ble helt forvirret og dro opp snøret. Sammen med vannspruten dukket det opp en mark som surret omkring på kroken.

«Ja, nå blir det fising, faen også! At hun derre måtte komme drassende,» tenkte Pavka irritert, og for å skjule hvor sjenert han var, kastet han snøret langt av gårde, mellom to vannplanter — akkurat dit hvor en ikke måtte kaste, fordi kroken kunne bli hengende fast.

Han skjønte dette og hveste opp mot jenta uten å snu seg:

— Hvorfor bråker De slik? Fisken kommer til å bli borte.

Og han fikk et hånlig svar:

— Den er blitt borte for lenge siden, slik som De ser ut. Er det noen som fisker om ettermiddagen forresten? Å for en mesterfisker!

Dette var for mye for Pavka som prøvde å oppføre seg anstendig. Han reiste seg, dro alpelua ned i pannen — noe som alltid tydet på at han var sint — og sa idet han prøvde å uttrykke seg så pent som mulig:

— Hør her, frøken, kunne De ikke se å forsvinne?

Tonja knep øynene litt sammen og det glitret i et lett smil.

— Forstyrrer jeg Dem da?

Stemmen var ikke hånlig lenger, den hadde en vennskapelig, forsonlig klang, og Pavka som skulle til å si noe grovt til denne «frøkenen» som plutselig hadde dukket opp, følte seg avvæpnet.

— Værsågod, se på hvis De har lyst. Jeg er ikke gjerrig på plassen, sa han, satte seg og så på duppen igjen. Den fløt tett inntil et blad og det var tydelig at kroken hadde satt seg fast. Pavka turde ikke dra opp.

«Hvis den sitter fast så får jeg den ikke løs. Og hun derre kommer selvfølgelig til å le av meg. Bare hun kunne gå,» tenkte han.

Men Tonja satte seg godt til rette på den krumme vidja som det gynget litt i, la boka i fanget og passet på den brune, svartøyde grobian som hadde tatt imot henne så uhøflig, og som nå la an på ikke å bry seg om henne.

I det speilblanke vannet kunne Pavka tydelig se bildet av jenta som satt der. Hun leste og han dro forsiktig i snøret. Duppen dukket under, snøret strammet seg.

«Den sitter fast, forbannet òg!» fór det gjennom Pavka og han kikket ned i vannet og så et leende lite fjes.

To unge menn kom over brua ved vannpumpa — gymnasiaster fra syvende klasse. Den ene var sønnen til lederen for jernbaneverkstedet, ingeniør Sukharko — en lys, fregnet syttenårs lømmel — «den fregnede Sjurka» som han ble kalt på skolen. Han bar på en fin fiskestang og holdt en sigarett nonchalant i munnviken. Ved siden av ham gikk Viktor Let-sjinkij, en slank, bortskjemt gutt.

Sukharko blunket og høyde seg ned til Viktor. Han sa:

— Den jenta der er det rosiner i, det finnes ikke maken her. En ro-man-tisk frøken, kan jeg forsikre. Hun går på skole i Kiev, i sjetten klasse, nå er hun hjemme på ferie hos faren sin. Han er hovedforstmann her. Hun kjenner min søster Lisa. Jeg har engang prestert et brev til henne, du vet i en slik opphøyet tone: «Jeg er vanvittig forelsket i Dem og venter med beven på svar.» Jeg fikk til og med presset inn et vers av Nadson som passet.

— Og så? spurte Viktor nysgjerrig.

Sukharko sa litt flau:

— Ja, hun gjør seg til, vet du, spiller teater. Ikke ødelegg papiret, sier hun. Men det er alltid slik i begynnelsen. Jeg er en erfaren fugl når det gjelder de sakene. Du vet, jeg gidder ikke å mase så mye — holde på å gjøre kur og bukke og skrape. Da er det mye bedre å gå til barakkene om kvelden,

der kan du for tre rubler velde ut en slik skjønnhet at du kommer til å slikke deg om munnen. Og uten noe slags fiksfaksier. Valka Tikhonov og jeg pleier å gå dit — kjenner du ham, han er på jernbanen?

Viktor fortrakk ansiktet foraktelig.

— Driver du med slik skitt, Sjura?

Sjura tygde på sigaretten, spyttet ut og sa hånlig:

— Jaså, for en renslig herre. Vi vet nok hva du driver med.

Viktor avbrøt ham:

— Du skal altså presentere meg?

— Det er klart, kom, fort, før hun går. I går morges fisket hun selv.

De to vennene kom bort til Tonja. Sukharko tok sigaretten ut av munnen, bukket elegant og hilste.

— Goddag, mademoiselle Tumanova. Holder De på å fiske?

— Nei, jeg ser på, svarte Tonja.

— Dere kjenner ikke hverandre? fikk Sukharko det travelt og tok Viktor i armen. — Min venn Viktor Letsjinskij.

Viktor rakte Tonja sjenert hånden.

— Og hvorfor fisker De ikke i dag? prøvde Sukharko å få i gang en samtale.

— Jeg har ikke tatt med meg fiskestangen, svarte Tonja.

— Jeg skal straks hente en til, skyndte Sukharko seg. — De kan fiske med min så lenge, jeg kommer straks tilbake.

— Nei, vi kommer til å forstyrre. Det er noen som fisker her alt, svarte Tonja.

— Forstyrre? spurte Sukharko. — Å, han der? Han la først nå merke til Pavka som satt ved en busk. — Nå, ham skal jeg få vekk herfra i et blunk.

Tonja fikk ikke tid til å stoppe ham. Han gikk ned til Pavka.

— Få sammen fiskesakene med engang, sa Sukharko til Pavka. — Nå, skynd deg, skynd deg, sa han da han så at Pavka rolig fortsatte å fiske.

Pavka løftet hodet og kastet et blick på Sukharko som ikke varslet godt.

— Ta det litt med ro, du! Hva er det du plaprer om!

— Hva-a-a? bruste Sukharko opp. — Svarer du òg, din elendige fillefrans! Vekk med deg! — og han sparket til boksen med marken i. Den snudde seg i luften og klasket ned på vannet. Vannet sprutet i ansiktet på Tonja.

— Sukharko, at De ikke skammer Dem! ropte hun.

Pavka sprang opp. Han visste at Sukharko var sønn til sjefen på jernbaneverkstedet hvor Artjom arbeidet, og hvis han nå slo neven i dette slappe fjeset, ville gymnasiasten klage til faren sin, og Artjom fikk da sikkert høre om den saken. Det var det eneste som holdt Pavka tilbake fra å gi den frekke fyren en lekse.

Sukharko skjønnte at Pavka hadde lyst til å dra til ham. Han kastet seg fram og puffet Pavka av alle krefter i brystet med begge hendene. Pavka som sto like ved vannkanten slo ut med armene og svajet bakover, men greide å holde balansen og falt ikke i vannet.

Sukharko var et par år eldre enn Pavka og han gjaldt for en av de fremste slåsskjempene og urostifterne i byen.

Etter det slaget han hadde fått i brystet, mistet Pavka fullstendig beherskelsen.

— Å jaaa du! Nå skal du få! og han ga Sukharko et kort, kraftig slag i ansiktet. Og før Sukharko kunne gjøre motstand tok Pavka fatt i gymnasiastuniformen hans, rev ham inn til seg og dro ham ned i vannet.

Sukharko ble våt på de blanke skoene sine og de fine bukseene — han sto til knes i vannet og prøvde å rive seg ut av det harde grepet til Pavka. Pavka puffet ham i brystet og hoppet opp på stranden.

Sukharko styrtet rasende etter ham, ferdig til å slite ham i stykker.

Pavka snudde seg mot Sukharko som stormet på og tenkte på det han hadde lært:

«Stemme venstre ben i bakken, spenne høyre og bøye det litt. Slaget føres ikke bare med armen men med hele kroppen, nedenfra opp, under haken.»

Ett!

Det klapret i tenner. Sukharko hvinte av en uhyggelig smerte i haken og i tungen han hadde bitt seg i, han slo dumt ut med armene og falt tungt overende i vannet.

Og oppe på stranden skrek Tonja av latter.

— Bravo, bravo! ropte hun og klappet i hendene. — Det var utmerket!

Pavka grep fiskestangen, dro i den og rev over snøret som hadde satt seg fast. Så sprang han ut på veien.

Da han gikk hørte han Viktor si til Tonja:

— Det er den aller verste røveren her, Pavka Kortsjagin.

Det ble uro på stasjonen. Ute fra linjen kom det rykter om at jernbanefolkene var begynt å streike. Ved den neste store stasjonen var arbeiderne ved jernbaneverkstedet begynt å lage bråk. Tyskerne arresterte to lokomotivførere som var mistenkt for å ha skaffet flygeblad. Blant de arbeiderne som hadde forbindelse med landsbygda ble det stor uro og misnøye på grunn av rekvisisjonene og fordi godseierne vendte tilbake til godsene sine.

Piskene til hetmanfolkene etterlot seg striper på ryggene til bøndene. En partisanbevegelse begynte å ta form i guvernementet. Det var alt nesten ti partisanavdelinger, organisert av bolsjevikene.

Sjukhraj var aldri i ro de dagene. På den tiden han var i byen hadde han gjort et stort arbeid. Han var blitt kjent med mange jernbanearbeidere, han oppsøkte festene hvor ungdommen samlet seg, og han skapte en solid gruppe ved jernbaneverkstedet og ved sagbruket. Han prøvde også å føle Artjom på tennene. Da han spurte Artjom hva han mente om bolsjevikene, svarte den kraftige karen:

— Vet du hva, Fjodor, jeg har ikke særlig greie på alle disse

partiene. Men jeg vil alltid gjerne hjelpe til når det trengs. Du kan regne med meg.

Sjukhraj var fornøyd med det òg. Han visste at Artjom var en pålitelig fyr — hvis han sa noe, så gjorde han det også. Og for partiet var mannen vel ikke moden ennå. «Det gjør ingenting, det er slike tider nå at han fort lærer det han skal,» tenkte Sjukhraj.

Sjukhraj sluttet på elektrisitetsverket og tok arbeid på jernbaneverkstedet. Her passet det bedre for ham å være — på elektrisitetsverket hadde han vært revet løs fra jernbanen.

Trafikken ved jernbanen var uhyre stor. Tyskerne kjørte tusener av vogner til Tyskland, med alt det de hadde stjålet i Ukraina: rug, hvete, kveg . . .

Plutselig tok politiet telegrafisten Ponomarenko på stasjonen. Han ble mishandlet på kommandanturet og fortalte vel om den agitasjonen som ble drevet av Roman Sidorenko — arbeidskameraten til Artjom.

To tyskere og en hetman-kar kom og hentet Roman på arbeidet. Hetman-karen gikk bort til benken som Roman arbeidet ved og slo ham med piskene i ansiktet uten et ord.

— Bli med oss, din kjeltring! Vi skal snakke om litt av hvert sammen, sa han. Han lo uhyggelig og grep Roman i armen. — Du kan fortsette agitasjonen din hos oss!

Artjom som arbeidet like ved Roman la ned filen og gikk hetman-karen med hele den veldige skikkelsen sin. Han prøvde å beherske raseriet som kokte opp i ham og sa hest:

— Hvordan våger du å slå, ditt kryp.

Hetman-karen rygget bakover og tok fram revolveren. En liten, kortbent tysker kastet et tungt gevær med en bred bajonett ned fra skulderen og spente hanen.

— Halt! — bjeffet han, ferdig til å skyte ved den første bevegelse.

Kjempen Artjom sto hjelpeløs foran denne mannslingen av en tysker, og var ute av stand til å gjøre noe.

De ble tatt med begge to. Artjom ble sloppet ut igjen etter en time, men Roman ble låst inne i bagasjekjelleren.

Ti minutter etter var det ingen som arbeidet i jernbaneverkstedet. Verkstedarbeiderne kom sammen i stasjonshagen, også sporskiftere og andre arbeidere som arbeidet på materiallageret sluttet seg til dem. Alle var opphisset til det ytterste. En eller annen skrev en henvendelse med krav om å slippe fri Roman og Ponomarenko.

Opphisselsen ble enda større da en hetman-kar som kom ridende inn i hagen sammen med en hel flokk andre, fektet med revolveren og skrek:

— Hvis dere ikke straks går tilbake til plassene så blir dere arrestert! Og en eller annen skal nok også stilles mot veggen.

Men ropene fra de forbitrede arbeiderne tvang dem til å trekke seg tilbake til stasjonen. Lastebiler fulle av tyske soldater som stasjonens kommandant hadde tilkalt stormet alt bortover veien fra byen.

Arbeiderne gikk hjem. Alle forlot arbeidet, til og med vakt-havende på stasjonen. Sjukhraj's arbeid begynte å bære frukter. Det var den første masseaksjonen på stasjonen.

Tyskerne stilte et tungt maskingevær opp på stasjonen. Det sto der som en jakthund foran byttet. En tysk korporal satt på huk ved siden av det ferdig til å skyte.

Det ble folketomt på stasjonen.

Om natten begynte arrestasjonene. Også Artjom ble tatt. Sjukhraj lå ikke hjemme, de fant ham ikke.

Alle ble samlet i det digre pakkhuset og de fikk følgende ultimatum: enten vende tilbake til arbeidet eller stilles for krigsrett.

Nesten alle jernbanearbeiderne langs hele linjen streiket. Det kom ikke et eneste tog på et døgn, og hundre og tyve kilometer unna var det i gang kamper mot en stor partisanavdeling som hadde avskåret linjen og sprengt bruene.

Om natten kom det et tog med tyske tropper til stasjonen, lokomotivføreren og medhjelperen og fyrbøteren rømte fra lo-

komotivet. Foruten militærtoget var det enda to tog til som ventet på tur til å bli sendt av gårde.

Den tunge døra til pakkhuset gikk opp. Stasjonskommandanten — en tysk løytnant — kom inn sammen med sin stedfortreder og en gruppe tyskere.

— Kortsjagin, Politovskij, Brussjak. Dere drar nå straks med toget. Den som nekter blir skutt på stedet. Drar dere?

De tre arbeiderne nikket sørgmodig. De ble ført til lokomotivet under bevoktning og kommandantens stedfortreder holdt alt på å rope opp navnene på lokomotivfører, medhjelper og fyrbøter til det andre toget.

Lokomotivet prustet sin ut et regn av gnister, pustet tungt og bruste inn i nattens dyp. Artjom hadde fyrt under kjelen. Han smelte igjen jerndøra med foten, drakk en slurk vann av en tekanne som sto på en kasse og sa til den gamle lokomotivføreren Politovskij:

— Nå, kjører vi dem, far?

Politovskij blunket sint under de buskete øyebryn:

— Ja, det blir nok kjøring når du får en bajonett i ryggen.

— Vi blåser i alt og rømmer fra lokomotivet, sa Brussjak og kikket bort på den tyske soldaten som satt på tenderen.

— Det mener jeg òg, brummet Artjom, — det er bare denne figuren der bak ryggen vår.

— Ja, dro Brussjak på det og stakk hodet ut av vinduet.

Politovskij rykket nærmere Artjom og hvisket:

— Vi må ikke kjøre dette toget fram, skjønner du? Det er kamp, folk er i opprør og har sprengt jernbanelinjen. Og så kommer vi kjørende med disse bikkjene, så de kan meie ned folk der i et blunk. Vet du, min venn, jeg har aldri kjørt når det var streik i tsartiden, og jeg kommer ikke til å kjøre nå heller. Kjører vi fram folk som skal gjøre opp med våre, blir skammen sittende på oss resten av livet. Alle lokomotivfolkene har jo rømt. De satte livet på spill, og likevel rømte

de alle sammen, de guttene. Det er helt umulig å være med på å få fram dette toget. Hva synes du?

— Jeg er enig, far, men hva skal vi gjøre med ham der? og han kastet et blikk på soldaten.

Lokomotivføreren tidde, strøk seg over den svette pannen med en tvistdott og så med betente øyne på manometeret, lik som han ventet å finne et svar der på det spørsmålet som pinte ham. Så bante han sint og fortvilt.

Artjom drakk vann av tekannen igjen. Begge to tenkte de på det samme, men ingen av dem våget å begynne å snakke om det. Artjom husket Sjukhrajs ord:

— Hvordan står du når det gjelder bolsjevikpartiet og den kommunistiske idé?

Og han husket hva han selv hadde svart:

— Jeg er alltid beredt til å hjelpe, du kan stole på meg . . .

«Det var en fin hjelp, vi kjører bødlene deres . . .»

Politovskij bøyd seg over en redskapskasse like ved siden av Artjom og greide så vidt å få det fram:

— Og han der må vi gjøre slutt på. Forstår du?

Artjom fór sammen. Politovskij bet tennene sammen og la til:

— Det er ingen annen utvei. Vi dunker ham i hodet og så er det i fyren med regulatoren, og i fyren med håndtakene, så stilles lokomotivet inn på langsom hastighet, og så er det vekk fra lokomotivet.

Artjom sa liksom han kastet en tung sekk fra skuldrene:

— Allright.

Artjom bøyd seg ned til Brussjak og fortalte ham det de hadde besluttet.

Brussjak svarte ikke på en lang stund. Alle sammen løp de en stor risiko. Alle sammen hadde familie hjemme. Politovskij hadde stor familie — ni stykker var igjen hjemme. Men alle sammen innrømmet de at de ikke måtte kjøre dette lokomotivet.

— Vel, jeg er enig, sa Brussjak, — men hvem skal . . .

Han snakket ikke ut, men Artjom forsto godt hva han mente.

Artjom snudde seg mot gamlingen som holdt på ved regulatoren og nikket, liksom han ville si at Brussjak også var av samme mening som dem. Men så rykket han nærmere bort til Politovskij, plaget av det spørsmålet de ikke hadde løst.

— Men hvordan skal vi gjøre det?

Politovskij så på Artjom:

— Du får begynne. Du er den sterkeste. Vi drar til ham med brekkjernet, og så er det ferdig.

Artjom rynket pannen.

— Jeg får det nok ikke til. Jeg greier ikke å løfte hånden til noe slikt. Soldaten har jo i grunnen ingen skyld. Han er også blitt drevet til det med en bajonett i ryggen.

Politovskij kastet et lynende blikk på Artjom.

— Har han ingen skyld, sier du? Men vi har jo heller ingen skyld, vi er blitt drevet dit. Det er et straffetog vi kjører. Disse uskyldige her kommer til å skyte partisanene, og har de noen skyld kanskje? Å du, ditt krek . . . Sterk som en bjørn er du, men du gjør liten nytte . . .

— Vel, sa Artjom med hes stemme og tok brekkjernet. Men Politovskij hvisket:

— Jeg skal gjøre det, jeg er sikker. Du får ta spaden og klatre opp på tenderen for å kaste ned kull. Hvis det er nødvendig får du dundre til tyskeren med spaden. Og jeg skal liksom gå for å karre i kullene.

Brussjak nikket.

— Riktig, far. Og han stilte seg opp ved regulatoren.

En tysker med en stofflue med en rød kant rundt, satt på kanten av tenderen. Han hadde geværet mellom bena og røykte en sigar. Bare av og til kastet han et blikk på de tre som arbeidet på lokomotivet.

Da Artjom klatret opp for å kaste ned kull, brydde vakten seg ikke noe særlig om det. Og da Politovskij lot som om han skulle karre vekk de store kullbitene fra kanten av tenderen

og gjorde et tegn til tyskeren, rykket tyskeren lydig lenger ned, til døra som førte inn på lokomotivet.

Det korte, dumpe slaget som knuste skallen på tyskeren fikk Artjom og Brussjak til å fare sammen. Kroppen til soldaten falt ned som en sekk.

Den grå stofflua ble fort rød av blod. Geværet slo med et smell mot jernkanten.

— Ferdig, hvisket Politovskij og kastet fra seg brekkjernet. Han fortrakk ansiktet som i krampe og la til: — Nå har vi ingen vei tilbake.

Stemmen sviktet, men gikk straks over til et skrik som overvant den trykkende tausheten.

— Skru ut regulatoren, fort! ropte han.

Ti minutter senere var alt gjort. Lokomotivet som nå var uten ledelse saknet langsomt farten.

De mørke silhuetterne på trærne langs jernbanen fór som tunge vingeslag inn i lokomotivets ildkrets og løp straks bort i et ugjennomtrengelig mørke igjen. Lokomotivlyktene prøvde å skjære igjennom mørket, de støtte mot nattens tette slør og rev bare noen meter av gangen ut i lyset. Det var liksom lokomotivet hadde brukt opp de siste kreftene sine, det pustet tyngre og tyngre.

— Hopp, sønn! hørte Artjom stemmen til Politovskij bak seg og han slapp taket i døra. Den mektige kroppen fløy fremover og føttene støtte hardt mot bakken som gled vekk under dem. Artjom løp et par skritt, så rullet han tungt over ende og falt.

To skygger til hoppet ned fra begge stigbrettene på lokomotivet.

Det var trist hjemme hos Brussjak. Antonia Vasiljevna, mor til Serjosja, var blitt helt utpint på de siste fire dagene. Hun hørte ingen ting fra mannen sin. Hun visste at han sammen med Kortsjagin og Politovskij var blitt tatt ut til å kjøre et

troppetog for tyskerne. I går var det kommet tre hetman-karer som hadde forhørt henne.

Av det de hadde sagt gjettet hun seg til at det hadde hendt noe, og da hetmankarene var gått tok hun på seg skautet og skulle til å gå til Maria Jakovlevna. Hun var plaget av denne uvissheten og håpet å få vite noe der om mannen sin.

Valja, den eldste datteren, holdt på å rydde på kjøkkenet. Da hun så at moren skulle til å gå, spurte hun:

— Skal du langt, mor?

Antonina Vasiljevna så på henne med øyne fulle av tårer og svarte:

— Jeg skal til Kortsjagins. Kanskje jeg får vite noe hos dem, om far. Hvis Serjosjka kommer får du si til ham at han skal gå på stasjonen til Politovskijs.

Valja tok varmt omkring moren, beroliget henne og fulgte henne til døra:

— Ikke vær urolig, mor.

Maria Jakovlevna tok imot Antonina Vasiljevna vennlig som alltid. De ventet begge to å høre noe nytt fra den andre, men etter de første ordene svant dette håpet.

Også hos Kortsjagins hadde det vært husundersøkelse om natten. De lette etter Artjom. Da de gikk befalt de Maria Jakovlevna straks å melde fra på kommandanturet når Artjom kom.

Maria Jakovlevna ble meget forskrekket da patruljen kom til henne midt på natten. Hun var alene hjemme. Pavka arbeidet som vanlig på elektrisitetsverket om natten.

Pavka kom hjem tidlig om morgenen. Da han hørte om husundersøkelsen og at politiet lette etter Artjom, følte han hvordan han ble fylt av en knugende uro for Artjom. Enda de var så forskjellige, og enda Artjom tilsynelatende var barsk og streng, var de to brødrene meget glad i hverandre. Det var en behersket kjærlighet, uten utgydelser, og Pavka følte tydelig

at han ikke ville vike tilbake for noe offer hvis Artjom trengte det.

Uten å hvile løp han til stasjonen, til jernbaneverkstedet, for å lete etter Sjukhraj. Men han fant ham ikke, og ingen av de arbeiderne han kjente kunne fortelle ham noe om de tre som hadde reist. Familien til lokomotivføreren Politovskij, visste heller ikke noe. Pavka møtte Boris, yngste sønn til Politovskij, ute på gårdsplassen. Av ham fikk han høre at det hadde vært husundersøkelse også hos Politovskijs samme natt. De hadde lett etter faren. Så vendte Pavka tilbake til moren uten å ha utrettet noe, falt trett overende på senga og druknet straks i søvnens urolige bølgekrus.

Valja snudde seg da det banket på døra.

— Hvem er det? spurte hun og løftet kroken.

Det røde, bustete hodet til Klimka Martsjenko stakk inn gjennom den åpne døra. Klimka så ut til å ha løpt fort. Han peste og var rød i ansiktet.

— Er din mor hjemme? spurte han.

— Nei, hun er gått.

— Hvor er hun gått hen?

— Jeg tror til Kortsjagins. Valja grep Klimka i armen da han skulle til å løpe sin vei igjen.

Han så ubeslutsomt på henne.

— Ja, du vet, jeg har en sak å snakke med henne om.

— Hva for en sak? kastet Valja seg over ham. — Nå, si det fort, din rødhårete bjørn, snakk da. Her står han og plager livet av meg! kommanderte hun i en bestemt tone.

Klimka glemte alle advarslene — den kategoriske ordren Shukhraj hadde gitt ham bare å levere lappen til Antonina Vasiljevna personlig — og dro fram en skitten papirbit og rakte den til Valja. Han kunne ikke nekte den lyshårete søsteren til Serjosja noe, for den rødhårete Klimka var ikke helt herre over seg selv når det gjaldt denne kjekke jenta. Han var så beskjedent at han ikke engang for seg selv hadde innrømmet

at han likte Valja. Han ga henne lappen, og hun leste fort: «Kjære Antonina! Ikke vær urolig. Alt er vel. Vi lever og har det bra. Du får snart vite mer. La de andre få vite at alt er i orden, så de ikke er nervøse. Tilintetgjør lappen. *Sakhar.*»

Da Valja hadde lest lappen, kastet hun seg over Klimka:

— Din røde bjørn, kjære deg, hvor har du fått lappen fra? Si hvor du har fått den fra, din vesle klossete bjørnunge! og hun lot ikke den forvirrede Klimka få fred. Han kom ikke riktig til seg selv før han hadde begått det andre feiltrinnet.

— Det var Sjukhraj som leverte den til meg på stasjonen. Og så husket han at han ikke skulle sagt dette og la til: — Men han sa: ikke la noen andre få den.

— Nå vel, nå vel! lo Valja. — Jeg skal ikke fortelle det til noen. Løp, din rødhåring, løp til Pavka, der treffer du også mor. Hun puffet ham lett i ryggen.

Et øyeblikk etter kunne en skimte det røde hodet til Klimka i porten.

Ingen av de tre kom hjem. Om kvelden kom Sjukhraj til Kortsjagins og fortalte om alt som hadde hendt på lokomotivet. Han beroliget så godt han kunne Maria Jakovlevna som ble ordentlig skremt, og fortalte at alle tre var i en avsides landsby langt av gårde, hos en onkel til Brussjak, at de var utenfor fare der. De kunne selvsagt ikke komme tilbake nå, men tyskerne hadde det hardt og en kunne vente forandringer i nærmeste fremtid.

Etter det som hadde hendt ble familiene til de tre som hadde reist enda bedre venner. Med stor glede leste de de få lappene som kom, men det var blitt tomt og stille i husene.

Engang kom Sjukhraj liksom tilfeldig innom den gamle kona til Politovskij og leverte henne noen penger.

— Her har De et bidrag fra mannen Deres, mor. Men pass på, mor, ikke et ord til noen.

Den gamle kona ga ham et takknemlig håndtrykk.

— Takk for det, det var virkelig ille nå, barna hadde ikke noe å spise.

Pengene var en del av det som Bulgakov hadde etterlatt seg.

«Nå, vi får se, hvordan det går videre. Streiken ble det ikke noe av da de truet med skyting. Arbeiderne arbeider nok, men ilden er tent, det går ikke an å få slokt den. Og de tre karene er noen flotte fyrer, riktige proletarer», tenkte Sjukhraj begeistret da han gikk fra Politovskijs til jernbaneverkstedet.

I utkanten av landsbyen Vorobjova Balka sto Politovskij i en gammel smie som vendte den solete veggen sin mot veien. Han sto ved essen og myste litt i det sterke lyset, han beveget en rødglødende jernbit som han holdt med en lang tang.

Artjom passet blåsebelgen.

Lokomotivføreren smilte godmodig i skjegget og sa:

— En faglært arbeider greier seg alltid på landet nå til dags. Det er arbeid nok til å bli utslitt. Når vi har arbeidet en uke til eller to, kan vi kanskje sende litt flesk og litt mel hjem til våre. Hos bonden står smeden alltid høyt, sønn. Vi kommer til å spise oss til en vom her, akkurat som rikfolk, he-he. Og Sakhar er et kapitel for seg, han holder seg mest til bondefaget, han graver seg ned i jorden sammen med onkelen sin. Nå vel, det er kanskje forståelig det. Vi to, Artjom, vi har hverken hus eller gård, bare ryggen og hånden som det heter, vi er proletarer for all evighet, he-he, og Sakhar har delt seg i to — det ene benet er på lokomotivet, det andre i landsbyen. Han så vurderende på den glødende jernbiten og la alvorlig og tankefull til: — Og saken vår er skitt, sønn. Hvis ikke tyskerne snart tar bena fatt, så blir vi nødt til å komme oss til Jekaterinoslav eller til Rostov, ellers så tar de oss i gjellene og lar oss dingle mellom himmel og jord. Det er så sant som det er sagt.

— Ja, brummet Artjom.

— Hvordan har vel våre det der borte, kanskje hetman-karene plager dem?

— Ja, far, nå har vi kokt en fin grøt, vi har skåret av veien hjem for oss selv.

Lokomotivføreren tok en blåaktig, het bit fram fra essen og la den på ambolten.

— Nå, sønn, slå løs!

Artjom grep en tung hammer som sto ved ambolten, svingte den over hodet og slo til. Et nek av klare gnister sprutet ut over smia og opplyste for et øyeblikk de mørke krokene.

Politovskij vendte den glødende biten under de mektige slagene og jernet jevnet seg ut lydig som voks.

Inn gjennom den åpne smiedøra åndet den mørke natten varm vind.

Vannet der nede var mørkt, digert. Furuene som grep omkring det fra alle kanter nikket med de mektige hodene.

«Akkurat som de var levende,» tenkte Tonja. Hun lå på en liten grasdekket hylle i skrenten. Høyt oppe bak hylla sto skogen og dypt nede lå vannet. Skyggen fra fjellveggene omkring gjorde kanten av vannet enda mørkere.

Det var Tonjas yndlingsplass. Her i det gamle steinbruddet, i de dype, forlatte hullene hadde det dannet seg tre innsjøer. Nede ved vannet hørtes plasking. Tonja løftet hodet, skjøv grenene til side og så ned: en solbrent, bøyelig kropp svømte fra stranden midt ut på vannet med sterke tak. Tonja så en brun rygg og et svart hode. Han prustet som en sel, skar gjennom vannet med korte armtak, knep øynene sammen i den skarpe solen og ble liggende slik med armene utbredt og kroppen litt bøyd.

Tonja slapp grenen: «Det er jo uanstendig», tenkte hun foraktelig og begynte å lese.

Tonja var så interessert i boka hun hadde fått av Viktor at hun ikke la merke til at noen klatret ned fjellskrenten som skilte det lille platået fra skogen, og først da en stein rullet fram under føttene på den som kom og falt ned på boka, fór hun sammen, løftet hodet og fikk øye på Pavka Kortsjagin.

Han sto forundret og sjenert over det uventede møtet og skulle til å gå.

«Det var han som badet nå nettopp,» — tenkte Tonja da hun så det våte håret.

— Skremte jeg Dem? Jeg visste ikke at De var her, det var bare tilfeldigvis jeg kom hit. Og Pavka tok tak i skrenten. Han hadde også kjent igjen Tonja.

— De forstyrrer meg ikke. Hvis De vil kan vi snakke litt sammen.

Pavka så forundret på Tonja:

— Hva skal vi to snakke om?

Tonja smilte.

— Hvorfor står De da? De kan sette Dem her, hun pekte på en stein. — Si meg hva De heter.

— Jeg er Pavka Kortsjagin.

— Og jeg heter Tonja. Nå er vi presentert for hverandre. Pavka knuget lua sjenert mellom hendene.

— De heter altså Pavka? avbrøt Tonja tausheten. — Og hvorfor Pavka? Det klinger så stygt, Pavel er penere. Jeg skal kalle Dem for det. Kommer De ofte hit for å . . . hun skulle til å si «bade», men hun ville ikke røpe at hun hadde sett ham bade og la til: — på tur?

— Nei, ikke ofte, når det faller seg slik at jeg er ledig, svarte Pavka.

— Arbeider De noen steder da? fortsatte Tonja å spørre.

— Jeg er fyrbøter ved elektrisitetsverket.

— Si meg, hvor har De lært å slåss så godt? spurte Tonja plutselig.

— Hva har De med det? brast det uvilkårlig ut av Pavka.

— Ikke vær sint da, Kortsjagin, sa hun da hun forsto at Pavka ikke likte spørsmålet. — Det interesserer meg meget. Det var virkelig et slag! Det går ikke an å slå så ubarmhjertig, og hun lo høyt.

— Synes De synd på ham kanskje? spurte Pavka.

— Å nei, slett ikke, tvert imot. Sukharko fikk det han hadde

fortjent. Og for meg var denne lille scenen en stor fornøyelse. Jeg har hørt at De ofte slåss.

— Hvem har De hørt det av? spurte Pavka på vakt.

— Nå vel, Viktor Letsjinskij sier at De er en profesjonell kamphane.

Pavka rynket pannen.

— Viktor er en dritt, en forkjelt døgenikt. Han får si takk for at ikke han også fikk sin del den gangen. Jeg hørte hva han sa om meg, jeg hadde bare ikke lyst til å skitne til hendene mine.

— Hvorfor banner De slik, Pavel? Det er ikke bra, avbrøt Tonja ham.

Pavka reiste bust.

«Hvorfor i heiteste står jeg her og snakker med denne raringa? Hun kommanderer hele tiden, så liker hun ikke «Pavka» og så er det «bann ikke», tenkte han.

— Hvorfor er De så sint på Letsjinskij? spurte Tonja.

— Han er en frøken med bukser på, en pappagutt, pokker ta ham! Jeg klør i hendene når jeg ser slike som han, han prøver å trække en på fingrene fordi han er rik. Alt er tillatt for ham. Men jeg spytter på rikdommen hans, hvis han bare rører meg engang, så skal han få full valuta for pengene. Slike må en nettopp gi en lekse med nevene, sa han opphisset.

Tonja angret at hun hadde nevnt Letsjinskij. Pavka hadde visst et gammelt regnskap å gjøre opp med den forkjelte Letsjinskij, og hun fikk samtalen inn på et roligere emne: hun begynte å spørre ut Pavka om familien hans og om arbeidet.

Uten selv å merke det begynte Pavka å svare utførlig på spørsmålene, og glemte at han hadde tenkt å gå.

— Si meg, hvorfor fortsatte De ikke på skolen? spurte Tonja.

— Jeg ble sparka ut.

— Hvorfor det?

Pavka ble rød.

— Jeg hadde makhorka i deigen til popen — nå, og så var

det ut med hodet først. Han var slem, den popen, han gjorde det hett for meg. Og Pavka fortalte henne allting.

Tonja hørte nysgjerrig på. Han glemte å være sjenert og fortalte liksom de var gamle kjente at broren hans ikke var kommet tilbake. Ingen av dem merket at de hadde sittet og snakket vennskapelig sammen i flere timer. Endelig kom Pavka til seg selv og sprang opp.

— Jeg skal jo på arbeidet. Jeg prater meg helt bort, og jeg skal jo fyre opp under kjelene. Nå kommer kjeften til Danilo til å gå. — Og han sa urolig: — Nå, farvel, frøken, nå må jeg lange ut i full fart til byen.

Tonja reiste seg fort og tok på seg jakken.

— Jeg må også gå, vi kan gå sammen.

— Å nei, jeg må løpe, det passer nok ikke for Dem.

— Hvorfor det? Vi kan løpe sammen, om kapp, så ser vi hvem som løper fortest.

Pavka så foraktelig på henne.

— Om kapp? Skal De løpe om kapp med meg?

— Nå, vi får se, la oss først komme opp herfra.

Pavka hoppet over en stein og rakte Tonja hånden og de løp ut på en bred, jevn skogsvei som førte til stasjonen.

Tonja stoppet midt på veien.

— Nå løper vi. En, to, tre. Fang meg nå! og hun føk av gårde som en hvirvelvind. Skosålene glimtet raskt forbi, den blå jakken flagret i vinden.

Pavel styrtet etter henne.

«Jeg tar igjen henne som ingenting», tenkte han da han fløy etter den flaksende jakken, men han nådde først bort til henne der skogen sluttet, ikke langt fra stasjonen. Han kom i full fart og grep henne hardt i skuldrene.

— Her har jeg fanget fuglen! ropte han muntert og anpusten.

— Slipp, det gjør vondt, verget Tonja seg.

Begge to sto og pustet tungt, hjertet banket. Tonja som var utslitt etter det ville løpet presset seg lett, liksom tilfeldig

inn til Pavka. Og de syntes de kom nær hverandre. Det var bare et øyeblikk, men de kom til å huske det.

— Ingen har pleid å ta igjen meg, sa hun og gjorde seg fri.

De gikk straks fra hverandre. Pavka viftet med lua til avskjed og løp til byen.

Da Pavka åpnet døra til fyrrommet, holdt fyrbøteren Danilo på ved ovnen. Han snudde seg sint.

— Du skulle kommet enda senere. Skal jeg kanskje fyre opp i steden for deg?

Men Pavka slo ham muntert på skulderen og sa forsonlig:

— Fyringen skal være i orden på et blunk, gamling. Og han tok fatt med veden som sto stablet opp på hverandre.

Mot midnatt da Danilo lå på veden og snorket som en hest, fór Pavka med oljekanna rundt hele maskinen tørket av hendene med en fille, tok det 69. hefte av «Giuseppe Garibaldi» opp av skuffen og fordypet seg i lesningen av den gripende romanen som fortalte om de endeløse eventyrene til Garibaldi, den legendariske føreren for de neapolitanske «rødskjortene».

«Og hun så på hertugen med sine vakre blå øyne . . .»

«Hun har også blå øyne,» tenkte Pavka. «Hun er liksom noe for seg sjøl, hun ligner ikke på disse rikingene, og hun kan løpe som en djevel.»

Pavka fordypet seg i minnene om det som hadde hendt om ettermiddagen, og han hørte ikke larmen fra dampmaskinen som ble stadig sterkere. Dampmaskinen skalv av anstrengelse, det digre hjulet gikk rundt i rasende fart, og betongplattformen som motoren sto på dirret nervøst.

Pavka kastet et blikk på manometeret — viseren sto noen streker over den røde signallinjen.

— Faen også! Pavka hoppet opp fra kassa og styrtet til håndtaket til dampventilen. Han dreide det rundt et par ganger og utenfor veggen hveste det hest i dampen som gikk ut i elva gjennom et rør. Pavka satte håndtaket ned, skubbet remmen på plass på hjulet som holdt pumpa i gang.

Pavka snudde seg mot Danilo — han sov rolig med vidåpen munn og frembrakte uhyggelige lyder med nesen.

Et halv minutt senere var viseren på manometeret på plass igjen.

Da Tonja hadde tatt avskjed med Pavka gikk hun hjem. Hun tenkte på møtet med den svartøyde unge gutten, og uten selv å være klar over det, gledet hun seg.

«Så full av glød, så pågående han er! Og han er slett ikke så grov som jeg trodde. I hvert fall lignet han ikke det minste på alle disse siklende gymnasiastene . . .»

Han var av en annen rase enn hun selv, han kom fra et miljø som Tonja hittil ikke hadde vært i nærmere berøring med.

«Det går nok an å få vennet ham til seg,» tenkte hun, «og det blir et interessant vennskap.»

Da Tonja kom bort til huset så hun Lisa Sukharko, Nelly og Viktor Letsjinskij i hagen. Viktor holdt på å lese. De ventet tydelig på henne.

Hun hilste på alle og satte seg på benken. Midt i en tom, lettsindig samtale satte Viktor seg bort til Tonja og spurte lavt:

— Har De lest romanen?

— Romanen, ja! tok Tonja seg i det. — Jeg har jo . . . Hun holdt på å si at hun hadde lagt igjen boken ved vannet.

— Nå hvordan likte De den? Viktor så oppmerksomt på henne.

Tonja tenkte litt og tegnet langsomt en eller annen innviklet figur i sanden med skoen. Så løftet hun hodet og så på ham.

— Nei, jeg har begynt på en annen roman som er mer interessant enn den De ga meg.

— Jaså, sa Viktor fornærmet. — Og hvem har skrevet den?

Tonja så på ham med tindrende, hånlige øyne.

— Ingen . . .

— Tonja, be gjestene inn, teen venter! ropte moren til Tonja som sto bak dem på balkongen.

Tonja tok de to jentene i armen og gikk mot huset. Og Viktor gikk etter og brydde hodet sitt med de ordene Tonja hadde kommet med og som han ikke kunne forstå.

Denne nye, ennå ubevisste følelsen var så uforståelig foruroligende for den unge fyrbøteren. Den rusket opp i den ville, opprørske gutten.

Tonja var datter til hovedforstmannen, og hovedforstmannen var det samme for ham som advokat Letsjinskij.

Pavka hadde vokst opp i fattigdom og sult, og han så fiendtlig på alle som etter hans begreper var rike. Pavka så forsiktig og kritisk på det han følte nå, han syntes ikke at Tonja sto ham nær og var forståelig som Galotsjka, datteren til steinhuggeren. Han var mistenksom overfor Tonja og på vakt mot den minste hån eller ringeakt som denne vakre og dannede unge jenta kunne vise ham, en fyrbøter.

Pavka hadde ikke sett datteren til forstmannen på en hel uke, og i dag hadde han bestemt seg til å gå til vannet. Han gikk med vilje forbi huset hennes, han håpet å treffe henne. Han gikk langsomt langs gjerdet og ved den borteste enden fikk han øye på den kjente matrosblusen. Han tok opp en furukongle som lå ved gjerdet og kastet den. Han siktet på den hvite blusen.

Tonja snudde seg raskt. Da hun så Pavka løp hun bort til gjerdet. Hun smilte muntert og rakte ham hånden.

— Endelig er De kommet, sa hun glad. — Hvor har De vært hen hele tiden? Jeg har vært ved vannet, jeg hadde lagt igjen boka der. Jeg trodde De skulle komme. Kom hit nå, i hagen vår.

Pavka ristet på hodet.

— Nei da.

— Hvorfor det? hun hevet øyebrynene forundret.

— Faren Deres kommer vel til å bruke seg. Og så får De gjennomgå for min skyld. Hvorfor har du hatt med deg en slik fillefant, kommer han til å si.

— De prater tull, Pavel, sa Tonja ergerlig. — Kom øyeblikkelig hit. Min far kommer aldri til å si noe. De får se selv. Kom.

Hun løp for å lukke opp porten og Pavka gikk ikke helt sikker etter henne.

— Liker De å lese bøker? spurte hun da de satte seg ved et rundt bord ute i hagen.

— Ja, veldig, sa Pavka livlig.

— Hvilken bok liker De best, av det De har lest?

Pavka tenkte seg om og svarte:

— Giuseppa Garibaldi.

— Giuseppa Garibaldi, rettet Tonja på ham. — Er De meget glad i den boka?

— Ja, jeg har lest 68 hefter av den, hver lønnsdag kjøper jeg fem stykker. Det var et menneske, denne Garibaldi! sa Pavka begeistret. — Det var en helt! Det forstår jeg! Så mye som han måtte slåss mot fienden, og alltid var det han som fikk overtaket. Han seilte til alle land! A, hadde han levd nå, så skulle jeg blitt med ham. Flokken sin samlet han sammen av arbeidere, og han slåss alltid for fattigfolk.

— Vil De at jeg skal vise Dem biblioteket vårt? spurte Tonja og tok ham i hånden.

— Å nei, jeg går ikke inn i huset, sa Pavka bestemt.

— Hvorfor er De så sta? Eller er De kanskje redd?

Pavka så på de nakne føttene sine som ikke akkurat utmerket seg ved renhet og klødde seg i nakken.

— Og Deres herr far eller fru mor kommer ikke til å sparke meg ut?

— Hold nå endelig opp med dette, eller så blir jeg virkelig sint, blusset Tonja opp.

— Nå vel, Letsjinskij slipper oss ikke inn i huset, han snakker med oss ute på kjøkkenet. Jeg var der et ærend en gang,

og så slapp Nelly meg ikke inn i stua — det var vel for at jeg ikke skulle ødelegge teppene deres, smilte Pavka.

— Kom, kom. Hun tok ham i skuldrene og puffet ham vennskapelig inn på balkongen.

Hun førte ham gjennom spisestua inn på et rom med et digert eikeskap. Tonja lukket opp skapdørene og Pavka fikk se flere hundre bøker som sto i jevne rader. Han ble helt overveldet av denne uhørte rikdom.

— Vi skal straks finne en interessant bok til Dem, og De må love å komme og låne ofte hos oss. Ikke sant?

Pavka nikket.

— Bøker liker jeg.

De tilbrakte noen hyggelige og glade timer sammen. Hun presenterte ham for moren sin. Det viste seg ikke å være så veldig uhyggelig, og Pavka likte moren til Tonja.

Ved toalettbordet sto et lite speil. Tonja førte Pavka bort til speilet, lo og sa:

— Hvorfor har De så vilt hår? Pleier De aldri å klippe det eller greie det?

— Jeg tar og klipper alt sammen når det blir langt. Er det noe annet å gjøre med det? forsvarte Pavka seg klosset.

Tonja lo, tok en kam fra toalettbordet og fór raskt gjennom de bustete krøllene hans.

— Nå er det noe helt annet, sa hun og kastet et blick på Pavel. — Håret må klippes pent, ellers går De omkring som en bjørn.

Tonja så med et kritisk blick på den falmete brune skjorta hans og de slitte buksene, men hun sa ingen ting.

Pavka la merke til dette blikket og han følte seg flau over klærne sine.

Da Tonja tok avskjed med ham, ba hun ham komme og besøke henne. Og han måttte gi sitt ord på at han skulle komme et par dager senere og fiske sammen med henne.

Så tok Pavka veien ut gjennom vinduet — han hadde ikke lyst til å gå gjennom huset igjen og treffe moren til Tonja.

Etter at Artjom var borte fikk familien Kortsjagin det vanskelig, Pavkas lønn strakk ikke til.

Maria Jakovlevna besluttet å snakke med sønnen om hun ikke burde begynne å arbeide igjen, det falt seg også slik at Letsjinkijs trengte en kokke. Men Pavka protesterte:

— Nei, mor, jeg skal finne noe arbeid ved siden av. De trenger folk ved sagbruket. Jeg kan arbeide der halve dagen og det blir nok for oss to. Du må ikke ta arbeid mer, ellers blir Artjom sint på meg for det.

Moren prøvde å bevise hvor nødvendig det var at hun arbeidet, men Pavka holdt på sitt og hun ga seg.

Alt dagen etter arbeidet Pavka på sagbruket, han la ut de nysagde plankene for at de skulle tørke. Han møtte gutter han kjente der: Misjka Levtsjukov som han hadde gått sammen med på skolen og Vanja Kulesjov. Misjka og Pavka arbeidet sammen og det gikk fint. Fortjenesten ble ikke verst. Dagen tilbrakte Pavka på sagbruket og om kvelden skyndte han seg til elektrisitetsverket.

Mot slutten av den tiende dagen hadde Pavka med seg det han hadde tjent.

Da han leverte pengene til moren sto han litt sjenert en stund og sa til slutt:

— Vet du hva, mor, kjøp en satinskjorte til meg, en sånn en som jeg hadde i fjor — husker du? Halvparten av pengene går til det, men jeg skal tjene mer, ikke vær redd. Denne skjorta her er jo så gammel, så han liksom han ville forsvare seg og unnskyldte seg fordi han ba om noe slikt.

— Det er klart, det er klart, jeg skal kjøpe stoff til deg, Pavel, jeg skal gjøre det den dag i dag og sy den i morgen. Det er jo sant at du ikke har noen ny skjorte. Hun så vennlig på sønnen sin.

Pavel stoppet utenfor frisøren, kjente etter rubelen i lomma og gikk inn.

Frisøren, en freidig fyr, så kunden som kom inn og sa som han pleide:

— Vær så god, ta plass.

Pavel satte seg i en dyp, bekvem stol og så et forvirret sjenert fjes i speilet.

— Snauklippes? spurte frisøren.

— Ja, det vil si, jeg mener det skal klippes litt. Nå, hva er det nå det heter? og han gjorde en fortvilt bevegelse med hånden.

— Jeg forstår, smilte frisøren.

Et kvarter senere kom Pavel ut igjen, svett og utslitt men ordentlig klippet og greid. Frisøren arbeidet lenge og hårdnakket med de ulydige hårtjafsene, men vann og kam seiret og håret lå utmerket.

Ute pustet Pavel ut og trakk lua godt ned i pannen.

«Hva sier vel mor når hun ser det?»

Pavel kom ikke for å fiske slik som han hadde lovt og Tonja følte seg krenket.

«Denne fyrbøteren er visst ikke særlig oppmerksom», tenkte hun ergerlig. Men da Pavel ikke kom dagen etter heller, begynte hun å kjede seg.

Hun skulle akkurat til å gå ut da moren gløttet på døra inn til rommet hennes og sa:

— Det er en gjest til deg, Tonja. Kan han komme inn?

Pavel sto i døra og Tonja kjente ham ikke igjen med engang.

Han hadde på seg en ny blå satinskjorte og svarte bukser. De blankpussede støvlene strålte og — det la Tonja straks merke til — han hadde klippet seg, håret stakk ikke ut i tjafser som før. Den svartsmuskede fyrbøteren var blitt et nytt menneske.

Tonja skulle til å gi uttrykk for sin forundring, men hun ville ikke gjøre Pavel mer sjenert enn han var, og hun lot som om hun ikke la merke til noen forandring.

Hun kom med bebreidelser:

— At De ikke skammer Dem? Hvorfor kom De ikke for å fiske? Er det slik De holder ord?

— Jeg har arbeidt på sagbruket disse dagene, og jeg kunne ikke komme.

Han kunne ikke si at han for å kjøpe skjorta og buksene måtte slite seg nesten ut disse dagene.

Men Tonja gjettet det selv, og hun var ikke det minste ergerlig på Pavél lenger.

— Kom så går vi en tur til vannet, sa hun og de gikk ut i hagen og så ut på veien.

Og som til en god venn fortalte han Tonja den store hemmeligheten om revolveren han hadde stjålet fra løytnanten. Han lovte Tonja at de en av de første dagene skulle gå dypt inn i skogen og skyte.

— Men du må ikke røpe meg, han sa plutselig «du» til henne.

— Jeg skal aldri røpe deg til noen, lovte Tonja høytidelig.

4. kapitel.

En skarp, ubarmhjertig klassekamp grep omkring seg i Ukraina. Stadig flere og flere mennesker tok til våpen, og hvert sammenstøt fødte nye deltakere.

De rolige dagene for borgerne hadde rykket langt tilbake i fortiden.

Snøstormen hvirvlet omkring, de gamle forfalne husene skalv av kanondrønn, og borgerne presset seg inn til veggene i kjellerne og i tilfluktsrommene de selv hadde laget.

Güvernemet ble oversvømmet av en lavine av Petljurabander av forskjellige avskygninger: store og små førere som Golub, Arkhangel, Angel, Gordij og en endeløs rekke andre banditter.

Tidligere offiserer, høyre- og venstreorienterte ukrainske

sosialrevolusjonære — alle mulige dumdristige eventyrere som samlet en bande ville kjeltringer omkring seg, erklærte seg for ataman, heiste noen ganger Petljura-folkenes gulblå fane og grep makten så godt kreftene og mulighetene tillot det.

Av disse forskjelligartede bander, forsterket med kulakker og ataman Konovalts' galitsiske regimenter dannet «overataman» Petljura sine regimenter og divisjoner. Inn i denne grumsete masse av sosialrevolusjonære og kulakker stormet røde partisanavdelinger. Og så skalv jorden under hundrer og tusener av klover, maskingeværvogner og ammunisjonsvogner.

I april i det stormfulle året 1919 sa dødsens redde, lamslåtte borgere urolig til naboen, når de om morgenen rev opp de søvnige øynene:

— Avtonom Petrovitsj, hvem har makten i byen?

Og Avtonom Petrovitsj trakk på seg buksene og så seg forskrekket omkring:

— Jeg vet ikke, Afanas Kirillovitsj. Det er kommet noen i natt. Vi får se — hvis de begynner å plyndre jødene, så er det Petljura-folkene, og hvis det er «kameratene» så hører vi det straks på språket deres. Jeg står nå og ser meg omkring så jeg kan vite hvilket bilde jeg skal henge opp, slik at jeg ikke kommer opp i en ubehagelig historie. Vet De, min nabo Gerasim Leontjevitsj passet ikke riktig på og så tok han og hengte opp Lenin og akkurat da kom det tre stykker inn til ham — det viste seg at de var fra en Petljura-avdeling. De bare så på bildet og så tok de fatt på verten! De smelte på med tyve piskeslag skjønner De. «Vi skal flå skinnet av deg, ditt kommunistfjes», sa de. Det var det samme hva han sa, hvordan han skrek, ingenting hjalp.

Når de så en flokk bevæpnede folk komme bortover veien lukket borgerne vinduene og gjemte seg. En kunne aldri vite . . .

Og arbeiderne så med innbitt hat på de gulblå fanene til Petljuras pogrombander. Maktesløse overfor denne bølgen av reaksjonær nasjonalisme livnet de bare opp når røde avdelin-

ger skar inn i byen mens de kjempet forbitret mot de gulblå som omga dem på alle kanter. En dag eller to lyste det røde flagget over rådhuset, men så dro avdelingen av gårde igjen og mørket senket seg over byen.

Nå var oberst Golub herre i byen — Dnjepr-divisjonens «pyrd og stolthet».

Dagen før hadde hans avdeling på totusen banditter høytidelig dratt inn i byen. Herr obersten kom ridende foran avdelingen på en vidunderlig kullsort hingst, og enda aprilsolen varmet godt hadde han på seg en kaukasisk geiteskinnskappe og en saporosjsk killinglue med bringebærrød pull og en tsjerkess-skjorte. Han var fullt bevæpnet — med dolk og sabel med siselert sølvhåndtak.

Vakker var han, herr oberst Golub: svarte øyebryn, et blekt ansikt med et gulaktig skjær etter de endeløse drikkelagene. Mellom tennene hadde han en lang pipe. Før revolusjonen hadde herr obersten vært agronom ved en plantasje som tilhørte en sukkerfabrikk, men for et kjedelig liv det hadde vært! Ikke kunne det sammenlignes med stillingen som ataman. Og så fløt agronomen opp på den-grumsete bølgen som skylte over landet som herr oberst Golub.

En praktfull fest ble holdt i byens eneste teater, til ære for gjestene. Hele Petljura-intelligensens «blomst» var til stede: ukrainske lærere, to popedøtre — den vakre Anja, den eldste av dem, og Dina, den yngste, så var det noe småherskap som før hadde tjent grev Pototskij og en flokk småborgere som kalte seg for «frie kosakker», ukrainske tilhengere av de sosial-revolusjonære.

Teateret var stappfullt. Lærerinnene og popedøtrene var kledd i ukrainske nasjonaldrakter med sterke farger og broderte blomster, forskjelligfargete halskjeder og bånd. De var omgitt av en hel flokk sporeklirrende offiserer som lignet Saporosje-kosakker på gamle bilder.

Militærorkesteret drønte. På scenen forberedte en seg febrilsk til oppførelsen av «Nasar Stodoli».

Strømmen var borte. Herr obersten fikk melding om dette i staben. Han hadde selv tenkt å beære festen med sitt nærvær. Han hørte på hva hans adjutant, Paljanytsa — i virkeligheten tidligere sekondløytnant, Poljantsev — hadde å melde fra, så sa han likeglad men myndig:

— Strømmen skal være der. Du kan gjerne dø, men du må skaffe en montør og få elektrisitetsverket i gang.

Paljanytsa døde ikke — han skaffet montører.

To timer senere førte to Petljura-menn Pavel til elektrisitetsverket. På samme måte ble montøren og maskinisten hentet.

— Hvis lyset ikke er på til klokken syv, skal jeg henge dere alle tre! og han pekte på en jernstang.

Denne kort formulerte beslutning hadde sin virkning og ved den fastsatte tid var lyset på.

Festen var i full sving da herr obersten kom sammen med venninnen sin — datteren til den restaurantverten han bodde hos. Hun var en ung dame med velutviklede bryster og gult hår.

Den rike restaurantverten lot henne gå på gymnasiet i guvernementsbyen.

Herr obersten satte seg på den beste plassen like ved scenen og gjorde et tegn at en kunne begynne. Teppet suste straks i været. Ryggen til regissøren som skyndte seg vekk glimtet foran tilskuerne.

I buffeten gjorde kavalerene og damene under forestillingen stor ære på vodkaen som den alle steder nærværende Paljanytsa hadde skaffet, og på alle mulige delikatesser som rekvisisjonene hadde brakt for dagen. Mot slutten av forestillingen var alle sterkt beruset.

Paljanytsa sprang opp på scenen, slo teatralisk ut med hånden og forkynte på ukrainsk:

— Mine herskaper — vær så god, dansen begynner!

Salen klappet. Alle gikk ut på gårdsplassen, slik at Petljura-soldatene som var mobilisert for å våke over festen, kunne dra ut stolene og rydde salen.

En halv time senere sto dampen i taket i teateret.

Petljura-offiserene var i toppform, de stormet vilt av gårde i dansen med stedets skjønnheter som var røde av varmen. Det gebrekkelige teateret ristet av trampingen fra de tunge føttene.

I mellomtiden holdt en bevæpnet avdeling på å ride inn i byen i retning fra mølla.

Petljura-folkene som holdt vakt ved maskingeværene i utkanten av byen, la merke til rytterne, de ble urolige og styrtet til maskingeværene. Det smalt i låsene. Et skarp skrik skar gjennom natten.

— Stopp! Hvem der?

To mørke skikkelser kom fram av mørket. En av dem kom nærmere og knurret med fordrukken bass-stemme:

— Jeg er ataman Pavljuk med min avdeling — er dere Golub-folk?

— Ja, svarte en offiser som trådte fram.

— Hvor skal jeg plasere avdelingen? spurte Pavljuk.

— Jeg skal straks ringe til staben, svarte offiseren og gikk inn i et lite hus ved veien.

Et øyeblikk senere kom han løpende ut derfra og befalte:

— Ta maskingeværet fra veien, gutter, la herr atamanen få komme forbi.

Pavljuk strammet tømmene, og stoppet hesten foran det opplyste teater. Også utenfor var det liv og fest.

— Jaså, her er det visst morsomt, sa han og snudde seg mot offiseren som stoppet ved siden av ham. — La oss stige av, Gukmatsj, så får vi feste litt med det samme. Vi får vel tak i noen greie kvinnfolk, det er haugevis av dem her. Hej, Stalesjko, roptø han, — få fordelt guttene i de forskjellige husene! Vi blir her. Vakten blir med meg! Og han hoppet tungt av hesten.

Ved inngangen til teateret ble Pavljuk stoppet av to bevæpnede Petljuramenn.

— Billett?

Men han så foraktelig på dem og skjøv den ene til side med

skulderen. På samme måte rykket tolv stykker av avdelingen hans etter ham. Hestene deres sto bunnet til et gjerde like ved.

Det ble straks lagt merke til de nye gjestene. Det var særlig den digre skikkelsen til Pavljuk som skilte seg ut — han hadde på seg en offiserskappe av godt stoff, blå gardebokser, og skinnlue. Over skulderen hadde han en Mauserpistol hengende, og en håndgranat stakk opp av den ene lommen.

— Hvem er det? ble det hvisket i kretsen som sto rundt de dansende hvor nå Golubs adjutant svingte seg i en løssluppen dans.

Den eldste popedatteren danset med ham. Skjørtene fløy opp i en vifte og åpnet utsikten til et par silketrikåbukser for de henrykte krigerne — hun var helt revet med av dansen.

Pavljuk skjøv mengden unna med skuldrene og gikk inn i kretsen.

Han stirret med et sløret blick på bena til popedatteren, slikket de tørre leppene og gikk tvers over dansegolvet bort til orkesteret. Der stilte han seg opp og svingte den flettede pisen:

— Kjør på med en hopak!

Dirigenten brydde seg ikke om ham.

Da slo Pavljuk plutselig ut med armen og ga ham et slag over ryggen med pisen. Dirigenten sprang forferdet opp.

Musikken brøt tvers over og det ble stille i salen.

— Det er en frekkhet! bruste datteren til restaurantverten opp. Du må ikke tillate det, hun grep Golub som satt ved siden av henne nervøst i armen.

Golub reiste seg tungt, sparket til en stol som sto foran ham, tok tre skritt mot Pavljuk og stoppet rett foran ham. Han hadde straks kjent igjen Pavljuk. Golub hadde ennå et uoppgjort regnskap med denne konkurrenten til maktstillingen i distriktet.

For en uke siden hadde Pavljuk spilt herr obersten et helt uforskammet puss.

Golub-folkene hadde vært midt oppe i en kamp mot et rødt regiment som flere ganger hadde gjort det hett for dem, og i mellomtiden hadde Pavljuk i stedet for å angripe bolsjevikene i ryggen, brutt seg inn i en liten by. Han hadde overmannet de lette røde vaktstyrker og satt ut sine egne poster i stedet. Så hadde han satt i gang en vill plyndring. Selvsagt hadde det gått ut over den jødiske befolkning, slik som det sønner seg en virkelig Petljura-mann.

De røde hadde i mellomtiden fullstendig knust Globus høyre flanke og var dratt sin vei.

Og nå hadde denne frekke rittmester trengt inn her og våget attpåtil i herr oberstens nærvær å slå oberstens kapellmester. Nei, han kunne ikke tillate det. Golub forsto at hans autoritet i regimentet ville være tilintetgjort hvis han ikke fikk satt denne hovne lille atamanen på plass.

De sto og stirret på hverandre i noen sekunder uten å si noe.

Golub presset sabelhåndtaket hardt med den ene hånden og kjente med den andre etter revolveren i lommen. Han skrek:

— Hvordan våger du å slå mine folk, din kjeltring?

Hånden til Pavljuk krøp langsomt bort til revolverhylsteret.

— Stopp nå, herr Golub, stopp, ellers kan du komme ut av takten. Ikke trakk på yndlingsliktornen min, da blir jeg sint.

Dermed var begeret mer enn fullt.

— Grip dem, kast dem ut av teateret og gi dem femogtyve varme omslag hver! skrek Golub.

Golubs folk styrtet som en flokk harehunder løs på Pavljuk og folkene hans.

Et skudd snalt, akkurat som en elektrisk pære som blir knust mot golvet, og de kjempende hvirvlet gjennom salen som to hundeflokker. De hogg til hverandre med sablene i blindt raseri, grep hverandre i håret eller i halsen. Kvinnene hvinte som grisunger og fór dødsens redde unna slåsskjempene.

Noen minutter senere ble Pavljuk-folkene avvæpnet og forslått dratt ut på gårdsplassen og kastet ut på gata.

Pavljuk hadde mistet lua under slagsmålet, han var blitt

slått opp i ansiktet og avvæpnet, — og han var helt ute av seg. Han sprang opp på hesten sammen med folkene sine og stormet bortover gata.

Festen var ødelagt. Det falt ingen inn å more seg etter det som hadde hendt. Kvinnene nektet absolutt å danse og forlangte å bli kjørt hjem, men Golub stilte seg på bakbena.

— Ingen slippes ut av salen, sett ut vakter, befalte han.

Paljanytsa skyndte seg å utføre befalingen.

Det drysset med protester, men Golub svarte sta:

— Vi danser til morgenen, mine damer og herrer. Jeg danser selv første vals.

Musikken begynte å spille igjen, men det ble ikke noe av å more seg likevel.

Obersten hadde så vidt fått tid til å ta en runde med pope-datteren da vaktene kom styrtende inn og skrek:

— Pavljuk-folkene omringer teateret!

Vinduet ved scenen som vendte ut mot gata ble slått inn med et brak. En flat maskingeværsnute stakk inn gjennom den knuste ruta. Den beveget seg dumt og kjente seg fram til skikkelsene som kastet seg fram og tilbake. Alle rygget unna som for en djevel midt ut i salen.

Paljanytsa fyrte av et skudd mot lampen i taket, den eksploderte som en bombe og sendte et fint regn av glass-splinter ned over alle.

Det ble mørkt. Ute på gata ble det ropt:

— Kom ut på gårdsplassen allesammen! — og uhyggelige skjelsord klang i luften.

De ville, hysteriske skrikene fra kvinnene, rasende kommando-ord fra Golub som kastet seg gjennom salen og prøvde å samle offiserene som hadde mistet hodet, skytingen og skrikene ute — alt fløt sammen til et utrolig virvar. Ingen la merke til hvordan Paljanytsa snek seg bakveien ut til en tom nabogate og styrtet av gårde til Golubs stab.

En halv time senere var et virkelig slag i gang i byen. Skudd drønnet uavbrutt gjennom nattens stillhet. Maskingeværene

knitret. Borgerne sprang opp fra de varme sengene sine, helt sløve av angst og hang seg fast ved vinduene.

Skuddene stilnet av, bare i utkanten av byen bjeffet et maskingevær som en hund. Slaget holdt på å slutte. Morgenskumringen steg opp over byen . . .

Rykter om pogromer krøp gjennom byen. De krøp også inn i de jødiske husene — små og lave, med skjevøyde vinduer klamret de seg fast til bakken over et skittent gjel som førte til elven. I disse kassene som kaltes hus bodde jødiske fattigfolk pakket tett sammen.

I trykkeriet hvor Serjosja Brussjak nå hadde arbeidet i to år var setterne og arbeiderne jøder. Serjosja ble gode venner med dem, og de kom hverandre meget nær. De var en eneste enig familie mot sjefen, den forspiste selvtilfredse herr Blumstein. I trykkeriet var det stadig kamp mellom sjefen og arbeiderne. Blumstein prøvde å grafse til seg mest mulig, og på grunn av det hendte det at trykkeriet måtte stenge to-tre uker — typografene streiket. Det var fjorten stykker av dem. Serjosja, yngstemann, sveivet hjulet på trykkerimaskinen i tolv timer hver dag.

I dag la Serjosja merke til uroen blant arbeiderne. De siste urolige månedene arbeidet trykkeriet bare med tilfeldige bestillinger. De trykte oppropene fra «overatamanen».

Den tæringssyke setteren Mendel førte Serjosja med seg bort i en krok.

Han så på ham med de triste øynene sine og sa:

— Vet du at det skal være pogrom i byen?

Serjosja så forundret på ham.

— Nei, det vet jeg ikke.

Mendel la en uttørket, gul hånd på skulderen til Serjosja og sa fortrolig som en far:

— Det blir pogrom, det er faktum. Jødene kommer til å bli slått. Jeg spør deg: vil du hjelpe kameratene dine i en slik ulykke eller ikke?

— Det er klart jeg vil, hvis jeg kan. Snakk ut, Mendel.

De andre setterne lyttet til samtalen deres.

— Du er en bra kar, Serjosja, vi stoler på deg. Din far er jo også arbeider. Løp nå hjem og snakk med din far — om han går med på å skjule noen gamlinger og kvinner hjemme hos seg, og vi skal på forhånd bli enige om hvem som skal skjules hos dere. Så får du snakke med en familie til hvor det går an å skjule noen. Russerne rører disse bandittene foreløpig ikke. Løp, Serjosja, tiden er knapp.

— Godt, Mendel, du kan være trygg, jeg skal straks løpe til Pavka og Klimka — der kommer de sikker til å ta imot noen.

— Vent litt, sa Mendel urolig og holdt Serjosja tilbake.

— Hvem er denne Pavka og Klimka? Du kjenner dem godt?

Serjosja nikket bestemt.

— Det er klart, det er bestevennene mine: Pavka Kortsjagin, broren hans er låsesmed.

— Aha, Kortsjagin, sa Mendel beroliget. — Ham kjenner jeg, vi har bodd i samme hus. Ham kan du snakke med. Gå, Serjosja og kom snart tilbake med svar.

Serjosja løp ut.

Pogromen begynte et par dager etter slaget mellom Pavljuk-avdelingen og Golub-folkene.

Pavljuk dro sin vei etter at han var blitt slått og kastet ut av byen. Han inntok nabobyen etter at han hadde mistet tyve mennesker i den nattlige kampen. Også Golub-folkene hadde like store tap.

De falne ble i all hast kjørt til kirkegården og begravd samme dag uten særlig oppstyr, for det var i grunnen ikke noe å skryte av. De to atamanene hadde kommet i slagsmål som to løsbikkjer, og det passet dårlig å få i stand en begravelse med pomp og prakt. Paljanytsa hadde lyst til å arrangere noe flott og erklære Pavljuk for en rød banditt, men hele den sosial-

revolusjonære komiteen med popen Vasilij i spissen var imot dette.

Det nattlige sammenstøtet fremkalte misnøye i Golub-regimentet, særlig i Golubs livvakt som hadde flest falne. Og for å dempe denne misnøyen og heve moralen foreslo Paljanytsa for Golub «å lette tilværelsen» som han hånlig uttrykte seg om pogromene. Han henviste til misnøyen i avdelingen og forklarte Golub at det var nødvendig. Golub som først ikke hadde hatt lyts til å krenke freden i byen før bryllupet sitt med datteren til restaurantverten, føyde seg for Paljanytsas trusler og gikk med på det.

Det er sant at herr obersten var litt i tvil om denne operasjonen i forbindelse med sin inntreden i det sosialrevolusjonære partiet. Fiendene hans kunne også komme til å få et lite ønskelig prat i gang omkring navnet hans — at oberst Golub satte i gang pogromer — og de kom helt sikkert til å baktale ham hos «overatamanen». Men foreløpig var Golub lite avhengig av «overatamanen», han forsynte sin avdeling på egenhånd og på egen risiko. Forresten visste «overatamanen» selv utmerket hva slags folk han hadde i sin tjeneste, og han hadde selv flere ganger skaffet direktoriet penger som var kommet inn ved såkalte rekvisisjoner. Og når det gjaldt ryktet som tilhenger av pogromer, så var det alt temmelig godt forankret. Det kunne ikke føyes noe større til det.

Plyndringen begynte tidlig om morgenen.

Det var før morgengry og byen svedde i en grå dis. De tomme gatene lå som våte linstriper omkring de uordentlig bebygde jødekvartalene. Det var stille og livløst. De små vinduene var hengt for og slåene satt for.

Utenfra så det ut som om kvartalene sov en fast morgensøyn, men folk i husene sov ikke. Familiene var påkledd og forberedte seg på den ulykken som skulle komme, stimlet sammen i et lite rom. Og bare små barn som ikke forsto noe sov rolig og trygt i armene til mødrene sine.

Lederen for Golubs livvakt Salomyga — en svart fyr med

siggøyneransikt og et blått arr etter et sabelhugg på kinnet — holdt lenge på å vekke adjutant Paljanytsa.

Adjutanten hadde ikke lett for å våkne. Han kunne abso-lutt ikke rive seg løs fra en tåpelig drøm. En urolig, pukkel-rygget djevel klorte ham hele tiden i halsen og lot ham ikke få fred. Og da han endelig løftet hodet som holdt på å spren-ges av smerter, skjønnte han at det var Salomyga som vekket ham.

— Stå opp da, din ulykke, sa Salomyga og ristet ham i skulderen. — Det er sent, det er på tide vi begynner. Du skulle drukket enda mer du.

Paljanytsa våknet helt, satte seg opp, fortrakk ansiktet av halsbrann og spyttet bittert spytt fra seg.

— Hva skal vi begynne med? spurte han og stirret menings-løst på Salomyga.

— Hva? Sprette opp magen på jødene. Vet du ikke det?

Paljanytsa husket: ja, det var riktig, han hadde helt glemt det, de hadde drukket riktig godt på en gård som herr ober-sten var dratt til sammen med bruden sin og en flokk drikke-brødre.

Golub syntes det passet godt å være ute av byen under po-gromen. Siden kunne han si at det hadde vært en misfor-ståelse mens han var borte, og Paljanytsa ville greie allting utmerket. Å, denne Paljanytsa var en virkelig spesialist når det gjaldt «lettelser»!

Han slo en bømme med vann over hodet og fikk tilbake evnen til å tenke. Et øyeblikk etter var han i staben og ga de for-skjellige ordre.

Livvakten satt alt til hest. Den forsiktige Paljanytsa ga for å unngå vanskeligheter ordre om å sette opp forsvarsstyrker som skilte arbeiderkvartalene og stasjonen fra resten av byen.

I hagen til Letsjinskij ble det satt opp et maskingevær som pekte ut mot veien.

I tilfelle av at arbeiderne hadde tenkt å blande seg inn, ville de bli møtt med bly.

Da alle forberedelser var avsluttet, sprang adjutanten og Salomyga opp på hestene.

Da de skulle til å dra, kom plutselig Paljanytsa på noe:

— Vent, jeg holdt på å glemme noe. Skaff to vogner — vi skal få tak i litt medgift til Golub. Ha . . . ha . . . ha . . . Det første byttet er som alltid til atamanen, og det første kvinnfolk, ha-ha, til meg, som hans adjutant. Skjønner du, ditt tosk hue?

Den siste replikken gjaldt Salomyga.

Salomyga kastet et blikk på ham med et gulaktig øye.

— Det blir nok til alle.

De satte seg i bevegelse bortover veien. Foran red adjutanten og Salomyga og etter dem kom livvakten i en uordentlig hop.

Morgendisen klarnet. Foran et hus med et rustent skilt med «Fuchs. Galanterivarer» på stranmet Paljanytsa tømmene.

Den grå tynnbenede hoppen hans slo hovene urolig i bruklegningen.

— Nå, her begynner vi med Guds hjelp, sa Paljanytsa og hoppet av.

— Hei, gutter, stig av hestene, sa han til livvakten som omringet ham. — Forestillingen begynner, forklarte han. — Gutter, ikke bank noen i hue ennå, alt til sin tid. Og kvinnfolk får dere også la være til kvelden kommer, hvis ikke lysten er for stor.

En av soldatene blottet de faste tennene og protesterte:

— Hvordan det, herr adjutant, hvis det nå er enighet hos begge parter?

Latteren drønnet rundt omkring. Paljanytsa så begeistret på soldaten.

— Nå vel, det er klart, hvis det er enighet så får dere kjøre på, det er ingen som har rett til å forby det.

Paljanytsa gikk bort til den lukkede butikkdøra og sparket til den av alle krefter, men den faste eikedøra rørte seg ikke.

Det var ikke her de måtte begynne. Adjutanten gikk rundt

hjørnet til døra som førte inn til leiligheten til Fuchs. Han holdt sabelen i hånden og etter ham kom Salomyga.

Inne i huset hørte de straks hovslagene over brulegningen og da trampingen stoppet ved butikken og stemmene trengte inn i huset, var det liksom hjertene rev seg løs og kroppene dovnet av. Det var tre mennesker i huset.

Den rike Fuchs hadde alt dagen før rømt fra byen med døtrene sine og kona, og for å passe på sakene sine lot han tjenestepiken Riva være igjen — en stille, forskremt nittenårs jente. For at hun ikke skulle være alene i den tomme leiligheten, foreslo han henne å hente foreldrene sine slik at de alle tre skulle bo der til han kom tilbake.

Den lure forretningsmannen beroliget Riva med at det kanskje ikke ble noen pogrom likevel, hva skulle de ta hos tiggere? Og når han kom tilbake skulle Riva få en kjole av ham.

Alle tre lyttet forpint og håpet: kanskje de drar forbi, kanskje de tok feil, kanskje det ikke var utenfor huset deres de stoppet, kanskje det bare var noe de innbilte seg. Men håpet ble gjort til skamme da dumpe slag klang mot butikkdøra.

Den gamle sølvhårete Peisach sto ved døra ut til butikken og hvisket en bønn med barnslig forskrekkede blå øyne. Han ba til den allmektige Jehova med en overbevist fanatikers lidenskap. Han ba Jehova om å fjerne ulykken fra dette huset, og den gamle kona hans som sto bak ham hørte først bare denne bønningen som overdøvet skrittene som nærmet seg.

Riva gjemte seg i det innerste rommet, bak en stor eikebufet.

Det skarpe, grove slaget mot døra fór som en skjelving gjennom gamlingene.

— Lukk opp! det var et enda sterkere slag og forbitrede skjellsord fulgte.

Men de hadde ikke krefter til å løfte hånden og ta av kroken.

Utenfor drysset geværkolbeslagene. Døra hoppet opp og ned i hengslene, ga etter så det knaste.

Huset ble fylt av væpnede folk som rotet i alle kroker. Døra til butikken ble slått inn med en geværkolbe. De gikk inn der og lukket opp ytterdøra.

Plyndringen begynte.

Da vognene var fulle av stoff, sko og annet bytte dro Salomyga til Golubs leilighet. Og da han kom tilbake hørte han et vilt skrik.

Paljanytsa overlot til sine folk å tømme butikken og gikk inn i rommet. Han så på de tre med de grønne gaupeøyynene sine og sa til de gamle:

— Ut med dere!

Hverken faren eller moren rørte seg.

Paljanytsa tok et skritt fram og dro sabelen langsomt ut.

— Mamma! ropte datteren hjerteskjærende.

Det var dette skriket Salomyga hørte.

Paljanytsa snudde seg mot kameratene sine som kom bort til ham og sa kort:

— Kast dem ut! han pekte på de gamle, og da de ble puffet ut av døra, sa Paljanytsa til Salomyga som var kommet bort til ham:

— Stå litt her utenfor døra, jeg skal snakke et par ord med jenta der inne.

Da den gamle Peisach hørte skriket og styrtet bort til døra, slengte et tungt slag i brystet ham tilbake mot veggen. Gamlingen mistet pusten av smerte, men da klorte den gamle, alltid stille Toiba seg fast til Salomyga som en ulvinne.

— Å, slipp meg inn, hva er det dere gjør?

Hun strevde for å komme bort til døra og Salomyga greide ikke å befri seg for de gamle fingrene som holdt kramaktig fast i jakken hans.

Peisach kom til seg selv og styrtet til for å hjelpe henne.

— Slipp, slipp! . . . Å, min datter!

De puffet Salomyga sammen bort fra døra. Han rev revolveren fram og slo skjettet i hodet på gamlingen. Peisach falt uten en lyd.

Og inne fra rommet skingret skrikene til Riva.

Da Toiba som var helt fra seg ble dratt ut av huset, klang umenneskelige skrik og bønn om hjelp over hele gata.

Skriket inne i huset stoppet.

Paljanytsa kom ut av rommet og sa uten å se på Salomyga som skulle til å åpne døra:

— Ikke gå inn — hun mistet pusten, jeg la en pute over henne litt. Han tok et skritt tvers over Peisachs lik og tråtte i en mørk, tykk, flytende masse.

Etter ham fulgte de andre i taushet og føttene deres etterlot blodige avtrykk på golvet og på trinene.

— Dette begynte ikke særlig heldig, presset han fram og gikk ut på gata.

I byen var plyndringen i full gang. Korte, forbitrede slagsmål flammert opp mellom røverne som ikke var enige om delingen av byttet. Hist og her fór sablene i været. Og nesten overalt ble folk slått brutalt.

Tunge eiketønner ble rullet ut av en ølstue.

Så trengte de inn i hjemmene.

Ingen gjorde motstand. De drev igjennom de små rommene, rotet i krokene og gikk overlesset med ting og med hauger av filler og dun fra spjærete puter og dyner etter seg. Den første dagen var det bare to ofre — Riva og faren. Men natten som nærmet seg brakte med seg undergangen.

Mot kvelden var hele den forskjelligartede sjakalflokken døddrukken. Tunge og sløve ventet Petljurafolkene på natten.

Mørket frigjorde hendene. Når det er svarte natten er det lettere å knuse et menneske, til og med sjakalen er glad i natten, og den overfaller jo bare dødsdømte.

Mange mennesker kom aldri til å glemme disse to uhyggelige nettene og de tre dagene. Så mange liv som ble ødelagt og revet i stykker, så mange unge hoder som ble grå på disse blodige timene, så mange tårer som ble felt. Og hvem vet om de var heldige de som ble i live og fortsatte å leve med et tomt sinn, med umenneskelige pine i sinnet etter skammen og hånen

som ikke var til å gjøre godt igjen, men en sorg som ikke kan gjengis. Unge pikekropper lå i de trange gatene, med armene kastet bakover, lemlestet, forpint, sammenkrøkt.

Og bare like ved elva, i det lille huset til smeden Naum, møtte sjakalene som kastet seg over den unge kona hans, Sarah, forbitret motstand. Den atletiske fireogtyveårige smeden med jernmuskler etter hammeren, ville ikke utlevere henne.

I et uhyggelig, kort slagsmål i det lille huset, sprakk hodene på to Petljurasoldater som rotne gresskar. Smeden var uhyggelig i sitt håpløse raseri, han forsvarte forbitret de to liv. Tørre skudd smalt lenge ved elva, og Golubfolkene som skjønte at det var fare på ferde kom løpende til. Da Naum hadde brukt opp alle patronene, ga han Sarah den siste kula og kastet seg mot døren med bajonetten foran seg. Han falt på det første trappetrinet meiet ned av et blyregn.

Kraftige bønder fra nabolandsbyene kom til byen med mette hester og lesset vognene fulle av det de hadde utsett seg. Fulgt av sønnene og slektningene sine i Golubavdelingen skyndte de seg å greie to—tre turer til landsbyen og tilbake igjen.

Serjosja Brussjak som sammen med faren sin hadde gjemt halvparten av kameratene sine fra trykkeriet i kjelleren og på loftet, vendte hjem gjennom grønnsakhagen. Han fikk se en som kom løpende bortover veien.

En gammel jøde i lang, lappet jakke, barhodet og med et ansikt som var fortrukket av angst kom anpusten løpende. Etter ham kom en Petljuramann galopperende på en grå hest. Han holdt på å ta igjen gamlingen og bøyde seg alt for å slå. Da gamlingen hørte hoven bak seg, løftet han armene lik som han ville forsvare seg. Serjosja styrtet ut på veien og kastet seg fram mellom hesten og gamlingen.

— Ikke rør ham, din banditt, din hund!

Rytteren stanset ikke sabelhugget og den flate sabelen slo mot det unge, lyse hodet.

5. kapitel.

De røde presset avdelingene til «overatamanen» Petljura hardt. Golubs regiment ble kalt til fronten. Bare små vaktstyrker og kommandanturet ble igjen i byen.

Det kom liv i menneskene igjen. Den jødiske befolkningen benyttet seg av den midlertidige freden og begravde sine døde. Og folk begynte å røre seg igjen i de små husene i jødekvartalene.

På stille kvelder kunne en høre uklare drønn. Et eller annet sted i nærheten ble det kjempet.

Jernbanearbeiderne forlot stasjonen og spredte seg over landsbyene på jakt etter arbeid.

Gymnasiet var stengt.

Byen ble erklært i krigstilstand.

Det var en ukoselig, dyster natt.

Slike netter kan ikke engang vidåpne øyne trenge igjennom mørket og folk føler seg fram i blinde og risikerer å brette nakken ved hver grøft.

Småborgerne vet: i en slik natt må du sitte hjemme og ikke brenne lys mer enn nødvendig. Lyset kan tiltrekke en eller annen ubuden gjest. Det er best, det er tryggest å ha det mørkt. Det finnes mennesker som aldri er i ro. Bare la dem gå omkring, vi har ingen ting med dem å gjøre. Men selv går småborgerne ikke ut. Det kan en være sikker på.

Og en slik natt gikk en mann ute på gata.

Da han kom fram til huset til Kortsjagins banket han forsiktig på vindusrammen, og da han ikke fikk noe svar banket han engang til, sterkere og mer bestemt.

Pavel lå og drømte: et underlig vesen rettet et maskingevær mot ham, det lignet ikke på et menneske. Han prøvde å løpe sin vei, men han hadde ingen steder å løpe til og maskingeværet knitret uhyggelig.

Det klirret i ruta av den hårdnakkede bankingen.

Pavel sprang opp, gikk bort til vinduet og prøvde å skjelne hvem det var som banket. Men han kunne ikke se annet enn en uklar mørk silhuett.

Han var alene hjemme. Moren hadde reist til den eldste datteren, mannen hennes arbeidet som maskinist på en sukkerfabrikk. Og Artjom var smed i en landsby i nærheten og svingte hammeren for å tjene til mat og hus.

Det kunne bare være Artjom som banket.

Pavel bestemte seg til å åpne vinduet.

— Hvem er det? spurte han ut i mørket.

En skikkelse beveget seg utenfor og en grov, dempet bassstemme svarte:

— Det er meg, Sjukhraj.

To hender la seg på vinduskarmen og hodet til Sjukhraj kom fram på høyde med ansiktet til Pavel.

— Jeg er kommet for å overnatte hos deg. Tar du meg imot, bror? hvisket han.

— Det er da klart, sa Pavel vennskapelig. — Er det noe å snakke om? Klyv inn gjennom vinduet.

Den tunge skikkelsen til Sjukhraj presset seg inn gjennom vinduet.

Han so en stund ved vinduet og skygget for det med kroppen.

Han sto og lyttet, og da månen kom fram bak skyene og veien ble synlig, så han oppmerksomt på den og snudde seg mot Pavel.

— Vi vekker ikke mor? Hun sover sikkert?

Pavel fortalte at det ikke var noen andre enn han i huset. Sjukhraj følte seg friere og snakket høyere:

— Disse flærne har tatt fatt på meg for alvor nå, bror. De vil gjøre opp regnskapet for de siste begivenhetene på stasjonen. Hadde karene stått mer sammen så kunne vi fått i stand en varm mottakelse for disse «gråfrakkene». Men, du skjønner, folk kan ennå ikke bestemme seg til å gå rett mot ilden. Vi fikk det ikke til. Og nå er de på jakt etter meg. To

ganger har de omringet meg. I dag var det såvidt det ikke gikk galt. Jeg kommer bort til et hus, forstår du, bakveien selvsagt, og stiller meg opp ved skjulet. Og så ser jeg — det er en eller annen som står i hagen, presset inn mot et tre, men bajonetten røpet ham. Det er klart at jeg forsvant på et blunk. Og så kom jeg tråkkende hit til deg. Vet du, bror, jeg har tenkt å kaste anker her i noen dager. Du har ingen innvendinger? Nå, det var bra.

Sjukhraj peste og dro av seg de sølete støvlene.

Pavel var glad for at Sjukhraj var kommet. Den siste tiden hadde ikke eletrisitetsverket vært i drift og Pavel kjedet seg alene i det tomme huset.

De la seg. Pavel sovnet straks, men Sjukhraj lå og røykte lenge. Så reiste han seg fra senga og gikk stille over golvet på de nakne føttene og bort til vinduet. Han så lenge ut på veien. Da han kom tilbake til senga sovnet han, overveldet av tretthet. Hånden som han hadde stukket inn under puta lå på en tung revolver og varmet den med sin varme.

Sjukhrajs uventede nattlige ankomst og livet sammen med ham disse åtte dagene fikk stor betydning for Pavel. Han hørte for første gang en mengde viktige og nye ting som beveget ham dypt. Og disse dagene ble avgjørende for den unge fyrbøteren.

Sjukhraj som satt som i en musefelle, truet fra to kanter, benyttet seg av den nødtvungne uvirksomheten og ga avløp for hele sitt raseri og sitt brennende hat mot de «gulblå» som hadde tatt strupetak på landet. Pavel lyttet grådig.

Sjukhraj snakket fargerikt, tydelig og klart, han brukte enkle ord. Ingenting var uklart for ham. Han var sikker på sin vei, og Pavel begynte å forstå at hele dette nøste av forskjellige partier med vakre navn: de sosial-revolusjonære, sosialdemokratene, det polske sosialistiske parti — var arbeidernes bitre fiender og at det bare fantes ett revolusjonært, urok-

kelig parti som kjempet mot alle rike — det var bolsjevikpartiet.

Før hadde Pavel synes det hele var et håpløst rot.

Og den store, sterke mannen, en overbevist bolsjevik, vær-bitt etter stormene ute på havet, medlem av Russlands sosial-demokratiske arbeiderparti (bolsjevikene) fra 1915 av, den baltiske matros Fjodor Sjukhraj fortalte livets barske sannhet til den unge fyrbøteren som så på ham med fortryllende øyne.

— Som barn var jeg også omtrent som deg, bror, sa han. — Jeg visste ikke hvor jeg skulle gjøre av kreftene mine, uroen i blodet trengte på. Jeg var fattig, og når jeg så på de mette og pyntede herresønnene, grep hatet meg. Jeg banket dem ofte grusomt, men det ga ikke noe annet resultat enn fryktelig juling fra faren min. Hvis en slåss alene får en ikke snudd på livet. Du har alt som trenges for å bli en god kjemper for arbeiderklassens sak, Pavel, du er bare svært ung ennå, og du har et svært svakt begrep om klassekampen. Jeg skal fortelle deg om den rette veien, bror, for jeg vet at det kan bli noe skikkelig ut av deg. Jeg tåler ikke stille, glattslikkede fyrer. Nå er det tent en brann i hele verden. Slavene har reist seg, og de må la det gamle livet gå til bunns. Men til dette trenger en tapre karer, ikke inammagutter, men folk av en kraftig støpning, som ikke kryper inn i en sprekk når det er slagsmål, som kakerlakker som rømmer unna lyset, men som slår uten barmhjertighet.

Han slo neven kraftig i bordet.

Sjukhraj reiste seg, puttet hendene i lommene og gikk dyster opp og ned gjennom rommet.

Uvirksomheten knuget ham. Han angret at han hadde blitt i denne lille byen, han mente det var nytteløst å fortsette der, og han var fast bestemt på å prøve å komme gjennom til de røde avdelingene.

En gruppe på ni partimedlemmer ble igjen i byen, de skulle lede arbeidet der.

«Dere greier dere nok uten meg, jeg kan ikke lenger sitte

med hendene i fanget. Det får være nok, jeg har jo alt kastet bort ti måneder på den måten,» tenkte Sjukhraj irritert.

— Hvem er du, Fjodor? spurte Pavel ham engang.

Sjukhraj reiste seg og puttet hendene i lommene. Han skjønnte ikke spørsmålet med det samme.

— Vet du ikke hvem jeg er?

— Jeg tror du er bolsjevik eller kommunist, svarte Pavel lavt.

Sjukhraj lo, slo seg spøkefullt på det brede brystet som var dekket av en stripet genser.

— Det er klart, bror. Det er et like så tydelig faktum som det at en bolsjevik og en kommunist er det samme. Så ble han straks alvorlig. — Siden du forstår det, må du huske på at du aldri må fortelle noen om det, hvis du ikke vil at de skal sprette opp maven på meg. Skjønner du det?

— Ja, svarte Pavel bestemt.

De hørte stemmer ute på gårdsplassen og døra gikk opp uten at det banket på. Hånden til Sjukhraj fór raskt ned i lommen, men han tok den straks opp igjen. Inn kom Serjosja Brussjak med bandasjert hode, tynn og blek. Etter ham fulgte Valja og Klimka.

— Goddag, din djevel, sa Serjosja, han smilte og rakte Pavel hånden. — Vi tre kommer på besøk til deg. Valja lar meg ikke gå alene, hun er redd. Og Klimka lar ikke Valja gå alene, han er også redd. Selv om han er rødhåret har han likevel greie på hvem det er farlig å la gå alene.

Valja la spøkefullt håndflaten over munnen hans.

— For en pratmaker, lo hun. — Han lar ikke Klimka få fred i dag.

Klimka lo godmodig og blottet de hvite tennene.

— Hva kan en forlange av en syk mann? Knollen er skadet, derfor prater han over seg.

Alle lo.

Serjosja som ennå ikke hadde kommet seg helt etter slaget

innrettet seg på senga til Pavel, og snart var en livlig samtale i gang mellom vennene. Serjosja som ellers alltid var munter og pågående var nå stille og nedtrykt. Han fortalte Sjukhraj hvordan Petljuramannen hadde slått til ham.

Sjukhraj kjente alle de tre gjestene. Han hadde ofte vært hos Brussjaks. Han likte denne ungdommen som ennå ikke hadde funnet sin vei i kampens hvirvel, men som tydelig ga uttrykk for sin klasses bestrebelser. Og han hørte oppmerksomt på da guttene fortalte hvordan de hadde hjulpet å skjule de jødiske familiene og redde dem fra pagromen. Denne kvelden snakket han lenge om bolsjevikene, om Lenin og prøvde å hjelpe dem å forstå hva som foregikk.

Sent på kvelden fulgte Pavel gjestene ut.

Sjukhraj pleide å gå ut om kvelden og komme tilbake om natten. Han måtte snakke med kameratene sine om arbeidet deres før han skulle til å dra.

Denne natten kom Sjukhraj ikke tilbake. Da Pavel våknet om morgenen fikk han se den tomme senga.

Grepet av uro kledde Pavel fort på seg og gikk ut. Han låste døra og la nøkkelen der den pleide å ligge. Han gikk til Klimka, der håpet han å få vite noe om Sjukhraj. Moren til Klimka, en kraftig kvinne med et bredt, kopparret ansikt holdt på å vaske tøy, og da Pavel spurte om hun ikke visste hvor Sjukhraj var, svarte hun skarpt:

— Tror du jeg ikke har annet å gjøre enn å passe på din Sjukhraj? På grunn av ham, den forbannede faen, har de rotet gjennom hele huset hos Sosilikha. Hva er det du skal med ham? Det var også et fint selskap! For noen kamerater: Klimka, du . . . hun gnidde forbitret løs på tøyet.

- Moren til Klimka hadde en skarp tunge, hun likte å bruke seg.

Fra Klimka gikk Pavel til Serjosja. Han fortalte hva som hadde hendt. Valja blandet seg inn i samtalen:

— Hvorfor er du så urolig? Han er kanskje blitt igjen hos noen kjente. Men stemmen klang ikke sikker.

Pavel greide ikke å sitte stille hos Brussjaks. Han gikk sin vei, enda de prøvde å overtale ham å bli til middag.

Da han nærmet seg hjemmet håpet han å finne Sjukhraj der.

Døra var låst. Han stoppet tung til sinns. Han hadde ikke lyst til å gå inn i det tomme huset.

Han sto i noen minutter ute på gårdsplassen og tenkte, så gikk han inn i skjulet, drevet av en eller annen uklar følelse. Han klatret opp under taket, skjøv unna spindelvevet og tok den tunge Mannlicher-revolveren som var pakket inn i kluter fram av en hemmelig krok.

Han gikk ut av skjulet og tok veien til stasjonen, mens han følte revolveren som noe tungt og urovekkende i lommen.

Han fikk ikke vite noe om Sjukhraj, og da han gikk hjem-over stoppet han litt opp ved det kjente huset til forstmannen. Han så på vinduene med et uklart håp, men både hagen og huset var forlatt. Da han var kommet forbi huset, kastet han et blick tilbake på stiene i hagen som var dekket med rust-brune blad fra året i forveien. Hagen virket tom og ensom. Det så ut som om eierens omsorgsfulle hånd ikke hadde rørt ved den, og han ble enda tristere til sinns etter dette folke-tomme og stille store gamle huset.

Den siste uenigheten med Tonja var den alvorligste de hadde hatt. Den kom plutselig, nesten for en måned siden.

Pavel gikk langsomt mot byen, med hendene dypt ned i lommene og tenkte på hvordan denne uenigheten hadde blus-set opp.

En gang de traff hverandre tilfeldigvis på veien hadde Tonja bedt ham hjem til seg.

— Far og mor skal i fødselsdagsselskap til Bolsjanskijs. Jeg blir alene hjemme. Kom, Pavel, vi skal lese en meget in-teressant bok av Leonid Andrejev — «Sasjka Sjigulev». Jeg har alt lest den, men jeg skal gjerne lese den om igjen sam-men med deg. Vi skal ha en virkelig hyggelig kveld. Kommer du?

Et par digre øyne så forventningsfullt på Pavel fram under

den hvite lua som satt stramt over det tette, kastanjebrune håret.

— Ja, jeg kommer.

Og så gikk de fra hverandre.

Pavel skyndte seg til maskinene sine, og ved tanken på at han hadde en hel kveld sammen med Tonja foran seg, syntes han at ilden brente klarere og at de knitret særlig muntert i kubbene.

Samme kveld banket han på den store døra og Tonja lukket opp. Hun sa litt forvirret:

— Jeg har gjester. Jeg hadde ikke ventet dem, Pavel, men du må ikke gå igjen.

Pavel snudde seg og skulle til å gå.

— Kom, sa hun og grep ham i ermet. — De har godt av å bli kjent med deg. Og hun la armen omkring ham og førte ham gjennom spisestua inn på rommet sitt.

Da de kom inn smilte hun og sa til de unge menneskene som satt der:

— Dere kjenner ikke hverandre? Dette er min venn Pavel Kortsjagin.

Ved et lite bord midt i rommet satt Lisa Sukharko, en pen, brun gymnasiastpike med en lunefull liten munn og en kokett frisyre, og en lang ung gutt som Pavel ikke kjente, kledd i en ordentlig svart dress, med glattbørstet, pomadisert hår, grå øyne og et kjedsommelig uttrykk i ansiktet. Mellom dem satt Viktor Letsjinskij i en elegant gymnasiastjakke. Han var den første Pavel så da Tonja lukket opp døra.

Letsjinskij kjente straks igjen Pavel, og de smale øyebrynnene krøp forundret i været.

Pavel sto i døra i noen sekunder og tidde. Han så på Viktor med et fiendtlig blikk. Tonja skyndte seg å bryte denne ubehagelige tausheten, hun ba Pavel komme inn og sa til Lisa:

— Dere får hilse på hverandre.

Lisa som så nysgjerrig på Pavel, reiste seg opp.

Pavel snudde seg brått og gikk fort ut gjennom den halvmørke spisestua. Tonja tok ham igjen utenfor døra, grep ham i skuldrene og sa opphisset:

— Hvorfor gikk du? Jeg ville jo at de skulle bli kjent med deg.

Men Pavel skjøv hendene hennes vekk fra skuldrene sine og sa skarpt:

— Det er slett ikke nødvendig å vise meg fram for denne tufsen. Jeg har ingen lyst til å sitte sammen med dette selskapet. Kanskje du liker dem godt, men jeg hater dem. Jeg visste ikke at du var venner med dem, ellers hadde jeg aldri kommet til deg.

Tonja kunne såvidt beherske seg da hun sa:

— Hvenn har gitt deg rett til å snakke slik til meg? Jeg spør deg ikke om hvem du er venner med og hvenn som kommer til deg.

Pavel gikk nedover trinene og sa skarpt:

— Nå vel, bare la dem komme til deg, men jeg kommer ikke igjen. Og han løp til porten.

Siden hadde han ikke sett Tonja. Under pogromen da Pavel sammen med montøren skjulte jødiske familier på elektrisitetssverket, glemte han bruddet med Tonja. Men i dag hadde han igjen lyst til å se henne.

Tanken på Sjukhraj og på ensomheten som ventet ham hjemme knuget ham. Den grå veien som ennå ikke var tørr og var full av hull fylt av brun søle tok av mot høyre.

To gater møttes bak et hus som lå klosset midt ute i veien, et hus med en mur med gammel, sprukken puss.

Ved krysset, ved en kiosk som var blitt plyndret og ødelagt — døra var trykt inn og skiltet «Mineralvann til salgs» hang opp ned — tok Viktor Letsjinskij avskjed med Lisa.

Han holdt hånden hennes en stund i sin, stirret henne inn i øynene og sa:

— De kommer? De narrer meg ikke?

Lisa svarte kokett:

— Jo da, jeg kommer, bare vent på meg.

Og da hun gikk smilte hun lovende med de brune, slørete øynene.

Da Lisa hadde gått ti skritt så hun to mennesker komme rundt hjørnet. Først kom en kraftig, bredskuldret arbeider. Han hadde på seg en jakke som var åpen i brystet og under jakken syntes en stripet genser. Han hadde skjøvet lua ned i pannen og ved det ene øyet hadde han en blodig, blå flekk.

Han tok faste skritt med de litt krumme benene med gule korte støvler på.

Tre skritt etter ham gikk en Petljurasoldat i grå jakke og med to patrontasker i beltet. Han støtte bajonetten nesten i ryggen på mannen foran.

To smale, vaktsumme øyne stirret fangen i ryggen fram under en bulket lue. Bartene som var gule av nikotin, strittet ut til sidene.

Lisa minket farten litt og gikk over på den andre siden av veien. Og etter henne kom Pavel ut på veien.

Det var som føttene vokste fast til jorden. Det var Sjukhraj.

«Det var altså derfor han ikke kom tilbake!»

Sjukhraj kom nærmere. Hjertet banket uhyggelig i Pavel. Den ene tanken løp etter den andre, det var umulig å gripe dem og gi dem fast form. Fristen til å fatte en beslutning var altfor kort. En ting var klart: Sjukhraj var fortapt.

Og Pavel så på de to som kom nærmere og forvillet seg i en sverm av følelser som grep omkring ham.

«Hva skal jeg gjøre?»

I siste øyeblikk husket han det: han hadde en revolver i lommen. Så snart de var kommet forbi skulle han skyte Petljurasoldaten en kule i ryggen, og så var Sjukhraj fri. Og denne plutselige beslutningen stoppet dansen av tanker i hodet. Han bet tennene sammen så det gjordt vondt. Det var jo i går Sjukhraj hadde sagt til ham: «Til dette trenger vi tapre karer . . .»

Pavel så seg fort tilbake. Gata som førte til byen var tom. Det var ikke et menneske å se. Foran ham skyndte en kvinneskikkelse i en kort vårfrakk seg av gårde. Hun ville ikke forstyrre ham. Den andre gata som gikk til siden fra krysset kunne han ikke se. Bare langt borte på veien til stasjonen kunne han se menneskeskikkelser.

Pavel gikk bort til veikanten. Sjukhraj fikk øye på ham da han var noen skritt fra ham.

Han kastet et blick på ham. Det dirret i de tette øyebrynnene. Han kjente igjen Pavel og det var så uventet at han uvilkårlig stoppet opp. Bajonettspissen stakk ham i ryggen.

— Nå, rør på deg, du, ellers skal du få smake geværkolben! hvinte soldaten med skarp, høy stemme.

Sjukhraj tok lengre skritt. Han skulle til å si noe til Pavel men behersket seg og slo litt ut med hånden liksom til hilsen.

Pavel var redd for at soldaten med de gule bartene skulle bli oppmerksom på ham og lot Sjukhraj gå forbi og snudde seg vekk liksom han var likeglad med alt som foregikk.

En urolig tanke boret seg inn i hodet: «Hvis jeg skyter på ham og bommer, kan kula treffe Sjukhraj . . .»

Men det gikk da ikke an å tenke nå da Petljuramannen alt var ved siden av ham!

Og det gikk slik til: soldaten med de gule bartene gikk forbi Pavel. Da kastet Pavel seg plutselig mot ham, grep geværet og dro det ned mot bakken med en plutselig bevegelse.

Bajonetten skrapte klaskende mot en stein.

Soldaten ventet ikke noe overfall og et øyeblikk var han forvirret, men så dro han straks geværet til seg av alle krefter. Pavel la seg over det med hele kroppen og holdt fast. Et skudd smalt, kula slo mot en stein, hvinte og hoppet tilbake og ned i grøfta.

Da Sjukhraj hørte skuddet vek han unna og snudde seg. Soldaten holdt rasende på å dra i geværet som Pavel holdt fast. Han vred på det for å få Pavel til å slippe. Men Pavel slapp ikke geværet. Da gjorde den rasende soldaten en brå

bevegelse og rev Pavel overende. Men heller ikke dette førte fram. Pavel dro meg seg soldaten i fallet, og ingen krefter i verden kunne få ham til å slippe geværet i dette øyeblikk.

I to sprang var Sjukhraj ved siden av ham. Jernneven hans gjorde en bu gjennom luften og falt ned på hodet til soldaten, og et sekund etter var Petljuramannen revet løs fra Pavel som lå på bakken, fikk to blytunge slag i ansiktet og falt ned i grøfta som en tung sekk.

De samme sterke hendene løftet opp Pavel og satte ham på beina.

Viktor som hadde kommet hundre skritt unna krysset gikk og plystret «Hvor troløs er en kvinnes hjerte». Han var ennå fylt av det inntrykket møtet med Lisa hadde gjort, og løftet hun ga om å komme til stevnemøtet dagen etter ved den forlatte fabrikk.

Blant gymnasiets mest erfarne unge løver gikk det rykter om Lisa Sukharko — at hun var dristig i spørsmål som gjaldt kjærlighet.

Den frekke og selvsikre Semjon Salivanov fortalte en gang til Viktor at han hadde eid Lisa. Og enda Viktor ikke riktig trodde Semjon, var Lisa likevel et meget interessant og fristende objekt. Og i morgen hadde han bestemt seg til å få undersøkt om Selivanov snakket sant.

«Hvis hun kommer skal jeg være bestemt. Hun lar seg jo kysse. Og hvis Semjon ikke lyver . . .» tankene hans ble avbrutt. Han vek unna og lot to Petljurafolk komme forbi. En av dem red på en hest med en kort hale og svingte et seildukspann — han skulle sikkert vanne hesten. Den andre hadde på seg en kort jakke og vide bukser. Han gikk og holdt rytteren i kneet og fortalte muntert et eller annet.

Viktor lot dem komme forbi seg og skulle til å gå videre men stoppet da han hørte et skudd. Viktor snudde seg og så hvordan rytteren snudde hesten og galopperte av gårde i den

retningen skuddet kom fra. Etter ham løp den andre og pres-set sabelen inn til seg med hånden.

Viktor løp etter dem og da han var kommet nesten fram til veien hørte han et skudd til. Rytteren styrtet som gal mot Viktor rundt hjørnet. Han satte hælene i hesteflanken og slo til hesten med spannet, stormet inn på den nærmeste gårdsplas-sen og skrek til folk der:

— Gutter, til våpen, en av våre er drept!

Et øyeblikk etter løp flere mennesker ut fra gårdsplassen og det smalt i geværlåsene.

Viktor ble arrestert.

Flere mennesker samlet seg på veien. Blant dem sto Vik-tor og Lisa — hun var blitt holdt tilbake som vitne.

Hun hadde stoppet forskrekket da Sjukhraj og Pavel løp forbi henne. Til sin forundring hadde hun kjent igjen den gutten som Tonja hadde villet presentere for henne.

De hoppet over et gjerde, og et øyeblikk etter kom rytte-ren ut på veien. Da han fikk se Sjukhraj som løp av gårde med geværet og vakten som prøvde å reise seg fra bakken, red han mot gjerdet.

Sjukhraj snudde seg, la an geværet og skjøt på ham. Ryt-teren fór tilbake.

Vakten kunne såvidt bevege de oppslåtte leppene da han fortalte hva som hadde hendt.

— Hvordan kunne du la fangen komme unna rett for nesen på deg, din dumstokk? Nå får du femogtyve slag på din bakdel.

Soldaten bet sint fra seg.

— Ja, du er svært forstandig, ser jeg. Rett for nesen! Hvem kunne vite at denne uslingen ville kaste seg over meg som en villkatt?

Lisa ble også forhørt. Hun fortalte det samme som soldaten, men hun sa ikke noe om at hun kjente gutten som hadde overfalt ham. Likevel ble de ført til kommandanturet.

Først om kvelden ble de sloppet ut etter ordre av komman-danten.

Kommandanten foreslo til og med personlig å følge Lisa hjem. Men hun avsto tilbudet. Det luktet vodka av kommandanten og forslaget hans varslet ikke noe godt.

Det ble Viktor som fulgte Lisa.

Det var langt til stasjonen, Viktor gikk arm i arm med Lisa og gledet seg over det som hadde hendt.

— Vet De hvem som befridde fangen? spurte Lisa da de nærmet seg huset hun bodde i.

— Nei, hvor skulle jeg vite det fra.

— Husker De den kvelden da Tonja ville presentere oss for en ung mann?

Viktor stoppet.

— For Pavel Kortsjagin? spurte han forundret.

— Ja, jeg tror han het Kortsjagin. Husker De at han forsvant igjen på en slik underlig måte? Det var han.

Viktor sto lamslått.

— De tar ikke feil? spurte han Lisa.

— Nei, jeg la godt merke til ansiktet hans.

— Hvorfor sa De ikke fra til kommandanten?

Lisa var opprørt:

— De tror at jeg er i stand til noe så skjendig?

— Hva er det De mener er skjendig? Si fra hvem som overfalt vakten, er det skjendig?

— Og De synes kanskje at det er hederlig? De har glemt hva disse mennesker gjør. Vet De ikke hvor mange far- og morløse jøder det er i gymnasiet, og De vil at jeg skal angi Kortsjagin? Tusen takk, jeg har ikke tenkt å gjøre det.

Viktor hadde ikke ventet et slikt svar. Det passet dårlig for ham å bli uvenner med Lisa, og han prøvde å snakke om noe annet.

— Ikke vær sint, Lisa, jeg spøkte. Jeg visste ikke at De holdt slik på prinsippene.

— Deres spøk var ikke vellykket, sa Lisa tørt.

Da de tok avskjed ved huset til Sukharko spurte Viktor:

— De kommer, Lisa?

Og han fikk et ubestemt svar:

— Jeg vet ikke.

På vei mot byen tenkte Viktor: «Nå, hvis De mener at det ikke er hederlig, mademoiselle, så er jeg av en helt annen mening. Selvfølgelig er det likegyldig for meg hvem som befrir hvem.»

Viktor som tilhørte en polsk adelslekt syntes at både den ene og den andre siden var like motbydelig. Snart ville likevel de polske legionene komme, og først da ville de få de rette myndighetene, ekte polske adelsmyndigheter. Men i dette tilfelle forelå det en mulighet for å likvidere kjeltringen Kortsjagin. De ville nok vri halsen om på ham i et blunk.

Viktor var alene i byen. Han bodde hos sin tante, kona til underdirektøren ved sukkerfabrikken. Faren og moren og Nelly bodde i Varsjava hvor Sigismund Letsjinskij hadde en fremtredende stilling.

Viktor kom bort til kommandanturet og gikk inn gjennom den vidåpne porten.

En stund etter gikk han i retning av huset til Kortsjagin, fulgt av fire Petljurafolk.

— Det er her. Så vendte han seg til offiseren som sto ved siden av ham og spurte: — Kan jeg gå nå?

— Vær så god. Vi greier resten selv. Takk for hjelpen.

Viktor gikk raskt bortover fortauet.

Pavel fikk det siste slaget i ryggen og falt fremover mot veggen i det mørke rommet som han var blitt lempet inn i. Han kjente seg fram til noe som lignet en benk og satte seg — utpint, forslått og nedtrykt.

Han ble arrestert da han ikke hadde ventet det. «Hvordan hadde Petljurafolkene fått vite noe om ham? Det var jo ingen som hadde sett ham. Hvordan skulle det gå nå? Hvor var Sjukhraj?»

Han hadde gått fra Sjukhraj hos Klimka. Pavel gikk til Ser-

josja, og Sjukhraj ventet på kvelden for å komme seg ut av byen.

«Det var godt at jeg gjemte revolveren i et kråkerede,» tenkte Pavel. «Hvis de hadde funnet den hadde det vært ute med meg. Men hvordan fikk de vite det?» Dette spørsmålet som han ikke kunne finne svar på pinte ham.

Det var ikke mye i huset til Kortsjagins som Petljurafolkene kunne berike seg på. Dressen og trekkspillet hadde Artjom tatt med til landsbyen, moren hadde med seg kofferten sin, og soldatene som rotet omkring i krokene fikk tak i svært lite.

Veien fra hjemmet til kommandanturet kom Pavel ikke til å glemme. Natten var så mørkt at en var som blind. Himmelen var skjult bak skyer og der gikk han, puffet ubarmhjertig bakfra og fra sidene. Han gikk ubevisst og sløvt.

Bak døra hørtes stemmer. I rommet ved siden av holdt kommandanturets vakter til. Utenfor døra lå en klar lysstripe. Pavel reiste seg og følte seg fram gjennom rommet langs veggene. Over benken kjente han et vindu med et gitter for. Han rørte ved det — det var fast lukket. Det hadde tydelig vært et spiskammers her før.

Han gikk bort til døra og sto et minutt og lyttet. Så presset han håndtaket lett ned. Døra knirket motbydelig.

— Ditt usmurte best, bante Pavel.

I den smale sprekken som åpnet seg fikk han øye på et par føtter med sprikende tær på kanten av en brisk. Han presset håndtaket lett nedover enda en gang og døra begynte å skrike helt usjenert. En søvnig, bustet skikkelse reiste seg fra brisken, klødde seg forbitret med alle fem fingrene i det lusete hodet og begynte å bruke seg med mange ord. Da den endeløse skjellsordflommen, fremsatt med doven, ensformig stenime var slutt, rørte skikkelsen ved geværet som sto ved hodeenden og uttalte flegmatisk:

— Lukk igjen døra, og hvis du kikker ut engang til, så skal du få fem rett i . . .

Pavel lukket igjen døra. I rommet ved siden av brølte de av latter.

Han tenkte igjennom mange ting den natten. Det første forsøket på å blande seg inn i kampen hadde endt uheldig for ham. Straks ved det første skritt hadde de grepet ham og låst ham inne som en mus i en kasse.

Og da han satt der og falt i en urolig halvsøvn, steg morens skikkelse fram foran ham, det tynne, rynkede ansiktet med de kjente, gode øynene. En tanke steg opp: «Det er godt at hun ikke er hjemme, det blir mindre sorg.»

Vinduet tegnet en grå firkant på golvet.

Mørket vek langsomt tilbake. Morgengryet nærmet seg.

6. kapitel.

I det store gamle huset lyste det bare i ett vindu med nedrullede gardiner. Ute på gårdsplassen bjeffet den bundne Tresor med imponerende bass-stemme.

I halvsøvne hørte Tonja den lave stemmen til moren:

— Nei, hun sover ikke. Kom inn, Lisa.

Lette skritt kom nærmere, og den siste rest av søvnen ble borte da venninnen la armene omkring henne.

Tonja smilte et trett smil.

— Det var bra du kom, Lisa, vi har en stor glede her — i går kom pappa igjennom krisen og nå har han sovet rolig hele dagen. Og mor og jeg, vi har også hvilt ut etter de søvnløse nettene. Fortell alle nyheter, Lisa — Tonja dro venninnen ned på divanen til seg.

— Å, det er svært mange nyheter! En del av dem kan jeg bare fortelle til deg, lo Lisa og kastet et lurt blikk på Jekaterina Mikhajlovna.

Moren til Tonja, en representativ dame, hadde enda hun ikke var helt ung livlige bevegelser som en ung pike. Hun

hadde kloke grå øyne og et ansikt som ikke var vakkert men behagelig og energisk. Hun smilte.

— Jeg skal med glede la dere være alene om noen minutter. Men først må De fortelle de alment tilgjengelige nyhetene, spøkte hun.

— Den første nyhet er at vi ikke skal ha mer undervisning. Skolerådet har besluttet å la syvende klasse få modenhetsattest uten avslutningseksamen. Jeg er meget glad, fortalte Lisa livlig. — Jeg var lei denne algebraen og geometrien! Og hvorfor skal en lære alt dette? Guttene kommer kanskje til å studere videre, enda de selv ikke vet hvor. Overalt er det fronter, kamper. Forferdelig . . . Vi kommer til å giftes bort og av en kone kreves det ikke noen algebra. Lisa lo da hun sa det.

Lisas mor satt en stund sammen med jentene så gikk hun inn til seg selv.

Lisa rykket nærmere bort til Tonja, tok omkring henne og hvisket til henne om sammenstøtet ved krysset.

— Kan du tenke deg min forundring, Tonja, da jeg kjente igjen gutten som løp sin vei . . . hvem tror du det var?

Tonja som nysgjerrig hørte på fortellingen trakk uforstående på skuldrene.

— Kortsjagin! brast det ut av Lisa.

Tonja fór sammen liksom det gjorde vondt.

— Kortsjagin?

Lisa holdt alt på å beskrive tretten med Viktor, fornøyd med det inntrykket hun hadde gjort.

Hun var så ivrig til å fortelle at hun ikke la merke til hvor blek Tonja ble, hvordan de tynne fingrene nervøst famlet ved den blå blusen. Lisa viste ikke hvor urolig Tonja var, hun visste ikke hvorfor de tette vippene over de vakre øynene skalv så beveget.

Tonja hørte ikke lenger på beretningen om den fulle kommandanten, hun tenkte bare på én ting: «Viktor Letsjinskij vet hvem som overfalt mannen. Hvorfor fortalte Lisa det til ham?» Uvilkårlig sa hun denne setningen høyt.

— Fortalte hva? spurte Lisa som ikke forsto noe.

— Hvorfor fortalte du til Letsjinskij om Pavel, jeg mener om Kortsjagin? Han kommer jo til å angi ham . . .

Lisa svarte:

— Å nei! Jeg tror ikke det. Hvorfor skulle han gjøre det i grunnen.

Tonja satte seg brått opp og presset hendene mellom knærne så det gjorde vondt.

— Du forstår ingen ting, Lisa! Han og Kortsjagin er fiender, og dessuten er det en omstendighet til . . . Du gjorde en stor feil da du fortalte Viktor om stakkars Pavel.

Lisa la først nå merke til hvor urolig Tonja var, og dette «stakkars Pavel» som unnslopp Tonja åpnet Lisas øyne for ting hun hittil bare hadde gjettet seg til.

«Det er altså sant,» tenkte hun.

«Underlig at Tonja kan bli så begeistret — og for hvem? — en alminnelig arbeider . . .» Hun hadde lyst til å utdype dette emnet, men av finfølelse lot hun det være. Hun ville gjerne gjøre godt igjen feilen og hun grep Tonjas hender.

— Du tar deg meget nær av det, Tonja?

Tonja sa fraværende:

— Nei, kanskje Viktor er hederligere enn jeg trodde.

Snart etter kom Demjanov, en beskjeden, klosset ung gutt som gikk i samme klasse som dem.

Helt til han kom ville ikke samtalen komme ordentlig på gli mellom de to jentene.

Da Tonja hadde fulgt kameratene sine ut ble hun lenge stående og se på den mørke veien som førte til byen. Den evige landstrykeren vinden åndet kald, fuktig vårlukt av råtnende plantedeler i ansiktet på henne. De små vinduene på husene i byen blunket i det fjerne som onde, grumsete, røde øyne. Der lå den, denne byen som var fremmed for henne. Og i byen under et av takene var han, den urolige kameraten hennes, han visste ikke om det som truet ham. Og kanskje han

hadde glemt henne. Hvor mange dager hadde det gått siden de møttes sist? Han hadde hatt urett den gangen, men alt var glemt for lenge siden. I morgen skulle hun se ham igjen, og vennskapet ville vende tilbake, et beveget, godt vennskap. Det ville vende tilbake, Tonja visste det. Bare ikke natten sviktet. Natten var ond på en måte, den lå liksom og lurte . . . Det var kaldt.

Tonja kastet et siste blick på veien og gikk inn. Da hun lå i senga og hadde brettet teppet omkring seg, sovnet hun med tanken: bare ikke natten svikter! . . .

Tidlig om morgenen mens alle ennå sov, våknet Tonja og tok fort på seg. Hun gikk stille ut på gårdsplassen så hun ikke vekket noen og slapp løs Tresor, den store, lodne hunden. Så gikk hun sammen med den til byen. Utenfor huset til Kort-sjagins stoppet hun et øyeblikk ubeslutsomt. Så puffet hun til porten og gikk inn på gårdsplassen. Tresor løp i forveien og logret med halen

Samme morgen kom Artjom tilbake fra landsbyen. Han kjørte på en vogn sammen med smeden han hadde arbeidet hos. Han lesset melet han hadde tjent på ryggen og gikk inn på gårdsplassen. Etter ham bar smeden alle de andre sakene. Ved den åpne døra kastet Artjom sekken fra seg og ropte:

— Pavka!

Men han fikk ikke svar.

— Dra det inn i huset, hva venter du på! sa smeden som kom bort til ham.

Artjom la sakene fra seg på kjøkkenet, gikk inn i rommet og ble stående som forstenet. Alt var rotet igjennom, snudd opp ned, gamle filler lå slengt utover gulvet.

— Det var da faen! brummet Artjom uforstående og snudde seg mot smeden.

— Ja, det var uorden, svarte han.

—Hvor har guttungen gjort av seg? Artjom begynte å bli ergerlig. Men huset var tomt og det var ingen han kunne spørre.

Smeden tok avskjed og dro sin vei.

Artjom gikk ut på gårdsplassen og så seg omkring.

«Jeg skjønner ikke hva det er for en historie! Døra står oppe og Pavka er ikke her.»

Skritt klang bak ham og han snudde seg. En diger hund sto foran ham og spisset ørene. Fra porten mot huset kom en ukjent ung jente.

— Jeg må treffe Pavel Kortsjagin, sa hun lavt og så på Artjom.

— Jeg må også treffe ham. Men faen vet hvor han har gjort av seg! Jeg er kommet hit, huset er ulåst, men han er borte. Skal De til ham kanskje? spurte han jenta.

Hun svarte med et spørsmål:

— Er De Kortsjagins bror Artjom?

— Ja, hvordan det?

Men hun svarte ikke, hun så urolig på den åpne døren. «Hvorfor kom jeg ikke i går? Er det mulig, er det mulig? . . .» Og trykket i brystet ble tyngre og tyngre.

— Var huset ulåst og Pavel borte? spurte hun Artjom som så forundret på henne.

— Hva er det De i grunnen vil Pavel?

Tonja gikk nærmere bort til ham. Hun så seg omkring og så brast det ut av henne:

— Jeg vet ikke nøyaktig, men hvis Pavel ikke er hjemme så er han arrestert..

— Hvorfor? Artjom for nervøst sammen.

— La oss gå inn, sa Tonja.

Artjom hørte taus på henne. Da hun hadde fortalt alt hun visste, ble han grepet av fortvilelse.

— Å for en helvetes forbannelse! Det hadde bare manglet . . . mumlet han nedtrykt. Nå kan jeg forstå hvorfor det er slikt rot i huset. At den gutten skulle komme opp i en sånn pokker historie Hvor skal vi lete etter ham nå? Og hvem er De da, frøken?

— Jeg er datter til forstmann Tumanov, jeg kjenner Pavel.

— Aha-a, sa Artjom ubestemt. — Her har jeg hatt med meg mel, for å skaffe litt mer mat til guttungen, og så

Tonja og Artjom så på hverandre uten å si noe.

— Jeg går. Kanskje De finner ham, sa Tonja lavt da hun tok avskjed med Artjom. — Jeg kommer innom i kveld, så kan De fortelle alt til meg.

Artjom nikket uten å si noe.

I vinduskroken surret en mager flue som var våknet etter vintersøvn. På kanten av en gammel, slitt divan satt en ung bondekone og støttet hendene på knærne. Hun stirret trett og uttrykksløst på det skitne gulvet.

Kommandanten satt med en sigarett i munnviken og holdt på å skrive ferdig et ark med flott skrift. Nederst under «kommandant i byen Sjepetovka» satte han fornøyd en snirklete underskrift som sluttet i en innviklet hale. Utenfor døra klirret det i sporer. Kommandanten løftet hodet.

Salomyga sto foran ham med armen i bind.

— Hvilken vind har blåst deg hit? sa kommandanten som hilsen.

— Det var en fin vind, den knuste hele armen på meg.

Salomyga bante stygt uten å bry seg om kvinnen som var til stede.

— Skal du så være her for å komme deg?

— Komme oss får vi i en bedre verden. De presser på oss ved fronten, så det renner av oss.

Kommandanten stoppet ham og pekte med øynene på kvinnen.

— Vi får snakke sammen siden.

Salomyga satte seg tungt på en krakk og tok av seg lua med en tretakket emaljert stjerne i kokarden — den ukrainske folkerepublikks merke.

— Golub har sendt meg hit, sa han lavt. En divisjon er på vei hit. I det hele tatt blir det nok en fin grøt her, og jeg må

skaffe orden. Det er mulig at overatamanen kommer, og en eller annen fin utenlandsk gås sammen med ham, da må ingen her nevne noe om «lettelser». Hva er det du skriver her?

Kommandanten skjøv sigaretten over i den andre munnviken.

— Det er en skurk som sitter her oss meg, en guttunge. Du skjønner, vi fikk tak i han derre Sjukhraj på stasjonen, husker du han som hisset jernbanefolkene opp mot oss.

— Nei, jaså? sa Salomyga og rykket interessant nærmere.

— Nå ja, du forstår, Omeltsjenko, den tosken, han som er stasjonskommandant, sendte ham til oss bare med én kosakk, og han som sitter her hos meg, han fikk befridd ham midt på lyse dagen. Han avvæpnet kosakken, slo ut tennene på ham, og så var fuglen fløyet. Sjukhraj er forsvunnet, men guttungen fikk vi tak i. Her kan du lese materialet, og han skjøv en bunke beskrevet papir bort til Salomyga.

Salomyga så flyktig igjennom papirene og bladde litt i dem med den friske hånden.

Da han var ferdig, stirret han på kommandanten.

— Og du har ikke kommet til noe resultat med ham?

Kommandanten dro nervøst i lueskyggen.

— Jeg har drevet på med ham i fem dager. Han bare tier: «Jeg vet ingenting,» sier han, «jeg har ikke befridd noen.» Det er et ordentlig bandittavkom. Du skjønner, vakten kjente ham igjen, han holdt på å kvele ham her, den ormungen. Det var så vidt jeg fikk revet ham vekk. Omeltsjenko har latt kosakken få femogtyve slag for fangen, derfor gjorde han det varmt her for gutten. Det lønner seg ikke å holde ham her lenger, jeg sender melding til staben for å få tillatelse til å avskrive ham.

Salomyga spyttet foraktelig ut.

— Hadde han vært i hendene på meg, ville han nok snakket ut. Du er ikke noe tess til å drive med forhør, din popesønn. Hva slags kommandant kan det bli av en seminarist? Har du latt ham piske?

Kommandanten bruste opp:

— Du tillater deg litt for mye. Du kan beholde dine vittigheter for deg selv. Jeg er kommandant og vil be om at ingen blander seg i det.

Salomyga så på kommandanten som reiste bust, og brast i latter:

— Haha . . . Popesønn, ikke blås deg opp, ellers sprekker du. Faen ta deg og sakene dine, si meg heller hvor jeg kan få tak i et par flasker hjemmebrent?

Kommandanten smilte.

— Det går nok.

— Og han der, — Salomyga pekte med fingeren på papiret, — hvis du vil at de skal ta ordentlig på ham, så sett atten år på ham istedenfor seksten. Bare gjør en liten bue til her, ellers kan det hende de ikke godkjenner det.

Det var tre stykker av dem i spiskammeret. En skjegget gammel mann i en slitt kaftan og vide linbukser lå på siden på brisken med de magre bena trukket inn under seg. Han var blitt satt inn fordi hesten til Petljuramannen som bodde hos ham var forsvunnet fra skjulet hans. På gulvet satt en middelaldrende kvinne med lure, urolige små øyne og en skarp hake. Hun hadde drevet med hjemmebrenning og var beskyldt for å ha stjålet en klokke og andre verdigjenstander. I hjørnet under vinduet lå Pavel og halvsov med hodet på den krøllete lua.

En ung kvinne ble ført inn i spiskammeret. Hun hadde et broket skaut på hodet, knyttet på bondevis, øynene var store og skremte.

Kvinnen sto et øyeblikk og satte seg så ved siden av hjemmebrennersken.

Hjemmebrennersken så undersøkende på den nye og plapret løs:

— Nå, er du satt inn, jente?

Og da hun ikke fikk svar, fortsatte hun:

— Hvorfor er du kommet hit, hva? Det er vel ikke hjemmebrenning, tilfeldigvis?

Bondekona reiste seg, så på den plagsomme kvinnen og svarte lavt:

— Nei, jeg ble tatt på grunn av broren min.

— Og hva er det med ham? maste hjemmebrennersken.

Gamlingen blandet seg inn:

— Hvorfor forstyrer du henne? Mennesket er kanskje lei hele livet og du snatrer og snatrer.

Hjemmebrennersken snudde seg raskt mot brisken:

— Og hvem er du, siden du skal lære meg? Er det deg jeg snakker med, kanskje?

Gamlingen spyttet fra seg.

— Ikke mas slik, sier jeg.

Det ble stille. Den unge kvinnen bredte ut et stort sjal og la seg med armen under hodet.

Hjemmebrennersken tok fatt på maten. Gamlingen satte bena ned på gulvet, rullet seg langsomt en sigarett og tente på. Skyer av stinkende røyk drev gjennom cella.

Hjemmebrennersken smattet med full munn og brummet:

— Du kunne latt oss spise i fred, uten stank, sitte og røyke som en skorstein.

Gamlingen lo giftig:

— Er du redd for å tape deg? Du kommer snart ikke inn gjennom døra der. Du skulle latt gutten få litt mat istedenfor bare å proppe i deg sjøl.

Hun slo fornærmet ut med hånden.

— Jeg sier jo til ham: spis, men han vil ikke. Og når det gjelder meg behøver ikke du å bry deg — det er ikke din mat jeg spiser.

Den unge kvinnen snudde seg mot hjemmebrennersken, nikket i retning av Pavel og spurte:

— De vet ikke hvorfor han sitter her?

Hjemmebrennersken ble glad over at noen ville snakke med henne og hun meddelte fornøyd:

— Det er en gutt herfra, minste sønn til kokkepiken Kort-sjagina.

Så bøyde hun seg ned og hvisket:

— Han har befridd en bolsjevik. Det var en matros her, han bodde hos Sosulikha, naboen min.

Kvinnen husket: «Jeg sender melding til staben for å få tillatelse til å avskrive ham . . .»

Det ene toget etter det andre kom til stasjonen. Bataljoner av kosakker rullet ut av vognene i en uordentlig flokk. Pansertoget «Saporosjets» krøp langsomt bortover jernbanelinjen. Kanoner ble dratt ned fra stakevognene. Hester ble ført ut av godsvoignene. De ble straks salet, rytterne sprang opp på dem, bante seg vei gjennom den uformelige flokken av infanterister og slo seg igjennom til plassen foran stasjonen hvor kavalleri-avdelingen holdt på å samle seg.

Offiserene fór fram og tilbake og ropte opp numrene på avdelingene sine.

Stasjonen summet som et hvepsebol. Etterhvert ble den formløse flokken av skrikende, urolige mennesker ordnet i rekker, og snart strømmet en elv av bevæpnede folk inn i byen. Helt til kvelden skranglet vogner bortover veien. Regiments-staben avsluttet toget. Hundre og tyve struper skralte:

Hva er det for noe bråk

her hos oss?

Det er Petljura som er kommet .

for å slåss

Pavel strakte seg opp foran vinduet. I den tidlige aften-skumringen hørte han hjul drønne over gata, tramping fra mange føtter, sang fra mange struper.

En stemme sa stille bak ham:

— Det er visst en hær som kommer inn i byen.

Pavel snudde seg.

Det var jenta som var kommet dagen før.

Han hadde hørt hva hun hadde fortalt. Hjemmebrennersken hadde fått sin vilje. Hun var fra en landsby syv verst fra byen. Den eldste broren, Gritsko, var rød partisan og hadde ledet komiteen for fattige bønder.

Da de røde dro sin vei, bandt også Gritsko et maskingevær-bånd rundt livet og dro med dem. Og nå var det ikke noe liv lenger for familien. De hadde hatt en hest, den ble tatt fra dem. Faren ble kjørt til byen, der satt han innelåst og hadde det vondt. Fogden — en av dem som Gritsko hadde tatt litt hardt på — sørget nå som hevn alltid for at det var innkvartert forskjellige mennesker hos dem. Familien var helt utarmet. I går var kommandanten kommet til landsbyen for å gjennomføre en razzia. Fogden førte ham til dem. Kommandanten så nærmere på jenta og om morgenen tok han henne med seg til byen «til forhør».

Pavel fikk ikke sove, han fikk ikke ro. En plagsom tanke som han ikke kunne bli kvitt snurret rundt i hodet: «hva nå?»

Det verket i den forslåtte kroppen. Vakten hadde jult ham opp rasende som et dyr.

For å bli kvitt de forhatte tankene begynte han å lytte til de to kvinnene som hvisket sammen.

Helt lavt fortalte jenta hvordan kommandanten maste på henne, hvordan han truet og overtalte. Og da hun ikke ga etter, ble han rasende. — Jeg skal sette deg i en kjeller, sa han, — du kommer ikke ut derfra mer.

Svart mørke skjulte krokene. Foran ham lå natten — dyster, urolig. Igjen kom tanker om den uvisse morgendagen. Det var den syvende natten, og det var liksom det hadde gått måneder. Det var hardt å ligge, smertene ga seg ikke. Nå var det bare tre i cella. Bestefaren snorket på brisken liksom han lå hjemme på ovnen. Bestefaren var rolig som en vismann og sov godt om nettene. Hjemmebrennersken var blitt sloppet ut for

å skaffe vodka. Kristina og Pavel lå på gulvet, nesten ved siden av hverandre. I går hadde han sett Serjosja gjennom vinduet. Han sto lenge på gata og stirret trist på huset.

— Han vet visst at jeg er her.

I tre dager ble det skaffet svart, surt brød til dem. De fikk ikke vite hvem som skaffet det. I to dager plaget kommandanten ham med forhør.

Han sa ikke noe i forhørene, han nektet alt. Han visste selv ikke hvorfor han tidde. Han ville være modig, han ville være sterk som de menneskene han hadde lest om i bøkene. Men da de tok ham en natt og førte ham ut og en av dem som var med sa ved den digre dampmølla: — Hvorfor skal vi dra på ham, herr kommandant? En kule i ryggen — og så er det slutt, da ble han redd. Ja, det er uhyggelig å dø når en er seksten år! Døden — det betydde jo aldri å leve mer.

Kristina tenkte også. Hun visste mer enn denne gutten. Han visste det sikkert ikke ennå . . . Men hun hadde hørt det.

Han sov ikke, han kastet seg fram og tilbake om natten. Så synd, å, så synd som Kristina syntes på ham, men hun hadde sin egen sorg: hun kunne ikke glemme de uhyggelige ordene til kommandanten: — Jeg skal bli ferdig med deg i morgen. Vil du ikke ha meg — så kommer du i vaktstua. Kosakkene sier nok ikke nei takk. Du får velge.

Å, så tungt det var, og det var ikke barmhjertighet å vente noen steder! Det var da ikke hennes skyld at Gritsko var blitt med de røde? — Å, så vondt det var å leve i verden.

En sløv smerte grep om halsen, hjelpeløs fortvilelse og frykt skylte over henne og Kristina hulket håpløst.

Den unge kroppen skalv i vanvittig sorg og fortvilelse.

I kroken ved veggen beveget det seg en skygge.

— Hva er det for noe med deg?

Kristina hvisket hett — hun tømte ut hele sin sorg for den tause gutten. Han hørte på uten å si noe og bare hånden hans la seg på hånden til Kristina.

— De piner meg i hjel, de kjeltringene, hvisket hun i ube-

visst redsel og svelget tårene. — Det er ute med meg, de har makten.

Hva kunne Pavel si til denne jenta? Han hadde ikke ord. Det var ikke noe å si. Livet tyrnet dem ned.

Skulle han ikke gi slipp på henne i morgen, kjempe mot dem? De ville banke ham opp til han var ferdig, eller bare gi ham et sabelhugg i hodet — det var det hele. Og for å være litt vennlig mot denne jenta som sorgen hadde overveldet, strøk han henne ømt over hånden. Hulkingen stoppet. Av og til ropte vakten ved inngangen sitt vanlige «hvem der?» til folk som kom forbi, og så var det stille igjen. Bestefaren sov rolig. Langsamt krøp minuttene forbi. Han forsto ingenting da et par armer la seg omkring ham og dro ham nærmere.

— Hør her, kjære, hvisket de hete leppene, — det er ute med meg likevel — hvis det ikke blir offiseren så piner de andre meg i hjel. Ta meg, kjære gutten min, så ikke den hunden får jomfrudommen min.

— Hva sier du, Kristina?

Men de faste armene slapp ham ikke. Leppene var varme, det var fyldige lepper, det var vanskelig å gå fra dem. Det var enkle, ømme ord jenta sa, og han visste jo hvorfor hun sa ordene.

Og så var alt som hadde hendt den dagen forsvunnet. Glemte var låsen på døra, den rødhårete kosakken, kommandanten, de dyriske mishandlingene, de syv kvelende, søvnløse nettene. Og for et øyeblikk var det ikke noe annet igjen enn et par hete lepper og et tårevått ansikt.

Plutselig husket han Tonja.

— Hvordan kan jeg glemme henne? . . . De vakre, kjære øynene.

Han fikk krefter til å rive seg løs. Han reiste seg som beruset og grep tak i gitteret. Kristinas hender fant ham.

— Hva er det?

Så mye følelse det lå i dette spørsmålet! Han bøyde seg ned til henne, presset hendene hennes hardt og sa:

— Jeg kan ikke, Kristina. Du er en bra jente, — og han sa noe mer, ord han ikke forsto selv.

Så rettet han seg opp, og for å bryte den uutholdelige tausheten tok han et skritt mot brisken. Han satte seg på kanten og rusket i bestefaren:

— Bestefar, vær så snill, la meg få noe å røyke på.

I hjørnet hulket Kristina, hyllet inn i sjalet sitt.

Om ettermiddagen kom kommandanten, og kosakkene førte med seg Kristina. Hun tok avskjed med Pavel med et blikk. Øynene var fulle av bebreidelse. Og da døra slo igjen etter henne ble det enda tyngre og mørkere i sinnet hans.

Helt til kvelden fikk ikke bestefaren ut et ord av gutten. Vaktmannskapet fikk avløsning. Om kvelden kom de med en ny en. Pavel kjente ham igjen — det var Dolinnik, en snekker ved sukkerfabrikken. Det var en kraftig, middelshøy mann i en falmet gul skjorte under den slitte jakken. Han så seg oppmerksomt omkring i spiskammeret.

Pavel hadde sett ham i 1917, i februar, da revolusjonen rullet fram til byen. På de bråkende demonstrasjonene hørte han bare på én bolsjevik. Det var Dolinnik. Han var klatret opp på et gjerde ved veien og holdt tale for soldatene. Pavel husket avslutningen hans:

— Hold dere til bolsjevikene, soldater, de svikter ikke!

Siden hadde han ikke truffet snekkeren mer.

Gamlingen ble glad over den nye naboen. Han syntes tydelig det var vanskelig å sitte og tie hele dagen. Dolinnik satte seg borte på brisken hans, tente en sigarett sammen med ham og spurte ham ut om allting.

Så satte han seg bort til Pavel. — Og hva har du å fortelle? spurte han. — Hvordan kom du hit?

Dolinnik fikk bare korte svar og han følte at gutten var mistenksom, at han derfor ikke ville ut med språket. Men da snekkeren fikk vite hva han var anklaget for, stirret han forundret på Pavel med de kloke øynene sine. Han satte seg ved siden av ham.

— Det er altså deg som reddet Sjukhraj? Slik var det altså. Jeg visste ikke engang at du var tatt.

Pavel ble så forundret at han reiste seg opp på albuen.

— Hva for en Sjukhraj, jeg vet ingenting. De kan jo anklage meg for hva som helst.

Men Dolinnik smilte og rykket nærmere bort til ham.

— Hold opp, min venn, du behøver ikke å skjule noe for meg. Jeg vet mer enn deg.

Og han sa lavt så gamlingen ikke hørte det:

— Jeg fulgte selv Sjukhraj, han er sikkert kommet fram alt. Han fortalte meg hvordan det hadde foregått.

Han tidde litt og tenkte på noe, så la han til:

— Det viser seg at du er slik som en kar skal være. Men det at du sitter her, at de vet alt — det er ikke bra, det er noe faens tull, kan en si, helt skitt.

Han tok av seg jakken, bredte den ut på gulvet, satte seg og støttet ryggen mot veggen og rullet igjen en sigaretten.

De siste ordene til Dolinnik gjorde allting klart for Pavel. Det var tydelig: Dolinnik kunne en stole på. Siden han hadde fulgt Sjukhraj så . . .

Da kvelden kom visste han at Dolinnik var blitt arrestert for agitasjon blant Petljura-kosakkene. Han var blitt tatt på fersk gjerning da han delte ut opprop fra guvernementets revolusjonære komité med oppfordring til å overgi seg og gå over til de røde. Den forsiktige Dolinnik fortalte bare litt til Pavel.

— Hvem vet, tenkte han, kanskje de begynner å slå guttungen for alvor. Og han er jo så ung ennå.

Sent på kvelden da han la seg til å sove, ga han uttrykk for sine bekymringer i en kort setning:

— Vi kan si at vi er i en verre stilling enn guvernøren selv, vi to, Kortsjagin. Vi får se hvordan det utvikler seg.

Dagen etter kom det igjen en ny fange, frisleiren Sjelema Selzer som alle i byen kjente — en mann med digre ører og en tynn hals. Han gestikulerte ivrig og hissig da han forklarte saken til Dolinnik:

— Nå vel altså, Fuchs, Bluwstein, Trachtenberg skal altså ta ham imot med gaver. Jeg sier: ta ham imot hvis dere vil, men hvem skal underskrive det, slik at det er fra hele den jødiske befolkning? Unnskyld meg, ingen. De har bestemte planer med det. Fuchs har en butikk, Trachtenberg en mølle, men hva har jeg? Og resten av oss fattigfolk! Alle disse tiggerne har ingenting. Nå, jeg har en skarp tunge. I dag barberte jeg en offiser, en av de nye som nettopp er kommet. «Si meg,» sier jeg, «vet ataman Petljura om pogromene eller ikke? Kommer han til å ta imot delegasjonen?» Så mange ganger som jeg har hatt ubehageligheter på grunn av tungen min! Hva tror dere denne offiserer gjorde da jeg hadde barbert ham og pudret ham — alt førsteklasses? Han reiste seg og i stedetfor å betale, arresterte han meg for agitasjon mot myndighetene. — Selzer slo neven i brystet. — Hva var det for agitasjon? Hva var det jeg hadde sagt? Jeg bare spurte jo . . . Og for det setter de meg inn . . .

Selzer dro opphisset i en knapp i skjorta til Dolinnik, nappet ham i armene.

Dolinnik smilte uvilkårlig da han hørte på den opprørte Selzer. Da frisøren hadde snakket ut, sa Dolinnik alvorlig:

— Å, Sjlema, du er jo en klok kar, men du har oppført deg som en tosk. Det var også en tid til å bruke munnverket. Jeg ville ikke rådet deg å komme hit.

Selzer så på ham og slo fortvilt ut med hånden. Døra gikk opp og hjemmebrennersken som Pavel hadde truffet før, ble puffet inn i cella. Hun skjelte forbitret på kosakken som førte henne inn: — Gid ilden brente dere opp sammen med kommandanten deres! Gid han kreperer etter vodkaen min!

Vakten smalt igjen døra etter henne og de kunne høre hvordan han satte for slåen.

Kona satte seg på brisken. Gamlingen tok spøkefullt imot henne:

— Nå, er du hos oss igjen, di kjeftesmelle? Vær så god og sitt og velkommen skal du være.

Hjemmebrennersken så uvennlig på gamlingen, grep bylten sin og flyttet over på gulvet ved siden av Dolinink.

Hun var blitt satt inn igjen etter at hun hadde skaffet noen flasker hjemmebrent.

Utenfor i vaktstua hørtes rop og bevegelse. En skarp stemme ga ordre. Alle fangene snudde hodet mot døra.

På plassen ved den lille kirken med det gamle klokketårnet foregikk det sjeldne begivenheter. På tre sider av plassen sto avdelinger av divisjonen oppstilt i fullstendig kamputstyr.

Fra inngangen til kirken til skolegjerdet sto tre infanteriregimenter oppstilt i firkanter som på et sjakk Brett.

Petljurasoldatene sto der som en skittengrå masse med geværet ved foten, tett behengt med patroner, i klossete russiske jernhelmer som liknet meloner som var delt i to. Det var soldatene i den mest kampdyktige divisjonen til «direktoret».

Denne divisjonen var godt utstyrt, takket være den tidligere tsararmés forråd. Over halvparten var kulakker som var innbitte motstandere av sovjetene. Nå var divisjonen blitt sendt til byen for å forsvare det strategisk viktige jernbaneknutepunktet.

Fra Sjepetovka løp glitrende jernbanelinjer til fem kanter. Miste dette punktet betydde for Petljura å miste alt. «Direktoret» hadde jo bare et lite område igjen. Petljuras hovedstad var den beskjedne lille byen Vinnitsa.

Overatamanen besluttet personlig å kontrollere avdelingene. Alt var ferdig til å motta ham.

Bakerst, skjult av de andre, hadde de nymobiliserte tatt oppstilling i en krok. Det var unge menn, barbente og i forskjelligartede klær. Ingen av de unge bondeguttene som i en nattlig razzia var blitt dratt ned fra ovnen eller fanget på gata, tenkte på å slåss.

— Da skulle vi være tosker, sa de.

Det meste Petljuraoffiserene klarte, det var å få de mobi-

liserte under bevoktning til byen, fordele dem på kompanier og levere ut våpen.

Men alt dagen etter var en tredjedel av dem borte, og det ble mindre og mindre av dem for hver dag.

Å levere ut støvler til dem hadde vært mer enn lettsindig, og forresten fantes det ikke så mange støvler heller. Det ble gitt ordre om å komme til innkallelsen med sko på bena. Denne ordren ga vidunderlige resultater. Hvor hadde de fått alle disse utrolige fillene fra som så vidt satt på føttene ved hjelp av ståltråd eller hyssing?

Til paraden ble de ført barbent.

Bak infanteriet strakte Golubs kavalleriregiment seg.

Kavalleristene holdt orden på den store flokken av nysgjerrige. Alle hadde lyst til å se på paraden.

Selve overatamanen skulle komme! I byen var slike begivenheter sjeldne og ingen ville gå glipp av denne gratisforestillingen.

På trappetrinene foran kirken sto oberster og kosakk-kapteinere, de to popedøtrene, en flokk ukrainske lærere, en gruppe «fri» kosakker, formannen i bystyret, en litt pukkelrygget mann — kort sagt det var alle utvalgte som representerte «offentligheten». Og blant dem sto i tsjerkesjakke den inspektøren som skulle lede paraden.

Inne i kirken holdt pope Vasilij på å iføre seg påskeornatet.

Det ble forberedt en høytidelig mottagelse for Petljura. En gul og blå fane ble hentet og stilt opp. Ved den skulle de mobiliserte avlegge eden.

Divisjonssjefen bega seg til stasjonen for å hente Petljura i en mager, slitt Ford.

Inspektøren kalte til seg oberst Tsjernjak, en slank kar med flotte snurrbarter.

— Ta noen med Dem og kontroller kommandanturet og vaktmannskapene, så det er rent og ordentlig overalt. Hvis det er noen fanger får De se godt etter og kaste ut pakk vi ikke trenger.

Tsjernjak smalt hælene sammen, grep fatt i en kosakk-kaptein som sto i nærheten og galopperte av gårde.

Inspektøren henvendte seg høflig til den eldste popedatteren:

— Hvordan er det med middagen hos dere, er alt i orden?

— Å ja, kommandanten sliter med det, svarte popedatteren og stirret på den kjekke inspektøren.

Plutselig ble det bevegelse — en rytter kom galopperende bortover veien, presset inn til hestehalsen. Han svingte hånden og skrek: — De kommer!

— På pla-ass! brølte inspektøren.

Offiserene løp på plass.

Da Forden begynte å nyse ved kirken, satte orkestret i med «Evig lever Ukraina».

Etter divisjonssjefen kom «selve overatamanen Petljura» klosset ut av bilen. Det var en middelstor mann med et kraftig, kantete hode på en mørkerød hals. Han var kledd i blå jakke av godt gardestoff. Over den hadde han et gult belte med en bitteliten browning i hylster av semsket skinn. På hodet hadde han en Kerenskilue med en kokarde med tretakket emaljestjerne.

Det var ikke noe krigersk ved skikkelsen til Simon Petljura. Han så absolutt ikke ut som en militær.

Han lyttet misfornøyd til den korte rapporten fra inspektøren. Så henvendte formannen for bystyret seg til ham med en hilsningstale.

Petljura hørte distré på og så over hodet hans på regimementene som sto oppstilt.

— La oss begynne paraden, nikket han til inspektøren.

Petljura gikk opp på en liten talerstol ved fanen og henvendte seg til soldatene med en tale som varte i ti minutter.

Talen virket lite overbevisende. Petljura snakket uten særlig inspirasjon, han var tydelig trett etter reisen. Han sluttet mens soldatene ropte: — Heder! Heder! slik det passer seg. Han steg ned fra talerstolen og tørket den svette pannen med

lommeørkleet. Så gikk han langs rekkene sammen med inspektøren og de høyeste offiserene i divisjonen.

Da han kom forbi rekkene med de mobiliserte myste han foraktelig og bet seg nervøst i leppene.

Mot slutten av inspeksjonen da de mobiliserte i uordentlige kolonner gikk bort til fanen hvor pope Vasilij sto med evangeliet, og først kysset evangeliet og så en snipp av fanen, hendte noe uventet.

Ingen visste hvordan en delegasjon hadde banet seg vei midt ut på plassen til Petljura. Den rike trelasthandleren Bluwstein kom fram med brød og salt i hendene, og etter ham kom galanterivarehandleren Fuchs og enda tre solide handelsfolk til.

Bluwstein bukket smiskende og rakte brettet til Petljura. Offiseren som sto ved siden av tok imot det.

— Den jødiske befolkning gir uttrykk for sin oppriktige takknemlighet og aktelse for Dem, statens overhode. Vi ber Dem ta imot denne gratulasjonsadresse.

— Vel, brummet Petljura og kikket så vidt på arket.

Men så tok Fuchs ordet.

— Vi ber Dem mest underdanig om å få mulighet til å åpne våre forretninger igjen og om beskyttelse mot pogromer, — Fuchs presset fram det vanskelige ordet til slutt.

Petljura rynket forbitret pannen:

— Min armé driver ikke med pogromer. Det får De huske på.

Fuchs slo hjelpeløst ut med armene.

Petljura trakk nervøst på skuldrene. Han ergret seg over denne delegasjonen som kom i et så upassende øyeblikk. Han snudde han seg, bak ham sto Golub og bet seg i de svarte bartene.

— Her klages det over Deres kosakker, herr oberst. Under-søk saken, og ta forholdsregler, sa Petljura. Så vendte han seg til inspektøren og befalte: — Vi begynner paraden.

Den uheldige delegasjonen hadde slett ikke ventet å møte Golub, og den forsvant skyndsomt.

Tilskuernes oppmerksomhet var oppslukt av forberedelsene til paraden. Skarpe kommandoord klang.

Golub rykket nærmere Bluwstein tilsynelatende rolig i ansiktet og hvisket tydelig:

— Se å komme dere vekk, jødesvin, ellers lager jeg kjøttkaker av dere.

Orkestret drønnet og de første avdelingene begynte å marsjere forbi. Når soldatene kom dit Petljura sto brølte de mekanisk «heder» og bøyde så inn i sidegatene. Foran kompaniene gikk offiserene. De var kledd i nye khakiuniformer og viftet elegant med tynne stokker, liksom de var på spaseretur. Å marsjere med stokk i hånden var en ny mote som nettopp var innført.

Bakerst kom de mobiliserte i en ujevn masse og puffet til hverandre.

De nakne føttene raslet over broleggingen. Offiserene prøvde av alle krefter å skape orden, men det var umulig. Da det andre kompaniet nærmet seg, glodde en ung gutt i linskjorte så interessert med åpen munn på overatamanen at han ramlet overende så lang han var da han satte foten i en liten grop.

Geværet rullet klirrende over bruleggingen. Gutten prøvde å reise seg, men han ble straks revet overende igjen av dem som kom etter ham.

En kunne høre latter blant tilskuerne. Det ble forvirring i geledene. Soldatene gikk over plassen som det falt seg. Den uheldige gutten grep geværet og løp etter kompaniet.

Petljura snudde seg vekk fra dette ubehagelige skuespillet. Han gikk til bilen uten å vente på at hele kolonnen var kommet forbi. Inspektøren fulgte etter ham og spurte forsiktig:

— Herr atamanen blir ikke til middag?

— Nei, slengte Petljura til ham.

Bak det høye kirkegårdsgjerdet, midt i tilskuermengden sto Serjosja Brussjak, Valja og Klimka og så på paraden.

Serjosja holdt hardt i gjerdesprinklene og stirret hatefullt på menneskene nede på plassen.

— Kom, Valja, butikken lukker nå, sa han høyt og utfordrende så alle hørte det. Så rev han seg løs fra gjerdet. Folk snudde seg forundret etter ham.

Uten å bry seg om noen gikk han mot porten. Etter ham kom Valja og Klimka.

Oberst Tsjernjak og kosakk-kapteinen red bort til kommandanturet og sprang av hestene. De slengte tømmene til vekten og gikk inn i vaktstua.

— Hvor er kommandanten? spurte Tsjernjak skarpt.

— Jeg vet ikke, brummet vekten. — Han er gått ut.

Tsjernjak så seg omkring i den skitne, uordentlige vaktstua. Sengene var ikke redd opp, og på dem lå kommandantens kosakker sorgløst henslengt. De tenkte ikke engang på å reise seg da offiserene kom inn.

— Hva er det for et fjøs her? brølte Tsjernjak. — Hvorfor ligger dere her som purker? kastet han seg over soldatene.

En av kosakkene satte seg opp, rapte godt og brummet uvennlig:

— Hvorfor skriker du slik? Vi har vår egen skriker her.

— Hva for noe? Tsjernjak sprang bort til ham. — Vet du ikke hvem du snakker til, ditt kufjes? Jeg er oberst Tsjernjak! Hører du, din kjeltring? Opp med engang ellers lar jeg dere piske alle sammen! obersten løp hissig opp og ned i vaktstua. — All skitten skal være borte på et blunk, sengene skal res opp, fjesene skal se skikkelig ut. Hvem er det dere ligner? Dere er ikke kosakker men en bande landeveisrøvere.

Raseriet hans hadde ingen grenser. Han sparket forbitret til en avfallsdunk som sto i veien.

Kosakk-kapteinen lå ikke etter for ham, han kastet omkring seg med skjellsord og svingte veltalende med pisken da han jagde dovenpelsene ned fra sengene.

— Overatamanen holder parade, der kan hende at han kommer innom her. Fort, skynd dere!

Kosakkene så at saken tok en alvorlig vending og at det kanskje virkelig kunne vanke pisk — de visste godt hvem Tsjernjak var — og de begynte å løpe omkring som gale.

Arbeidet var i full sving.

— Vi må se på fangene, foreslo kosakk-kapteinen. — Hvem vet hva slags folk de holder her? Hvis overatamanen kikker inn her kan det bli tull.

— Hvem har nøkkelen? spurte Tsjernjak vakten. — Lukk opp med engang.

En kosakk skyndte seg bort og låste opp.

— Og hvor er kommandanten? Skal jeg vente på ham lenge? Finn ham med engang og send ham hit, kommanderte Tsjernjak. — Vaktstyrkene skal ut på gårdsplassen, stilles opp der . . . Hvorfor er det ikke bajonetter på geværene?

— Vi avløste først i går, unnskyldte en av kosakkene seg.

Så styrtet han mot døra for å lete etter kommandanten.

Kosakkkapteinen sparket opp døra inn til spiskammeret. Noen mennesker reiste seg fra golvet, andre ble liggende.

— Lukk opp dørene, kommanderte Tsjernjak, — det er for lite lys her.

— Hvorfor sitter du her? spurte han skarpt gamlingen som satt på brisken.

Gamlingen reiste seg, dro opp buksene, han var blitt skremt av det skarpe skriket og stammet litt da han svarte:

— Jeg vet ikke selv hvorfor. De har satt meg inn, og nå sitter jeg her. Hesten ble borte på gårdsplassen, men det kan jo ikke jeg noe for.

— Hva for en hest? avbrøt kosakk-kapteinen.

— En militærhest. De som var innkvartert hos meg drakk den opp, og så skyldte de på meg.

Tsjernjak kastet et raskt blikk på gamlingen og trakk utålmodig på skuldrene.

— Ta fillene dine og kom deg ut herfra! ropte han og snudde seg mot hjemmebrennersken.

Gamlingen trodde ikke med en gang at han ble sloppet ut,

han snudde seg mot kapteinen og blunket med de halvblinde øynene:

— Jeg får tillatelse til å gå altså?

Kapteinen nikket— bare gå, gå fort.

Gamlingen tok fort sekken sin fra brisken og løp ut.

— Og hvorfor ble du tatt? spurte Tsjernjak hjemmebrennersken.

Hun holdt på å spise en pirog og plapret løs:

— Jeg, herr sjef, jeg er blitt satt inn helt urettferdig. Jeg er enke, de drakk vodkaen min, og så satte de meg inn etterpå.

— Du selger altså hjemmebrent? spurte Tsjernjak.

— Kan det kalles salg, sa kona fornærmet. — Han, kommandanten, tok fire flasker og ikke en kopek fikk jeg. Slik er det med alle: de drikker hjemmebrent, men penger får en ikke. Kan det kalles handel?

— Det får være nok, dra til helvete med en gang.

Kona ventet ikke på å få ordren gjentatt, hun grep kurven, bukket takknemlig og rygget ut gjennom døra.

— Måtte Gud velsigne Dem, herr sjef.

Dolinnik så på denne komedien med vidåpne øyne. Ingen av fangene skjønnte hva som foregikk. Bare ett var tydelig — de menneskene som var kommet hadde myndighet over fangene.

— Og hvorfor sitter du? spurte Tsjernjak Dolinnik.

— Reis deg for herr obersten! brølte kapteinen.

Dolinnik reiste seg langsomt og tungt fra golvet.

— Hvorfor sitter du, spør jeg, gjentok Tsjernjak.

Dolinnik så noen sekunder på bartene til obersten, på det glattbarberte ansiktet, så på skyggen på den nye Kerenskilua med emaljekokarden. Og plutselig fór en berusende tanke gjennom hodet: «Tenk om det går?»

— Jeg er blitt arrestert fordi jeg var ute etter klokken åtte, han sa det første som falt ham inn.

Han ventet i pinefull spenning .

— Og hvorfor driver du omkring om natten?

— Det var ikke om natten, bare ved ellevetiden.

Han snakket, men trodde ikke lenger at det ville lykkes.

Han skalv i knærne da han hørte den korte ordren:

— Ut med deg.

Dolinnik gikk mot døra — han glemt jakken på golvet — og kapteinen holdt alt på med neste.

Pavel var sistemann. Han satt på golvet, helt forvirret av det som foregikk. Han forsto ikke med en gang at Dolinnik var sloppet ut. Han kunne ikke begripe hva som foregikk. Alle ble sloppet ut. Men Dolinnik, Dolinnik . . . Han sa han var arrestert fordi han var ute om natten . . . Endelig skjønnte han.

Obersten begynte å forhøre den magre Selzer og spurte som før:

— Hvorfor sitter du?

Frisøren var blek og nervøs, han svarte opphisset:

— De sier at jeg agiterer, men jeg forstår ikke hva denne agitasjonen består i.

Tsjernjak ble oppmerksom.

— Hva? Agitasjon? Hva agiterer du for?

Selzer slo uforstående ut med armene:

— Jeg vet ikke, men jeg sa bare at det blir samlet inn underskrifter på en ansøking til overatamanen fra den jødiske befolkningen.

— Hva slags ansøking? Både kapteinen og Tsjernjak kom nærmere bort til Selzer.

— En ansøking om å slutte med pogromer. De forstår, det var en fryktelig pogrom her hos oss. Folk er redde.

— Jeg forstår, avbrøt Tsjernjak ham, — vi skal lære deg å skrive ansøkinger, ditt jødeffes. — Og han snudde seg mot kapteinen og sa: — Denne frukten må vi gjemme godt på. Få ham med til staben. Jeg skal personlig snakke med ham der, så får vi vite hvem det er som har tenkt å sende inn denne ansøkingen.

Selzer skulle til å komme med innvendinger, men kapteinen

slo plutselig ut med hånden og ga ham et slag over ryggen med pisken.

— Ti stille, ditt kryp!

Selzer krøp sammen av smerte og vek unna. Leppene skalv, han kunne så vidt holde gråten tilbake.

Pavel hadde reist seg ved den siste scenen. Det var ingen andre fanger igjen i spiskammeret enn han og Selzer.

Tsjernjak sto foran gutten og gransket ham med de svarte øynene sine.

— Nå, hvorfor er du her?

På dette spørsmålet kom det et raskt svar:

— Jeg skar et stykke lær av sadlen til såler.

— Hva for en sadel? obersten forsto ikke.

— Det bor to kosakker hos oss, og så skar jeg et stykke av en gammel sadel til såler, og kosakkene førte meg hit for det. Han ble grepet av et fortvilt håp om å bli fri og la til: — Hadde jeg bare visst at det ikke var lov . . .

Obersten så foraktelig på Pavel.

— Hva faen er det denne kommandanten har drevet med, det er noen fine fanger han har plukket sammen! Han snudde seg mot døra og ropte: — Du kan gå hjem, og si til faren din at han gir deg en ordentlig omgang juling, slik som du har fortjent. Nå, ut med deg!

Pavel kunne nesten ikke tro det, hjertet banket så det holdt på å hoppe ut av brystet. Han grep jakken til Dolinnik som lå på golvet og styrtet mot døra. Han løp gjennom vaktstua og gled ut på gårdsplassen bak ryggen til Tsjernjak som holdt på å gå ut. Og så var det gjennom porten og ut på veien.

Bare den ensomme, ulykkelige Selzer var igjen i cella. Han så seg forpint omkring, gjorde instinktivt noen skritt mot utgangen, men en vakt kom inn i vaktstua, lukket døra, satte låsen for og satte seg på en krakk ved døra.

Ute på trammen sa Tsjernjak til kapteinen:

— Det var bra at vi kikket inn her. Så mye ubetydelig kryp

de hadde samlet sammen. Og kommandanten skal vi sette inn for et par ukers tid. Nå, skal vi dra?

Utenfor var vaktmannskapet stilt opp. En kosakk løp bort til obersten og rapporterte:

— Alt i orden, herr oberst.

Tsjernjak la foten i stigbøylen, hoppet lett opp i sadelen. Kapteinen holdt på med den lunefulle hesten sin. Tsjernjak grep tømmene og sa til kosakken:

— Si til kommandanten at jeg har sloppet ut all den skitten han hadde samlet her. Si fra til ham at jeg skal sette ham inn for to uker for det som han har fått i stand her. Og han som sitter der inne, han skal straks overføres til staben. Vaktene skal nå gjøre seg ferdige.

— Javel, herr oberst, svarte kosakken med hånden mot lueskyggen.

Obersten og kapteinen ga hestene sporer og galloperte til plassen hvor paraden nesten var over.

Pavel hoppet over det syvende gjerdet og stoppet. Han orket ikke å løpe videre.

De sultne dagene i det lumre spiskammeret som ikke ble luftet ut hadde gjort ham svak. Han kunne ikke gå hjem, hvis han gikk til Brussjak og noen fikk vite det, ville de ødelegge for hele familien. Hvor skulle han gå?

Han visste ikke hva han skulle gjøre og han fortsatte å løpe og lot grønsakhagene og baksidene på husene ligge bak seg. Han kom først til seg selv da han støtte mot et gjerde med brystet.

Nå så han seg omkring og ble forundret: bak det høye plankegjerdet begynte hagen til hovedforstmannen. Det var altså hit de trette bena hadde brakt ham. Hadde han tenkt å løpe hit? Nei.

Men hvorfor var han havnet nettopp ved huset til forstmannen?

Det kunne han ikke svare på.

Han måtte hvile ut et sted og så tenke over hva han skulle gjøre videre. I hagen var det et lysthus, der ville ingen se ham.

Pavel hoppet opp, grep med den ene hånden tak i en plankeende, klatret opp på gjerdet og lot seg falle ned i hagen. Han så mot huset som han så vidt kunne skimte mellom trærne og gikk mot lysthuset. Det var åpent til alle kanter. Om sommeren vokste villvin omkring det — nå var alt nakent.

Han snudde mot gjerdet igjen, men det var for sent. Bak seg hørte han rasende hjeffing. En diger hund kom stormende mot ham fra huset bortover stien som var oversådd med blad. Hagen fyltes med truende knurring.

Pavel gjorde seg ferdig til forsvar.

Det første angrepet ble avvist med et spark. Men hunden skulle til å angripe igjen. Hvem vet hva denne kampen hadde sluttet med, hvis ikke en klar stemme som Pavel godt kjente hadde ropt:

— Tresor, tilbake!

Tonja kom løpende bortover veien. Hun tok Tresor i halsbåndet og sa til Pavel som sto ved gjerdet:

— Hvordan kom De hit? Hunden kunne jo bitt Dem. Det var bra at jeg . . .

Hun stoppet opp. Øynene ble vidåpne. Slik som han lignet på Pavel, denne gutten som på en eller annen måte hadde kommet inn i hagen!

Skikkelsen ved gjerdet beveget seg og sa lavt:

— Du . . . De kjenner meg ikke igjen!

Tonja skrek opp og styrtet bort til ham:

— Pavel, er det deg?

Tresor oppfattet skriket som et angrepssignal og kastet seg fram med et kraftig sprang.

— Vekk med deg!

Tresor fikk noen spark av Tonja, dro halen fornærmet inn og lusket til huset.

Tonja trykket hendene til Pavel og sa:

— Du er fri?

— Har du hørt om det da?

Tonja klarte ikke å beherske seg, hun svarte andpusten:

— Jeg vet alt. Lisa har fortalt det til meg. Men hvordan er du kommet hit? Har de sloppet deg ut?

Pavel svarte trett:

— De slapp meg ut på grunn av en feiltagelse. Og så løp jeg. De leter sikkert etter meg alt. Hit kom jeg tilfeldigvis. Jeg tenkte å hvile ut i lysthuset. Og han la til liksom for å unnskyldte seg: — Jeg er svært trett.

Hun så på ham et øyeblikk og trykket hendene hans, helt grepet av medlidenhet, het ømhet, uro og glede.

— Pavel, kjære, kjære Pavel, min eneste, gode . . . Jeg er glad i deg . . . Hører du? . . . Du min sta gutt, hvorfor gikk du den gangen. Nå blir du med til oss, til meg. Jeg lar deg ikke gå for noe i verden. Det er rolig hos oss, du kan være her så lenge det trenges.

Pavel ristet på hodet.

— Hvis de finner meg hos dere, hva så? Jeg kan ikke gå til dere.

Hendene hennes presset fingrene hans stadig sterkere, øyevippene skalv, øynene ble blanke.

— Hvis du ikke blir med ser du meg aldri igjen. Artjom er jo ikke her, han ble ført til et lokomotiv under bevoktning. Alle jernbanemenn er blitt mobilisert. Hvor skal du gå?

Pavel forsto hva hun var urolig for, men frykten for å utsette henne for noe stoppet ham. Alt det han hadde opplevd hadde trettet ham ut, han ville gjerne hvile seg, sulten pinte ham. Han ga seg.

Da han satt på divanen i Tonjas rom, foregikk følgende samtale mellom mor og datter ute på kjøkkenet.

— Hør her, mor. Inne på rommet mitt sitter Kortsjagin nå. Husker du ham? Min elev. Jeg vil ikke skjule noe for deg. Han ble arrestert fordi han befridde en matros, en bolsjevik. Han har rømt, han har ikke noe sted å gjøre av seg. Stemmen

hennes skalv. — Jeg ber deg, mor, gå med på at han nå blir hos oss.

Datterens øyne så bønnfallende på moren.

Moren så undersøkende på Tonja.

— Godt, jeg sier deg ikke imot. Men hvor skal du gjøre av ham?

Tonja ble rød og sa sjenert:

— Han kan ligge på divanen på rommet mitt. Far behøver vi ikke å fortelle noe ennå.

Moren så Tonja inn i øynene.

— Det var det som var grunnen til tårene dine?

— Ja.

— Han er jo bare guttungen.

Tonja nappet seg nervøst i bluseermet.

— Ja, men hvis han ikke hadde rømt, hadde de skutt ham som en voksen.

Jekaterina Mikhajlovna var urolig fordi Pavel var i huset. Hun var urolig både fordi han hadde vært arrestert og fordi Tonja tydelig hadde stor sympati for denne gutten som hun slett ikke kjente.

Og Tonja ble grepet av en husmoderlig energi.

— Han må bade, mor. Jeg skal straks ordne med det. Han er skitten som en virkelig fyrbøter. Han har ikke vasket seg på lenge.

Hun løp omkring og hadde det travelt, fyrte opp i baderommet, la fram tøy. Og hun dro med seg Pavel inn på badet, uten å la ham få tid til innvendinger.

— Du må ta alt av deg. Her er klær. Klærne dine må vaskes. Du skal ha på deg dette her, sa hun og pekte på stolen hvor det lå en blå matrosbluse med hvit stripet krage og vide bukser — alt ordentlig lagt sammen.

Pavel så forundret på henne. Tonja smilte.

— Det er karnevalsdrakten min. Den kommer til å passe deg. Nå, du får innrette deg her, jeg går. Mens du bader skal jeg gjøre maten ferdig.

Hun slo igjen døren. Det var ikke noe annet å gjøre. Pavel kledde fort av seg og krøp opp i badekaret.

En time senere satt alle tre — moren, datteren og Pavel — på kjøkkenet og spiste middag.

Pavel var utsultet og uten å merke det selv tømte han tre tallerkener. Først var han sjenert for Jekaterina Mikhajlovna, men da han så at hun var vennlig mot ham, følte han seg friere.

Da de satt i rommet til Tonja etter middagen, ba Jekaterina Mikhajlovna Pavel fortelle det han hadde opplevd.

— Hva har De å gjøre nå? spurte Jekaterina Mikhajlovna. Pavel falt i tanker.

— Jeg vil treffe Artjom og siden rømme herfra.

— Hvorhen?

— Jeg tenker jeg prøver å komme til Uman eller til Kiev. Jeg vet ikke riktig selv ennå, men herfra må jeg absolutt komme meg.

Pavel kunne nesten ikke tro at alt hadde forandret seg så fort. Om morgenen hadde han sittet inne, og nå var Tonja ved siden av ham, han hadde på seg rene klær, og hovedsaken var at han hadde friheten.

Det var slik livet noen ganger kunne snu seg. Snart var det ugjennomtrengelig mørke, og så smilte solen igjen. Hadde det ikke vært for truselen om å bli arrestert igjen, hadde han vært en lykkelig gutt nå.

Men nettopp nå, mens han var i dette store og stille huset kunne han bli oppdaget.

Han måtte dra sin vei, han kunne ikke bli her.

Men han hadde jo slett ikke lyst til å dra herfra, for faen! Så interessant som det hadde vært å lese om helten Garibaldi! Slik som han hadde misunt ham, og denne Garibaldi hadde jo hatt et tungt liv, han ble jagd gjennom hele verden. Nå hadde han, Pavel, bare i syv dager hatt det virkelig vondt, men det var liksom det hadde gått et år.

Det ble visst ikke noen særlig helt av ham, av Pavel.

— Hva tenker du på? spurte Tonja og bøyd seg over ham. Han syntes de mørkeblå øynene var bunnløs dype.

— Tonja, vil du at jeg skal fortelle deg om Kristina . . .

— Fortell, sa Tonja livlig.

— . . . Og hun kom ikke mer igjen. Han hadde vanskelig for å få uttalt de siste ordene.

En kunne høre hvordan klokka tikket i rommet. Tonja bøyd hodet, hun bet seg i leppene så det gjorde vondt for ikke å briste i gråt.

Pavel så på henne.

— Jeg må gå herfra den dag i dag, sa han bestemt.

— Nei, nei, du går ingen steder i dag!

De fine, varme fingrene grep forsiktig i det ulydige håret hans og rusket vennlig i det . . .

— Tonja, du må hjelpe meg. Vi må få undersøkt på jernbaneverkstedet hvordan det er med Artjom og få levert en lapp til Serjosja. Jeg har en revolver liggende i et kråkerede. Jeg kan ikke gå dit, men Serjosja må få tak i den. Kan du gjøre det?

Tonja reiste seg.

— Jeg går straks til Lisa Sukharko. Og så til jernbaneverkstedet sammen med henne. Skriv en lapp, jeg skal bringe den til Serjosja. Hvor bor han? Og hvis han vil komme, skal jeg si til ham hvor du er?

Pavel tenkte litt og sa:

— Be ham møte meg i hagen her i kveld.

Tonja kom sent hjem igjen. Pavel lå og sov rolig. Da hun rørte ved ham våknet han. Hun smilte glad.

— Artjom kommer straks. Han er nettopp kommet hit. Han skal få fri en times tid mot garanti av Lisas far. Lokomotivet står på verkstedet. Jeg kunne ikke si til ham at du var her. Jeg sa at jeg skulle meddele ham noe viktig. Men der er han jo!

Tonja løp mot døra. Artjom stoppet som forstenet, han ville ikke tro sine egne øyne. Tonja lukket igjen døra etter

ham, så faren som lå nede i kabinettet og hadde tyfus ikke skulle høre noe.

Da Artjom la armene omkring Pavel, klemte han til så det knaste i bena.

— Pavka! Kjære bror!

Det var avgjort: Pavel skulle dra dagen etter, Artjom skulle ordne det slik at han kom med lokomotivet til Brussjak som skulle til Kasatin.

Artjom som pleide å være barsk og streng, hadde nå mistet likevekten, han hadde vært meget urolig for Pavel den tiden han ikke visste noe om ham. Nå var han virkelig lykkelig.

— Altså i morgen tidlig klokken fem kommer du til materiallageret. Veden lesses på lokomotivet og du stiger på. Jeg skulle ha lyst til å snakke med deg, men det er på tide jeg drar. I morgen skal jeg følge deg. De holder på å danne en jernbanebataljon av oss. Det er akkurat som da tyskerne var her — vi er stadig under bevoktning.

Artjom tok avskjed og gikk.

Skumringen falt raskt på. Serjosja skulle komme til hagejerdet. Pavel gikk opp og ned i det mørke rommet og ventet. Tonja og moren var hos faren.

Han møtte Serjosja i mørket og trykket ham hardt i hånden. Sammen med Serjosja kom Valja. De snakket lavt.

— Jeg har ikke revolveren med meg. Hjemme hos deg er det fullt av Petljura-folk. Det står en vogn der, de har gjort opp ild på gårdsplassen. Det var helt umulig å klatre opp i treet. Det var virkelig et uhell, forklarte Serjosja.

— Blås i det, sa Pavel, — kanskje det er best slik. Underveis ville de kanskje ha oppdaget revolveren — og da ville de knekket nakken på meg. Men du må absolutt ta den.

Valja kom nærmere.

— Når drar du?

— I morgen, Valja, ved daggry?

— Men hvordan kom du ut, fortell.

Pavel fortalte raskt det han hadde opplevd.

De tok en varm avskjed med hverandre. Serjosja spøkte ikke, han var beveget.

— God reise, Pavel, ikke glem oss, fikk Valja så vidt fram.

De gikk og ble straks borte i mørket.

Det var stille i huset. Bare klokka tok tydelig utrettelige skritt. Ingen av de to tenkte på å sove. De skulle jo skilles om seks timer og kanskje aldri mer få se hverandre. Hvordan kunne de på denne korte tiden fortelle alle de millioner tanker og ord som hver av dem bar i seg.

Ungdom, tidlig vakker ungdom som ennå ikke vet hva lidenskap er, som bare føler den uklart i hjertets raske slag. Hånden farer forskrekket unna når den tilfeldig rører ved venninnens bryst, og ungdommens vennskap står i veien for det siste skritt. Den du er glad i tar deg om halsen, og kysset brenner som et elektrisk støt.

Det var det andre kysset mellom de to vennene. Det var bare moren som hadde vært øm mot Pavel, til gjengjeld hadde han fått mye juling. Desto mer mottagelig var han for ømhet nå.

Livet hans hadde vært fylt av brutalitet, og han hadde ikke visst at det fantes en slik glede. Og denne unge jenta han hadde møtt på sin vei var en stor lykke.

Han kjente lukten fra håret hennes og skimtet øynene.

— Jeg er så glad i deg, Tonja. Jeg kan ikke få sagt det til deg, jeg kan ikke.

Tankene hans ble avbrutt. Så lydig den bøyelige kroppen var . . . men ungdommens vennskap sto høyere enn alt annet.

— Tonja, når all denne uroen er over skal jeg helt sikkert bli montør. Hvis du ikke avviser meg, hvis du virkelig mener det alvorlig og det ikke bare er lek, skal jeg bli en god mann for deg. Jeg skal aldri slå deg, pokker skulle ta meg hvis jeg krenker deg på noen måte.

De gikk fra hverandre, redde for å sovne hos hverandre slik at moren kunne finne dem og tro noe.

Morgenen holdt alt på å våkne da de gikk fra hverandre, etter at de hadde sluttet en bestemt avtale om ikke å glemme hverandre.

Tidlig på morgenen vekket Jekaterina Mikhajlovna Pavel.

Han sprang raskt opp.

Mens han tok på seg sine egne klær og jakken til Dolinnik ute på badet, vekket moren Tonja.

De gikk raskt mot stasjonen i den grå morgentåken. De tok en omvei rundt vedlageret. Artjom ventet utålmodig.

Et mektig lokomotiv innhyllet i skyer av hvesende damp kom langsomt nærmere.

Brussjak kikket ut av førerhuset.

De tok raskt avskjed. Pavel satte foten på stigbrettet og svingte seg opp på lokomotivet. Så snudde han seg. Ved jernbanelinjen sto to kjente skikkelser — den høye skikkelsen til Artjom og en slank, liten en ved siden av — Tonja.

Vinden slet sint i blusekragen hennes, lekte med det tykke, kastanjebrune håret. Hun viftet med hånden.

Artjom kikket bort på Tonja som så vidt greide å holde tilbake gråten og sukket:

— Enten er jeg en stor tosk eller så har de to en skrue løs. Nei, den Pavka! For en pokkers fyr!

Da toget ble borte i en kurve, snudde Artjom seg mot Tonja:

— Nå vel, la oss være venner! Og den lille hånden til Tonja ble borte i den digre neven hans.

Langt borte kunne de høre lokomotivet som satte opp farten.

7. kapitel.

Byen lå omgitt av skyttergraver og viklet inn i piggråd. Den våknet og sovnet i en hel uke til kanontorden og geværskallver. Bare når det var dyp natt ble det stille. Av og til brøt

skremte salver inn i stillheten — en følte seg litt fram hos fienden. Og ved morgengry krydde folk fram ved batteriet på stasjonen. Det svarte gapet på kanonen hostet sint og uhyggelig. Folk skyndte seg å mate det med en ny porsjon bly. Kanoneren dro i snoren, jorden skalv. Kulene fløy med hyl og hvin over landsbyen som de røde hadde besatt og falt ned tre verst fra byen.

De rødes batteri holdt til på gårdsplassen til en gammelt polsk kloster. Klosteret lå på en haug midt i landsbyen.

Kommissæren ved batteriet, kamerat Samostin, sprang opp. Han hadde sovnet med hodet mot kanonløpet. Han strammet beltet med den tunge revolveren, lyttet til kulene som fløy gjennom luften og ventet på nedslaget. Gårdsplassen ble fylt av den klare stemmen hans.

— Vi skal sove ferdig i morgen, kamerater. Opp alle sammen!

Soldatene sov like ved batteriet. De sprang like så fort opp som kommissæren. Bare Sidortsjuk tok seg bedre tid, han løftet motvillig på det søvnige hodet.

— For noen udyr, de begynner å hjeffe så snart det blir lyst, for noen uslinger!

Samostin lo høyt:

— Ja, det er lite bevisste elementer, Sidortsjuk. De tar ikke hensyn til at du gjerne vil sove.

Sidortsjuk reiste seg og brummet misfornøyd.

Noen minutter senere drønnet kanonene på klostergårdsplassen og granater eksploderte i byen. To Petljura-offiserer og en telefonist hadde plasert seg oppe på toppen av den høye pipa på sukkerfabrikken.

De hadde klatret opp jerntrinene inne i pipa.

Hele byen lå åpen foran dem. Herfra ledet de artilleri-ilden. De kunne se hver bevegelse hos de røde som beleiret byen. I dag var det livlig hos bolsjevikene. I kikkerten kunne de se hvordan avdelingene beveget seg. Langs jernbanelinjen mot Podolsk-stasjonen rullet det langsomt et pansertog og skjøt

uavbrutt. Bak det kunne en se rekker av infanterister. Flere ganger gikk de røde til angrep og prøvde å erobre byen, men kosakkene hadde satt seg fast i utkantene og gravd skyttergraver. Og en voldsom ild flammert opp i skyttergravene. Alt omkring ble fylt av en vanvittig knitring fra skuddene. Det økte til et eneste hyl under angrepene. Og overøst av et blyregn, ute av stand til å klare den umenneskelige påkjenningen, vek bolsjevikenes rekker tilbake og etterlot urørlige kroppar på marken.

I dag kom slagene mot byen stadig mer hårdnakket, stadig oftere. Luften dirret urolig av kanonskuddene. Fra fabrikk-skorsteinen kunne de se hvordan bolsjevikenes rekker stadig rykket fram — presset inn til jorden, med famlende skritt. De holdt på å erobre stasjonen. Petljurafolkene satte inn alle de reserver de hadde, men greide ikke å stoppe gjennombruddet. Bolsjevikene stormet inn i gatene ved stasjonen, fylt av en fortvilet beslutsomhet. Det kosakkregimentet som hadde forsvart stasjonen ble drevet ut fra sine posisjoner — hagene og grønnsakshagene i utkanten av byen. Nå kastet de seg i enkelte, uordentlige flokker inn i byen. Rødearmistene fylte gatene og lot ikke fienden komme til seg selv eller stoppe opp.

Ingen makt i verden kunne holde Serjosja Brussjak igjen i kjelleren hvor hele familien og de nærmeste naboene satt. Han måtte ut. Enda moren protesterte krøp han opp av den kjølige kjelleren. En panserbil kjørte skramlende forbi huset og skjøt til alle kanter. Etter den løp Petljurafolkene forbi i panikk. En kosakk løp inn på gårdsplassen til Serjosja. Han kastet raskt fra seg patronvesken, stålhjelmen og geværet, hoppet over gjerdet og ble borte i grønnsakhagene. Serjosja bestemte seg til å kikke ut på gata. På veien til sørveststasjonen løp Petljurafolk. Tilbaketoget ble dekket av en panserbil. Veien som førte til byen var tom. Men så kom en rødearmist fram på veien. Han huket seg ned og skjøt bortover veien. Etter ham kom en til, og en tredje . . . Serjosja så dem, de bøyd seg og skjøt mens de løp. En solbrent kineser med

betente øyne kom løpende uten å dukke seg ned. Han hadde maskingeværbånd bundet omkring seg og granater i begge hendene. Foran alle andre styrtet en ganske ung rødearmist med et maskingevær foran seg. Det var de første rødearmistene som stormet inn i byen. En følelse av begeistring grep Serjosja. Han styrtet ut på veien og skrek av alle krefter:

— Leve kameratene!

Han kom så plutselig på at kineseren holdt på å rive ham over ende. Han skulle til å kaste seg sint over Serjosja, men gutten så så begeistret ut at han lot det være.

— Hvor Petljura løpe? ropte kineseren andpusten.

Men Serjosja hørte ikke på ham. Han løp fort inn på gårds-plassen, grep patronvesken og geværet som kosakken hadde kastet fra seg og skyndte seg etter rødearmistene. De la først merke til ham da de stormet inn på sør-vest stasjonen. De stoppet noen tog med ammunisjon, kastet fienden tilbake til skogen og stoppet for å hvile ut og omgruppere seg. Den unge maskingeværskytteren gikk bort til Serjosja og spurte for-undret:

— Hvor kommer du fra, kamerat?

— Jeg er herfra, fra byen, jeg bare ventet på at dere skulle komme.

Rødearmistene omringet ham.

— Jeg ham kjenne, smilte kineseren glad. — Han rope: «Leve kamerater!» Han bolsjevik — vår, ung, bra kar, la han til og klappet Serjosja begeistret på skulderen.

Serjosjas hjerte banket av glede. De hadde straks tatt imot ham som en av sine. Han hadde stormet stasjonen sammen med dem.

Det ble liv i byen. De forpinte innbyggerne krøp fram av kjellerne og skyndte seg til porten for å se på de røde avdelingene som dro inn i byen. Antonina Vasiljevna og Valja fikk øye på Serjosja som marsjerte sammen med de andre. Han gikk barhødet med patrontaske og gevær.

Antonina Vasiljevna slo opprørt ut med armene.

Serjosja, hennes sønn, hadde blandet seg inn i slagsmålet. Å, han skulle få igjen for det! Tenke seg til: gå der med et gevær foran øynene på hele byen. Og hvordan skulle det gå siden?

Grepet av slike tanker kunne Antonina Vasiljevna ikke beherske seg lenger. Hun skrek:

— Serjosja, marsj hjem, øyeblikkelig! Jeg skal vise deg, din skurk. Jeg skal lære deg å krige! Og hun gikk mot sønnen for å stoppe ham.

Men Serjosja, hennes Serjosja, som hun ofte hadde tatt hardt i ørene, så strengt på moren, ble rød av skam og krenkelse og svarte skarpt:

— Ikke skrik! Jeg går ikke noen steder herfra. Og han gikk forbi uten å stoppe opp.

Antonina Vasiljevna bruste opp:

— Jaså, er det slik du snakker til moren din! Nå, etter dette våger du ikke å vise deg hjemme mer.

— Jeg har ikke tenkt å vise meg! ropte Serjosja uten å snu seg.

Antonina Vasiljevna ble forvirret stående. Og forbi henne dro solbrente, støvete soldater.

— Ikke gråt, mor! Vi skal utnevne sønnen din til kommissær! sa en fast, hånlig stemme.

Munter latter drysset gjennom rekkene. Lenger fram hvirvlet en sang i været, løftet av enige stemmer:

Fremad vi drar, kamerater,
kampen gjør fri og gjør sterk,
frihetens rike vi vinner,
det er vårt eget verk

Rekkene stemte i med kraftige stemmer, og i det felles koret klang den klare stemmen til Serjosja. Han hadde funnet en ny familie. I denne familien var en av bajonettene hans, Serjosjas.

På porten foran huset til Letsjinskij hang en hvit pappplate. På den sto det kort: «Revkom», — revolusjonskomité.

Ved siden av den hang en flammende plakat. En røde-armist rettet fingeren og øynene rett mot brystet på dem som leste plakaten. Og under sto det:

«Har du trådt inn i Den røde armé?»

Om natten hadde funksjonærene i divisjonens politiske avdeling hengt opp disse tause agitatorer. Og her hang også revolusjonskomiteens første opprop til det arbeidende folk i byen Sjepetovka:

Kamerater! Proletarstyrkene har erobret byen. Sovjetmakten er opprettet. Vi oppfordrer befolkningen til å oppføre seg rolig.

De blodige pogrommakerne er kastet tilbake, men for at de aldri skal komme igjen, for at de skal tilintetgjøres helt, må dere tre inn i Den røde armés rekker. Støtt arbeidernes makt av alle krefter.

Militærmyndigheten i byen ligger under garnisonssjefen, den sivile myndighet under revolusjonskomiteen.

Dolinnik.

Formann i revolusjonskomiteen.

Nye mennesker viste seg i Letsjinskis hus. Ordet «kamerat» som en ennå i går hadde betalt med livet for, klang nå ved hvert skritt. Dette ubeskrivelig bevegende ordet «kamerat»!

Dolinnik visste ikke lenger hva søvn og hvile var.

Han holdt på å opprette en revolusjonær makt.

På døra til et lite rom i huset hang en papirlapp, på den sto det med blyant: «Partikomite». Her satt kamerat Ignatjeva, en rolig og behersket kvinne. Hun og Dolinnik hadde fått i oppdrag å organisere organene for sovjetmakten.

Det har gått en dag og så sitter det alt medarbeidere ved bordene, en skrivemaskin hamrer, det er kommet i gang et levnetsmiddelkommissariat. Komissær Pysjitskij er livlig og nervøs. Pysjitskij har arbeidet på sukkerfabrikken som medhjelper for mekanikeren. Så snart sovjetmakten var opprettet

gikk han hårdnakket og ivrig til angrep på den aristokratiske toppen av administrasjonen som satt der med et hemmelig hat til bolsjevikene.

På møtene i fabrikken slo han neven hissig i talerstolen og kastet harde, uforsonlige polske ord til arbeiderne omkring seg.

— Det er slutt, sa han, — det som har vært kommer ikke igjen. Det får være nok med at fedrene våre og vi selv hele livet har slitt for Pototskij. Vi bygde slott for dem, og for det ga den høye greve oss akkurat så mye som vi trengte for ikke å dø av sult mens vi arbeidet.

I hvor mange år har ikke grevene Pototskij og fyrstene Sangusjki latt seg kjøre omkring på ryggene våre? Det er da ikke så få blant oss polske arbeidere som Pototskij holdt under åket akkurat som russerne og ukrainerne? Og nå går det rykter blant disse arbeiderne — rykter som er satt ut av grevens lakeier — om at sovjetmakten kommer til å slå ned på dem med en jernhånd.

Det er usle bakvaskelser, kamerater. Aldri før har arbeidere av forskjellige nasjonaliteter hatt slik frihet som nå.

Alle proletarer er brødre, men herrene kommer vi nok til å presse på, vær sikker. Hånden hans laget en bue i luften og falt ned på talerstolen igjen. — Og hvem tvinger oss til å utgyde våre brødres blod? Konger og adelsmenn har i alle tider sendt polske bønder mot tyrkerne, og det var alltid ett folk som overfalt og knuste et annet — så mange mennesker som ble tilintetgjort, så mange ulykker som hendte! Og hvem var det som trengte det, vi kanskje? Men snart blir det slutt på alt dette. Slutten er kommet for disse uslingene. Bolsjevikene har kastet disse ordene ut til hele verden, ord som er uhyggelige for borgerskapet: «Proletarer i alle land, foren dere!» Det er der vår redning ligger, vårt håp på et lykkelig liv, alle arbeidere må bli brødre. Tre inn i det kommunistiske parti, kamerater.

Det kommer også til å være en polsk republikk, men en sov-

jetrepublikk, uten Pototskijs som vi skal tilintetgjøre helt med roten, og så skal vi selv bli herrer i Sovjet-Polen. Hvem av dere kjenner ikke Bronik Ptasjinskij? Revolusjonskomiteen har utnevnt ham til komissær for vår fabrikk. «Vi intet var, men alt vi evner». Det skal bli fest også for oss, kamerater, hør bare ikke på disse skjulte slangene. I kraft av vår tillit til arbeiderne, skal vi skape broderskap mellom alle folk i hele verden!

Pysjitskij uttalte disse nye ordene helt fra dypet av en arbeidsmanns enkle hjerte.

Da han gikk ned fra talerstolen fulgte ungdommen ham med begeistrede rop.

Bare de eldre var redde for å uttale seg. Hvem vet? Kanskje bolsjevikene ville trekke seg tilbake i morgen, og da fikk en betale for hvert ord. Hvis en ikke havnet i galgen, ville en i hvert fall sikkert bli jagd fra fabrikken.

Opplysningskommisær var den magre, høye lærer Tsjernopysskij. Han var hittil den eneste blant stedets lærere som gikk inn for bolsjevikene. Rett over gata for revolusjonskomiteen var det innkvartert et kompani med spesialoppdrag. De holdt vakt ved revolusjonskomiteen. Om kvelden sto det et Maxim-maskingevær på vakt i hagen ved inngangen. Ved siden av sto soldater med geværer.

Kamerat Ignatjeva kom til revolusjonskomiteen. Hun la merke til den unge rødearmist som sto vakt og spurte:

— Hvor gammel er du i grunnen, kamerat?

— I det syttende året.

— Er du herfra?

Han smilte.

— Ja, jeg kom først inn i armeen i forgårs under kampene.

Ignatjeva så på ham.

— Hva er din far?

— Lokomotivfører.

Dolinnik kom inn gjennom porten sammen med en militær. Ignatjeva sa til ham:

— Ja, nå har jeg funnet en leder for komsomols distriktskomité, han er herfra.

Dolinnik kastet et raskt blikk på Serjosja.

— Hvem? Aha, sønn til Sakhar! Nå vel, kjør bare på, få liv blant ungdommen.

Serjosja så forundret på dem.

— Og hvordan skal det gå med kompaniet?

Dolinnik var nesten kommet helt opp på trappa da han sa:

— Det skal vi ordne.

Neste kveld ble stedets gruppe av Ukrainas Kommunistiske Ungdomsforbund dannet.

Det nye livet stormet uventet og raskt på. Det fylte ham helt. Det rev ham med seg som i en hvirvel. Serjosja glemte familien sin, enda de bodde like i nærheten.

Han, Serjosja Brussjak, var bolsjevik. For tiende gang dro han en hvit papirlapp opp av lommen. Under stemplet til Ukrainas kommunistiske parti sto det at han, Serjosja, var komsomoler og sekretær i komiteen. Og hvis det hadde falt noen inn å tvile på det, så hang en imponerende «Mannlicher» i beltet i et hjemmelaget seildukshylster. Det var et overbevisende attributt! Bare synd at Pavka som hadde gitt ham denne presangen ikke var her.

Serjosja løp omkring hele dagen med ærend for revolusjonskomiteen. Akkurat nå ventet også Ignatjeva på ham. De skulle til stasjonen, til divisjonens politiske avdeling hvor revolusjonskomiteen skulle få litteratur og aviser. Han løp fort ut på gata. En funksjonær i den politiske avdeling ventet på dem med en bil ved porten til revolusjonskomiteen.

Det var langt til stasjonen. På stasjonen holdt staben og den politiske avdeling for første sovjet-ukrainske divisjon til i jernbanevogner. Ignatjeva benyttet seg av turen til å spørre ut Serjosja.

— Hva har du gjort på ditt område? Har du fått i stand en organisasjon? Du må agitere blant dine venner, blant arbeiderungdommen. I nærmeste fremtid må vi få sammen en

gruppe kommunistisk ungdom. I morgen skal vi lage og trykke et opprop fra komsomol. Så skal vi samle ungdommen i teateret, lage et møte. Forresten skal jeg presentere deg for Ustinovitsj. Hun arbeider visst blant dere ungdom.

Rita Ustinovitsj viste seg å være en attenårs jente med mørkt, kortklipt hår, i ny khakiuniformsjakke med et smalt belte rundt. Serjosja fikk høre mye nytt av henne og fikk løfte om at hun skulle hjelpe ham i arbeidet. Til avskjed lesset hun en haug litteratur på ham og gjorde ham spesielt oppmerksom på en liten bok — komsomols lover og program.

Sent på kvelden kom de tilbake til revolusjonskomiteen. Ute i hagen ventet Valja. Hun kastet seg over Serjosja med bebreidelser:

— At du ikke skammer deg! Vil du ikke ha noe med oss hjemme å gjøre? Mor gråter hver dag for din skyld, far er sint. Det blir nok bråk.

— Det blir ikke noe, Valja. Jeg har ikke tid til å gå hjem, på æresord, jeg har ikke tid. Men deg må jeg snakke med. Kom inn til meg.

Valja kjente ikke igjen broren. Han var blitt helt forandret. Det var liksom han var ladd med elektrisitet.

Serjosja fikk Valja til å sette seg og gikk rett på saken:

— Saken er den Valja — du må tre inn i komsomol. Forstår du ikke? I det kommunistiske ungdomsforbund. Jeg selv er leder for denne greia her. Tror du det ikke? Vær så god, les her!

Valja leste og så forvirret på broren.

— Men hva skal jeg gjøre i komsomol?

Serjosja slo ut med armene.

— Hva? Er det ikke noe å gjøre, tror du? Kjære deg! Jeg soyer jo ikke om nettene. Vi må få fart på agitasjonen. Ignatjeva sier: vi lar alle komme sammen i teateret og så forteller vi om sovjetmakten, og jeg må holde en tale, sier hun. Jeg tror ikke det er bra, for jeg vet selvsagt ikke hvordan jeg skal holde tale. Og det kommer til å gå nedenom og hjem, som det

heter. Nå vel, nå får du svare — hvordan er det med kom-somol?

— Jeg vet ikke. Mor blir jo helt sint da.

— Du må ikke se på mor, svarte Serjosja. — Hun har ikke riktig greie på dette her. Hun vil bare sørge for at barna hennes er hos henne. Hun har ikke noe imot sovjetmakten. Tvertimot, hun sympatiserer. Men hun vil at andre skal slåss ved fronten, ikke sønnene hennes. Og er det riktig kanskje? Husker du hva Sjukhraj fortalte oss? Pavka, han så seg ikke tilbake etter moren sin. Og nå har vi fått rett til å leve i verden slik som en bør leve. Nå, Valja, du sier vel ikke nei? Så fint det kunne bli! Du kunne ta fatt blant jentene og jeg blant guttene. Den rødhårete djevelen Klimka skal jeg kaste meg over den dag i dag. Nå, hvordan er det, Valja, slutter du deg til oss eller ikke? Jeg har en liten bok her om denne saken.

Han tok en bok opp av lommen og ga den til henne. Valja spurte lavt, uten å ta øynene fra Serjosja:

— Og hva skjer hvis Petljura-folkene kommer igjen?

Det var første gang Serjosja tenkte på dette spørsmålet.

— Jeg kommer selvsagt til å dra med de andre. Men hvordan blir det med deg? Mor kommer virkelig til å bli ulykkelig da. — Han tidde.

— Du skal skrive meg inn Serjosja, men slik at ikke mor vet det og ingen andre vet det, bare du og jeg. Jeg skal hjelpe dere i allting, det blir best på den måten.

— Riktig, Valja.

Ignatjeva kom inn.

— Dette her er min søster, kamerat Ignatjeva. Vi har hatt en samtale her, om det idémessige. Hun er helt i orden, men nå har vi en mor som ikke er å spøke med. Går det an at hun er med slik at ingen vet om det? Hvis vi f. eks. blir nødt til å trekke oss tilbake, så er det for meg selvsagt bare å ta geværet og dra, men hun synes synd på mor.

Ignatjeva satt på bordkanten og hørte oppmerksom på ham.

— Godt, det er best på den måten.

Teateret var stappfullt av pratsom ungdom som var blitt trukket dit av plakaten som var blitt klistret opp rundt omkring i byen. Hornorkesteret fra sukkerfabrikken spilte. Det var mest elever i salen — gymnasiastpiker og -gutter, elever i de høyere klasser i folkeskolen.

Allesammen var de ikke kommet så meget for møtets skyld som for tilstelningen etterpå.

Endelig gikk teppet opp og sekretæren i kretsstyret, kamerat Rasin, som nettopp var kommet til byen, kom fram på scenen.

Han var liten og tynn, med en spiss nese og han samlet straks oppmerksomheten. Alle hørte interessert på ham. Han snakket om den kampen som ble ført over hele landet og oppfordret ungdommen til å slutte opp om kommunistpartiet. Han snakket som en virkelig taler med for mange ord som «ortodokse marxister», «sosial-sjåvinister» osv. som tilhørerne selvsagt ikke forsto.

Da han var ferdig ble han lønnet med høylydt klapping. Han ga ordet til Serjosja og dro sin vei.

Det som Serjosja var redd for hendte. Han greide ikke å få til talen. «Hva skal jeg si, hva skal jeg snakke om?» tenkte han forpint, lette etter ord og fant dem ikke.

Ignatjeva kom til unnsetning, hun hvisket til ham:

— Snakk om organiseringen av gruppa.

Serjosja gikk straks over til de praktiske skritt:

— Som dere har hørt allesammen nå, kamerater, må vi skape en gruppe. Hvem av dere støtter dette forslaget?

Det ble stille i salen.

Rita Ustinovitsj reddet situasjonen. Hun begynte å fortelle hvordan ungdommen i Moskva var organisert. Serjosja sto forvirret litt unna.

Han var urolig fordi organiseringen av gruppa ble mottatt på den måten, og han kikket uvennlig på salen. Tilhørerne lyttet uoppmerksomt til Rita. Salivanov hvisket noe til Lisa Sukharko og så foraktelig på Rita. I første rad satt gymna-

siastpiker fra de øverste klassene med pudrede neser. De kastet kokette blikk omkring seg og snakket seg i mellom. I hjørnet ved inngangen til scenen var det en gruppe unge røde-armister. Blant dem så Serjosja den unge maskingeværskyteren som han kjente. Han satt på kanten av rampen, beveget seg nervøst og så hatefullt på de to elegante damene Lisa Sukharko og Anna Admovskaja. De snakket helt usjenert med kavalerene sine.

Rita følte at ungdommen ikke hørte på henne, og hun avsluttet fort og lot Ignatjeva komme til. Den rolige talen til Ignatjeva skapte ro blant tilhørerne.

— Kamerater ungdom, sa hun, — enhver av dere kan tenke igjennom det dere har hørt her, og jeg er sikker på at det finnes kamerater blant dere som vil være aktive deltagere i revolusjonen og ikke tilskuere. Dørene står åpne for dere, oppholdet skyldes dere. Vi vil at dere selv sier hva dere mener. Jeg ber alle som vil, snakke ut nå.

Det ble stille igjen i salen. Men så klang det en stemme fra de bakerste benkene:

— Jeg vil si noe!

Og Misja Levtsjukov bante seg vei til scenen. Han lignet en bjørnunge med litt skjeve øyne.

— Hvis saken ligger slik an at vi må hjelpe bolsjevikene, så sier jeg ikke nei. Serjosja kjenner meg. Jeg skriver meg inn i komsomol.

Serjosja smilte glad.

— Der kan dere se, kamerater! sa han og stormet midt ut på scenen. — Jeg sa jo at Misja hører til oss, for faren hans var sporskifter, han ble kjørt i hjel av et tog, derfor fikk Misja ikke noen utdanning heller. Men han greide straks å finne fram i denne saken, enda han ikke har gått på gymnasiet.

Larm og rop klang i salen. Gymnasiasten Okusjev ba om ordet. Han var sønn til apotekeren og hadde lagt håret i en omhyggelig lodd i pannen. Han glattet ut jakken og begynte:

— Jeg ber om unnskyldning, kamerater. Jeg forstår ikke

hva en vil av oss. At vi skal drive med politikk? Og når skal vi lese da? Vi må gjøre oss ferdig på gymnasiet. En annen ting hadde det vært om det ble dannet en eller annen sportsforening, en klubb hvor en kunne komme sammen og lese noe, kanskje. Men så skal vi altså drive med politikk, og siden blir vi hengt for det. Unnskyld. Jeg tror at ingen går med på det.

Latter klang i salen. Okusjev sprang ned fra scenen og satte seg. Istedenfor ham kom den unge maskingeværsskytteren fram. Han dro skyggelua rasende ned i pannen, kastet et forbitret blikk bortover benkeradene og ropte med voldsom kraft:

— Ler dere, usle kryp?

Øynene var som to glødende kullbiter. Han pustet dypt inn og begynte å snakke — han skalv over hele kroppen av raseri:

— Jeg heter Ivan Sjarkij. Jeg kjenner hverken far eller mor, jeg har vært et hjemløst barn, jeg har tigget og sovet ved gjerdene. Jeg har sultet og ikke hatt noe tilfluktssted. Det var et bikkjeliv, ikke slik som livet deres, mammasønner. Og så kom sovjetmakten og rødearmistene og tok seg av meg. Hele avdelingen adopterte meg, de ga meg klær og sko, de lærte meg å lese og skrive. Og hovedsaken er at de fikk meg til å tenke som et menneske. Jeg ble bolsjevik gjennom dem, og det skal jeg være til min død. Jeg vet godt hva kampen står om — det gjelder oss, fattigfolk, arbeidernes makt. Dere vrinsker som hingster, men dere vet ikke at det ligger to hundre kamerater her ved byen, de falt og vil aldri komme igjen mer . . . Stemmen til Sjarkij dirret som en spent streng. — De ga uten betenkning livet for vår lykke, for vår sak . . . Over hele landet dør folk, ved alle frontene, og dere her har holdt på å kjøre karusell i mellomtiden. Dere henvender dere til dem her, han snudde seg plutselig mot presidiumsbordet, — til disse, — han pekte på salen, — men tror dere de vil forstå noe? En mett en og en sulten en kan ikke være kamerater. Vi har bare funnet én her, fordi han er fattig, foreldreløs. Vi greier oss uten dere, kastet han seg forbitret over forsamlin-

gen, — vi skal ikke be dere, hva faen trenger vi dere til! Slike som dere fortjener bare en maskingeværsalve, ropte han til slutt og pustet tungt. Så løp han ned fra svenen og gikk mot utgangen uten å se på noen.

Ingen fra presidiet ble igjen på festen etterpå. Da de gikk til revolusjonskomiteen, sa Serjosja bedrøvet:

— Det var en dum historie! Sjarkij har rett han. Vi får ikke til noe med disse gymnasiastene. Det blir bare ergrelse.

— Det er ikke noe å undre seg over, avbrøt Ignatjeva ham.
— Det finnes nesten ikke proletarisk ungdom her. Flesteparten er jo enten småborgerskap eller byintelligens. Vi må arbeide blant arbeiderne. Støtt deg til sagbruket og sukkerfabrikken. Men møtet bringer nok nytte likevel. Det finnes gode kamerater blant elevene.

Rita Ustinovitsj støttet Ignatjeva:

— Vår oppgave, Serjosja, det er utrettelig å tvinge våre ideer, våre slagord inn i ethvert menneskes bevissthet. Partiet kommer til å lede arbeidsfolks oppmerksomhet hen på enhver ny begivenhet. Vi skal holde en hel rekke møter. Divisjonens politiske avdeling åpner et sommerteater på stasjonen. En av de første dagene kommer agitasjonstoget, og arbeidet kommer i gang for fullt. Husk, Lenin sa at vi ikke kommer til å seire hvis vi ikke trekker millioner av arbeidende mennesker inn i kampen.

Sent på kvelden fulgte Serjosja Rita til stasjonen. Til avskjed trykket han henne hardt i hånden og beholdt den et sekund i sin. Rita smilte så vidt.

På tilbakeveien gikk Serjosja innom familien sin.

Taus og uten innvendinger holdt Serjosja ut angrepene fra moren. Men da også faren kom med bebreidelser, gikk Serjosja selv til aksjon og fikk straks drevet Sakhar Vasiljevitsj i en krok:

— Hør her, far, dengang dere streiket under tyskerne og drepte en vaktmann på lokomotivet, tenkte du da på familien din? Jo. Men du gjorde det likevel fordi din samvittighet som

arbeider, tvang deg til det. Og jeg tenker også på familien. Jeg forstår at hvis vi må trekke oss tilbake, så blir dere forfulgt for min skyld. Men hvis vi seirer, så er det oss som har makten. Hjemme kan jeg ikke sitte. Du forstår det godt selv, far. Hvorfor lager du bråk da? Jeg er begynt på en bra sak, du må hjelpe meg, hjelpe, men du bråker. La oss bli venner, far, da slutter også mor med å bruke seg på meg. Han så på faren med rene, blå øyne og smilte vennlig, sikker på at han hadde rett.

Sakhar Vasiljevitsj beveget seg urolig på benken, og bakom de tette bartene og det uklipte skjegget kom gulaktige tenner fram i et smil.

— Går du løs på klassebevisstheten min, din luring? Du tror at jeg ikke kan ta en rem og gi deg en omgang, bare fordi du har fått deg revolver?

Men stemmen var ikke truende. Han tidde litt forvirret, så strakte han den ru hånden sin beslutsomt fram mot Serjosja og sa:

— Kjør på, Serjosja, siden det er begynt å gå oppover med deg, jeg skal ikke bremse for deg, men du må ikke bli borte for oss, kom innom.

Det er natt. En lysstrime fra den åpne døra ligger på trinene. Det er fem mennesker i det store rommet med de myke plysjdivanene. Det holdes møte i revolusjonskomiteen. Dolinnik, Ignatjeva, lederen for tsjekkaen, Timosjenko, han ligner en kirgiser og har på seg en kubanlue. Så er det to fra revolusjonskomiteen — den lange jernbanemannen Sjudik og Ostaptsjuk med den flattrykte nesen, han er fra jernbaneverkstedet.

Dolinnik bøyde seg over bordet og stirret på Ignatjeva med et hårdnakket blikk. Med hes stemme banket han inn det ene ordet etter det andre:

— Fronten trenger forsyninger. Arbeiderne må ha mat. Så snart vi kom, begynte handelsmenn og markedsspekulanter å

drive prisene i været. Sovjetpenger tas ikke imot. Det selges enten for gamle Nikolaj-rubler eller for Kerenski-penger. Vi må få opparbeidet faste priser den dag i dag. Vi forstår utmerket godt at ingen av spekulantene vil selge etter fast pris. De kommer til å gjemme varene unna. Da skal vi foreta husundersøkelser og rekvirere alle varene hos de flåerne. Det går ikke an å la det skure. Vi kan ikke lenger tillate at arbeiderne sulter. Kamerat Ignatjeva advarer oss mot å spenne buen for sterkt. Det mener jeg er intellektuelle avvikelser hos henne. Du må ikke være fornærmet, Soja, jeg sier det som det er. Dessuten dreier det seg ikke om småhandlerne. I dag har jeg fått melding om at vertshusholderen Boris Son har et hemmelig kjellerrom hjemme hos seg. I dette kjellerrommet har de store butikkeierne alt før Petljura kom, lagret digre varemengder. Han så uttrykksfullt og med giftig hån på Timosjenko.

— Hvor har du fått vite det fra? spurte Timosjenko bestyrtet. Han ergret seg over at Dolinnik fikk alle meldingene før ham, mens det skulle vært slik at Timosjenko visste om det først.

— He-he! lo Dolinnik. — Jeg ser alt, bror. Jeg vet ikke bare om kjelleren, fortsatte han, — jeg vet også at du i går drakk opp en halvflaske hjemmebrent sammen med divisjonssjefens sjåfør.

Timosjenko beveget seg urolig på stolen. Det gulaktige ansiktet fikk farge.

— Du er da virkelig en kar! presset han begeistret fram. Men da han hadde kastet et blick på Ignatjeva som rynket pannen, tidde han. «Den pokkers snekkeren! Han har sin egen tsjeka», tenkte Timosjenko og så på Dolinnik.

— Jeg har fått vite det fra Serjosja Brussjak, fortsatte Dolinnik. — Han har en venn som visstnok har arbeidet ved jernbanerestauranten. Og så fikk han vite av kokkene at Son før hadde forsynt dem med alt de trengte i ubegrensede mengder. Og i går skaffet Serjosja nøyaktige informasjoner — det er

en kjeller, vi må bare finne den. Du får ta med deg noen karer, Timosjenko, ta med Serjosja. Dere må finne allting i dag! I tilfelle vi er heldige kan vi forsyne arbeiderne og proviantkommisjonen.

En halvtime senere kom åtte væpnede menn inn til vertsholderen, to andre stilte seg opp ved inngangen.

Verten var en kraftig kar, rund som en tønne og overvokst med rød bust. Han banket trebenet i gulvet, bukket for mennene som kom inn, og spurte med hes basstemme:

— Hva er det, kamerater? Hvorfor kommer dere så sent på kvelden?

Bak ryggen til Son sto døtrene hans kledd i morgenkjoler og myste i lyset fra lommelykten til Timosjenko. I rommet ved siden av stønnet den tykke kona til Son mens hun kledde på seg.

Timosjenko forklarte kort:

— Vi skal foreta husundersøkelse.

Hver gulvplanke ble undersøkt. Det store skjulet som var fullt av ved, lagerrommene, kjøkkenet og den omfangsrike kjelleren — alt ble omhyggelig gjennom søkt. Men det ble ikke funnet spor etter et hemmelig kjellerrom.

I et bittelite rom ved kjøkkenet lå tjenestepiken og sov. Hun sov så fast at hun ikke hørte at noen kom inn. Serjosja vekket henne forsiktig.

— Arbeider du her? spurte han den søvnige jenta.

Hun dro teppet opp over skuldrene, skygget med hånden for lyset og svarte forundret uten å forstå noe:

— Ja. Og hvem er dere?

Serjosja forklarte det, sa at hun skulle kle på seg og gikk ut.

I den rommelige spisestua holdt Timosjenko på å spørre ut verten. Verten pustet og snakket opphisset så spyttet sprutet:

— Hva vil dere? Jeg har ikke noen annen kjeller. Dere bare kaster bort tiden. Jeg forsikrer dere, det er ingenting. Jeg har hatt vertshus, men nå er jeg fattig. Petljura-folkene har be-

stjålet meg, det var så vidt de ikke drepte meg. Jeg er meget glad for at sovjetmakten kom, men dere ser alt jeg har, og han bredte ut de korte, tykke armene sine. Og øynene med de røde årene flyttet seg fra Timosjenko til Serjosja og løp så bort i kroken og oppover mot taket.

Timosjenko bet seg nervøst i leppene.

— De fortsetter altså å skjule det? Jeg ber Dem for siste gang å vise oss hvor kjellerrommet er.

— Nei, hva er det de tror, kamerat militær, blandet kona seg inn, — vi sulter jo virkelig selv! De har tatt allting fra oss. Hun ville gråte, men fikk det ikke til.

— Dere sulter, men dere har hushjelp, sa Serjosja.

— Å, hun kan da ikke kalles hushjelp! Hun er bare en fattig jente som bor hos oss. Hun har ikke noe sted å gjøre av seg. Men la Kristina selv fortelle dere om det.

— Vel, ropte Timosjenko som mistet tålmodigheten. — Vi begynner!

Ute var det alt blitt dag, men i huset til vertshusholderen var det fremdeles husundersøkelse. Timosjenko skulle til å gi opp, rasende over den resultatløse husundersøkelsen som hadde vart i tretten timer. Men da Serjosja skulle til å gå, hørte han hushjelpen hviske inne fra det lille rommet sitt:

— Det er sikkert på kjøkkenet, i ovnen.

Ti minutter senere var ovnen revet ned og en jernlem kom fram. Og en time senere kjørte en totonns-lastebil lastet med tønner og sekker fra huset til vertshusholderen, omgitt av nysgjerrige.

En varm ettermiddag kom Maria Jakovlevna fra stasjonen med det lille knyttet sitt. Hun gråt bittert da Artjom fortalte om Pavka. Og så begynte det mørke dager for henne. Hun hadde ikke noe å leve av, og hun fikk ordnet det slik at hun vasket tøy for rødearmistene som til gjengjeld skaffet henne militære matvarekort.

En kveld klang skrittene til Artjom raskere enn ellers utenfor huset. Han puffet opp døra og sa fra dørstokken:

— Nytt fra Pavka.

«Kjære bror Artjom,» skrev Pavka, «Jeg vil fortelle deg, kjære bror, at jeg er i live, selv om jeg ikke er helt frisk. Jeg har fått et skudd i hoften, men jeg kommer meg. Doktoren sier at benet ikke er skadet. Ikke vær urolig for meg, alt skal bli bra. Kanskje jeg får permisjon og kommer til dere når jeg kommer ut fra lasarettet. Til mor greide jeg ikke å komme, men det har falt seg slik at jeg nå er rødearmist i kamerat Kotovskijs kavalleribrigade, dere kjenner sikkert helten Kotovskij. Slike mennesker har jeg ikke sett før, og jeg har stor aktelse for brigadelederen. Er vår mor kommet? Hvis hun er hjemme så må hun få en varm hilsen fra sin yngste sønn. Og jeg ber unnskyldte all uroen. Din bror.

Artjom, gå til forstmannen og fortell om brevet.»

Mange tårer hadde Maria Jakovlevna felt og den umulige sønnen hennes skrev ikke engang adressen sin, hvor han lå.

Serjosja var ofte på stasjonen, i den grønne passasjervoggen med påskriften «Agitproppodiv» — Agitasjons- og propagandabyrå for divisjonens politiske avdeling. Her arbeidet Rita Ustinovitsj og Ignatjeva i en liten kupé. Ignatjeva hadde alltid en sigarett mellom tennene og smilte lurt med munnvikene.

Sekretæren i komsomols kretsstyre var uten å merke det selv begynt å bli venner med Rita. Og foruten haugene med litteratur og aviser tok han med seg fra stasjonen en uklar gledesfølelse etter de korte møtene.

Friluftsteateret til divisjonens politiske avdeling ble hver dag fylt av arbeidere og rødearmister. Den tolvte armés agitasjonstog sto på skinnene hyllet inn i brokete plakater. Livet kokte i agitasjonstoget døgnet rundt. Trykkeriet arbeidet og

sendte ut aviser, flygeblad, opprop. Fronten var nær. En kveld kom Serjosja tilfeldigvis til teateret. Blant rødearmistene var Rita.

Sent på kvelden fulgte Serjosja henne til stasjonen, hvor folkene i den politiske avdeling bodde. Og uventet for seg selv spurte Serjosja:

— Hvorfor har jeg alltid lyst til å se deg, kamerat Rita? Og han la til: — Det er så godt å være sammen med deg! Når jeg har vært sammen med deg får jeg liksom mer mot og lyst til å arbeide uten ende.

Rita stoppet.

— Hør her, kamerat Brussjak, la oss for fremtiden bli enige om at du ikke kommer med noen lyriske utgydelser. Jeg liker ikke det.

Serjosja ble rød som en skolegutt som får skjenn.

— Jeg snakket til deg som en venn, svarte han, — og du tar det sånn . . . Hva var det for noe kontrarevolusjonært i det jeg sa? Jeg skal selvsagt aldri si noe mer, kamerat Ustinovitsj!

Og han rakte henne fort hånden og nesten løp tilbake til byen.

I noen dager holdt Serjosja seg unna stasjonen. Når Ignatjeva ba ham komme, fant han på noen utflukter og skyldte på arbeidet. Og det var virkelig sant at han var svært opptatt.

En natt ble det skutt på Sjudik da han gikk hjem gjennom en gate hvor det mest bodde overordnede funksjonærer ved sukkerfabrikken. De fleste var polakker. I forbindelse med dette ble det foretatt husundersøkelser. Det ble funnet våpen og dokumenter tilhørende en Pilsudski-organisasjon som kalte seg «Skytteren».

Rita Ustinovitsj kom på møtet i revolusjonskomitéen. Hun tok Serjosja til side og spurte rolig:

— Er det borgerlig selvfølelse som plager deg? Overfører du en privat samtale på arbeidet? Det er noe vi ikke må ha noe av, kamerat.

Og så begynte Serjosja igjen å komme innom den grønne vognen når det passet slik.

Han deltok i kretskonferansen. I to dager førte han hete diskusjoner. Den tredje dagen bevepnet alle møtedeltagerne seg og drev i et helt døgn jakt på banden til Sarudnij i skogene ved elva. Sarudnij var en Petljura-offiser som ikke var riktig slått ennå. Da han kom hjem fant han Rita hos Ignatjeva. Han fulgte henne til stasjonen og trykte henne hardt i hånden til avskjed.

Rita trakk hånden sint unna. Og så var det igjen en lang tid før han kom innom agitasjonsvognen. Han lot med vilje være å møte Rita, til og med når det var nødvendig. Og da hun inntrengende forlangte en forklaring på oppførselen hans, plumpet det ut av ham:

— Hva skal jeg snakke med deg om? Du finner vel igjen ut noe borgerlig ved meg, eller et eller annet forræderi mot arbeiderklassen.

Tog med den kaukasiske Røde-Fane-divisjonen kom til stasjonen. Tre brune offiserer kom til revolusjonskomitéen. En høy, mager kar med et sølvbeslått belte gikk til angrep på Dolinnik:

— Ikke snakk til meg. La meg få hundre vogner høy. Hestene holder på å krepere.

Serjosja ble sammen med to rødearmister sendt for å skaffe høy. I en landsby kom han bort i en kulakkbande. Rødearmistene ble avvæpnet og nesten slått ihjel. Serjosja fikk ikke så mye som de andre, han ble spart fordi han var så ung. De ble brakt til byen av folk i komitéen for fattige bønder.

En avdeling ble sendt til landsbyen. Høy fikk de tak i dagen etter.

Serjosja lå i værelset til Ignatjeva mens han kom seg. Han ville ikke gjøre familien sin urolig. Rita kom. For første gang kjente han håndtrykket hennes den kvelden — et så ømt og kraftig håndtrykk som han selv aldri hadde våget å gi henne.

En varm ettermiddag kom Serjosja innom vognen og leste brevet fra Pavel for Rita, fortalte henne om kameraten sin. Da han skulle til å gå sa han:

— Jeg går til skogen og tar et bad.

Rita så opp fra arbeidet og sa:

— Vent. Vi kan gå sammen.

De stoppet ved den stille, speilblanke sjøen. Det friske, varme gjennomslukt vannet trakk dem til seg.

— Gå ut på veien og vent. Jeg skal bade, kommanderte Rita.

Serjosja satte seg på en stein ved brua og løftet ansiktet mot solen.

Bak ryggen hans plasket det i vannet.

Mellom trærne så han Tonja Tumanova og kommissæren ved agitasjonstoget Tsjusjanin komme bortover veien. Han gikk arm i arm med Tonja og fortalte noe — han var vakker, kledd i en elegant kappe med et stramt belte rundt og knirkende, blanke støvler.

Serjosja kjente igjen Tonja. Det var hun som var kommet med brevet fra Pavel den gangen. Hun så også oppmerksomt på ham — det var tydelig at hun kjente ham igjen. Da de kom bort til Serjosja tok han brevet opp av lommen og stoppet Tonja.

— Et øyeblikk, kamerat. Jeg har et brev her som delvis angår Dem.

Han rakte henne brevet. Tonja gjorde fri hånden og begynte å lese. Brevet dirret litt i hånden hennes. Da hun ga brevet tilbake til Serjosja spurte hun:

— De vet ikke noe mer om ham?

— Nei, svarte Serjosja.

Bak ham raslet det under føttene til Rita. Tsjusjanin fikk øye på henne og hvisket til Tonja:

— La oss gå.

Den hånlige og foraktelige stemmen til Rita stoppet ham:

— Kamerat Tsjusjanin! De venter på Dem hele dagen der på toget.

Tsjusjanin kikket uvennlig bort på henne:

— Det gjør ingen ting. De greier seg nok uten meg.

Rita så etter Tonja og Tsjusjanin og sa:

— Når kommer de endelig til å kaste ut denne svindleren!

Det suste i skogen, de mektige eikene nikket med hodet. Den friske sjøen lokket. Serjosja fikk lyst til å bade.

Etterpå fant han Rita ikke langt fra en sti på en felt eik.

De gikk dypere inn i skogen mens de snakket sammen. På en liten lysning med høyt, friskt gress satte de seg for å hvile. Det var stille i skogen. Eikene hvisket seg i mellom. Rita la seg ned i det myke gresset med hendene under hodet. De slanke benene med de gamle, lappete skoene ble borte i det høye gresset. Serjosja kastet et tilfeldig blikk på føttene hennes, fikk se de lappete skoene og så så på støvlene sine. Den ene hadde et imponerende hull hvor tåen kikket ut. Han lo.

— Hva er det?

Serjosja viste fram støvelen:

— Hvordan skal vi slåss med slike støvler på?

Rita svarte ikke. Hun bet i et gresstrå og tenkte på noe annet.

— Tsjusjanin er en dårlig kommunist, sa hun til slutt. — Alle i den politiske avdelingen hos oss går i filler, og han sørger bare for seg selv. Han er et tilfeldig menneske i partiet. Men ved fronten er det virkelig alvor. Landet blir nødt til å holde ut lange, forbitrede kamper. Hun tidde litt og la til: — Vi blir nødt til å bruke både ordet og geværet, Serjosja. Kjenner du til bestemmelsen fra ZK om å mobilisere en fjerdedel av komsomol til fronten? Jeg tror, Serjosja, at vi ikke kan holde oss her lenge.

Serjosja lyttet og merket med forundring at stemmen hadde en uvant klang. De svarte, fuktige øynene så på ham.

Han holdt på å glemme seg bort og fortelle henne at øynene hennes var som et speil en kunne se alt i. Men han tok seg sammen i rette tid.

Rita reiste seg opp på albuen.

— Hvor er revolveren din?

Serjosja kjente trist langs beltet sitt.

— Kulakkbanden i landsbyen tok den fra meg.

Rita stakk hånden i uniformslommen og tok fram en blank browning.

— Ser du den eiken der, Serjosja? sa hun og pekte med revolveren på en furet stamme femogtyve skritt borte. Hun løftet hånden i høyde med øynene og skjøt nesten uten å sikte. Det drysset bark ned.

— Ser du? spurte hun tilfreds og skjøt igjen.

Igjen raslet bark mot gresset.

— Her, sa Rita ertende og rakte ham revolveren, — la oss se hvordan du skyter.

Serjosja bommet en gang på tre skudd. Rita smilte.

— Jeg hadde trodd det var verre.

Hun la revolveren på bakken og strakte seg ut i gresset. Brystet spent den stramme genseren.

— Serjosja, kom hit, sa hun lavt.

Han kom nærmere.

— Ser du himmelen? Den er blå. Og du har jo også slike blå øyne. Det er ikke bra. Du skulle hatt grå øyne, stålgrå. Blått — det er altfor ømt og sart.

Og plutselig la hun armene omkring det lyse hodet hans og kysset ham rett på munnen.

Det gikk to måneder. Det ble høst.

Natten snek seg umerkelig nærmere og la et svart slør omkring trærne. Telegrafisten i divisjonsstaben bøyd seg over morseapparatet og grep båndet som krøp fram under fingrene hans som en smal slange. Han noterte fort setningene han satte sammen av punkter og streker:

«Til sjefen for Divisjonsstaben, kopi til formannen for revolusjonskomitéen i byen Sjepetovka. Alle institusjoner i

byen må være evakuert ti timer etter mottagelsen av dette telegram. I byen etterlates bataljon til disposisjon for lederen av N-regimentet som har overkommandoen i kampdistriktet. Divisjonsstab, politisk avdeling rykker tilbake til stasjonen Barantsjov. Gjennomførelsen meldes til divisjonssjefen.

Underskrift.»

Ti minutter senere stormet en motorsykel gjennom de stille, gatene, lykten glitret som et øye. Den stoppet prustende ved døren til revolusjonskomitéen. Motorsyklisten leverte telegrammet til formannen for revolusjonskomitéen, Dolinnik. Og så begynte folk å løpe omkring. Et spesielt kompani ble stilt opp. En time senere kjørte vogner med revolusjonskomitéens eiendeler skramlende gjennom byen. På Podolski-stasjonen ble alt lesset på jernbanevognen.

Da Serjosja hadde hørt telegrammet løp han ut etter motorsyklisten.

— Kamerat, kan jeg få sitte på til stasjonen? spurte han.

— Sett deg bakpå, bare hold deg godt fast.

Noen skritt fra vognen som alt var koblet til toget tok Serjosja Rita omkring skuldrene. Han følte at han holdt på å miste noe usigelig dyrebart, og han hvisket til henne:

— Farvel Rita, min kjære kamerat! Vi skal nok møtes igjen, bare ikke glem meg.

Og han følte forferdet at han holdt på å briste i gråt. Han måtte gå. Han hadde ikke krefter til å si mer og bare trykket hendene hennes så det gjorde vondt.

Da morgenen kom lå stasjonen og byen tom og forlatt. Lokomotivene på det siste toget hadde tutet for siste gang som til avskjed. Bak stasjonen, på begge sider av linjen, lå bataljonen som var blitt igjen i byen.

Gule blad drysset ned og blottet trærne. Vinden grep bladene og rullet dem stille bortover veien.

Serjosja holdt sammen med ti rødegardister krysset ved sukkerfabrikken. Han var kledd i rødearmistkappe og be-
hengt med seilduksvesker med patroner. De ventet på polak-
kene.

Avtonom Petrovitsj banket på hos naboen Gerasim Leon-
tjevitsj. Naboen var ikke påkledd ennå, han kikket ut gjen-
nom den åpne døra.

— Hva har hendt?

Avtonom Petrovitsj pekte på rødearmistene som dro forbi
med geværene på skuldrene og blunket til sin venn:

— De drar.

Gerasim Leontjevitsj så bekymret på ham:

— De vet ikke hva slags våpenmerke polakkene bruker?

— Det er visst en ørn med ett hode.

— Hvor skal vi få tak i det?

Avtonom Petrovitsj klødde seg tankefull i nakken.

— De har det lett, sa han om en stund, — de bare drar sin
vei. Og vi skal bry hodene våre med hvordan vi skal tilpasse
oss de nye myndighetene.

Stillheten ble bruddt av knitringen fra et maskingevær. Et
lokomotiv tutet plutselig ved stasjonen og et kanonskudd
drønte derfra. En tung granat boret seg hylende opp i luf-
ten. Den falt ned på veien bak fabrikken og buskene ved veien
ble hyllet inn i blågrå røyk. Dystre rødearmister trakk seg
tilbake bortover veien og snudde seg stadig.

En kald tåre rullet lett nedover kinnet til Serjosja. Han
tørket den fort vekk og så på kameratene. Nei, ingen hadde
sett det.

Ved siden av Serjosja gikk den høye, magre Antek Klop-
tovskij fra sagbruket. Han holdt fingrene på geværhanen.
Antek var dyster og bekymret. Øynene hans møtte blikket til
Serjosja, og så fortalte han hva han tenkte på i all stillhet . . .

— De kommer til å forfølge våre, særlig mine. «Han er

polakk,» kommer de til å si, «og han går mot de polske legionene.» De kommer til å kaste gamlingen ut fra sagbruket og til å jule ham opp. Jeg sa til ham at han skulle bli med oss, men han orket ikke å forlate familien. Å, de forbannede skurkene, bare vi snart støter sammen med dem! Og Antek rettet nervøst på hjelmen som holdt på å krype ned over øynene på ham.

. . . Farvel, vår by, du skitne by med de stygge, små husene og den humpete veien! Farvel familie, farvel Valja, farvel kamerater som er gått under jorden! Nå rykker de fremmede rasende hvitepolske legioner fram mot dere, de som ikke vet hva nåde er.

— Vi kommer tilbake, kamerater! ropte Serjosja beveget.

8. kapitel.

Det glitrer svakt i elva i morgendisen, vannet skvulper stille over de nakne stenene ved stranden. Ved breddene er elva rolig, den ligger der glatt og urørlig, grå og glitrende. På midten er den mørk og opprørt, en kan se at den beveger seg, skykker seg nedover. Elva er vakker og majestetisk. Det er om denne elva Gogol skrev sine uovertrufne linjer «Vidunderlig er Dnjepr . . » På høyre side skråner bredden bratt nedover. Den rykker fram mot Dnjepr som et fjell, lik som det var den brede elva som stoppet den i marsjen fremover. Venstre bredd er full av bare sandflekker. Det er Djenpr som etterlater seg slike flekker når den etter vårflommen vender tilbake til sitt leie.

Fem stykker lå ved elva i en trang skyttergrav. De lå rundt omkring et stumpneset maskingevær. Det var syvende skytterdivisjons forreste utkikkspost. Ved maskingeværet, med anskitet vendt mot elva lå Serjosja Brusjak på siden.

I går hadde de gitt opp Kiev, utmattet etter endeløse kamper, knust av polakkenes ville artilleriild. De gikk over på venstre bredd og forskanset seg.

Men tilbaketog, de store tapene og det at Kiev ble overgitt til fienden hadde gjort et dypt inntrykk på soldatene. Syvende divisjon kjempet seg heltmodig ut av omringningene, dro gjennom skog og kratt og kom fram til jernbanelinjen ved stasjonen Malin. Her rettet den et forbitret slag mot de polske avdelingene som holdt stasjonen, kastet dem tilbake til skogen og frigjorde veien til Kiev.

Nå da den vakre hyen var overgitt, var rødearmistene dystre.

Polakkene hadde tatt et lite bruhode på venstre bredd, ved jernbanebrua, etter at de hadde drevet de røde avdelingene ut av Darnitsa.

Men de greide ikke å rykke videre fram, det samme hvordan de anstrengte seg, de ble møtt av forbitrede motangrep.

Serjosja lå der og så på elva som strømmet forbi og kunne ikke la være å tenke på dagen i forveien.

I går middag var han med på motangrepet mot polakkene, grepet av det almene raseriet. Og det var i går han for første gang bryst mot bryst støtte sammen med en glattbarbert legionær. Legionæren stormet fram mot ham med geværet strakt ut fram for seg, med en fransk bajonett, lang som en sabel. Han hoppet som en hare og ropte noe uforståelig. En brøkdel av et sekund så Serjosja øynene hans, utvidet av raseri. Et øyeblikk til og så slo Serjosja bajonetten sin mot bajonetten til polakken. Og den blanke franske bajonetten ble kastet til side.

Polakken falt

Serjosja skalv ikke på hånden. Han visste at han kom til å drepe flere, han som kunne elske så ømt, som var en så trofast venn. Han var ikke forbitret, ikke grusom, men han visste at disse soldatene som var bedratt, hisset opp og fylt av et dyrisk hat, var sendt av verdens parasitter.

Og han, Serjosja, drepte for at det skulle komme en dag da menneskene på jorden ikke lenger ville drepe hverandre.

Paramonov rørte ved skulderen hans.

— Vi skal trekke oss tilbake, Serjosja, de legger snart merke til oss.

I ett år hadde Pavel Kortsjagin stormet gjennom landet, snart på en maskingeværvogn, snart foran på en kanon, snart på en grå hest med et avhugget øre. Han var blitt mandigere og sterkere. Han vokste i lidelser og motgang.

Huden som var blitt gnidd blodig av de tunge patronveskene var grodd nå, og den harde trælen etter geværremmen forsvant ikke mer.

Mange uhyggelige ting hadde Pavel sett i løpet av dette året. Sammen med tusener andre soldater, liksom fillet og dårlig kledd som han, men grepet av en flammende kampiver for sin klasse, hadde han streift på kryss og tvers gjennom landet. Bare to ganger hadde stormen gitt slipp på ham.

Første gang var det på grunn av et sår i hoften, andre gangen, i den frostfulle februar 1920 lå han og vred seg i en klebrig, het tyfus.

Uhyggeligere enn de polske maskingeværene var tyfusen som meiet ned rekkene i tolvte armé. Arméen hadde spredt seg over et digert område, nesten over hele Nord-Ukraina, og hindret en videre fremrykking for polakkene. Pavel hadde så vidt kommet seg da han vendte tilbake til avdelingen sin.

Nå inntok regimentet en posisjon ved stasjonen Frontovka som lå ved en sidelinje som gikk fra Kasatin til Uman.

Stasjonen lå i skogen. Stasjonsbygningen var liten og rundt omkring den lå ødelagte, forlatte små hus. Det var blitt umulig å bo der. I tre år hadde kampene snart blusset opp, snart stilnet av igjen. Alle de menneskene Frontovka hadde sett på denne tiden!

Nå trakk det opp til store begivenheter igjen. Mens tolvte armé som var blitt uhyggelig tynnet ut og delvis var desorga-

nisert, trakk seg tilbake mot Kiev under trykket fra de polske arméene, forberedte proletarrepublikken et knusende slag mot de seiersdrukne hvitepolakkene.

Fra det fjerne Nord-Kaukasus ble de stålsatte divisjonene i første rytterarmé kastet over til Ukraina. Det var et felttog som var makeløst i historien. Den fjerde, den sjette, den ellefte og den fjortende kavalleridivisjon rykket den ene etter den andre fram mot Uman-avsnittet, grupperte seg bak fronten og feide vekk Makhno-bander på veien til de avgjørende kampene.

Seksten og et halvt tusen sabler, seksten og et halvt tusen soldater brunsvidd av steppesolen.

Den øverste hærledelsen og ledelsen for sør-vestfronten hadde hele sin oppmerksomhet konsentrert om dette avgjørende slaget som var under forberedelse. Særlig på vakt måtte en være for at ikke Pilsudski-folkene kom dem i forkjøpet. Republikkens og frontenes stab voktet omhyggelig over grupperingene av denne ryttermassen.

I avsnittet ved Uman var de aktive kamphandlinger innstilt. Det tikket uavbrutt i de direkte telegraflinjene fra Moskva til frontens stab i Kharkov — og derfra til stabene for fjortende og tolvte armé. På de smale papirstrimlene hamret morsetelegrafistene siffermeldinger: «Ikke la polakkenes oppmerksomhet bli henledet på rytterarméens grupperinger». Når det kom til aktive kamper, så var det bare der hvor polakkenes fremrykking truet med å trekke deler av Budjonnyys rytterarmé inn i kampen.

Ilden rørte på de røde hårtjafsene sine. Røyken steg opp i rødbrune spiraler. Småfluene liker ikke røyk, de suste omkring i en rask sky, urolige og rastløse. Litt lenger unna i en krets omkring bålet lå soldatene utstrakt. Bålet farget ansiktene kopperrøde.

I den blåaktige asken ved bålet sto kjelene og varmet seg.

Vannet boblet i dem. En skøyeraktig ildtunge krøp fram under en brennende kubbe og slikket opp over et bustet hode. Hodet vek unna og brummet misfornøyd:

— Fy faen!

Rundt omkring klang latter.

En middelaldrende rødearmist med korte barter kikket igjennom geværløpet i lyset fra ilden og sa med bass-stemme:

— Han går helt opp i vitenskapen, gutten, han kjenner ikke ilden engang.

— Du får fortelle oss hva du leser for noe, Kortsjagin.

Den unge rødearmisten følte på en lokk med svidde hår og smilte.

— Alvorlig talt, det er en virkelig god bok, kamerat Androtsjuk. Jeg kan ikke rive meg løs fra den.

En gutt med oppstoppernese som satt ved siden av Pavel og reparerte patronvesken sin, bet over tråden og spurte nysgjerrig:

— Hvem er det de skriver om der? Han snurret resten av tråden på en nål han hadde stukket i hjelmen og la til: — Hvis det er om kjærlighet, er jeg meget interessert.

De andre brølte av latter. Matvejsjuk løftet det snauklipte hodet sitt, myste lurt og sa til gutten:

— Nå ja, kjærlighet er en bra ting, Sereda. Og du er jo vakker som et bilde! Det samme hvor vi kommer får du ikke fred for jentene. Det er bare en ganske liten defekt ved deg — nesen peker oppover. Men det går an å rette på. Bare heng en granat på ti pund på nesetippen og i løpet av natten drar den nesen nedover.

Latterbrølet fikk hestene som sto bundet til maskingeværvognene til å vrinske forskrekket.

Sereda snudde seg dovent.

— Det er ikke skjønnheten det kommer an på, men skallen. Han banket seg veltalende på pannen. — Tungen din stikker som brennesle, men selv er du den reneste tosk, og kalde ører har du.

Tatarinov skilte de to som holdt på å fly på hverandre.

— Nå, nå, gutter, hvorfor skal dere bite? La heller Kortsjagin lese opp, hvis det er noe som er verdt å høre på.

— Kjør på, Pavka, kjør på! klang det fra alle kanter.

Kortsjagin skjøv en sadel bort til ilden, satte seg på den og åpnet en liten, tykk bok.

— Denne boken heter «Ovod», kamerater. Jeg har fått den av bataljonens krigskommissær. Den har gjort et voldsomt inntrykk på meg. Hvis dere sitter stille, kan jeg lese opp noe.

— Bare heng i! Ikke prat mer! Ingen skal forstyrre deg.

Da regimentets leder kamerat Pusyrevskij sammen med kommissæren kom ridende bort til hålet, så han elleve par øyne som stirret på han som leste.

— Her er halvparten av regimentets rekognoseringstropper. Jeg har fire stykker her som er helt grønne komsomolere, men de kan måle seg med de beste soldatene alle sammen. Han som leser, og han andre der, ser du? — han med øyne som på en ulvunge — det er Kortsjagin og Sjarkij. De er venner. Men det er en slags konkurranse mellom dem. Før var Kortsjagin min beste rekognoseringsmann. Nå har han en meget farlig konkurrent. Se på dem, de driver opplysningsarbeide uten at noen egentlig er klar over det, virkningen er meget stor. Vi har funnet på et godt navn på dem — «Den unge garde».

— Er det den politiske leder som leser? spurte kommissæren.

— Nei, politisk leder er Kramer.

Pusyrevskij drev hesten fram.

— Goddag, kamerater! ropte han høyt.

Alle snudde seg. Han hoppet lett ned og gikk bort til soldatene.

— Sitter dere og varmer dere, venner? spurte han med et bredt smil, og det mandige ansiktet med de litt skjeve, mongolske øynene var ikke lenger barskt.

Alle tok imot ham som en god kamerat.

Krigskommissæren ble på hesteryggen, han skulle ri videre.

Pusyrevskij skjøv pistolhylsteret bakover, satte seg ved siden av Kortsjagin og sa:

— Skal vi ikke tenne en røyk? Jeg har noe tobakk som ikke er så verst.

Han tente en sigarett og sa til kommissæren:

— Du får kjøre, Doronin, jeg blir her. Hvis dere trenger meg i staben får dere la meg få beskjed.

Da Doronin var dratt, vendte Pusyrevskij seg til Pavel og foreslo:

— Les videre, jeg vil også gjerne høre på.

Da Pavel hadde lest ut de siste sidene la han boka i fanget og så tankefullt på bålet.

I noen minutter satt alle tause. Ovods undergang hadde gjort et dypt inntrykk på alle.

Pusyrevskij satt og røykte og ventet på at de andre skulle si sin mening.

— Det var en tung historie, brøt Sereda tausheten. — Det finnes altså slike mennesker i verden. Et vanlig menneske hadde ikke holdt ut, men siden det var idéen han gikk inn for, så fikk han det til allsammen.

En kunne merke at han var beveget. Boka hadde gjort et sterkt inntrykk på ham.

Andrjusja Fomitsjov, en skomaker fra Belaja Tserkov, ropte sint:

— Hvis jeg fikk tak på den presten som dyttet korset bort i tennene på ham, ville jeg straks gjort slutt på ham!

Androtsjuk skjøv kjelen nærmere ilden med en kjepp og sa bestemt:

— Å dø, når en vet hva en dør for, det er noe helt spesielt. Da får et menneske krefter. Du behøver ikke være redd for å dø, hvis du kjenner sannheten bak deg. Det er her heltemotet kommer fram. Jeg kjente en gutt jeg, Porajka het han. Den gang han kjempet mot de hvite i Odessa, støtte han plutselig alene på en hel fiendtlig avdeling. De fikk ikke tid til å nå ham med bajonetten før han slengte en granat foran føttene på seg. Han fløy i biter selv og rundt omkring falt en haug med hvite. Og hvis en så på ham ellers — så var det ikke noe ved ham. Det er ingen som skriver en bok om ham, men en burde gjøre det. Det er mange fremstående folk blant våre.

Han rørte med skjeen i kjelen, satte fram leppene og smakte på teen og fortsatte så:

— Ellers hender det også at folk dør en hundedød, en grumset død, uten heder. Dengang det var kamper ved Isiaslavl — det er en slik gammel by, den er bygd alt under fyrstene. Vel elva Goryn. Det er en polsk kirke der, akkurat som en festning som ingen kan komme til. Nå vel, vi kom oss altså inn der. Snek oss gjennom de smale gatene. Høyre flanke hos oss holdt letterne. Så løper vi altså ut på veien, og så ser vi at det står tre hester ved en hage, bundet til gjerdet, med sadler på.

Nå, vi tenkte selvsagt — nå skal vi ta polakkene. Ti stykker av oss styrtet inn på gårdsplassen. Foran gikk lederen for letterne med revolveren i beredskap.

Så kom vi fram til huset, døra sto oppe, og vi gikk inn. Vi trodde det var polakker, men så var det tvert om. Det var våre egne som huserte der. De var kommet før oss. Og så fikk vi se at det foregikk noe som slett ikke var morsomt. Det var et tydelig faktum: en kvinne led overlast. Det bodde en polsk offiser der. Nå, så tvang de altså kona hans ned på bakken. Da letteren fikk se det, ropte han noe på sitt eget språk. Så grep han de tre og dro dem ut på gårdsplassen. Oss russere var det bare to stykker av, alle de andre var lettere. Lederen het Bredis. Enda jeg ikke skjønner språket deres, så jeg at saken var klar — det kom til å bli gjort slutt på dem. Det er noen harde folk, disse letterne, som flint. De dro de tre bort til stallen. Ja, nå blir det nok alvor, tenkte jeg. Og en av dem de hadde grepet, en kraftkar, med et fjes som var riktig til å klaske til, ville ikke føye seg, men strittet imot. Han kom med den ene leksen etter den andre. Å bli stilt mot vegg på grunn av et kvinnefolk, sa han! De andre ba også om nåde.

Alt dette fikk det til å gå kaldt nedover ryggen på meg. Jeg løp bort til Bredis og sa: «Kamerat kompanisjef, la retten dømme dem. Hvorfor skal du søle til hendene dine med blodet

deres. Kampen i byen er ikke slutt ennå, og vi holder på å gjøre opp med dem her.» Han snudde seg mot meg, så jeg angret jeg hadde sagt det. Øynene var som på en tiger. Han rettet revolveren mot meg. Jeg har slåss i syv år, men der gikk det ikke bra, jeg ble redd. Jeg så at han kunne drepe meg uten videre. Så skrek han noe til meg på russisk. Det var så vidt jeg forsto ham: «Fanen er farget rød av blod, og disse her er en skam for hele arméen. En banditt må betale med livet.»

Jeg holdt ikke ut, løp ut på gata, og bak meg hørte jeg skyting. Det er ferdig, tenkte jeg. Og like etter var byen vår. Ja, slik gikk det. De karene døde som noen bikkjer. De hørte til dem som hadde sluttet seg til oss ved Melitopol. De hadde vært hos Makhno før, det var noen upålitelige folk.

Androtsjuk satte kjelen ved føttene sine og begynte å knytte opp vesken med brødet.

— Det kan komme noe slikt skift opp blant oss. Det er ikke så godt å passe på alle. Det kan se ut som de lider for revolusjonen de øg. Og så sprer de skitt på allesammen. Men det var tungt å se på. Jeg har ikke glemt det ennå, sluttet han og tok fatt på teen.

Først sent på natt sovnet soldatene. Sereda snorket så det klang som triller. Pusyrevskij sov med hodet på en sadel. Den politiske lederen Kramer holdt på å notere noe i notisboken.

Da Pavel kom tilbake fra et rekognoseringstokt dagen etter bant han hesten til et tre og ropte på Kramer som akkurat var ferdig med å drikke te:

— Hør her, politiske leder, hvordan vil du se på en slik sak — jeg har tenkt meg å flytte over til første rytterarmé. De kommer til å få det het nå. Det er vel ikke for å gå tur det har samlet seg så mange av dem? Og vi her kommer til å trække på samme sted.

Kramer så forundret på ham:

— Hvordan det — flytte over? Tror du Den røde armé er en kino? Hvordan ville det ta seg ut hvis vi allesammen be-

gynte å løpe fra den ene avdelingen til den andre? Det ble fine greier!

— Er det ikke det samme hvor en slåss? avbrøt Pavel ham.

— Om det er her eller der. Jeg har jo ikke tenkt å desertere.

Kramer protesterte kategorisk:

— Og hva er disiplin for noe, etter din mening? Alt er i orden hos deg, Pavel, men anarki har du tendenser til. Du får lyst til noe og så gjør du det. Men partiet og komsomol bygger på jernhard disiplin. Partiet står over alt annet. Og enhver skal ikke være der hvor han vil, men der hvor han trengs. Pusyrevskij har nektet å overflytte deg, ikke sant? Altså er det punktum.

Den høye, tynne Kramer med det gulaktige ansiktet begynte å hoste av opphisselse. Blystøvet fra trykkeriet hadde trengt dypt inn i lungene hans, han fikk ofte usunne røde flekker i kinnene.

Da Kramer hadde beroliget seg, sa Pavel lavt, men bestemt:

— Det stemmer alt sammen, men jeg kommer til å gå over til Budjonny-folkene, det er et faktum.

Neste kveld var ikke Pavel ved bålet lenger.

I nabolandsbyen hadde Budjonny-folkene samlet seg i en bred ring på bakken ved skolen. Oppe på en maskingeværvogn sto en kraftig kar med lua bak i nakken og slet i et trekkspill. Det bjeffet og mistet takten, og en flott kavalerist i uendelig vide røde bukser som danset en vill dans midt i ringen, kom stadig ut av det.

Nysgjerrige jenter og gutter fra landsbyen klatret opp på vognen og på gjerdene i nærheten for å se på de kjekke danserne fra kavaleribrigaden som nettopp hadde rykket inn i landsbyen.

— Heng i, Toptalo! Spark i bakken! Kjør på, du! Trekk-spiller, la det bli mer ild!

Men de digre fingrene til trekkspilleren som hadde krefter nok til å bøye en hestesko, beveget seg tungt over tastene.

— Makhno har hogd ned Afanasij Kuljabka, sa en solbrent kavalerist beklagende, — det var en førsteklasses trekkspiller. Han var på høyre flanke i eskadronen. Det er synd på gutten, han var en god soldat og enda bedre trekkspiller.

Pavel sto også i kretsen. Da han hørte de siste ordene trengte han seg fram til vognen og la hånden på trekkspillet. Musikken stoppet.

— Hva skal du? skulte trekkspilleren bort på ham.

Toptalo stoppet. Rundt omkring klang misfornøyde stemmer:

— Hva er det for noe? Hvorfor stopper du ham?

Pavel strakte ut hånden mot remmen:

— La meg få det litt.

Mannen så mistroisk på den ukjente rødearmisten og tok nølende remmen fra skulderen.

Pavel kastet trekkspillet opp på fanget med en vant bevegelse, det bredte seg ut som en vifte og så sang det av alle krefter:

Å, du eplet mitt,
hvor ruller du hen?
Får tsjekaen tak i deg,
slipper du ikke fri igjen.

Toptalo grep den kjente melodien i luften. Han slo ut med armene og svedde av gårde i ringen som en fugl, laget de mest utrolige snirkler med bena, slo seg flott på leggene, på knærne, på nakken, på pannen, klasket håndflaten mot fotsålen og til slutt mot den åpne munnen.

Og trekkspillet jagde ham fremover, drev ham fram i en vill, beruset rytme, og Toptalo hvirvlet omkring som en snurrebass, slengte med bena og peste.

— Ikk, akk, ikk, akk!

Den 5. juni 1920 brøt Budjonns første rytterarmé etter noen korte, forbitrede kamper igjennom den polske fronten

mellom tredje og fjerde polske armé, spredte general Savitskijs kavaleribrigade som stengte veien og rykket fram i retning av Rusjin.

For å stanse gjennombruddet fikk polakkene i all hast i stand en støtgruppe. Fem pansertanks som nettopp var kommet til stasjonen Pogrebisje skyndte seg til kamplassen.

Men rytterarméen omgikk Sarudnitsy hvor slaget ble forberedt, og angrep den polske armé i ryggen.

General Kornitskijs kavaleridivisjon styrtet etter første rytterarmé. Den skulle falle rytterarméen i ryggen, for polakkene regnet med at Budjonny ville rykke fram mot polakkenes viktigste strategiske punkt bak fronten — Kasatin. Hvitepolakkenes stilling ble ikke bedre. Enda de dagen etter fikk reparert hullet som var slått i fronten og sluttet fronten bak rytterarméen, så fikk de et mektig rytterkollektiv i ryggen som ødela deres baser og ville komme til å kaste seg over polakkenes Kiev-gruppe. Under fremrykkingen ødela rytterdivisjonene små jernbanebruer og rev opp jernbanelinjene, slik at polakkene ble berøvet muligheten for å trekke seg tilbake.

Da lederen for rytterarméen av fanger fikk melding om at arméens stab befant seg i Sjitomir — i virkeligheten var også frontens stab der — besluttet han å erobre de viktigste jernbaneknutepunkter og administrative sentra — Sjitomir og Berditsjev. Tidlig ved morgengry den syvende juni stormet den fjerde kavaleridivisjon alt mot Sjitomir.

I en av eskadronene red Pavel Kortsjagin på høyre flanke istedenfor Kuljabko som var blitt drept. Han ble tatt opp i eskadronen etterat soldatene hadde bedt om det — de hadde ikke lyst til å gi slipp på en så flink trekkspiller.

De spredte seg i en vifte ved Sjitomir, ga de hissige hestene frie tøyler, og sablene strålte opp i solen.

Jorden stønnet, hestene prustet, soldatene reiste seg i stigbøylene.

Jorden løp raskt unna under føttene. Og den store byen

med alle hagene skyndte seg mot divisjonen. De passerte de første hagene, stormet inn i sentrum og ropet: «Gå på!» ristet luften, uhyggelig som selve døden.

Polakkene ble så overrumplet at de nesten ikke gjorde motstand. Stedets garnison ble knust.

Pavel fløy av sted, bøyd inn til hestehalsen. Ved siden av ham red Toptalo på en svart, tynnlegget hest.

Pavel så hvordan den dristige Budjonny-soldaten slo ned en polsk legionær med et ubarmhjertig hogg, før han fikk tid til å legge an geværet.

Hestehovene slo mot brulegningen. Og plutselig sto det et maskingevær ved et gatekryss, midt i gata, og bøyd inn til det tre soldater i blå uniformer og firkantede luer. En fjerde, med gullsnor på kragen, fikk se rytterne og slengte fram en hånd med en revolver.

Hverken Toptalo eller Pavel kunne stanse hestene og de fortsatte å ri mot maskingeværet, rett i dødens klør. Offiseren skjøt på Pavel . . . Han bommet . . . Kula suste forbi kinnet som en spurv. Offiseren ble slengt til side av hesten, falt overende og slo hodet i brulegningen.

I samme sekund satte maskingeværet i en vill latter, i et voldsomt tempo. Og Toptalo falt sammen med den svarte hesten, som stukket av hundre hvepser.

Hesten til Pavel steilet, vrinsket forskrekket og bar rytteren i et sprang over de falne og rett mot soldatene ved maskingeværet. Sabelen gjorde en glitrende bue i luften og skar seg inn i en blå firkantet lue.

Så fór sabelen opp igjen, rede til å senke seg på et annet hode. Men den fyrige hesten vek unna.

Som en vill fjell-elv strømmet eksadronen fram mot krysset og mange sabler skar gjennom luften.

De lange, trange korridorene i fengselet gjenglød av skrik.

I cellene som var stappfulle av mennesker med utpinte, ut-

slitte ansiktet, hersket det en opphisset stemning. Det var kamp i byen — kunne en virkelig tro på at dette var friheten, at det var kameratene som plutselig dukket opp?

Nå klang skuddene alt ute på gårdsplassen. Det kom noen løpende gjennom korridorene. Og plutselig klang kjære, uendelig dyrebare ord: «Kamerater, kom ut.»

Pavel løp bort til en lukket dør med et lite vindu i som mange øyne stirret ut igjennom. Han slo forbitret mot låsen med geværkolben. Så igjen og igjen.

— Vent, jeg tar det med en granat, sa Mironov til Pavel, og tok en granat opp av lommen.

Lederen for avdelingen, Tsygatsjenko, rev granaten ut av hendene hans.

— Stopp, din galning, er du vill? De kommer straks med nøklene. Der hvor vi ikke kan låse oss inn, skal vi bryte opp.

Vaktene ble alt ført gjennom gangen og puffet fremover med revolverne. Gangen ble fylt av fillete, skitne mennesker som var helt fra seg av glede.

Pavel åpnet den tunge døra og løp inn i cella.

— Kamerater, dere er fri. Vi er Budjonny-folk, divisjonen vår har tatt byen.

En kvinne med tårevåte øyne styrtet mot Pavel, omfavnet ham og hulket høyt.

Mer enn alle troféene, mer enn seiren betydde det for soldatene at divisjonen befridde fem tusen og enogsytti bolsjevikere som hvitepolakkene hadde sperret inne i murkasser og som ventet på å bli skutt eller hengt, og to tusen politiske ledere fra Den røde armé. For syv tusen revolusjonære ble den mørke natten med ett til en varm, strålende junidag.

En av fangene, gul i ansiktet som en sitron, styrtet glad bort til Pavel. Det var Samuel Lecher, en setter fra Sjepetovka.

Pavel hørte på det Samuel fortalte. Han var blitt grå i ansiktet. Samuel fortalte om den blodige tragedien i Pavels egen by, og ordene hans falt som smeltet metall på hjertet.

— Vi ble tatt om natten alle på engang, det var en elendig provokatør som anga oss. Og så var vi alle i klørne på det militære gendarmeri. De slo oss forferdelig, Pavel. Jeg hadde det lettere enn de andre — alt etter de første slagene falt jeg overende på gulvet som død, men de andre var kraftigere. Vi hadde ingenting å skjule. Gendarmeriet visste allting bedre enn oss. De kjente til hvert skritt vi hadde tatt.

Det er jo klart ettersom det hadde vært en forræder blant oss! Jeg greier ikke å få fortalt om disse dagene. Du kjenner mange, Pavel — Valja Brussjak, Rosa Grizman, bare jentungen, sytten år gammel, en bra jente, hun hadde så tillitsfulle øyne. Så var det Sasja Bunschaft, du vet, en av setterne våre, en slik munter gutt, han pleide alltid å tegne karikaturer av sjefen. Nå vel, det var han, og så to gymnasiaster — Novoselskij og Tusjits. Nå, du kjenner dem allesammen. Og de andre var alle fra byen eller fra egnen rundt omkring. Det var niogtyve stykker alt i alt som ble arrestert, blant dem seks kvinner. Alle ble grusomt pint, Valja og Rosa ble voldtatt den første dagen alt. De moret seg med dem som de ville, de udyrene. De var halvdøde da de ble dratt inn i cella. Etter det begynte Rosa å snakke over seg, og noen dager senere gikk hun helt fra forstanden.

De trodde ikke at hun var sinnssyk, de mente at hun simulerte og slo henne ved hvert forhør. Da hun ble skutt var hun uhyggelig å se på. Ansiktet var svart etter slagene, øynene var ville og vanvittige — det var en gammel kone.

Valja Brussjak holdt seg fint helt til slutt. De døde som virkelige kjempere. Jeg vet ikke hvor de fikk krefter fra, og hvordan skulle jeg kunne fortelle om deres død. Det er ikke mulig. Deres død er uhyggeligere enn ord kan få uttrykt . . . Valja var blandet opp i det aller farligste: det var hun som holdt kontakten med radiotelegrafistene fra den polske stab, hun ble sendt ut i distriktet for å skaffe forbindelse, og ved husundersøkelsen fant de to granater og en browning hos henne. Granatene hadde hun fått av denne provokatøren. Alt

var innrettet slik at de kunne beskyldes for å ha planlagt å sprengte staben i luften.

Å, Pavel, jeg orker ikke å snakke om de siste dagene, men hvis du forlanger det, skal jeg gjøre det. Krigsretten dømte alle til døden. Valja og to til skulle henges og resten skulle skytes.

De polske soldatene som vi arbeidet blant, ble dømt et par dager før oss.

En ung korporal, radiotelegrafisten Snegurko som før krigen hadde arbeidet som montør i Lodz, ble anklaget for landsforræderi og for kommunistisk propaganda blant soldatene og ble dømt til døden. Han sendte ikke inn søknad om benådning og ble skutt fireogtyve timer etter dommen.

Valja ble innkalt som vitne i hans sak. Hun fortalte oss at Snegurko innrømmet at han hadde ført kommunistisk propaganda, men avviste beskyldningen om landsforræderi. «Mitt fedreland,» sa han, «er den polske sosialistiske sovjetrepublikk. Ja, jeg er medlem av Polens kommunistiske parti, soldat ble jeg under tvang. Og jeg har åpnet øynene på andre soldater som dere har jaget til fronten. Dere kan henge meg for det, men jeg har ikke forrådt mitt fedreland, og jeg vil ikke forråde det. Det er bare det at vi har forskjellige fedreland. Deres er herrenes land, og mitt er arbeidernes og bøndernes land. Og i mitt fedreland som kommer til å bli virkelighet — det er jeg dypt overbevist om — kommer ingen til å kalle meg for forræder.»

Etter dommen ble vi alle holdt sammen. Og før henrettelsen ble vi flyttet over til fengselet. I løpet av natten ble det reist galger overfor fengselet, ved sykehuset. Like ved skogen, der hvor det er en bratt skråning, skulle skytingen foregå. Der gravde de også en fellesgrav for oss.

Dommen var slått opp i byen, alle visste om den. Og polakene besluttet å henrette oss om dagen, så alle kunne se det og bli redde. Og fra morgenen av begynte de å jage folk til galgene. Noen var nysgjerrige, de var nok rekke, men de gikk. Det var en stor mengde omkring galgene. Menneskehoder

hvor en så hen. Du vet, det er et plankegjerdet rundt fengselet. Galgene var blitt reist like ved fengselet, og vi kunne høre larmen av stemmene. På gata bak stilte de opp maskingeværer og gendarmeri fra hele distriktet, til hest og til fots. En hel bataljon omringet hagene og gatene. For dem som var dømt til hengning ble det gravd et spesielt hull like ved selve galgen. Vi ventet taus på slutten, kastet bare noen få ord til hverandre. Vi hadde snakket ut om allting dagen før, og tatt farvel med hverandre. Bare Rosa mumlet noe utydelig i en krok av cella, hun snakket med seg selv. Valja lå mest, hun var så utpint etter alle de gangene hun var blitt voldtatt og slått at hun ikke kunne gå. Og to søstre, kommunister fra forstaden, omfavnet hverandre og tok avskjed. De holdt ikke ut og brast i gråt. Stepanov, en ung gutt, kraftig som en bryter — da han ble arrestert, gjorde han motstand og såret to gendarmmer — sa inntrengende til søstrene: «Ingen tårer, kamerater! Gråt her, for ikke å gråte derute. Vi må ikke gjøre disse blodhundene noen glede. De kommer likevel ikke til å skåne oss, vi må likevel dø, så la oss dø godt. Ingen av oss må kripe på sine knær. Kamerater, husk på det, vi må dø godt.»

Og så kom de for å hente oss. Foran gikk Sjvarkovskij, sjefen for kontraspionasjen — en sadist, en gal hund. Hvis han ikke voldtok selv, lot han gendarmene voldta, og så på. Fra fengselet til galgen laget de en korridor av gendarmmer. Og disse «kanarifuglene» som de ble kalt på grunn av de gule skulderklaffene, sto der med dragne sabler.

Vi ble drevet ut på fengselsgårdsplassen med geværkolber og stilt opp fire og fire. Så ble porten åpnet og vi ble ført ut. Vi ble stilt opp foran galgen så vi kunne se hvordan kameratene våre døde, og siden var det vår tur. Galgen var høy, laget av tykke tømmerstokker. Det hang tre tykke rep i den, et lite stillas med en trapp ble holdt oppe av en stolpe som var til å skyve vekk. Det bruste litt i menneskehavet, det bølget. Alle øynene så på oss. Vi kjente igjen slektningene våre.

På en veranda litt unna hadde den polske adelen samlet

seg med kikkerter i hendene. Offiserene sto blant dem. De var kommet for å se hvordan bolsjevikene ble hengt.

Snøen under føttene våre var myk, skogen var hvit av snø, det var som vatt på trærne, snøfnuggene hvirvlet omkring, senket seg langsomt, smeltet på de varme ansiktene våre. Stillet var fullt av snø. Vi var nesten helt avkledd alle sammen, men ingen kjente kulden, Stepanov merket ikke engang at han ikke hadde sko på bena.

Ved galgen sto dommeren og de andre høye herrene. Så ble Valja og de to andre som skulle henges ført ut av fengselet. De gikk arm i arm. Valja gikk i midten, hun hadde ikke krefter til å gå alene, kameratene støttet henne og hun prøvde å gå oppreist, hun husket hva Stepanov hadde sagt: «Vi må dø godt.» Hun var uten kåpe, hun hadde på seg en strikket jakke.

Sjvarkovskij likte visst ikke at de gikk arm i arm, han puffet til dem. Valja sa noe, og da slo en gendarm til hest henne av alle krefter i ansiktet med pisen.

En kvinne i mengden satte i et uhyggelig skrik, bar seg som vanvittig, prøvde å trenge seg fram til de tre. Men hun ble grepet og dratt vekk. Det var sikkert Valjas mor. Da de var nesten ved galgen begynte Valja å synge. Jeg har aldri hørt en slik stemme — med en slik lidenskap kan bare den synge som går i døden. Hun sang «Varsjavjanka», kameratene hennes stemte også i. Piskene suste ned over dem, gendarmene slo i sløvt raseri. Men det var liksom de ikke kjente slagene. De ble revet overende og slept til galgen som sekker. Dommen ble hurtig lest opp, og så ble repet lagt om halsen på dem. Da begynte vi å synge:

Opp alle jordens bundne treller . . .

De styrtet mot oss fra alle kanter, jeg så bare at en soldat slo stolpen vekk med geværkolben og hvordan alle tre vred seg i repene . . .

Da vi skulle til å stilles mot veggen ble det lest opp en

melding om at ti av oss var blitt benådet til tyve års tukthus. De andre sytten ble skutt.

Samuel rev i skjortekragen, liksom han ikke fikk puste.

— I tre dager hang de hengte der. Det sto vakt ved galgen dag og natt. Så ble nye fanger ført inn i fengselet til oss. De fortalte: «Den fjerde dagen falt kamerat Toboldin ned, han var den tyngste av dem, og da tok de ned de andre også og gravde dem ned like ved».

Men galgen sto der hele tiden. Og da vi ble ført hit så vi den. Den sto der med repene og ventet på nye ofre.

Samuel tidde og stirret et sted i det fjerne. Pavel merket ikke at han var ferdig med å fortelle.

Han så tydelig foran seg de tre menneskekroppene som gynget i taushet, med hodene vrent uhyggelig til siden.

Ute skingret et skarpt samlingssignal. Denne lyden fikk Pavel til å komme til seg selv. Han sa lavt så det nesten ikke hørtes:

— Kom, vi får gå, Samuel!

Nedover gata med kavalleri på begge sider gikk fangne polske soldater. Ved fengselsporten sto regimentets kommissær og holdt på å skrive en ordre i feltboka.

— Her, kamerat Antipov, han ga seddelen til den kraftige eskadronlederen. — Send fangene sammen med en vaktstyrke i retning av Novograd-Volynskij. De sårede skal forbindes, legges på vogner og også sendes i samme retning. Dere kjører Dem omkring tyve kilometer fra byen og lar dem gå hvor de vil. Vi har ikke tid til å bråke med dem. Pass på at fangene ikke blir utsatt for mishandling.

Pavel holdt på å stige av hesten, han snudde seg mot Samuel:

— Hører du? De henger våre, og vi skal følge dem hjem til seg selv uten grovheter! Hvor skal en ta krefter fra til det?

Regimentskommissæren snudde seg mot ham, så nøye på ham. Pavel hørte ham si noen faste, tørre ord som han liksom uttalte for seg selv:

— Straffen for grusom behandling av våpenløse fanger er skyting! Vi er ikke hvite!

Da Pavel red bort husket han de siste ordene i ordren fra revolusjonskrigsrådet som ble lest opp foran hele regimentet:

«Arbeidernes og bøndernes land er glad i sin røde armé. Det er stolt av den. Det forlanger at det ikke er én plett på arméens fane.»

— Ikke én plett, hvisket Pavel.

På den tiden da fjerde kavalleridivisjon inntok Sjitomir, forserte tyvende brigade av syvende skytterdivisjon Dnjepr i nærheten av landsbyen Okuninovo. Denne brigaden hørte til kamerat Golikovs støtgruppe.

En gruppe som besto av femogtyvende skytterdivisjon og den Basjkirske kavalleribrigade hadde fått ordre om å sette over Dnjepr og avskjære jernbanelinjen Kiev—Korosten ved stasjonen Irsja. Ved denne manøvreren ble den eneste veien for polakkenes tilbaketog fra Kiev avskåret. Da gruppen satte over Don falt Misja Levtsjukov, medlem av komsomol-organisasjonen i Sjepetovka.

Da de løp over den ustøe pontongbrua fløy en granat med sint hvesing over hodene på dem og rev vannet i filler. Og i samme øyeblikk gled Misja under en av pontongene. Vannet slukte ham og ga ham ikke tilbake igjen. Og bare den lyse rødearmisten Jakimenko med den fillete lua ropte forundret:

— Hva er det for noe? Det var jo Misjka som dukket under vannet, gutten er borte liksom en ku hadde svelget ham! Han stoppet opp og stirret forskrekket på det mørke vannet, men andre trengte på bakfra og puffet til ham:

— Hva står du og gaper for, din tosk? Dra videre!

Det var ikke tid til å tenke mer på Misja. Brigaden var blitt etter de andre som allerede hadde inntatt høyre bredd.

Og Serjosja fikk fire dager senere vite at Misja var død. Det var da brigaden hadde erobret stasjonen Butsjja og med

fronten mot Kiev avverget angrep fra polakkene som prøvde å bryte seg igjennom til Korosten.

Jakimenko lå ved siden av Serjosja. Han stoppet den vanvittige skytingen — geværet var helt rødgldende — la hodet inn til bakken og snudde seg mot Serjosja.

— Geværet forlanger en hvilepause, det er glohett.

Serjosja kunne så vidt høre ham gjennom larmen fra skudene. Da det stilnet av litt sa Jakimenko liksom i forbifarten:

— Og kameraten din druknet i Dnjepr, jeg oppdaget det ikke før han var under vannet, avsluttet han talen sin, kjente på hanen og begynte omhyggelig å fylle magasinet.

Elleve divisjon som skulle ta Berditsjev møtte forbitret motstand fra polakkene i byen.

Et blodig slag kom i gang i gatene. Maskingeværene knitret og stengte veien for kavalleriet. Men byen ble tatt og resten av de polske styrkene rømte. Flere tog ble tatt på stasjonen. Men det største slaget for polakkene var at et millionlager med ammunisjon ble sprengt i luften — den polske fronts viktigste base. Vindusrutene i byen drysset ned som fin sand og husene ristet av eksplosjonene som papphus.

Slagene som ble rettet mot Sjitomir og Berditsjev var for polakkene et slag i ryggen, og de strømte i to strømmer i all hast vekk fra Kiev og bante seg fortvilt vei ut av jernringen.

Pavel følte seg ikke lenger som en enkelt personlighet. Alle disse dagene var mettet med hete slag. Han smeltet i massen, og det var liksom han, som alle de andre soldatene, hadde glemt ordet «jeg», det var bare «vi» igjen — vårt regiment, vår eskadron, vår brigade.

Og begivenhetene stormet av gårde som en hvirvelvind. Hver dag brakte noe nytt.

Budjonnyrytternes lavine tilføyde fienden det ene slaget etter den andre og lemlestet og ødela hele polakkenes baktropp. Beruset av seirene kastet kavalleridivisjonene seg forbitret inn

i angrepene på Novograd-Volynskij — det polske baklandets hjerte.

De rullet tilbake som en bølge fra en bratt strand, trakk seg bakover og kastet seg fram igjen med det uhyggelige skriket: «Gå på»!

Ingen ting hjalp polakkene — hverken et nett av piggrådsperringer, eller den forbitrede motstand fra garnisonen som hadde satt seg fast i byen. Den 27. juni om morgenen satte Budjonnyfolkene over elva Slutsj, stormet inn i Novograd-Volynskij og forfulgte polakkene i retning av Korets. På samme tid gikk femogførtiende divisjon over elva Slutsj ved Novyj Miropol, og Kotovskijs kavalleribrigade kastet seg over den lille byen Ljubar.

Radiostasjonen i første rytterarmé tok imot ordren fra frontens overkommando om at hele rytterstyrken skulle rettes mot Rovno. De røde divisjonene rykket ubendig fram og jaget polakkene til alle kanter i spredte, demoraliserte grupper som prøvde å redde seg.

En gang da Pavel av brigadesjefen ble sendt til stasjonen hvor pansertoget sto, møtte han en han ikke hadde ventet å møte. Hesten tok jernbanefyllingen i full fart. Pavel strammet tømmene ved den første vognen. Pansertoget sto der truende og utilnærmelig med de svarte kanonmunningene skjult i tårnene. Ved vognen holdt noen oljete skikkelser på å løfte den tunge stålplaten fra hjulene.

— Hvor kan jeg treffe kommandanten for pansertoget? spurte Pavel en rødearmist i lærjakke som kom med en bøtte vann.

— Der borte, sa han og pekte på lokomotivet.

Pavel stoppet ved lokomotivet og spurte:

— Hvein er kommandant her?

En mann kledd i lær fra øverst til nederst og med et kopperet ansikt snudde seg mot ham:

— Det er meg!

Pavel tok brevet opp av lommen.

— Her er ordren fra brigadesjefen. Kvitter på konvolutten.

Kommandanten la konvolutten på kneet og kvitterte. Ved det midterste lokomotivhjulet holdt en skikkelse på med en oljekanne. Pavel så bare en bred rygg, en revolver stakk opp av lommen i lærbuksene.

— Her er kvitteringen, kommandanten rakte Pavel konvolutten.

Pavel grep tøyene og skulle til å ri av gårde. Mannen ved lokomotivet rettet seg opp og snudde seg. I samme øyeblikk var Pavel nede på bakken igjen, liksom han var blåst ned fra hesten.

— Artjom, bror!

Lokomotivføreren som var full av olje la fra seg oljekannen og presset den unge rødearmisten i bjørnearmene sine.

— Pavka! Din kjeltring! Det er jo deg! ropte han og kunne nesten ikke tro sine egne øyne.

Kommandanten for pansertoget så forundret på dette opptrinnet. Rødearmistene lo:

— Det er to brødre som har møtt hverandre.

Den nittende august mistet Pavel lua under kampene omkring Lvov. Han stoppet hesten, men eskadronene foran hadde alt skåret seg inn i de polske rekkene. Demidov kom stormende mellom buskene. Han styrtet mot elva og skrek:

— Divisjonssjefen er drept!

Pavel fór sammen. Letunov var død, hans heltemodige divisjonssjef, hans selvoppofrende, tapre kamerat. Et vilt raseri grep ham.

Han ga den utslitte Gnedok et slag med den flate siden av sabelen og stormet inn der hvor kampen gikk hetest.

— Hogg ned udyrene! Hogg løs på dem! Slå polakkene! Letunov er drept! og han hogg i blinde, uten å se offeret, løs på en skikkelse i grønn uniform. Grepet av en vanvittig, forbitrelse over divisjonssjefens død hogg rødearmistene legionærene ned for fote.

De stormet ut på jordene og forfulgte de flyktende, men et

batteri skjøt på dem, granatene rev opp luften og spydde død omkring seg.

En grønn flamme blusset opp foran øynene på Pavel, det drønte i ørene, hodet ble brent som av glødende jern. Jorden hvirvlet uhyggelig, uforståelig rundt og begynte å legge seg over på siden.

Pavel ble slengt ut av sadelen som et halmstrå. Han fløy over hodet på Gnedok og falt tungt mot bakken.

Og så ble det straks natt.

9. kapitel.

Blekkspruten har et utstående øye, så stort som et kattehode, mattrødt og grønt i midten, det brenner og spiller i det som levende lys. Blekkspruten beveger en mengde fangarmer, de snor seg som slanger og rasler motbydelig med skjellene. Blekkspruten beveger seg. Han kan se den like foran øynene sine. Fangarmene kryper over kroppen, de er kalde og svir som brennesle. Blekkspruten strekker ut tungen og den suger seg fast til hodet på Pavel som en blodigle, trekker seg krampaktig sammen og suger ut blodet. Han føler hvordan blodet renner fra kroppen hans og over i den oppblåste kroppen til blekkspruten. Og tungen suger og suger, og der hvor den presser seg inn til hodet gjør det uutholdelig vondt.

Et sted langt borte hører han menneskestemmer:

— Hvordan er pulsen nå?

Og en kvinnestemme svarer enda lavere:

— Pulsen er hundreogåtteogtredve. Temperaturen ni og tredve fem. Han fantaserer hele tiden.

Blekkspruten er borte, men smerten etter tungen er der fremdeles. Pavel føler at en hånd rører ved handleddet hans. Han prøver å åpne øynene med øyelokkene er så tunge at han ikke orker å løfte dem. Hvorfor er det så varmt? Moren har

sikkert fyrt i ovnen. Men igjen snakker noen menneskestemmer:

— Pulsen er nå hundre og tyve.

Han prøver å løfte øyelokkene. Og inne i ham er det som ild. Det er lummert.

Drikke, så tørst som han er! Han skal straks stå opp og drikke vann. Men hvorfor står han ikke opp? Han skulle røre på seg, men kroppen er som fremmed, den vil ikke adlyde, det er ikke hans kropp. Moren kommer sikkert straks med vann. Han skal si til henne: «Jeg vil ha vann». Det er noe som beveger seg ved siden av ham. Er det kanskje blekkspruten som kommer igjen? Der er den, det lyser rødt i øyet . .

En lav stemme sier langt borte:

— Frosia, hent litt vann!

«Hvem er det som heter det?» Pavel prøver å huske, men dukker ned i mørket igjen. Han svømmer opp igjen og husker: «Jeg vil ha vann».

Han hører stemmer:

— Han kommer visst til seg selv.

Og enda tydeligere, nærmere sier en klar stemme:

— Vil De ha vann, pasient?

«Er jeg syk, da, eller er det ikke meg de snakker til? Men jeg har jo tyfus, det er det». Og han prøver for tredje gang å løfte øyelokkene. Endelig lykkes det. Gjennom den smale sprekken han får opp, ser han først en rød kule over hodet, men noe mørkt dekker den, dette mørke bøyer seg ned til ham og leppene kjenner den faste kanten på glasset, og vann, livgivende vann. Ilden i ham sløkner.

Han hvisker tilfreds:

— Nå er det bra.

— Ser De meg?

Det er det mørke som står over ham som spør, og han får akkurat tid til å svare før han sovner:

— Jeg ser ikke, men jeg hører . . .

— Hvem hadde trodd at han skulle komme igjennom det?

Og nå klører han seg fram til livet igjen, ser De. En utrolig kraftig organisme. De kan være stolt, Nina Vladimirovna. De har bokstavelig talt helbredet ham.

Kvinnestemmen sier beveget:

— Å, jeg er meget glad for det!

Etter tretten dager kom Pavel til bevissthet igjen.

Den unge kroppen ville ikke dø, og kreftene vendte langsomt tilbake. Det var som en ny fødsel, alt virket nytt, uvanlig. Bare hodet lå som en tung vekt i en gipskasse og han orket ikke å bevege det. Men han følte igjen kroppen, og han kunne alt bevege fingrene.

Nina Vladimirovna, yngste lege på militærhospitalet, satt ved et lite bord på rommet sitt og bladde i en tykk skrivebok i gråblått bind. I denne boka sto det korte notater skrevet med fin skråskrift:

26. august 1920.

I dag ble en gruppe alvorlig sårede brakt til oss fra sanitets-toget. En rødearmist med knust hode ble lagt på senga i kroken ved vinduet. Han er bare sytten år. Jeg fikk papirene hans som ble funnet i lommene, de lå i konvolutten sammen med legens notater. Han heter Pavel Kortsjagin. Han hadde en slitt medlemsbok nr. 967 i Ukrainas kommunistiske Ungdomsforbund, en fillet rødearmistbok og en utskrift av en regimentsordre. Der sto det at Kortsjagin hadde fått særlig anerkjennelse for den tapre gjennomførelsen av et rekognoserings-tokt. Så var det en lapp som han sikkert hadde skrevet selv:

«Jeg ber kameratene i tilfelle av min død skrive til min familie: Sjepetovka, jernbaneverkstedet, Artjom Kortsjagin.»

Den sårede har vært bevisstløs fra han ble truffet av granatsplinten den 19. august. I morgen skal Anatolij Stepanovitsj se på ham.

27. august.

I dag ble såret til Kortsjagin undersøkt. Det er meget dypt, skallen er skadet, derfor er hele høyre side av hodet paraly-

sert. Det er en bloduttredelse i høyre øye. Øyet er svulmet opp.

Anatolij Stepanovitsj ville fjerne øyet for å unngå betenelse, men jeg overtalte ham til ikke å gjøre det så lenge det var håp om at hevelsen kunne gå tilbake. Han gikk med på det.

Jeg var bare drevet av en estetisk følelse. Hvis gutten kan greie seg, hvorfor skal vi da gjøre ham stygg, ta ut øyet?

Den sårede fantaserer hele tiden, kaster seg fram og tilbake, vi må sitte vakt hos ham hele tiden. Jeg ofrer mye tid på ham. Jeg synes så synd på ham fordi han er så ung, og jeg vil gjerne erobre ham tilbake fra døden, hvis jeg kan greie det.

I går var jeg i sykesalen i flere timer etter avløsningen. Han er den som er mest alvorlig såret. Jeg lytter til fantaseringen hans. Noen ganger er det liksom han forteller noe. Jeg får vite mye om livet hans, men noen ganger banner han fryktelig. Det er uhyggelig. Jeg synes det er vondt å høre så uhyggelige skjellsord fra ham. Anatolij Stepanovitsj sier at han ikke kommer til å leve. Han brummer sint: «Jeg skjønner ikke hvordan en kan ta nesten barn imot i arméen. Det er opprørende.»

30. august.

Kortsjagin er frendeles ikke kommet til seg selv. Han ligger på en spesiell sykesal, der ligger de som holder på å dø. Sanitetssøster Frosia går nesten ikke fra ham. Det viser seg at hun kjenner ham. De har arbeidet sammen en gang for lenge siden. Så oppmerksom som hun er imot ham! Nå føler også jeg at hans tilstand er håpløs.

2. september.

Klokken elve om kvelden. I dag har jeg hatt en vidunderlig dag. Min pasient, Kortsjagin, kom til seg selv, livnet opp.

Vi er kommet over bakken. De to siste dagene var jeg ikke hjemme.

Nå kan jeg ikke få sagt hvor glad jeg er at enda en er reddet. Det er en død mindre i sykesalen vår. Den største gleden i mitt slitsomme arbeid føler jeg når pasientene kommer seg. De blir glad i meg og avhengig av meg som barn.

Det er et oppriktig og enkelt vennskap, og når vi skilles hender det at jeg gråter. Det er litt latterlig, men det er sant.

10. september.

I dag skrev jeg det første brevet for Kortsjagin til familien hans. Han skriver at han er lett såret, at han snart blir frisk og kommer på besøk. Han har tapt mye blod, han er blek som vatt, meget svak ennå.

14. september.

Kortsjagin smilte for første gang. Han har et pent smil. Ellers er han altfor alvorlig for sin alder. Han kommer seg utrolig fort. Frosia er han venner med. Jeg ser henne ofte hos ham. Hun har visst fortalt ham om meg, og selvsagt skrytt for mye, nå smiler han litt når jeg kommer. I går spurte han:

— Hva er det for noen svarte flekker De har på hånden, doktor?

Jeg fortalte ikke at det var merker etter fingrene hans. Så sterkt presset han hånden min da han lå og fantaserte.

17. september.

Såret på pannen til Kortsjagin ser bra ut. Vi leger undrer oss over at han kan være så grenseløs tålmodig når bandasjen byttes.

Vanligvis pleier det å være mye stønn og luner i slike tilfelle. Men han tier, og når det åpne såret pensles med jod strammer han hele kroppen som en streng. Han besvimer ofte, men vi har ikke hørt ett eneste stønn på hele tiden.

Alle vet det — hvis Kortsjagin stønner så betyr det at han er bevisstløs. Hvor tar han denne viljestyrken fra? Jeg vet ikke.

21. september.

Kortsjagin ble for første gang rullet ut på balkongen. Slik som han så på hagen, så grådig som han åndet inn den friske luften! Det er bare ett øye som er fritt, ellers er hele hodet pakket inn i gas. Dette blanke, livlige øyet så på verden lik-som det så den for første gang.

26. september.

I dag ble jeg kalt inn i mottagelsesrommet, der ventet jo jenter. En av dem var meget vakker. De ba om å få besøke Kortsjagin. De het: Tonja Tumanova og Tatjana Buranovskaja. Tonjas navn har jeg hørt før. Kortsjagin nevnte det noen ganger når han fantaserte. Jeg lot dem få besøke ham.

8. oktober.

Kortsjagin er for første gang alene ute i hagen. Han har flere ganger spurt meg når han skal utskrives. Jeg svarte at det ble snart. De to venninnene kommer til ham hver gang det er besøksdag. Jeg vet hvorfor han ikke stønte og ikke stønner i det hele tatt. Da jeg spurte om det, svarte han:

— Les romanen «Ovod», så får De vite det.

14. oktober.

Kortsjagin er utskrevet. Vi tok varmt avskjed med hverandre. Bindet for øyet er tatt vekk, han har bare bind på pannen. Øyet er blitt blindt, men utenpå ser det normalt ut. Jeg synes det var meget trist å skilles fra denne gode kameraten.

Slik er det alltid — de blir friske og går fra oss og kanskje vi aldri treffes igjen. Da vi tok avskjed, sa han:

— Det hadde vært bedre om det var venstre som var blitt blindt, hvordan skal jeg skyte nå?

Han tenker fremdeles på fronten.

Den første tiden etter at Pavel var kommet ut fra lasarettet bodde han hos Buranovskij hvor også Tanja bodde.

Han gjorde straks forsøk på å trekke Tonja med i det felles arbeid. Han ba henne være med på et komsomolmøte i byen. Tonja gikk med på det, men da hun kom ut av det rommet hvor hun hadde gjort seg ferdig, bet Pavel seg i leppene. Hun var meget elegant kledd, og han turde ikke ta henne med slik til kameratene sine.

Det var da det første sammenstøtet kom. Da han spurte hvorfor hun hadde kledd seg slik, ble hun fornærmet:

— Jeg pleier aldri å tilpasse meg den herskende tone. Hvis du skammer deg for å gå sammen med meg, blir jeg hjemme.

I klubben syntes han det var vondt å se henne utstaset blant alle de falmete jakkene og blusene. De andre så på Tonja som på en fremmed. Hun følte det og kastet foraktelige og utfordrende blikk på alle.

Sekretæren for komsomollaget ved brygga, en bredskuldret gutt i en grov seilduksskjorte, lossearbeideren Pankratov, tok Pavel til side. Han så uvennlig på Pavel, kikket bort på Tonja og sa:

— Er det du som har hatt med denne frøkenen, kanskje?

— Ja, det er meg, svarte Pavel kort.

— Hm-m . . . Pankratov dro på det. — Hun ser ikke ut til å passe for oss, hun ligner på bursjoasiet. Hvordan er hun blitt sloppet inn her?

Pavel kjente blodet banke i tinningene.

— Hun er min kamerat og jeg har tatt henne med hit. Skjønner du? Hun er ikke vår fiende. Det med å pynte seg, det er sant, det ligger hun under for. Men en kan jo ikke alltid sette merkelapp på et menneske bare på grunn av klærne.

Jeg har også greie på hvem en kan ta med hit, kamerat, du behøver ikke å glo på meg.

Han skulle til å si noe grovt, men tok seg i det. Han forsto at Pankratov ga uttrykk for det alle følte, og han lot forbitrelsen gå ut over Tonja.

«Det var jo det jeg sa til henne! Hvorfor faen måtte hun kjenne seg slik!»

Denne kvelden var begynnelsen til bruddet mellom dem. Med en følelse av bitterhet og forundring så Pavel hvordan vennskapet som hadde virket så stabilt begynte å gå i stykker.

Det gikk noen dager til, og hvert møte, hver samtale brakte noe fremmed, noe fiendtlig inn i forholdet mellom dem. Tonjas billige individualisme ble uutholdelig for Pavel.

Det var klart for begge to at det måtte komme til et brudd.

Og nå møttes de i Kjømannsparken som var dekket med døde brune blad, for å si hverandre det siste avgjørende ord. De sto ved rekkverket på toppen av den bratte skråningen, nede blinket det grått i Dnjeprs vannmasser. Mot strømmen kom en slepebåt krypende. Den slo skovlene trett mot vannet og dro to tykke prammer etter seg. Solen holdt på å gå ned og la gulflekker på Trukhanovøya og tente flammer i vinduene på husene.

Tonja så på de gylne strålene og sa trist:

— Skal vårt vennskap virkelig slokne slik som solen slokner nå?

Han så på henne uten å ta vekk øynene. Han skjøv øyebrynene hardt sammen da han svarte:

— Tonja, vi har snakket om dette før. De vet selvfølgelig at jeg var glad i deg, og kjærligheten kan vende tilbake også nå, men da må du være med oss. Jeg er ikke lenger den samme Pavel som før. Og jeg kommer til å bli en dårlig mann for deg hvis du mener at jeg først må tilhøre deg og så partiet. For jeg kommer først til å tilhøre partiet og så deg og alle de andre som står meg nær.

Tonja så lengselsfullt på den blå elva, og hun fikk tårer i øynene.

Pavel betraktet profilen som han kjente så godt, det tykke kastanjebrune håret, og hjertet ble fylt av medlidenhet med denne jenta som en gang hadde stått ham så nær.

Han la hånden forsiktig på skulderen hennes.

— Forlat alt det som binder deg. Kom til oss. Så skal vi sammen slå ned på herskapet. Det er mange bra jenter med oss, de bærer hele kampens tyngde, alle prøvelser sammen med oss. De er kanskje ikke så dannet som du, men hvorfor, vil du ikke være med oss? Du sier at Tsjusjanin ville ta deg med vold, men han er jo et mislykket individ og ingen kjemper. Du sier at de tok uvennlig imot deg, men hvorfor kledde du deg ut liksom du skulle på et borgerlig ball? Det var stoltheten som tok knekken på deg, du ville ikke stille deg i rekke med de skitne jakkene. Du fant mot til å bli glad i en arbeider, men du kan ikke bli glad i idéen. Jeg synes det er synd å skilles fra deg, og jeg ville gjerne ha et godt minne igjen etter deg.

Han tidde.

Dagen etter så Pavel ute på gata et opprop underskrevet av formannen for guvernementets Tsjeka, Sjukhraj. Det ga et stikk i hjertet. Det var så vidt han greide å nå fram til Sjukhraj, de ville ikke slippe ham inn. Han lagde et slikt oppstyr at vaktene holdt på å arrestere ham. Til slutt oppnådde han likevel det han ville.

De møttes som gode venner. Sjukhraj var blitt truffet av en granatsplint og hadde mistet en arm. De ble straks enige om arbeidet.

— Vi kan knuse kontrarevolusjonen her, så lenge du ikke har krefter nok til å dra til fronten. Du kan komme i morgen, sa Sjukhraj.

Kampen mot hvitepolakkene var slutt. De røde arméer som nesten hadde vært ved Varsjajas murer hadde brukt opp alle

materielle og fysiske resurser, de var revet løs fra sine baser og kunne ikke ta den siste kampen. De trakk seg tilbake. Det hendte et «under ved Visla» som polakkene kalte de rødes tilbaketog fra Varsjava. Hvite-Polen ble i live. Drømmen om en polsk sosialistisk sovjetrepublikk gikk det foreløpig ikke an å sette ut i livet.

Det blødende landet krevde et pusterom.

Pavel fikk ikke anledning til å besøke moren fordi Sjepetovka igjen ble tatt av hvitepolakkene og ble en midlertidig grense for fronten. Det ble drevet forhandlinger om våpenstillstand. Pavel tilbrakte dagene og nettene i Tsjekaen og utførte forskjellige oppdrag. Han bodde sammen med Sjukhraj. Da Pavel fikk vite at Sjepetovka var tatt av polakkene ble han bedrøvet.

— Hva tror du, Fjodor, betyr det at mor blir på den andre siden av grensen hvis våpenstillstanden slutter med det?

Men Sjukhraj beroliget ham:

— Grensen kommer sikkert til å gå gjennom Goryn, langs elva. Så Sjepetovka blir hos oss. Vi får snart vite det.

Divisjoner ble sendt sørover fra den polske fronten. Wrangel hadde benyttet seg av pusterommet og krøpet fram fra Krim. Mens republikken anspente sine krefter på den polske fronten, rykket Wrangel fram fra sør mot nord, langs Dnjepr og prøvde å komme fram til Jekaterinoslav-guvernementet.

For å likvidere dette siste kontrarevolusjonære redet, nå etter at krigen mot polakkene var slutt, kastet landet sine armer mot Krim.

Jernbanetog lastet med mennesker, vogner, feltkjøkken, kanoner dro sørover gjennom Kiev. I Tsjekaens transportavdeling ble det arbeidet feberaktig. Denne strømmen og tog laget «korker», stasjonene ble sprengt, trafikken stoppet da det ikke fantes en ledig linje. Og telegrafapparatene sendte ut papirstrimler med telegrammer som stilte ultimatum. Det ble gitt ordre om å skaffe vei for den og den divisjon. Endeløse papirstrimler med prikker og streker krøp fram, og all-

tid sto det: «utenfor tur . . . det er kampordre . . . linjen skal øyeblikkelig være klar . . .» Og nesten hver gang ble det nevnt at de som hadde ansvaret skulle stilles for den revolusjonære krigsrett hvis ordren ikke ble utført.

Og ansvaret for «korkene» hadde Tsjekaen.

Hit kom sjefene for avdelingene stormende, fektet med revolveren, forlangte at toget deres øyeblikkelig skulle komme videre og viste til det og det telegram fra armésjefen med det og det nummer.

Ingen av dem ville høre på at det var umulig å gjøre det. «Del dere gjerne i to, men toget må fram!» Og så begynte de å skjelle og smelle. I særlig vanskelige tilfelle ble det straks sendt bud etter Sjukhraj. Og da falt det ro over de opphissede menneskene som like før hadde vært beredt til å skyte hverandre.

Sjukhrajs jernskikkelse, rolig og kald og den beherskede stemmen som ikke tillot motsigelser fikk mennene til å legge revolveren tilbake i hylsteret igjen.

Når Pavel kom ut på perrongen fra rommet han arbeidet i, verket det i hodet. Arbeidet i Tsjekaen var en veldig påkjenning for nervene.

Engang fikk Pavel se Serjosja på en godsvogn full av patronkasser. Serjosja kastet seg ned på ham så han holdt på å rive ham overende og presset ham inn til seg.

— Pavka! Din djevel, jeg kjente deg straks igjen.

De to vennene visste ikke hva de skulle spørre hverandre om, hva de skulle fortelle om. De hadde jo opplevd så mye på denne tiden. De spurte og svarte selv uten å vente på svar. Og de hørte ikke avgangssignalene. Først da vognene begynte å krype langsomt fremover rev de seg løs fra hverandre.

Hva skulle de gjøre? Toget økte farten. For ikke å bli etter ropte Serjosja for siste gang noe til Pavel, løp bortover perrongen og tok tak i en åpen dør. Han ble grepet av flere armer og trukket opp. Og Pavel sto og så etter ham og husket først nå at Serjosja ikke visste om Valjas død. Serjosja hadde jo

ikke vært hjemme. Og Pavel hadde vært så forbløffet over det plutselige møtet at han ikke hadde fortalt ham noe.

«Så reiser han rolig, det er bra at han ikke vet det,» tenkte Pavel. Han visste ikke at han så vennen for siste gang. Heller ikke Serjosja som sto på taket av vognen og lot høstvinden leke omkring brystet, visste at han dro døden i møte.

— Sett deg, Serjosja, sa Dorosjenko, en rødearmist med en soldatkappe som var svidd i ryggen.

— Det gjør ingen ting, vinden og jeg er venner. Bare la den blåse igjennom meg, svarte Serjosja og lo.

Og en uke senere falt han i den første kampen på den ukrainske høststeppen.

En blindkule kom susende.

Han fór sammen etter slaget. Så tok han et skritt mot den brennende smerten som hadde revet opp brystet, svaiet, skrek ikke opp, men tok omkring luften og presset hendene tett inn-til brystet, bøyde seg liksom han skulle til å hoppe. Så slo den blytunge kroppen mot bakken. Og de blå øynene stirret urørlig utover den vide steppen.

Det nervepirrende arbeidet i Tsjekaen tok på Pavel som ikke var helt frisk ennå. Smertene i hodet ble stadig sterkere. Og etter to søvnløse netter besvimte han.

Da snakket han ut med Sjukhraj.

— Hva tror du, Fjodor, er det riktig av meg hvis jeg går over til noe annet arbeid? Jeg har god lyst til å begynne i mitt gamle yrke på jernbaneverkstedet igjen, for jeg føler at jeg ikke duger her. Jeg fikk beskjed om at jeg ikke var sterk nok til militærtjeneste, men her er det verre enn ved fronten. De to dagene vi holdt på å likvidere Sutyrs bande tok helt knekken på meg. Jeg må hvile meg etter skuddvekslingen. Du forstår vel, Fjodor, at jeg er en dårlig tsjekist når jeg så vidt kan stå på benene.

Sjukhraj så bekymret på Pavel.

— Ja, du ser ikke bra ut. Vi skulle fritatt deg før, det er

min skyld, jeg har hatt så mye å gjøre at jeg ikke har passet på.

Resultatet av denne samtalen var at Pavel snart etter befant seg i guvernementets ungdomskomite med en papirlapp hvor det sto at han, Kortsjagin, ble stilt til disposisjon for komitéen.

En livlig guttunge med alpelue som var skøyeraktig skjøvet ned i pannen, kastet et blikk på lappen og blunket muntert til Pavel:

— Fra Tsjekaen? En hyggelig institusjon. Værågod, vi skal skaffe arbeid til deg i en fei. Vi er helt utsultet på folk. Hvor vil du? Vil du til guvernementets næringsmiddelkomisjon? Ikke? Nei vel. Vil du være med agitasjonsgruppa på bryggene? Ikke? Nå, det var dumt av deg. Det er et fint sted, med rasjoner for støtarbeidere.

— Jeg vil til jernbanen, til hovedverkstedet.

Gutten så forundret på ham:

— Hovedverkstedet? Hm . . . der trenger vi ikke folk. Forresten gå til Ustinovitsj. Hun kommer til å skaffe deg plass et eller annet sted.

Etter en kort samtale med den brune unge jenta ble det besluttet: Pavel skulle arbeide som sekretær for komsolkollektivet ved hovedverkstedet, samtidig som han deltok i produksjonen.

Og i mellomtiden lå hvitegardistenes faste borg Perekop uhyggelig befestet ved porten til Krim, på en smal halvøy som en gang hadde vært grensen mellom Krim-tatarene og Saporosj-kosakkene.

Bak Perekop, på Krim, følte den gamle verden seg helt i sikkerhet, enda den var viet til undergang. Her holdt den på å drukne i vin, jaget hit fra alle kanter av landet.

Og en kald høstdag gikk tusener at arbeidsfolkets sønner ut i det kalde vannet i viken for å krysse Sivasj og angripe fienden i ryggen. Blant dem var også Ivan Sjarkij. Han bar maskingeværet sitt forsiktig på hodet.

Og ved morgengry kokte det opp i Perekop. Tusener stormet rett mot fienden, tvers over sperringene, samtidig som de første kolonnene som hadde gått over Sivasj klatret opp på stranden på Litovskij-øya, i ryggen på de hvite. Og en av de første som kom opp den bratte stranden var Sjarkij.

En utrolig grusom kamp blusset opp. De hvites kavalleri kastet seg vilt mot menneskene som krøp opp av vannet. Sjarkijs maskingevær sprutet død omkring seg og stoppet aldri opp. Mennesker og hester falt i blyregnet. Sjarkij skiftet stadig inn nye bånd med feberaktig hast.

Perekov klukket med hundrer av kanoner. Det var liksom jorden var sunket ned i en bunnløs avgrunn, tusener av granater flerret himmelen med ville hvin, stormet omkring og bar med seg døden og føyk fra hverandre i bittesmå splinter. Jorden var rotet opp og såret, den ble slengt i været og dekket for solen med svarte klumper.

Udyrets hode var knust, de røde strømte inn over Krim, og første rytterdivisjon rettet et siste, uhyggelig slag mot fienden. Hvitegardistene ble grepet av krampaktig frykt, stimlet i panikk sammen om båtene og la fra bryggen.

Republikken festet gylne, runde merker — den Røde fanes orden — til de fillete militærjakkene, der hvor hjertet banker. Og blant disse jakkene var jakken til maskingeværskytteren, komsomoleren Ivan Sjarkij.

Det ble sluttet fred med polakkene, og Sjepetovka ble som Sjukhraj hadde håpet i Sovjet-Ukraina. En elv femogtredve kilometer fra byen dannet grensen. I desember 1920 kom Pavel til de kjente stedene, det var en morgen han lenge ville huske.

Han gikk ut på den snødekte perrongen, kastet et flyktig blikk på skiltet «Sjepetovka nr. 1» og tok av til venstre, til jernbaneverkstedet. Han spurte etter Artjom, men han var ikke der. Han tok kappen tettere omkring seg og gikk fort gjennom skogen til byen.

Maria Jakolevna snudde seg da det banket på døra og sa

«kom inn». Og da en tilsnødd skikkelse kom inn gjennom døra, kjente hun igjen sønnen, grep seg til hjertet og ble så glad at hun ikke fikk fram et ord.

Så presset hun seg inn til sønnen med den magre skikkelsen sin, dekket ansiktet hans med endeløse kyss og gråt av lykke.

Og Pavel holdt omkring henne og så på morens rynkede ansikt som var utpint av sorg og forventning, og han sa ingen ting, han ventet på at hun skulle bli roligere.

Lykken lyste igjen i øynene til den utslitte moren og hun fikk i disse dagene aldri snakket nok med sønnen sin og aldri sett nok på ham. Hun hadde ikke ventet å få se ham mer. Og enda større var gleden da Artjom en natt tre dager senere kom inn i huset, med en ransel på ryggen.

Innbyggerne var vendt tilbake til det lille huset til Kortsjagins. De to brødrene var kommet sammen igjen etter tunge prøvelser og mange vanskeligheter. De var kommet igjennom det...

— Hva skal dere gjøre nå da? spurte Maria Jakolevna sønnene sine.

— Nå er det til arbeidsbenken igjen, mor! svarte Artjom.

Og Pavel ble hjemme fjorten dager og reiste så tilbake til Kiev hvor arbeidet ventet på ham.

ANNEN DEL

1. kapitel.

Det er midnatt. Den siste trikken har for lenge siden dratt den utslitte kroppen sin forbi. Månen heller et dødt lys ut over vinduskarmen. En månestråle ligger som et blålig teppe over senga og lar resten av rommet være i halvmørke. Bordlampen kaster en rund lysflekk på bordet. Rita bøyer seg over en tykk skrivebok — dagboka.

«24. mai» skriver den spisse blyanten.

«Jeg prøver igjen å skrive ned mine inntrykk. Det er igjen et tomrom. Det er gått halvannen måned og det er ikke notert ett ord. Jeg er nødt til å finne meg i at det blir bruddstykker.

Når skal jeg finne tid til dagboka? Nå er det natt, og jeg sitter og skriver. Søvnens går fra meg. Kamerat Segal reiser for å arbeide i ZK. Vi er bedrøvet over det alle sammen. Han er en vidunderlig personlighet, vår Lasar Aleksandrovitsj. Først nå forstår jeg for en rikdom vennskapet med ham var for oss alle. Når Segal reiser blir det sikkert slutt på vår studiesirkel i dialektisk materialisme. I går var jeg hos ham til sent på natt. Vi kontrollerte hvordan det hadde gått med våre elever. Sekretæren i guvernementets ungdomskomiteé, Akim, kom også, og den motbydelige lederen for kartoteket Tufta. Jeg kan ikke fordra denne fyren som har greie på alt! Segal strålte. Hans elev Kortsjagin tok Tufta godt i parti-historie. Ja, disse månedene har ikke gått forgjeves. Vi har ikke brukt kreftene forgjeves når de gir slike resultater. Det

går rykter om at Sjukhraj skal gå over til kretsens Særlige avdeling for militærsaker. Jeg vet ikke hvorfor.

Segal lot meg overta eleven sin.

— Fullfør det jeg har begynt på, sa han, — ikke stans på halvveien. Både De, Rita, og han har noe å lære av hverandre. Gutten er ikke helt fri for en viss følelsesmessig inåte å reagere på. Han blir drevet av følelser som gjør opprør i ham, hvirvler opp i ham, og de kan drive ham på villspor. Så vidt jeg kjenner Dem, Rita, vil De være den mest passende leder for ham. Jeg ønsker Dem alt godt. Ikke gleim å skrive til meg i Moskva, sa Segal til meg til avskjed.

I dag kom den nye sekretæren for distritskomiteén i Solomenka, Sjarkij. Jeg kjenner ham fra arméen . . .

I morgen kommer Dubava med Kortsjagin. Jeg skal beskrive Dubava. Han er av middels høyde. Kraftig, muskuløs. Han har vært med i komsomol siden 1918, i partiet siden 1920. Han er en av de tre som ble ekskludert av guvernementets ungdomskomite fordi han tilhørte «arbeideropposisjonen». Det var ikke lett å lese med ham, han ødela planen hver dag, kastet seg over meg med en masse spørsmål, avledet meg fra emnet. Olga Jureneva, den andre eleven min, og Dubava trettet ofte. Allerede den første kvelden betraktet han Olga fra øverst til nederst og bemerket:

— Utstyret ditt er ikke helt perfekt, gamla. Du trenger skinnbukser, sporer, en Budjonnyhjelm og en sabel. Ellers er det hverken fugl eller fisk.

Olga ble ikke svar skyldig, og jeg var nødt til å skille de to. Dubava er visst en venn av Kortsjagin . . . Nok for i dag. Sove.»

Jorda lå utmattet i heten. Jerngelenderet på brua over jernbanelinjen var glovarmt. Slappe mennesker, utpint av varmen, steg opp på brua. Det var ikke reisende. Det var mest folk fra kvartalene ved stasjonen som brukte brua når de skulle til byen.

Fra øverste trin så Pavel Rita. Hun var kommet før ham og sto og så på folk som kom ned.

Pavel stoppet noen skritt fra Rita. Hun la ikke merke til ham. Pavel sto og betraktet henne med en underlig nysgjerrighet. Rita hadde på seg en stripet bluse og et kort, blått skjørt av enkelt stoff. Hun hadde kastet en jakke av semsket skinn over skuldrene. Det ulydige håret innrammet det brune ansiktet. Hun sto med hodet litt bakover og myste i det sterke lyset. For første gang så Pavel på sin venn og lærer med slike øyne, og han tenkte plutselig at Rita ikke bare var medlem av guvernementsstyret, men . . . Han grep seg i slike «syndige» tanker og ropte ergerlig til henne:

— Jeg har sett på deg i en time alt, og du legger ikke merke til meg. Vi må gå, toget er stilt opp.

De gikk bort til tjenesteutgangen til perrongen.

Dagen før hadde guvernementsstyret valgt Rita som sin representant til en av konferansene i kretsen. Som medhjelper fikk hun med seg Pavel. De måtte absolutt med dette toget, noe som slett ikke var noen lett oppgave. På den tiden da de få togene skulle gå, var stasjonen fullstendig i den allmektige jernbanekomiteéns makt. Uten passerseddel fra jernbanekomiteén kom ingen ut på perrongen. Alle innganger og utganger ble bevoktet. Det stappfulle toget kunne bare ta med seg en tiendedel av dem som ville reise. Ingen hadde lyst til å bli igjen og i dagevis vente på et tilfeldig tog. Tusener av mennesker stormet på og prøvde å trenge fram til de utilnærmelige grønne vognene. Stasjonen ble virkelig beleiret og noen ganger kom det til slagsmål.

Pavel og Rita forsøkte forgjeves å komme ut på perrongen.

Pavel kjente til alle utganger og gjeennomganger og han førte Rita gjennom oppbevaringen. De greide å komme fram til vogn nr. 4. Ved døra til vognen sto en tsjekist, utmattet av varmen og prøvde å holde tilbake menneskemengden. Han gjentok om og om igjen:

— Jeg sier jo at vognen er overfylt, og på buffertene og på taket slipper vi ingen, i overensstemmelse med ordren.

Rasende mennesker trengte på og fektet med billettene fra jernbanekommisjonen utstedt for vogn nr. 4. Det var forbitrede skjellsord, skrik og puffing foran hver vogn. Pavel så at det ikke ville lykkes dem å komme på toget på vanlig måte. Men de måtte absolutt med, ellers ble konferansen ødelagt.

Han tok Rita til side og forklarte henne aksjonsplanen sin: han skulle komme seg på vognen, lukke opp vinduet og dra inn Rita. Ellers ville de ikke greie det.

— Gi meg jakken din, den er bedre enn en hvilken som helst legitimasjon.

Pavel tok lærjakken, tok den på seg, la revolveren over i jakkelommen og lot med vilje skjefftet stikke opp. Han ga vesken med nisten til Rita og gikk mot vognen. Han puffet usjenert til passasjerene og tok i håndtaket.

— Hei, kamerat, hvor skal du?

Pavel snudde seg mot den kraftige tsjekisten.

— Jeg kommer fra kretsens Særlige avdeling. Jeg skal kontrollere om alle i toget har billet fra jernbanekommisjonen, sa Pavel i en tone som ikke tillot noen tvil med hensyn til hans fullmakt.

Tsjekisten så på lommen hans, tørket svetten fra pannen med ermet og sa likeglad:

— Nå vel, kontroller bare, hvis du kommer inn.

Pavel brukte skuldrene og noen ganger nevene, klatret opp på skuldrene til folk, tok tak i de øverste setene og dro seg fremover. Han ble overøst med skjelslord, men kom seg likevel midt inn i vognen.

— Hvor skal du, faen ta deg! ropte en fet tante til ham da han senket seg ned ovenfra og satte foten på kneet hennes. Hun hadde presset den digre kroppen ned på den nederste benken og holdt en smørdunk mellom knærne. Flere dunker, kasser, sekker og kurver sto på alle benkene. En kunne ikke puste i vognen.

Pavel svarte den tykke kona med et spørsmål:

— Deres billett?

— Hva? bet hun ifra seg til denne ubudne kontrolløren.

Et røverfjes hang ned fra den øverste benken og en bass-stemme brummet:

— Vaska, hva er det for en spire? Send ham dit han hører hjemme.

Han som antagelig var Vaska kom fram like over hodet til Pavel. En kraftig gutt med håret bryst stirret på Pavel med okseøyne.

— Hvorfor plager du henne? Hva slags billett skal du ha?

Fire par ben hang ned fra sidebenken. Eierne til disse benene satt med armene omkrig hverandre og tygde energisk solsikkefrø. Det var visst et ordentlig selskap spekulanter, erfarne jernbanemarodører. Han hadde ikke tid til å ta seg av dem. Han måtte se å få Rita inn i vognen.

— Hvem eier den kassa der? spurte han en middelaldrende jernbanemann og pekte på en trekasse ved vinduet.

— Den jenta der, svarte mannen og pekte på et par tykke ben i brune strømper.

Han måtte få opp vinduet. Kassa var i veien. Det var ingen steder å sette den. Pavel tok kassa og rakte den til eierinnen som satt på den øverste benken.

— Hold den et øyeblikk, jeg skal lukke opp vinduet.

— Rører du andres saker! begynte den flatnesede jenta å bruke seg da han satte kassa på fanget hennes.

— Motka, hva er det for en som lager bråk her? hun vendte seg til naboen for å få hjelp. Han ble sittende på benken og sparket Pavel i ryggen med en fot med en sandal på.

— Hei du, din vannloppe! Se å komme deg vekk herfra, før jeg setter tangen i deg!

Pavel tok imot sparket uten et ord. Han bet seg i leppen og prøvde å få opp vinduet.

Han skjøv vekk en eller annen dunk for å få plass og stilte seg opp tett ved vinduet. Rita sto ved vognen og rakte ham fort

vesken. Pavel kastet vesken bort på fanget til tanten med dunken, bøyde seg ut, grep Rita i armene og dro henne opp. Da rødearmisten som passet på la merke til denne ulovlige handlingen, var Rita alt inne i vognen. Den sene rødearmisten hadde ikke annet å gjøre enn å banne og gå vekk fra vinduet. Rita ble av selskapet i vognen mottatt med slikt bråk at hun ble forvirret og urolig. Det var ikke en flekk på golvet hvor hun kunne sette benene og hun sto på kanten av den nederste benken og holdt seg i øverste. Det kom skjellsord fra alle kanter. Bass-stemmen ovenifra brølte:

— For en kjeltring, han trenger seg inn sjøl og drar inn en jente etter seg!

Og en tynn stemme pep:

— Motka, gi ham en mellom øynene!

Jenta prøvde å sette kassa på hodet til Pavel. Det var fremmede, onde ansikter rundt omkring. Pavel beklaget at Rita var der, men de måtte ordne seg på en eller annen måte.

— Borger, ta vekk sekkene dine, denne kameraten skal stå der, sa han til ham som het Motka, men fikk et så kynisk svar at det kokte opp i ham. Det begynte å stikke vondt over høyre øyebryn. — Vent, din kjeltring, du skal svare meg for det, sa han til den frekke gutten og kunne så vidt beherske seg. Men han fikk straks et spark i hodet ovenfra.

— Vaska, tenn en lykt for ham! klang det fra alle kanter.

Alt det som Pavel lenge hadde holdt tilbake brøt nå fram, og som alltid i slike øyeblikk ble bevegelsene hans skarpe og harde.

— Jaså, dere har tenkt å gjøre narr av oss, spekulantsvin? han heiste seg opp i armene, kom opp på den øverste benken og slo neven av alle krefter i det frekke fjeset til Motka. Han slo så hardt at Motka rullet ned i gangen på hodene til dem som sto der.

— Ned fra benkene, kryp, ellers skyter jeg dere ned som bikkjer! ropte Pavel rasende og fektet med revolveren foran nesen på de fire.

Saken tok en helt ny vending. Rita fulgte oppmerksomt med i allting, beredt til å skyte hvis noen skulle gripe tak i Pavel. Den øverste benken ble fort ryddet. Spekulantselskapet evakuerte skyndsomt over i nabokupéen.

Pavel fikk Rita til å sette seg på den ledige benken og hvisket til henne:

— Sitt her, jeg skal gjøre meg ferdig med disse her.

Rita stoppet ham:

— Skal du virkelig slåss enda mer?

— Nei, jeg kommer straks tilbake, sa han.

Vinduet ble lukket opp igjen og Pavel hoppet ut på perrongen. Noen minutter senere sto han foran tsjekisten Burmeister — sin forhenværende sjef. Burmeister hørte på ham og ga ordre om å tømme hele vognen og kontrollere alle papirer.

— Jeg sa jo at togene ble oppstilt fulle av spekulanter, brummet Burmeister.

Ti tsjekister tømte vognen. Pavel hjalp av gammel vane med å kontrollere hele toget. Etter at han hadde sluttet i Tsjekaen hadde han ikke brutt forbindelsen med sine venner, og under arbeidet som sekretær for ungdomskollektivet hadde han sendt en god del av de beste komsomolere til Tsjekaen. Da Pavel var ferdig med kontrollen kom han tilbake til Rita. Vognen var full av nye passasjerer — folk på tjenestereiser og rødearmister.

Det var bare en plass til Rita igjen oppe på den øverste benken, resten var full av avispakker.

— Det gjør ingen ting, vi får nok plass på en måte, sa Rita. Toget kjørte.

Utenfor svømte tanten forbi, høyt oppe på alle sekkene sine.

— Manja, hvor er dunken min? hørte de henne skrike.

Rita og Pavel satt innklemt mellom bagasjen og tygde brød og epler. De snakket muntert om episoden de nettopp hadde opplevd, som ikke var fullt så munter mens den sto på.

Toget krøp langsomt av gårde. De overfylte, gebrekkelige vognene knirket og skalv i sammenføyningene. Kvelden kik-

ket dypblå inn i vognen. Etter den la natten et svart slør foran de åpne vinduene. Det ble mørkt i vognen.

Rita sovnet med hodet på vesken. Pavel satt på kanten av benken med benene hengende ned og røykte. Han var også trett, men han hadde ikke noe sted å legge seg. Et friskt nattepust kom inn gjennom vinduet. Rita våknet da toget gjorde et rykk. Hun så sigarettgløden til Pavel. «Han kommer til å sitte slik til det er morgen. Han vil sikkert ikke forstyrre meg,» tenkte Rita.

— Kamerat Kortsjagin! La borgerlige fordommer fare og legg Dem ned og hvil, sa hun spøkefullt.

Pavel la seg ved siden av henne og strakte tilfreds på de stive benene.

— I morgen blir det nok å gjøre for oss. Sov, din slåsskjempe. Hun la armen tillitsfullt omkring ham og han kjente håret hennes røre ved kinnet sitt.

For ham var Rita hellig. Hun var hans venn og kampkamerat, hans politiske leder, men hun var også kvinne. Han hadde følt det for første gang ved brua, og derfor ble han så urolig nå da hun la armen omkring ham. Pavel kjente den dype jevne pusten, leppene hennes var et sted like ved. De var så nær ham at det steg opp et ønske i ham om å finne disse leppene. Han tok seg sammen og tvang ønsket ned.

Det var liksom Rita gjettet hva han følte, hun smilte i mørket. Hun hadde alt opplevd både lidenskapens glede og tapets smerte. To bolsjeviker hadde hun skjenket sin kjærlighet. Og begge to tok hvitearmistkuler fra henne. Den ene var en tapper kjempe, en brigadeleder, den andre — en gutt med klare øyne.

Snart vugget hjulenes rytme Pavel i søvn. Han våknet først om morgenen da lokomotivet ulte.

Det ble som regel sent nå før Rita kom hjem. Bare noen korte notater kom til i dagboka som hun sjelden åpnet:

11. august.

Guvernementskonferansen er avsluttet. Akim, Mikhajlo og noen andre er reist til Kharkov til Ukraina-konferansen. Alt det tekniske arbeid hviler nå på meg. Dubava og Pavel er blitt valgt inn i guvernementskomitéen. Siden Dubava er blitt sendt som sekretær til kretsungdomskomiteén i Petsjorsk kommer han ikke lenger om kvelden for å lese. Han er overlesset med arbeid. Pavel prøver ennå å lese, men enten så har ikke jeg tid, eller så blir han sendt et eller annet sted. På grunn av den tilspissede situasjonen ved jernbanen er det stadig mobilisering hos dem. Sjarkij var hos meg i går, han er misfornøyd med at vi har tatt guttene fra ham, han sier at han selv trenger dem som bare det.

23. august.

I dag gikk jeg gjennom gangen og fikk se Pankratov, Kortsjagin og en til stå ved en dør. Jeg gikk bort til dem. Jeg hørte Pavel fortelle:

«Det er slike typer som sitter der — en kunne gjerne span-dere en kule på dem. «Dere har ingen rett til å blande dere opp i det vi bestemmer,» sier han. «Det er jernbanekommi-sjonen som er herre her, og ikke en eller annen komsomol.» Og for et tryne han hadde, dere . . . Det er der parasittene sitter!»

Og så kom det noen utsøkte skjellsord. Pankratov la merke til meg og puffet til Pavel. Pavel snudde seg, fikk øye på meg og ble blek. Han gikk straks uten å se på meg. Nå kommer jeg ikke til å treffe ham på en stund. Han vet jo at jeg ikke tåler stygge skjellsord.

27. august.

Vi har hatt et lukket møte. Stillingen blir vanskeligere. Jeg kan foreløpig ikke beskrive den nøyaktig — det er ikke lov. Akim var dystert da han kom tilbake fra distriktet. I går ble igjen et tog med levnetsmidler avsporet ved Teteref. Jeg tror

jeg slutter å skrive, det blir jo bare bruddstykker. Jeg venter på Pavel. Jeg har sett ham. Han og Sjarkij holder på å lage en femmanns-kommune.»

Pavel ble kalt til telefonen mens han var i arbeid på verkstedet. Rita fortalte at hun var ledig den kvelden og foreslo å avslutte gjennomgåelsen av grunnene til at Pariserkommunen led nederlag.

Da Pavel om kvelden gikk bort til huset i Kruglo-Universitetskajagata, så han opp. Det lyste i vinduet til Rita. Han løp opp trappa, slo han alltid neven i døra og gikk inn uten å vente på svar.

På senga som ingen av guttene hadde lov til å sette seg på engang, lå en mann i uniform. En revolver, en feltveske og en lue med stjerne lå på bordet. Ved siden av mannen satt Rita med armene omkring ham. Da snakket livlig sammen . . . Rita snudde et lykkelig ansikt mot Pavel.

Mannen gjorde seg fri og reiste seg.

— Dere får hilse på hverandre, sa Rita etter at hun hadde hilst på Pavel, det er . . .

— David Ustinovitsj, sa mannen og ga Pavel hånden.

— Han kom helt uventet inn av døra, lo Rita.

Pavel ga mannen et kaldt håndtrykk. En skjult krenkelse flammet opp i øynene hans. Han la merke til at David hadde fire firkanter på ermet.

— Jeg kom bare innom for å si at jeg må losse ved i kveld på bryggen. Så du ikke venter på meg . . . Og så har du jo fått besøk. Nå, jeg må gå, guttene venter nede.

Pavel forsvant liksom plutselig som han var kommet. Skrittene hans klappet fort ned over trappa. Utgangsdøra slo igjen. Det ble stille.

— Det var noe i veien med ham, sa Rita usikker da David så uforstående på henne.

. . . Nede under brua sukket et lokomotiv dypt og slengte

en sverm gylne Sankthansormer fram av det mektige brystet sitt. De steg opp i en underlig ringdans og sloknet i røyk.

Pavel sto lent mot gelenderet og så på de blunkende, forskjelligfargete signallysene. Han knep øynene sammen.

«Det er likevel ubegripelig, kamerat Kortsjagin, hvorfor det gjør så vondt, det at det viser seg at Rita har en mann. Har hun noen ganger sagt at hun ikke hadde noen mann? Vel, og hadde hun sagt det, hva så? Hvorfor var det et slikt slag? Og De trodde jo, kjære kamerat, at det ikke var annet enn opphøyt vennskap . . . At De ikke la merke til det? Hva? — forhørte Pavel seg selv ironisk. — Og tenk om det ikke er hennes mann? David Ustinovitsj, det kan være en bror eller en onkel . . . Da er du blitt rasende på et menneske uten grunn, din raring. Du er altså en kjeltring akkurat som alle andre mannfolk. Det går an å undersøke om det er broren. La oss nå si at det er broren eller en onkel — hva kommer du da til å si til henne om alt dette? Nei, du går ikke til henne mer!»

Et lokomotiv pep og avbrøt tankene hans.

«Det er sent, jeg får komme meg hjem, det får være nok med å dyrke følelser.»

I Solomenka (slik het det strøket hvor jernbanearbeiderne bodde) var det fem stykker som dannet en liten kommune. Det var Sjarkij, Pavel, den muntre, lyse tsjekkeren Klavitsjek, Nikolaj Okunev, sekretær i komsomolorganisasjonen på jernbaneverkstedet og Stjopa Artjukhin, som nå arbeidet i jernbanetsjekaen og som tidligere hadde vært kjelesmed ved jernbaneverkstedet.

De skaffet seg et rom. I tre dager holdt de på etter arbeidet, malte, vasket, hvittet. De brakte slik med bøttene sine at naboeene trodde det var brand. De fikk laget senger, madrassene var av sekker, fylt med lønneblad. Og den fjerde dagen sto rommet der pyntet med et portrett av Petrovskij og et digert kart og strålte urørt og hvitt.

Mellom to vinduer sto en liten bokhylle. To kasser med

kartong rundt skulle være stoler. En litt større kasse forestilte skap. Midt i rommet sto et digert biljardbord uten klede på — de hadde båret det fra kommunalforvaltningen på sine skuldre. Om dagen tjente det som bord, om natten som seng for Klavitsjek. De flyttet eiendelene sine hit. Den huslige Klavitsjek laget en liste over kommunens eiendom og skulle til å feste den på veggen, men avsto fra det da alle de andre protesterte. Alt i rommet var felles. Lønner, rasjonene og tilfeldige pakker — alt ble delt likt. Bare våpnene var personlig eiendom. Kommunardene besluttet enstemmig: et medlem av kommunen som krenker loven om eiendomsrettens avskaffelse og skuffer kameratene tillit, skal utelukkes av kommunen. Okunev og Klavitsjek insisterte på at det ble lagt til: og utvises.

Da kommunen ble innviet var alle de aktive medlemmer i komsomol tilstede. Vertskapet lånte en diger samovar i huset ved siden av og hele forrådet av sakkarin gikk med til teen. Da de var ferdig med samovaren, satte koret i:

Hele verden av tårer flommer,
vårt liv er kun arbeid, kun slit,
men en dag uunngåelig kommer . . .

Talja fra tobakksfabrikken dirigerte. Det røde skjerfet var krøpet litt til siden, øynene var som på en skøyeraktig guttunge. Ingen hadde ennå sett henne dypt inn i øynene. Talja Lagutina hadde en smittende latter. Hun var atten år, denne tobakksarbeidersken, og så på verden i sin ungdoms oppblomstring. Hånden hennes fløy i været og refrenget var som en fanfare:

Strøm nå fram, vår sang, fri og vill,
over verdenen flagget vårt svever,
og det flammer, og lyser, og lever.
Det er blodet vårt, rødt som ild . . .

De gikk sent fra hverandre, stemmene ropte til hverandre og vekket de tause gatene.

Sjarkij strakte ut hånden og tok telefonen.

— Stille, folk, jeg hører ingen ting! ropte han til de høy-røstede komsomolerne som fylte rommet.

Stemmene ble dempet noe.

— Hallo. Å, er det deg! Ja, ja, straks. Dagsordenen? Det er alltid det samme — vedtransporten fra brygga. Hva? Nei, han er ikke sendt noen steder. Han er her. Skal jeg rope på ham? Vel.

Sjarkij vinket på Pavel.

— Kamerat Ustinovitsj vil snakke med deg. Og han ga ham røret.

— Jeg trodde at du ikke var hjemme. Jeg har tilfeldigvis en ledig kveld. Kom til meg. Broren min var innom på gjen-nomreise, vi hadde ikke sett hverandre på to år.

Broren!

Pavel hørte ikke på det hun sa. Han husket den kvelden og det han hadde besluttet da han sto på bruå om natten. Ja, han måtte gå til henne i dag og brenne alle bruer bak seg. Kjærlighet skaffer mye uro og smerte. Det var ikke den rette tiden å snakke om kjærlighet nå.

Stemmen i telefonen sa:

— Hører du meg ikke da?

— Jo, jo, jeg hører. Det er fint. Ja, etter møtet. Han la på røret.

Han så henne rett i øynene, holdt hardt i bordkanten og sa:

— Jeg kan antagelig ikke komme til deg mer.

Da han hadde sagt det så han hvor forundret de tette øye-vippene fór i været. Blyanten stoppet løpet over arket og la seg urørlig på den åpne skriveboka.

— Hvorfor?

— Det blir stadig vanskeligere å finne tid. Du vet selv,

det er vanskelige dager for oss nå. Det er synd, men vi blir nødt til å utsette det . . .

Han lyttet selv til ordene sine og følte at de ikke hørtes faste nok ut.

«Hvorfor holder du på med den mølla? Du har altså ikke mot til å slå neven i hjertet!»

Pavel fortsatte:

— Dessuten har jeg lenge villet si deg at jeg ikke forstår deg ordentlig. Dengang jeg leste med Segal, ble allting igjen i hodet mitt, men med deg blir det ikke skikk på det. Jeg må gå til Tokarev hver gang jeg har vært hos deg, for å finne ut av det. Hjernen min er dårlig til å fordøye. Du får ta noen som har bedre vett.

Og han snudde seg vekk da hun så oppmerksomt på ham.

Han stengte tilbakeveien for seg selv og føyde bestemt til:

— Det er altså slik at vi to ikke må kaste bort noen tid mer.

Han reiste seg, skjøv stolen forsiktig vekk med foten og så ned på hodet som bøyd seg over bordet, på ansiktet som virket blekt i lampelyset. Han tok på seg lua.

— Nå vel, farvel kamerat Rita. Det er synd at jeg har tøyset bort tiden for deg så mange dager. Jeg skulle sagt fra med engang. Det var min skyld.

Rita ga ham mekanisk hånden, lamslått over den uventede kulden han viste. Hun sa bare:

— Det er ikke din skyld, Pavel. Siden jeg ikke har greid å ta deg på den rette måten og gjøre meg forstått, har jeg for-tjent dette i dag.

Han dro føttene tungt over golvet og lukket døra stille bak seg. Han stoppet nede — kanskje han skulle snu, fortelle henne . . . Hvorfor? For å få et foraktelig ord i ansiktet og igjen stå her nede? Nei.

På sidesporene vokste kirkegårdene av lemlested vogn og kalde lokomotiver. Vinden hvirvlet opp fin sagflis i de tomme vedlagrene.

Og rundt byen, på skogstier og gjennom dype daler lusket Orliks bande omkring som rovdyr. Om dagen holdt de seg skjult i landsbyene i nærheten, på de rike bigårdene i skogen, og om natten krøp de ut på jernbanelinjene, rev dem opp med en skarp klo og krøp så tilbake til skjulestedet sitt igjen.

Og stålhestene styrtet ofte nedover jernbanefyllingen. Vognene ble knust til fliser, de søvnige menneskene ble klemte flate, og det dyrebare kornet blandet seg med blod og jord.

Banden kastet seg over stille landsbyer. Hønene klukket forskrekket og løp vekk. En kule pep forbi. En kort skuddveksling knitret som tørr kvist ved det hvite huset hvor stedets sovjet holdt til. Bandittene stormet gjennom landsbyen på mette hester og hogg løs på folk. De hogg så det hvinte, slik som en hogger ved. De skjøt sjelden — de sparte på patronene.

De forsvant like fort som de kom. Overalt hadde banden sine øyne, sine ører. Disse øynene boret seg inn i det hvite sovjethuset, passet på det fra popens gård eller fra et solid kulakkehus. Og usynlige tråder strakte seg ut til villniset i skogen. Patroner fant veien dit, ferske svineskrøtter, flasker med blåaktig vin, og dessuten det som ble hvisket i ørene på de mindre atamanene, og siden, gjennom et innviklet nett til Orlig selv.

Banden besto bare av to—tre hundre røvere, men det lyktes ikke å gripe dem. Den delte seg i flere deler og opererte på to—tre steder på en gang. Det var umulig å føle seg fram til alle sammen. Banditt om natten — og om dagen fredelig bonde som rottet hjemme på gården sin, ga hesten mat og med et smil suget på pipa og kastet slørete blikk på kavalleriet som red forbi.

Alexander Pusyrevskij stormet omkring med regimentet sitt uten hvile eller søvn. Han var utrettelig og nådde noen ganger fram til bandittenes hale.

Og en måned senere trakk Orlik bandene sine tilbake fra en stor del av distriktet. Nå flakset han omkring i en trang ring.

Livet i byen slepte seg sin vante gang. Det krydde av mennesker på de fem markeds plassene. Det var to bestrebelser som behersket sinnene — den ene var å flå andre for mest mulig, den andre — å betale minst mulig. Kjeltringer av alle kalibre opererte her så godt kreftene og evnene tillot. Hundrer av smarte fyrer fór omkring som lopper, med øyne hvor en kunne lese alt unntagen samvittighet. Her kom alt avfallet i byen sammen i en gjødselhaug, med det eneste formålet å flå de grå nykommerne. De få togene som kom spydde ut folk med sekker på skuldrene. Alle disse menneskene tok veien til markedene.

Om kvelden ble markedene tomme, torgene med buene virket forlatt.

Ikke alle var så modige at de om natten ville risikere å ta veien til dette døde kvartalet hvor det lurte en stum trusel bak hver bu. Og det hendte ofte at et revolverskudd smalt om natten som en hammer mot metall. Og når en flokk milismenn (alene gikk de ikke) var kommet fram, så var ingen annen å finne en et forvridt lik. Skurkene var langt avgårde fra gjeringsstedet, og larmen hadde blåst bort alle nattegjestene i markedskvartalet. Like ved lå kinoen «Orion». Gata og fortauet strålte i elektrisk lys. Mennesker stimlet sammen.

Og inne i salen knitret filmapparatet. Uheldige elskere drepte hverandre på lerretet, og tilskuerne satte i ville hyl når filmen røk. I sentrum og i utkantene syntes livet ikke å tre ut av det vante leie, og til og med der hvor den revolusjonære makts hjerne lå — i guvernementskomitéen — gikk alt sin vante gang. Men det var bare en ytre ro.

Stormen hang over byen.

Det var en del som visste at stormen nærmet seg. Det var de som kom inn i byen fra alle kanter med et gevær dårlig

skjult under bondejakkene. Og det var de som så ut som spekulanter og kom reisende på taket av togene, men ikke tok veien til markedene. De bar sekkene sine til adresser de hadde notert i hukommelsen.

Disse mennesker visste det, men folk i arbeiderkvartalene visste ikke at stormen nærmet seg, ikke en gang bolsjevikene.

Det var bare fem bolsjevikere i byen som kjente til alle disse forberedelsene.

Rester av Petljura-styrkene som Den røde armé hadde drevet inn i Hvite-Polen forberedte seg på den planlagte oppstand i intimt samarbeid med de utenlandske legasjonene i Var-sjava.

En angrepsgruppe ble i all hemmelighet dannet av restene av Petljura-regimentene.

Den sentrale opprørskomiteé hadde også sin organisasjon i Sjepetovka. Den hadde syvogførti medlemmer, de fleste av dem var tidligere aktive kontrarevolusjonære som stedets Tsjeka blåøyet hadde latt være i fred.

Organisasjonen ble ledet av pope Vasilij, fenrik Vinnik og Petljura-offiseren Kusmenko. Og popedøtrene og faren til Vinnik og Samotyja som hadde sneket seg inn i eksekutivkomitéen som regnskapsfører arbeidet som organisasjonens etterretningsvesen.

Den dagen oppstanden skulle finne sted ble det besluttet å kaste granater mot fengselet, befri fangene og om mulig besette jernbanestasjonen.

I den store byen — sentrum for den planlagte oppstanden, ble offisersstyrkene konsentrert i dyp hemmelighet, og bandittbander ble trukket sammen i skogen omkring byen. Herfra ble pålitelige reaksjonære sendt til Romania, til Petljura selv.

Sjukhraj som arbeidet i tsjekaen hadde ikke sovet et øyeblikk på seks netter. Han var en av de bolsjevikene som visste alt. Han hadde følelsen av at han var på sporet etter et rovdyr som lå på sprang.

Han kunne ikke rope, slå alarm. Det blodtørstige dyret måtte drepes. Først da ville det bli mulig å arbeide rolig, uten å snu seg mot hver busk. Dyret måtte ikke skremmes opp. I denne kampen på liv og død gjaldt det å være utholdende og stø på hånden.

Snart var timen inne.

Et sted her i byen, i en labyrint av hemmelige møtesteder og konspirasjon var det blitt besluttet: i morgen natt.

De fem bolsjevikene som visste alt, måtte komme dem i forkjøpet. Nei, det blir *i natt*.

Om kvelden kjørte et pansertog stille ut fra jernbaneverkstedet og den digre porten lukket seg like stille etter det.

De direkte linjene skyndte seg å sende siffertelegram, og overalt hvor de kom fram glemte republikkens voktere søvnen og uskadeliggjorde hvepseredene.

Akim ringte til Sjarkij.

— Er det i orden med gruppemøtene? Ja? Det er bra. Kom straks til et møte og ta med partikomiteéns kretssekretær. Spørsmålet med veden er verre enn vi trodde. Vi snakker sammen når du kommer, sa Akim fort.

— Nå, vi blir snart gale alle sammen av den veden, brummet Sjarkij da han la på røret.

Begge sekretærene kom ut av bilen som Litke førte. Da de kom opp i annen etasje forsto de straks at det ikke dreide seg om veden.

På bordet sto et maskingevær, flere maskingeværskyttere holdt på rundt det. I gangene sto tause partimedlemmer og komsomolmedlemmer på vakt. I rommet til sekretæren i guvernementskomitéen holdt partiets guvernementsstyre på å gjøre seg ferdig med et ekstraordinært møte.

To ledninger gikk ut gjennom vinduet til to felttelefoner. Samtalen var dempet. Sjarkij fant Rita og Mikhail hos Akim. Rita var kledd slik som den gangen hun var kompaniets politiske leder — i en rødearmisthjelm, et skjørt med forsvinningsfarge, og over lærjakken hang en rem med en tung revolver i.

— Hvordan skal dette forstås? spurte Sjarkij henne forundret.

— Prøvealarm, Vanja. Vi skal straks til ditt distrikt. Det skal være samling etter alarmen i femte infanteriskole. Ungdommen drar dit like fra gruppemøtene. Hovedsaken er å få gjennomført alt dette ubemerket, fortalte Rita til Sjarkij.

Det var stille i «Kadettlunden».

Eikene sto høye og tause — hundreårige kjemper. Dammen sov, dekket til av vannplanter, de brede alléene lå øde. Midt i lunden lå kadettkasernen bak en høy, hvit mur. Nå holdt femte infanteriskole til her. Det var en stille kveld. Det lystet ikke i øverste etasje. I det ytre var alt rolig her. De som gikk forbi, ville tro at alle bak muren sov. Men hvorfor sto jernporten åpen, og hva var det som sto ved porten og lignet to digre frosker? Og folk som var på vei hit fra forskjellige deler av jernbanekvartalet visste at skolen ikke kunne sove siden det var nattalarm. De kom rett fra gruppemøtene, etter en kort beskjed, de gikk uten å snakke sammen, de kom enkeltvis og to og to, men aldri mer en tre stykker av gangen. Og i lommene hadde de alle sammen en liten bok hvor det sto «Det kommunistiske parti — bolsjevikene», eller «Ukrainas kommunistiske ungdomsforbund». En kom bare inn gjennom jernporten hvis en viste fram en slik bok.

Det var mange mennesker i auditoriet. Her var det lyst. Seilduk var hengt for vinduene. Bolsjevikene som var samlet her spøkte over nattalarmen og røykte rolig sigarettene sine. Ingen var urolig. De kom jo bare sammen for alle tilfelle skyld, så spesialavdelingene lærte disiplin. Men erfarne menn som hadde vært ved fronten følte at det var noe som ikke riktig lignet prøvealarm. Alt foregikk så stille. Elevene ved infanteriskolen stilte seg tause opp etter hviskende kommando-ord. Maskingeværer ble båret ut, og utenfra kunne en ikke se ett lys i vinduene.

— Er det noe alvorlig i vente? spurte Pavel lavt og gikk bort til Dubava.

Dubava satt i vinduskarmen ved siden av en ung jente Pavel ikke kjente. Han hadde bare sett henne så vidt hos Sjarkij.

Dubava slo Pavel spøkefullt på skulderen.

— Nå, synker hjertet ditt ned i hælene, du? Det skal nok gå, vi skal lære dere å slåss. Du kjenner ikke henne? han nikket i retning av jenta. — Hun heter Anna, familienavnet kjenner jeg ikke, og titelen er — leder for agitasjonsbasen.

Jenta så på Pavel mens hun hørte på den spøkefulle presentasjonen. Hun rettet på en hårlokk som krøp fram under det blå skautet.

Hun møtte øynene til Pavel, og i noen sekunder var det som en taus kamp. Øynene hennes var blåsvarte og glitret utfordrende. Øyevippene var tette. Pavel flyttet blikket over på Dubava. Han følte at han ble rød, og han rynket pannen misfornøyd.

— Hvem av dere er det som agiterer for den andre da? spurte Pavel og prøvde å smile.

Det ble larm i salen. Kompanisjefen klatret opp på en stol og ropte:

— Kommunarder av første kompani, still dere opp her! Fort, fort, kamerater!

Sjukhraj, Akim og formannen for guvernementets eksekutivkomité kom inn i salen. De var nettopp kommet. Salen var full av folk som sto oppstilt.

Formannen i eksekutivkomitéen stilte seg opp ved et maskingevær som ble brukt i undervisningen, løftet hånden og sa:

— Kamerater, vi har samlet dere her i en viktig og ansvarsfull sak. Nå kan vi fortelle det som vi ikke kunne si i går, fordi det var en dyp militær hemmelighet. I morgen natt er det her i byen, som i andre byer i Ukraina, planlagt et kontrarevolusjonært opprør. Byen er full av offiserer. Omkring byen blir bandittbänder konsentrert. En del av de sammensvorne har trengt inn i panserdivisjonen og arbeider der som sjåfør. Men Tsjekaen har avslørt komplottet og vi stiller nå hele partiorganisasjonen og ungdomsforbundet under våpen.

Sammen med de erfarne avdelingene av elever ved infanteriskolen og Tsjeka-avdelingene kommer første og annen kommunistiske bataljon til å kjempe. Elevene har allerede rykket ut, nå er det deres tur, kamerater. Dere får femten minutter til å få våpen og stille dere opp. Kamerat Sjukhraj leder operasjonen. De kommanderende får nøyaktig beskjed av ham. Jeg syns det er overflødig å understreke hvor alvorlig dette øyeblikket er. Vi må i dag avverge det opprøret som skal blusse opp i morgen.

Et kvarter senere sto en bevæpnet bataljon oppstilt ute på gårdsplassen.

Sjukhraj så bortover bataljonens urørlige rekker.

Tre skritt foran de andre sto to menn — bataljonssjefen Menejlo — en kraftig stålarbeider fra Ural, og ved siden av ham kommissær Akim. Til venstre sto første kompani. To skritt fremme — kompanisjefen og den politiske leder. Bak dem sto de tause rekkene i den kommunistiske bataljon. Tre hundre bajonetter.

Sjukhraj ga et tegn.

— Vi må rykke ut.

De tre hundre dro gjennom de mennesketomme gatene.

Byen sov.

På Lvovskajagata, rett overfor Dikajagata stoppet bataljonen. Her begynte soldatenes virkefelt.

Kvartalene ble lydløst omringet. Staben plaserte seg på trappa utenfor en butikk.

En bil kom nedover Lvovskajagata og opplyste gata med lyskasterne. Den stoppet ved staben.

Litke kjørte denne gangen faren. Kommandanten hoppet ut av bilen og kastet noen korte lettiske setninger til sønnen. Bilen startet og forsvant som et lyn rundt hjørnet inn i Dmitrievskajagata. Hugo Litke var bare øyne. Hendene fløt sammen med rattet.

Ja, det var her det ble brukt for Litkes vanvittige kjøring!

Ingen ville nå finne på å la ham få to netters arrest for råkjøring.

Og Hugo fløy bortover gatene som en meteor.

Sjukhraj som den unge Litke på et blunk kjørte fra den ene enden av byen til den andre, kunne ikke la være å rose ham.

— Hvis denne kjøringen din i dag ikke går ut over noen, skal du få en gullklokke i morgen, Hugo.

Hugo triumferte.

— Og jeg trodde jeg skulle få ti døgns arrest for råkjøring.

De første slag ble rettet mot de sammensvornes stab. De første arresterte og de dokumentene som var funnet ble brakt til Tsjekaen.

På Dikajagata i hus nummer 11 bodde det en viss person som kalte seg Zürbert. I følge de opplysninger som Tsjekaen satt inne med spilte han en ikke ubetydelig rolle i de hvites sammensvergelse. Han hadde listene over de offisersgruppene som skulle operere i Podolavsnittet.

Litke kom selv til Dikajagata for å arrestere Zürbert. Zürberts leilighet vendte ut mot en hage. Hagen var ved en mur skilt fra det tidligere nonneklosteret. Zürbert var ikke hjemme. Naboene fortalte at han ikke var kommet hjem om kvelden. Det ble foretatt husundersøkelse og det ble funnet en kasse håndgranater og listene med adressene. Litke ga ordre om å omringe huset og ble stående en stund ved bordet og se igjennom materialene de hadde funnet.

En ung infanterieleiv holdt vakt nede i hagen ved muren. Han kunne se det opplyste vinduet. Det var ikke hyggelig å stå alene der nede. Han var litt redd. Han hadde fått ordre om å passe på muren. Men herfra var det langt til det beroligende lyset fra vinduet. Og så kom den pokkers månen så sjelden fram. I mørket virket buskene levende. Han følte omkring seg med bajonetten — det var tomt overalt.

«Hvorfor må jeg stå her. Det er likevel ingen som kan klatre over muren, den er for høy. Kanskje jeg skulle gå bort til vinduet og se inn?» — tenkte han. Han kastet enda et blikk på

muren og kom fram fra kroken hvor det luktet muggent. Han stoppet et øyeblikk ved vinduet. Litke holdt på å samle sammen papirene og skulle til å gå. I samme øyeblikk kom en skygge fram på muren. Mannen på muren kunne se vakten og skikkelsen i rommet. Som en katt klatret skyggen over i et tre og så ned på bakken. Den snek seg bort til offeret, slo ut med hånden — og vakten falt overende. Kniven satt i halsen ned til skaffet.

Et skudd smalt i hagen og slo som elektrisk strøm ned på menneskene som omringet kvartalet.

Seks mann kom løpende inn mot huset så de tunge støvlene drønte mot bruleggingen.

Litke satt død i stolen, det blodige hodet var falt ned på bordet. Vindusruta var knust. Papirene hadde fienden ikke greid å få tak i.

Raske skudd smalt ved klostermuren. Det var morderen som hoppet ned på gata og styrtet mot Lukjanovjordet mens han skjød fra seg. Han kom ikke unna — en kule innhentet ham.

Hele natten foregikk husundersøkelsene. Hundrer av mennesker som ikke hørte hjemme i husene, som hadde mistenkelige papirer eller var i besittelse av våpen, ble sendt til Tsje-kaen. Der arbeidet en kommisjon som sorterte dem.

Flere steder ytet de sammensvorne væpnet motstand. I Sjiljanskajagata ble Antosja Lebedev drept ved en husundersøkelse.

Solomenkabataljonen mistet den natten fem mann, og Tsje-kaen mistet Jan Litke, en gammel bolsjevik, republikkens trofaste vokter.

Oppstanden var avverget.

Samme natt ble pope Vasilij og døtrene hans tatt i Sjepe-tovka, sammen med alle våpenbrødrene sine.

Det ble stille igjen.

Men en ny fiende truet byen — lammelse på jernbanelinjene og etter den sult og kulde.

Brød og ved avgjorde alt.

2. kapitel.

Sjukhraj tok den korte pipa tankefull ut av munnen og kjente forsiktig etter asken. Pipa var sloknet.

Grå røyk fra mange sigaretter svedde i en sky under det matte taket over stolen til formannen i guvernementets eksekutivkomité. Ansiktene til menneskene som satt ved bordet og langs veggene lå som i tåke.

Ved siden av formannen i eksekutivkomitéen lå Tokarev med brystet over bordet. Gamlingen nappet seg ergerlig i skjegget og kikket av og til bort på en liten, skallet mann som med høy tenorstemme fortsatte å slenge fram ordrike setninger, tomme som eggeskall.

Akim fanget opp Tokarev blikk og måtte tenke på barndommen — hjemme hadde de hatt en slåsskjempe av en hane «Slå ut øyet». Den pleide å kikke akkurat på samme måte før den gikk til angrep.

Partiets guvernementskomité hadde holdt møte i to timer snart. Den skallete mannen var formann for jernbanens vedkomité.

Han bladde med raske fingre igjennom en haug papirer og plapret løs:

— . . . Og disse objektive grunnene tillater altså ikke å få utført det som guvernementskomitéen og jernbaneledelsen har besluttet. Jeg gjentar at vi i kommende måned ikke blir i stand til å skaffe mer enn firehundre kubikkmeter ved. Nå vel, og oppdraget om å skaffe hundreogåtti tusen kubikkmeter — det er . . . — han lette etter et passende ord, — utopi! — Og da han hadde sagt det smalt han den lille munnen fornermet igjen.

Tausheten syntes å vare lenge.

Sjukhraj banket med neglen mot pipa for å få ut asken. Tokarev brøt tausheten med dyp bass-stemme:

— Dette her er ikke noe å tygge på. Jernbanens vedkomité

har ikke noe ved, og det er ikke håp om å få noe heller
Stemmer det?

Den skallete trakk på skulderen.

— Unnskyld, kamerat, vi har skaffet ved, men mangelen på transportmidler . . . — Mannen fikk ordene i vrangstrupen, tørket den blanke issen med et rutet lommestørkle. Han prøvde å finne lommen, og puttet lommestørkleet til slutt nervøst i vesken.

— Men hva har dere gjort for å skaffe fram ved? Siden de ledende spesialister som var blandet opp i sammensvergelsen ble arrestert har det jo gått mange dager, — sa Denekko fra en krok.

Den skallete snudde seg mot ham.

— Jeg har tre ganger sendt beskjed til jernbaneledelsen om at det er umulig uten transportmidler

Tokarev stoppet ham.

— Vi har hørt det alt, — sa han giftig og stakk den skallete med en fiendtlig blikk. — Tror De kanskje at vi er idioter?

Dette spørsmålet fikk det til å gå kaldt nedover ryggen til den skallete.

— Jeg er ikke ansvarlig for de kontrarevolusjonæres handlinger — svarte han, denne gang lavere.

— Men De visste at arbeidet ble utført langt fra jernbanelinjen? spurte Akim.

— Jeg hadde hørt om det, men jeg kunne ikke peke på feil på andres områder.

— Hvor mange er det som arbeider hos dere? spurte formannen i fagforeningssovjetet.

— Omkring to hundre.

— En kubikkmeter pr. mann i året! spyttet Tokarev rasende fra seg.

— Vi gir hele komitéen ekstrarasjoner, tar det fra arbeiderne, og hva er det dere driver med? Hvor har dere gjort av de to vognene med mel dere fikk til arbeiderne? fortsatte formannen i fagforeningssovjetet.

Den skallete ble fra alle kanter overøst med skarpe spørsmål, og han prøvde å kvitte seg av med dem liksom de var plagsomme kreditorer som forlangte betaling.

Han snodde seg unna direkte svar som en ål, men øynene løp urolig omkring. Han kjente at faren nærmet seg. Han ønsket engstelig og nervøst bare det ene — å komme herfra så snart som mulig, dit hvor hans kone ventet ham med en god aftens mens hun fordrev tiden med å lese en roman av Paul de Kock.

Sjukhraj fortsatte å lytte til de svar den skallete ga mens han skrev på blokken sin: «Jeg tror vi må gå denne mannen nærmere etter i sømmene, det er ikke bare det at han ikke har evnen til å arbeide. Jeg har alt noen opplysninger om ham . . . La oss slutte med å snakke med ham, han får komme seg vekk, og vi får begynne på arbeidet.»

Formannen i eksekutivkomitéen leste lappen og nikket til Sjukhraj.

Sjukhraj reiste seg og gikk ut til telefonen. Da han kom tilbake holdt formannen på å lese opp vedtaket:

« . . . ledelsen for jernbanens vedkomité avsettes på grunn av åpenlys sabotasje. Saken om vedleveransen undersøkes nærmere.»

Den skallete hadde ventet verre ting. Riktignok var han blitt avsatt på grunn av sabotasje, og det kunne tjene til at hans pålitelighet ble dratt i tvil. Saken med Bojarka var han ikke urolig for — det var ikke hans distrikt. «Fy faen, jeg trodde de hadde oppdaget noe . . .»

Han la papirene i mappen og sa nesten helt rolig igjen:

— Nå vel, jeg er partiløs spesialist, dere har rett til ikke å stole på meg. Men min samvittighet er ren. Hvis jeg ikke har utført noe, så var det fordi jeg ikke kunne.

Ingen svarte ham. Han gikk ut, skyndte seg nedover trappa og lukket lettet opp døra nede.

— Deres navn, borger, spurte en mann i militærkappe.

Den skallete stammet forskrekket:

— Tsjer . . . vinskij . . .

Da den fremmede mannen var gått, satte tretten stykker seg tett rundt bordet.

— Der ser dere . . . sa Sjukhraj og satte fingeren på kartet.

— Her er stasjonen Bojarka, seks verst derfra foregår hoggingen. Der er det stablet opp to hundre tusen kubikkmeter ved. Arbeidsarméen har arbeidet i åtte måneder, det er gått med en masse arbeidskraft, og resultatet er forræderi — jernbanen og byen er igjen uten ved. Den må kjøres seks verst til stasjonen. Til dette trenges ikke mindre enn fem tusen vogner i løpet av en hel måned, hvis de kjører to turer hver dag. Nærmeste landsby er femten verst unna. Dessuten driver Orlik med banden sin omkring der . . . Dere forstår hva det betyr? . . . Se her, etter planen skulle hogsten begynne her og gå i retning av stasjonen, men disse kjeltringene har hugget i motsatt retning. De har beregnet riktig: vi blir ikke i stand til å få transportert veden til jernbanelinjen. Vi kan jo ikke engang skaffe hundre vogner. Det er der de retter slaget mot oss! . . . Det er ikke noe mindre slag enn oppstanden.

Sjukhraj la den knyttede neven tungt på papiret.

Alle de tretten forestilte seg tydelig det uhyggelige som rykket fram imot dem og som Sjukhraj ikke hadde snakket om. Vinteren sto for døra. Sykehus, skoler, institusjoner og hundretusener av mennesker overlatt til kulden, og en maurtue av mennesker på stasjonene og bare et tog i uken.

Alle sammen falt i dype tanker.

Sjukhraj åpnet neven.

— Vi har én utvei, kamerater: på tre måneder å bygge en smalsporet bane fra stasjonen til vedlagrene — syv verst — og slik at den alt etter halvannen måned er ført fram dit hvor hogsten begynner. Jeg har arbeidet med dette i en uke nå. Til dette trenger vi, Sjukhrajs stemme klang hes i den tørre strupen, — trehundreogfemti arbeidere og to ingeniører. Skinner og syv lokomotiver finnes det i Putsja-Voditsa. Komsomolerne har funnet dem på lageret der. Før krigen hadde de tenkt å

legge en smalsporet bane der. Men i Bojarka er det ingen steder hvor arbeiderne kan bo, bare en ruin — forstskolen. Arbeiderne blir vi nødt til å sende i partier for fjorten dager, lenge holder de ikke ut. Skal vi sende komsomolene dit, Akim?

Og han fortsatte uten å vente på svar:

— Komsomol kommer til å sende dit alle den kan sende — for det første, Solomenkaorganisasjonen og en del fra byen. Det er en meget vanskelig oppgave, men hvis en forteller ungdommen at det redder byen og jernbanen, kommer de til å gjøre det.

Formannen i jernbanestyret ristet vantro på hodet.

— Det blir neppe noe av det. Legge en bane på syv verst på et øde sted under de betingelser vi har nå: høst, regn, siden frost, sa han hest.

Sjukhraj sa skarpt uten å snu hodet mot ham:

— Du skulle passet bedre på hogsten, Andrej Vasiljevitsj. Banen skal vi bygge. Vi kan da ikke fryse ihjel med hendene i fanget.

De siste kassene med redskap var lesset på toget. Togbrigaden var gått til plassene sine. Fint regn drysset ned. Ritas lærjakke var våt og blank, og regndråpene rullet nedover den som glassperler.

Rita tok avskjed med Tokarev, hun trykket ham hardt i hånden og sa lavt:

— Jeg ønsker dere alt hell.

Gamlingen så varmt på henne fram under de grå, buskete øyebryn.

— Ja, de har fått oss opp i noe fint, de slynglene, brummet han som svar på sine egne tanker. — Dere får passe på her. Hvis det stopper opp for oss på noen måte, så får dere presse på der det trengs. Det pakket kan jo ikke arbeide uten sommel. Nå, jeg må stige på, datter.

Gamlingen tok jakken godt omkring seg. I siste øyeblikk spurte Rita liksom tilfeldig:

— Er ikke Kortsjagin med dere? Jeg kan ikke se ham.

— Han og den tekniske lederen reiste i går på en dresin for å forberede litt til vi kommer.

Sjarkij og Dubava kom fort bortover perrongen mot dem. Sammen med dem kom Anna Borchart med en jakke slengt over skuldrene og en sloknet sigarett i de tynne fingrene.

Rita så på dem og kom med det siste spørsmålet:

— Hvordan går lesningen med Kortsjagin?

Tokarev så forundret på henne:

— Hva for lesning, det er jo du som skulle ta deg av gutten. Han har ofte fortalt meg om deg. Han skryter svært av deg.

Rita hørte vantro på ham:

— Er det sant, kamerat Tokarev? Han pleide jo å gå til deg etter at han hadde vært hos meg.

Gamlingen lo:

— Til meg? . . . Jeg har ikke sett snurten av ham.

Lokomotivet pep. Klavitsjek ropte fra vognen:

— Kamerat Ustinovitsj, la pappa komme til oss, det går da ikke an! Hva skal vi gjøre uten ham?

Han skulle til å si noe mer, men fikk øye på de tre som kom bort til toget og tidde. Han så flyktig den urolige glansen i øynene til Anna, la trist merke til det avskjedssmilet hun ga Dubava og gikk fort vekk fra vinduet.

Høstregnet pisket i ansiktet. Mørkegrå, fuktige skyer krøp lavt over jorda. Senhøsten hadde kledd av skogen, de gamle bøketrærne sto dystre og skjulte den rynkede barken under brun mose. Den ubarmhjertige høsten hadde revet av dem klærne og nå sto de nakne og ynkelige.

En liten stasjon lå forlatt i skogen. Fra platformen strakte en stripe jord seg inn i skogen. Mennesker vrimlet omkring stripen som maur.

Den klebrige leiren smattet ekkelt under støvlene. Folk

gravde forbitret der jernbanelinjen skulle gå. Det klirret i spett, spadene skrapte mot stein.

Og regnet drysset ned som gjennom en fin sil og de kalde dråpene trengte inn gjennom klærne. Regnet vasket vekk arbeidet menneskene gjorde. Leiren krøp ned i fyllingen i en tykk grøt.

De gjennomvåte klærne var tunge og kalde, men alle arbeidet til sent på kvelden.

Og for hver dag strakte stripen seg dypere og dypere inn i skogen.

Ikke langt fra stasjonen lå et dystert steinskjelett av en bygning. Alt som på en eller annen måte kunne fjernes var for lenge siden tatt. I steden for vinduer og dører var det hull, i steden for ovnsdører — svarte åpninger. Gjennom hullene i det ribbete taket kunne en se taksperrene.

Bare betonggulvet i de fire store rommene var urørt. Om natten lå firehundre mennesker på dette gulvet, i gjennomvåte klær og fulle av søle. De presset ut klærne ved dørene og skitne bekker rant fra dem. Og de forbannet det forbaskede regnværet og myra med utsøkte skjellsord. Så la de seg i tette rekker på betonggulvet med litt halm over. De prøvde å varme hverandre. Det dampet av klærne, men de ble ikke tørre. Og vannet rant ned fra gulvet gjennom sekkene som var hengt for vinduene. Regnet banket på restene av blikktaket og vinden blåste inn gjennom døra.

Om morgenen drakk de te i en skrøpelig barakke hvor kjøkkenet holdt til og så gikk de til arbeidet. Til middag spiste de alltid det samme, de ensformige linsene og et halvt pund brød, svart som kull.

Det var alt byen kunne gi dem.

Den tekniske leder, en høy, mager gamling med to dype rynker i kinnene — Valerian Nikodimovitsj Patosjkin, og teknikeren Vakulenko — en kraftig kar med en tykk nese i det grovt skårne ansiktet — bodde hos stasjonsmesteren.

Tokarev lå om natten i det lille rommet til tsjekisten på sta-

sjonen, Kholjava — en mann med korte ben, livlig som kvikk-sølv.

Brigaden bar alle savn med en innbitt motstandsvilje.

Fyllingen gikk dypere inn i skogen for hver dag.

Det var alt ni desertører i brigaden. Noen dager senere rømte fem til.

Det første slaget fikk de da de holdt på den andre uken. Det kom ikke noe brød fra byen med aftentoget.

Dubava vekket Tokarev og fortalte ham det.

Tokarev satte de hårete benene ned på golvet og klødde seg forbitret under armen.

— Nå begynner det å bli moro! brummet han og kledde fort på seg.

Den runde Kholjava rullet inn i rommet.

— Fly til telefonen og mas deg fram til Tsjekaen, befalte Tokarev. — Og du får ikke nevne brødet til noen foreløpig, sa han til Dubava.

Kholjava måtte bruke seg på telegrafisten på linjen i en halv time, men han ga seg ikke og til slutt oppnådde han å få forbindelse med Sjukhraj. Tokarev hørte Kholjava banne i telefonen og trippet utålmodig.

— Hva? Er det ikke kommet brød? Jeg skal straks undersøke hvem som er skyld i det, tutet Sjukhraj truende i telefonen.

— Du får heller fortelle meg hva vi skal gi folkene i morgen, skrek Tokarev sint.

Sjukhraj tenkte visst over noe. Etter en lang pause sa han:

— Vi skal skaffe brød i natt. Jeg skal sende Litke med bilen. Han kjenner veien. Dere får brødet tidlig på morgenen.

Da det begynte å lysne kjørte en sølete bil full av brødsekker bort til stasjonen. Litke krøp trett ut av den, blek etter den søvnløse natten.

Kampen om jernbanen tilspisset seg. Fra jernbaneledelsen kom det beskjed om at det ikke fantes sviller. I byen hadde de

ikke muligheter til å transportere skinnene og lokomotivene til Bojarka. Og det viste seg også at lokomotivene trengte å repareres. Det første skiftet var nesten ferdig med sine 14 dager, men det var ingen avløsning. Og det var heller ikke mulig å holde lenger på det første skiftet som var helt utslitt.

I den gamle barakken holdt aktivistene møte til langt på natt i lyset fra parafinlampen.

Neste morgen reiste Tokarev, Dubava og Klavitsjek til byen sammen med seks andre for å reparere lokomotivene og skaffe skinner. Klavitsjek som var baker av profesjon ble sendt som kontrollør til forsyningsavdelingen, og de andre dro til Putsja-Voditsa.

Og det fortsatte å regne.

Pavel greide så vidt å dra foten opp av den klebrige leiren. Han kjente en skarp kulde i foten og skjønnte at den råtne sålen hadde falt helt av. Helt fra han var kommet plaget han seg med de dårlige støvlene som alltid var fuktige og fulle av søle. Nå var den ene sålen helt borte og den nakne foten tråtte i den bitende kalde leiregrøten. Støvlene gjorde ham kampudyktig. Pavel dro resten av sålen opp av sølen, så fortvilt på den og brøt løftet han hadde gitt seg selv om ikke å banne. Han gikk til barakken med resten av støvelen. Han satte seg ved feltkjøkkenet, viklet opp den sølete fotkluten og holdt den stivfrosne foten bort til ovnen.

Odarka, kona til stasjonsvakten, holdt på å skjære rødbeter. Hun hjalp kokken. Hun var slett ikke gammel ennå og naturen hadde utstyrt henne rikt — hun var bred over skuldrene som en mann, hadde mektige bryster og kraftige hofter. Og hun forsto å bruke kniven — rødbethaugen på bordet vokste raskt.

Odarka kastet et ringeaktende blick på Pavel og sa uvennlig:

— Er det middagen du tenker på, gutt? Det er litt tidlig. Det er vel arbeidet du holder deg unna. Hva skal du med benene der? Dette er et kjøkken og ikke noen badstue!

Kokken kom inn.

— Støvlen er helt ødelagt, forklarte Pavel.

Kokken så på den lemlestede støvlen og nikket til Odarka:

— Mannen hennes er halvveis skomaker, hun kan yte Dem litt hjelp, uten skotøy er en jo helt opprædd.

Odarka hørte på kokken, så nærmere på Pavel og ble litt flau.

— Og jeg som trodde De ville lure Dem unna, sa hun.

Pavel smilte til henne.

— Mannen min kommer ikke til å lappe på den skoen — det lønner seg ikke. Men for at De ikke skal ødelegge foten skal jeg hente en gammel kalosj til Dem, jeg har sett en ligge og slenge. Det går da ikke an å plages slik! Det kan jo bli frost hver dag nå, og da er det ute med Dem, sa Odarka, og nå klang stemmen medfølende. Hun la fra seg kniven og gikk ut.

Hun kom snart tilbake med en dyp kalosj og et stykke tøy. Da foten var varmet opp, pakket inn i tøyet og satt i den varme kalosjen, så Pavel takknemlig på Odarka.

Tokarev var irritert da han kom fra byen. Han lot aktivistene komme sammen hos Kholjava og meddelte dem lite hyggelige nyheter.

— Det stopper opp over alt. Det er det samme hvor en kaster seg, over alt snurrer hjulene rundt på samme flekk. Vi har visst ikke fanget nok hvite gjess ennå, det klarer seg så lenge vi lever, fortalte gamlingen. — Jeg skal si det rett ut, gutter, det er noen faens greier. Avløsningen er ennå ikke i orden, og ingen vet hvor mange som blir sendt hit. Vi har frosten like foran oss. Før den kommer må vi for alt i verden ha kommet igjennom myra, siden blir det ikke mulig, selv om vi bruker tennene. Nå vel, gutter, i byen skal de ta seg av dem som lager alt rotet, og vi her må fordoble farten. Vi kan krepere fem ganger, men linjen må vi legge. Hva slags bolsjeviker er vi ellers — bare slappfisker, sa Tokarev. Han snakket ikke som vanlig med hes basstemme, nå klang stemmen

spent som stål. Øynene som glitret under de rynkete øyebrynene var fulle av innbitt besluttomhet.

— I dag skal vi holde et lukket møte, forklare det for våre. Og i morgen er det til arbeidet. Om morgenen lar vi de partiløse dra, og selv blir vi igjen. Her er guvernementskomitéens beslutning, han ga Pankratov et sammenfoldet ark.

Pavel leste over Pankratovs skulder: «Det er absolutt nødvendig å la alle medlemmer av komsomol være igjen ved linjen. Avløsning kommer ikke før første vedlevering. For sekretæren i ungdomsguvernementskomitéen, R. Ustinovitsj.»

Det var stapp fullt i den trange barakken. Hundreogtyve mennesker fyllte den. De sto ved veggene, de hadde klatret opp på bordene og til og med opp på feltkjøkkenet.

Pankratov åpnet møtet. Tokarev snakket ikke lenge, men avslutningen på talen hans skar inn i alle:

— Kommunistene og komsomolene reiser ikke til byen i morgen.

Han fór med hånden gjennom luften liksom han understreket hvor ugjenkallelig denne beslutningen var. Denne bevegelsen feide vekk alt håp om å vende tilbake til byen, til familie og venner, om å komme ut av denne søla. Først kunne en ikke skjelne noe i alle utropene. Kroppene kom i bevegelse så den halvblinde parafinlampen begynte å blunke. Mørket skjulte ansiktene. Stemmene ble stadig høyere. Noen snakket drømmende om «hjemmehyggen», andre var opprørt, skrek opp at de var trette. Mange tidde. Men det var bare én som snakket om å desertere. Den irriterte stemmen kastet skjellsord fram fra en krok og skrek:

— Til helvete! Jeg blir her ikke en dag lenger! Folk blir sendt til straffarbeid, men da er det for en forbrytelse. Og hvorfor skal vi straffes? De har holdt oss her i fjorten dager — det får være nok. Vi er ikke så dumme lenger. La de som har bestemt det selv komme og bygge. La de som vil rote i denne skitten, jeg har bare ett liv. Jeg reiser i morgen.

Okunev hørte den skrikende stemmen bak ryggen sin og

tente en fyrstikk for å se hvem det var. Fyrstikken rev for et øyeblikk et ansikt fram av mørket — et ansikt fordreid i en ond grimase og med åpen munn. Okunev kjente igjen sønnen til bokholderen i guvernementets næringsmiddelkomité.

— Hvorfor kikker du på meg? Jeg skjuler meg ikke, jeg er ingen tyv.

Fyrstikken sloknet. Pankratov reiste seg opp.

— Hvem er det som prater der? Hvem synes at et partioppdrag er som straffarbeid? spurte han med hul stemme og lot det tunge blikket gli over dem som sto nærmest. — Gutter, vi kan absolutt ikke dra til byen, vår plass er her. Hvis vi rømmer herfra kommer folk til å fryse ihjel. Gutter, jo snarere vi blir ferdig, jo snarere kommer vi tilbake, men rømme herfra, som denne slappfisker vil, det kan vi ikke på grunn av den idéen vi kjemper for og på grunn av disiplinen.

Pankratov likte ikke å holde lange taler. Men også denne korte talen ble avbrutt av den samme stemmen:

— Og de partiløse reiser?

— Ja, sa Pankratov kort.

En gutt i kort frakk kom fram til bordet. En liten bok fløy over bordet som en flaggermus, slo Pankratov i brystet og hoppet ned på bordet.

— Her er medlemsboka, vær så god, jeg vil ikke ofre helsa for denne pappbiten!

Slutten av setningen ble overdøvet av stemmer som fór gjennom barakken.

— Hva er det du kaster fra deg!

— Å, ditt falske kryp!

— Han kom seg inn i komsomol for å sikre seg en varm plass!

— Få ham ut!

— Vi skal nok varme deg, din tyfuslus.

Han som hadde kastet medlemsboka gikk med bøyd hode mot utgangen. De andre vek unna liksom han var spedalsk. Det knirket i døra da han lukket den etter seg.

Pankratov presset medlemsboka mellom fingrene og holdt den bort til parafinlampen.

Det tok fyr i boka og den rullet seg sammen til et forkullet rør.

Et skudd klang i skogen. En rytter kom fram ved den skrøpelige barakken og forsvant igjen. Folk kom løpende ut av barakken og skolen. En av dem kom tilfeldigvis bort i en liten trebit som var skjøvet inn i dørsprekken. En fyrstikk flammet opp. De holdt jakkeskjøtene over den lille flammen som bølget i vinden og leste: «Kom dere vekk fra stasjonen dit hvor dere er kommet fra. Den som blir får en kule i pannen. Vi skal skyte hver eneste en, ingen blir skånet. Dere får frist til i morgen natt.»

Underskriften var «Ataman Tsjesnok».

Tsjesnok hørte til Orliks bande.

Den åpne dagboka lå på bordet i Ritas rom.

2. desember.

I dag morges falt den første snø. Det er sterk kulde. Jeg møtte Vjatsjeslav Olsjinskij i trappa. Vi gikk sammen.

— Jeg beundrer alltid den første snøen. For en frost! Det er vidunderlig, ikke sant? sa Olsjinskij.

Jeg tenkte på Bojarka og svarte at frosten og snøen slett ikke gledet meg, men tvert imot plaget meg. Jeg fortalte hvorfor.

— Det er subjektivt. Hvis en skal fortsette Deres tanke så må en si at latter og i det hele tatt livsglede er utillatelig f. eks. når det er krig. Men det er ikke slik i livet. Tragediene foregår ved fronten. Der blir livsfølelsen knuget ned av dødens nærhet. Men også her ler menneskene. Og lenger borte fra fronten er livet alltid det samme: latter, tårer, sorg og glede, tørst etter skuespill og nytelser, opphisselser, kjærlighet.

Det er vanskelig å skjelne ironien i Olsjinkijs ord. Olsjin-

skij er ansatt i Folkekommissariatet for utenrikske anliggender. Han har vært partimedlem siden 1917. Han er kledd på europeisk manér, alltid glattbarbert, litt parfymert. Han bor i huset vårt, i leiligheten til Segal. Om kvelden pleier han å komme innom meg. Det er interessant å snakke med ham, han kjenner Vest-Europa, han har lenge bodd i Paris, men jeg tror ikke at vi kan bli gode venner. Grunnen er den at han i meg først og fremst ser en kvinne og så en partikamerat. Det er sant at han ikke skjuler sine hensikter og tanker, han er modig nok til å si sannheten, og han er ikke grov i sine bestrebelser. Han forstår å gjøre dem vakre. Men jeg liker ham ikke.

Sjukhraj med sin litt grove, enkle måte å være på står meg uendelig mye nærmere enn Olsjinskij med sin europeiske glans.

Fra Bojarka får vi korte kommunikéer. Hver dag blir det ferdig to hundre meter av linjen. Svillene legges rett på den frosne bakken, i fordypninger som hogges i den. Det er bare 240 stykker der. Halvparten av annet skift har rømt. Forholdene er virkelig vanskelige. Hvordan vil det gå nå i kulda? Dubava har vært der i en uke nå. I Putsja-Voditsa har de fått sammen fem lokomotiver av åtte. Til de andre mangler deler.

Sporveisledelsen har anlagt sak mot Dubava. Sammen med sin brigade stoppet han alle sporgogner som gikk fra Putsja-Voditsa til byen. De lempet ut passasjerene og lesset skinner til smalsporebanen på vognene. De fikk kjørt nitten vogner gjennom byen til stasjonen. Sporveisfolkene hjalp til av alle krefter.

På stasjonen lesset resten av Solomenka-komsomolene i løpet av natten skinnene på toget. Og så dro Dubava og de andre til Bojarka.

Akim nektet å ta opp spørsmålet om Dubava i partistyret. Til oss fortalte Dubava om det meningsløse rotet og byråkratiet i sporveisledelsen. Der hadde de absolutt nektet å gi ham mer enn to vogner. Tufta holdt en moralpreken for Dubava.

— Det er på tide å slutte med partisanstreker, nå kan en

komme i fengsel for det. Akkurat som det ikke er mulig å bli enig om en ting uten å måtte gå til væpnete angrep.

Jeg har aldri hørt Dubava så forbitret.

— Hvorfor ordnet så ikke du saken, din papirsjel? Her sitter du, din blekkigle, og bruker kjeft. Hvis jeg kommer til Bojarka uten skinner får jeg juling. Du burde sendes dit, så du ikke er i veien her, så Tokarev kan ta seg av deg! bråkte Dubava så det hørtes i hele guvernementskomitéen.

Tufta skrev en erklæring angående Dubava, men Akim ba meg gå ut og snakket med ham i ti minutter. Tufta kom springende ut fra Akim rød og sint.

3. desember.

Det er en ny sak igjen fra guvernementskomitéen, denne gang fra jernbane-tsjeakaen. Pankratov, Okunev og noen andre kamerater var kommet til stasjonen Motovilovka og hadde tatt dører og vindusrammer fra de tomme bygningene. Da de skulle lesse alt dette på et tog, prøvde stasjonens tsjekist å arrestere dem. De avvæpnet ham og lot ham først få igjen revolveren da toget begynte å gå. Da hadde de tatt patronene ut av revolveren. Dørene og vinduene tok de med seg. Tokarev blir av jernbanens materialavdeling beskyldt for egenmektig å ha tatt tyve pund spiker fra lageret i Bojarka. Han ga dem til bøndene for kjøringen av de lange tømmerstokkene som de legger i steden for sviller.

Jeg har snakket med kamerat Sjukhraj om alt dette. Han ler: «Vi skal nok få orden på de sakene.»

Stillingen ved linjen er ytterst spent, hver dag er dyrebar. Vi er nødt til å mase på for den minste småting. Og stadig må guvernementskomitéen ta seg av folk som bremser tingene. Guttene ute ved jernbanelinjen krenker stadig oftere de formelle lovene.

Olsjinskij har gitt meg en liten elektrisk ovn. Olga Jurenjeva og jeg varmer hendene våre over den. Men det blir ikke varmere i rommet av den. Hvordan skal det gå der ute i sko-

gen denne natten? Olga forteller at det er meget kaldt på sykehuset, de syke må hele tiden ha teppene over seg. Det blir fyrst annen hver dag.

Nei, kamerat Olsjinskij, tragedien ved fronten er også en tragedie bak fronten!

4. desember.

Det har snødd hele natten. I Bojarka er alt igjensnødd, skriver de. Arbeidet står. De måker snø fra linjen. I dag fattet guvernementskomitéen følgende beslutning: å bli ferdig med første del av linjen — til dit hvor hogsten begynner — ikke senere enn 1. januar 1922. Da dette ble meddelt til Bojarka skal Tokarev ha svart: «Hvis vi ikke kreperer skal vi greie det».

Pavel hører jeg ingen ting fra. Det er rart at det ikke er noen «sak» mot ham sånn som mot Pankratov. Jeg vet fremdeles ikke hvorfor han ikke vil treffe meg.

5. desember.

I går ble folkene i Bojarka beskytt av en bande.»

Hestene trår forsiktig i den mye snøen. Noen ganger knaker det i en grein under snøen som hestenhoven presser ned — da vrinsker hesten. Den viker til siden, men så får den et piskeslag over ørene som er presset inn til hodet, og går over i gallop til den tar inn de som er foran.

Ti ryttere kom over bakkekammen og ut på en stripe svart jord som ikke var dekket med snø ennå.

Her stoppet rytterne hestene. Det klirret i stigbøylene. Hingsten til den første rytteren ristet kraftig på seg, svett etter den lange veien.

— Det er en helvetes mengde av dem her, sa den første. — Nå skal vi la dem få oppleve. Vår ataman har sagt at disse gresshoppene ikke skal være her lenger i morgen, for ellers kommer det pakket kanskje fram til veden . . .

De red etter hverandre bort til stasjonen, langs den smal-

sporede linjen. De kom langsomt bort til lysningen ved den gamle skolen og stoppet mellom trærne.

En geværsalve brøt stillheten i den mørke natten. En snøklump gled som et ekorn ned fra bjørka som glitret som sølv i måneskinnet. Og mellom trærne flammert det opp, kulene skar inn i pussen, det klirret ynkelig i rutene i de vinduene som Pankratov hadde tatt med seg.

Salven fikk alle til å fare opp fra betonggolvet, men da uhyggelige sankthansormer begynte å fly gjennom rommet rev frykten dem overende igjen.

De falt over hverandre.

— Hvor skal du? sa Dubava og grep Pavel i kappen.

— Ut.

— Legg deg ned, din idiot! De dreper deg på stedet, bare du viser deg, hvisket Dubava.

De lå like ved døra. Dubava presset seg inn til golvet og strakte en hånd med en revolver ut mot døra. Pavel satt på huk og undersøkte nervøst magasinet på revolveren. Det var fem patroner igjen.

Skytingen stoppet. Det ble underlig stille.

— Gutter, de som har våpen får komme sammen her, kommanderte Dubava hviskende.

Pavel lukket forsiktig opp døra. Det var tomt på lysningen. Snøfnugg falt langsomt.

Og i skogen pisket ti ryttere løs på hestene.

Ved middagstider kom en dresin fra byen. Sjukhraj og Akim steg ut. Tokarev og Kholjava tok imot dem. Et maskingevær ble tatt ned fra dresinen og stilt opp på perrongen, dessuten noen kasser med maskingeværbånd og tyve geværer.

De skyndte seg bort til arbeidsstedet. Frakkeskjøtene til Sjukhraj fór i sikksakk over snøen. Han gikk og vagget som en bjørn. Han hadde fremdeles ikke vennet seg av med å krumme benene liksom han hadde et gyngende dekk under

seg. Tokarev måtte stadig løpe etter de to, den lange Akim gikk liksom fort som Sjukhraj.

— Det at banden har overfalt oss — det er ennå ikke hele ulykken. Det er en bakke her som ligger i veien for oss. Den måtte akkurat legge seg i veien for oss, pokker ta den! Vi blir nødt til å få vekk en masse jord.

Gamlingen stoppet, snudde ryggen mot vinden, holdt hendene foran ansiktet og tente pipa. Han tok et par drag og skynte seg så etter de andre. Akim sto og ventet på ham. Sjukhraj fortsatte å gå like fort.

Akim spurte Tokarev:

— Greier dere å legge linjen i løpet av den fastsatte tiden?

Tokarev tenkte litt før han svarte:

— Vet du hva, min sønn, sa han til slutt, — hvis en snakker i det store og hele, så er det umulig å få gjort det, men det er også umulig å la være. Det er der vi har det.

De tok igjen Sjukhraj og gikk ved siden av hverandre. Tokarev snakket beveget:

— Det er der dette «men» begynner. Det er jo bare to av oss her, Patosjkin og jeg, som vet at det er umulig å greie det vi skal under slike bikkjebetingelser, med slikt utstyr og så lite arbeidskraft. Men alle sammen vet at vi ikke kan la være å greie det. Og derfor kunne jeg si: «Hvis vi ikke fryser ihjel, så blir det gjort.» Se selv, vi har holdt på å rote her i over to måneder snart, vi holder på med fjerde skift, og grunnstammen har ikke fått puste ut i det hele tatt, de holder bare ut fordi de er unge. Halvparten av dem er jo forkjølet. Når en ser på disse guttene, så blør hjertet i en. De er mer verdt enn noen kan forstå . . . Det blir nok mer enn én av dem som dette hullet får ned i graven.

En kilometer fra stasjonen sluttet den ferdige linjen.

Videre, i halvannen kilometer omtrent, lå det lange stokker på den jevne fyllingen — det var liksom vinden hadde revet

overende et gjerde. Det var svillene. Enda lenger borte, fram til bakken var det bare en jevn vei.

Her arbeidet Pankratovs gruppe. Førte mann holdt på å legge sviller. En bonde med rødt skjegg, med nye bastsko på føttene dro stokkene langsomt fra en slede og ned på fyllingen. Flere slike sleder ble tømt litt lenger unna. To lange jernstenger lå på bakken. Det var skinneformene, etter dem ble svillene hogd til. Økser, spett og spader ble brukt for å stampe til jorda.

Det er et vanskelig tålmodighetsarbeid, det å legge sviller. De må ligge godt og jevnt i jorda og slik at skinnene hviler like mye på hver av dem.

Det var bare én som kunne teknikken med å legge sviller — det var gamle Lagutin, uten et eneste grått hår med sine fireogfemti år, med et beksvart, tvedelt skjegg. Han holdt nå frivillig ut fjerde skift, bar alle vanskeligheter sammen med ungdommen og hadde erobret almen aktelse i brigaden. Han var partiløs (han var far til Talja), men han inntok alltid en hedersplass på partimøtene. Han var stolt av det og hadde gitt sitt ord på ikke å forlate brigaden.

— Hvordan skulle jeg gå fra dere, kan dere fortelle meg det? Dere kommer til å lage noe rot uten meg, med svillene, her trenger en øye og praksis. Og jeg har jo lagt slike sviller rundt omkring over hele Russland . . . sa han godmodig hver gang det kom avløsning — og ble igjen.

Patosjkin stolte på ham og så sjelden innom området hans. Da de tre kom bort dit, så de Pankratov som svett og rød holdt på å hogge fordypninger for svillene med en øks.

Akim kjente ham så vidt igjen. Pankratov var blitt tynnere, de brede kinnbenene sto ut, og det skitne ansiktet var mørkt og innfallent.

— Aha, er det guvernementet som kommer! sa han og ga Akim en het, fuktig hånd.

Spadene hvilte. Akim så bleke ansikter omkring seg. Frakkene og pelsene lå slengt på snøen i nærheten.

Etter at de hadde snakket med Lagutin tok Tokarev Pankratov med seg, og de gikk sammen med de to gjestene videre langs linjen. Pankratov gikk ved siden av Sjukhraj.

— Hør her, Pankratov, hvordan var denne historien med tsjekisten i Motovilovka? Hva tror du, gikk du ikke litt for langt da du avvæpnet ham? sa Sjukhraj alvorlig til den tause Pankratov.

Pankratov smilte sjenert.

— Det var med hans samtykke vi avvæpnet ham, han ba oss selv om det. Han var jo en kjekk kar. Vi forklarte ham alt som det var, og så sa han: «Jeg har ikke rett til å tillate dere å ta med vinduene og dørene, karer. Det er kommet ordre fra kamerat Dsersjinskij om å bekjempe tyveri av jernbanens eiendom. Stasjonsmesteren her er jeg uvenner med, han stjeler, den kjeltringen, og jeg er i veien for ham. Hvis jeg lar dere gå, kommer han helt sikkert til å klage på meg, og så blir jeg stilt for revolusjonstribunalet. Men dere kan avvæpne meg, og så kan dere dra. Og hvis ikke stasjonsmesteren klager, blir det med det.» Og slik gjorde vi. Det var jo ikke til oss selv vi skulle ha dørene og vinduene!

Pankratov la merke til en munter gnist i øynene til Sjukhraj og la til:

— Det er nok om vi får betale for det, ikke ta fatt på den karen, kamerat Sjukhraj.

— Alt dette er likvidert. For fremtiden må dere ikke gjøre noe slikt — det ødelegger disiplinen. Vi er sterke nok til å knuse byråkratismen på organisasjonsmessig måte. Nå vel, vi får snakke om viktigere ting. — Og Sjukhraj begynte å spørre ut om overfallet.

Fire og en halv kilometer fra stasjonen grov spadene seg forbitret ned i jorda. Her kjempet de mot bakken som sto i veien for linjen.

Og langs sidene sto syv mann bevæpnet med geværet til Kholjava og revolverne til Pavel, Pankratov, Dubava og Khomutov. Det var de våpen som fantes i brigaden.

Patosjkin satt i skråningen og noterte tall i notisboka. Han var alene nå. Vakulenko hadde foretrukket å bli dømt for desertering fram for å dø for bandittenes kuler. Han var rømt til byen den morgenen.

— Gravingen vil ta fjorten dager, jorda er frossen, sa Patosjkin lavt til Khomutov som sto ved siden av ham. Han var en morsk, ordknapp og tung kar.

— Vi har bare fått femogtyve dager til linjen, og de vil ha fjorten til gravingen, svarte Khomutov og bet seg sint i bartene.

— Den fristen holder ikke. Forresten har jeg aldri i mitt liv arbeidet under slike omstendigheter og med et slikt menneskemateriale. Jeg kan ta feil, det har hendt to ganger alt.

Sjukhraj, Akim og Pankratov kom nærmere. De andre la merke til dem.

— Se, hvem er det som kommer der? sa Petka Trofimov, en skjeløyd kar kledd i en genser som var fillet ved albuen. Han var dreier ved verkstedet. Han puffet til Pavel med albuen. I samme øyeblikk styrtet Pavel nedover skråningen uten å slippe spaden. Øynene til Pavel smilte varmt, og Sjukhraj trykket hans hånd lengre enn de andres.

— Goddag Pavel. Det er ikke godt å kjenne deg igjen i et slikt utstyr. Pankratov smilte barskt.

— Ja, kombinasjonen er ikke verst, alle fem tær er ute. Dessuten har desertørene stjålet kappen hans. De har opprettet en kommune, Okunev og han, Okunev har gitt Pavel jakka si. Nå, det går nok, Pavel er en varmblodig kar. Han holder nok varmen på betongen en ukes tid — halmen hjelper jo nesten ikke, — og siden er «ned i kista», sa Pankratov trist til Akim.

Okunev med de svarte øynene og oppstoppernesen myste skøyeraktig og sa:

— Vi skal nok ikke la Pavel ha det vondt. Vi får holde avstemning og så sender vi ham til Odarka, som reservekokk. Hvis han ikke er en tosk kan han både spise godt og varme seg — enten ved ovnen eller hos Odarka.

Et latterbrøl overdøvet ordene hans.

Det var første gang de lo den dagen.

Sjukhraj inspiserte bakken, tok en tur i sleden sammen med Tokarev og Patosjkin dit veden lå og kom så tilbake. Ved bakken fortsatte de å grave like hårdnakket. Sjukhraj så på spadene som glimtet i luften, på de bøyd, spente ryggene og sa lavt til Akim:

— Det er ikke nødvendig med noe møte. Det er ingen her vi behøver å agitere for. Du hadde rett, Tokarev, da du sa at ingen vet hva de er verdt. Det er her stålet blir herdet.

Øynene til Sjukhraj så med begeistring og barsk, kjærlig stolthet på ungdommen som holdt på å grave. Det var jo ikke lenge siden en del av dem hadde stått med geværet i hånden dagen før opprøret. Og nå var de allesammen grepet av trangen til å føre skinnenenes jernårer fram til vedrikdommen — kilden til varme og liv.

Patosjkin prøvde høflig, men bestemt, å bevise for Sjukhraj at det var umulig å grave seg gjennom bakken på mindre enn fjorten dager. Sjukhraj lyttet til beregningene hans og holdt på å avgjøre noe med seg selv.

— Ta folk vekk fra bakken, legg linjen videre, bakken skal vi ta på en annen måte.

På stasjonen satt Sjukhraj lenge i telefonen. Kholjava holdt vakt ved døra. Han hørte den hule bass-stemmen til Sjukhraj bak ryggen sin.

— Ring med engang i mitt navn til stabssjefen, la ham øyeblikkelig sende Pusyrevskijs regiment til det området hvor jernbanelinjen blir bygd. Området må absolutt renses for banditter. Send et pansertog med minører. Resten skal jeg ordne

med selv. Jeg kommer tilbake i natt. Send Litke med bilen til stasjonen klokken tolv.

Etterat Akim hadde holdt en kort tale i barakken, snakket Sjukhraj en times tid kameratslig med brigaden. Tiden gikk uten at noen merket det. Sjukhraj sa at fristen for åpningen av banen — 1. januar — absolutt måtte overholdes.

— Vi oppretter krigstilstand ved anlegget. Kommunistene danner et kompani med kamerat Dubava som leder. Alle seks byggegrupper får faste oppdrag. Det arbeidet som er igjen deles i seks like deler. Hver gruppe får sin del. Til 1. januar må alt arbeid være avsluttet. De gruppene som blir ferdig før 1. januar får reise hjem til byen. Dessuten skal guvernements-eksekutivkomiteens presidium sende inn søknad til Ukrainas sentraleksekutivkomité om å tildele bestemann i den gruppa som blir først ferdig Den røde fanes orden.

Lederne for byggegruppene ble valgt. For første gruppe — kamerat Pankratov, for annen gruppe — kamerat Dubava, for tredje — kamerat Khomutov, for fjerde — kamerat Lagulin, for femte — kamerat Kortsjagin, for sjette — kamerat Okunev.

— Sjef for arbeidet, sa Sjukhraj til slutt, — er fortsatt vår idémessige leder og organisator Anton Nikiforovitsj Tokarev.

Det var som en flokk fugler flakset opp da alle klappet i hendene, de barske ansiktene smilte. Den vennskapelige spøkefulle siste setningen fra en så alvorlig mann som Sjukhraj fikk den anspente oppmerksomheten til å eksplodere i latter.

En flokk på tyve stykker fulgte Akim og Sjukhraj til dresinen.

Da Sjukhraj tok avskjed med Pavel, kastet han et blick på kalosjen hans som var full av snø og sa lavt:

— Støvler skal jeg sende deg. Du har ikke frosset av deg føttene ennå?

— Jo, det er visst noe sånt noe, de er begynt å hovne opp, svarte Pavel. Så husket han noe han hadde bedt om for lenge

siden og tok Sjukhraj i armen: — Kan du gi meg litt patroner til revolveren? Jeg har bare tre som er sikre.

Sjukhraj ristet beklagende på hodet. Men da han så det bedrøvelte uttrykket i øynene til Pavel, spente han av seg Mauser-revolveren sin.

— Her har du en presang fra meg.

Pavel kunne nesten ikke tro at det var sant. Han hadde lenge drømt om en Mauser. Men Sjukhraj la remmen omkring skulderen hans. —

— Bare ta den! Jeg vet jo at du lenge har siklet etter den. Men vær forsiktig med den, ikke skyt våre egne. Her har du tre pakker patroner til den.

Alle så tydelig misunnelig på Pavel. En eller annen ropte:

— Pavka, vil du hytte revolveren mot et par støvler og en pelsjakke på kjøpet.

Pankratov puffet skøyeraktig til Pavel:

— Bytt den mot et par filttøfler, din djevel. Med kalosjen din kommer du likevel ikke til å greie deg til jul.

Sjukhraj sto med foten på dresinen og skrev ut en attest om at Pavel hadde tillatelse til å bære revolver.

Tidlig om morgenen rullet et pansertog inn på stasjonen. Hjulene slo dumpt over sporvekslene. Dampen stormet praktfull og hvit ut som svanedun og forsvant straks i den klare frostluften. Menn kledd i lær kom ut av pansertoget. Noen timer senere hadde tre minører fra pansertoget gravd to digre svarte gresskar dypt inn i skrenten. De lange luntene lå ferdig og minørene fyrte av varselskudd. Folk løp til alle kanter vekk fra bakken. Endene på luntene flammet opp i en fosforflamme da en fyrstikk ble holdt bort til dem.

Et øyeblikk holdt alle pusten. Et par minutters pinefull ventetid — og . . . jorden skalv, en uhyggelig kraft sprengte haugen, kastet digre jordklumper i været. Den andre eksplosjonen var sterkere enn den første. Det drønnet uhyggelig gjennom skogen, et kaos av lyder fra den sprengte haugen fylte den.

Der hvor haugen hadde ligget gapte et dypt hull og hundrer av meter rundt omkring var den sukker-hvite snøen overøst med løs jord.

Folk med hakker og spader styrtet bort til fordypningen som hadde dannet seg.

Etter at Sjukhraj var reist, utviklet det seg en ivrig kappestrid ved linjen — kampen om å bli først ferdig.

Alt før det ble lyst, sto Pavel stille opp uten å vekke noen. Han hadde vanskelig for å flytte bena som hadde stivnet til på det kalde gulvet. Han gikk ut på kjøkkenet og satte over te vann og gikk så tilbake og vekket gruppa si.

Da de drakk te i barakken om morgenen trengte Pankratov seg fram til bordet hvor Dubava satt.

— Så du det? Pavel vekket guttene sine så snart det begynte å lysne. De har vel alt lagt tyve meter, tenker jeg. Guttene sier at han har fått slik fart på disse karene sine at de har besluttet å bli ferdig med avsnittet sitt til den femogtyvende. Han vil gi oss allesammen en på nesen. Men det får vi nok se på! sa han opprørt til Dubava.

Dubava smilte surt. Han forsto utmerket godt hvorfor det Pavels gruppe hadde gjort virket slik på Pankratov. Og Dubava selv følte det som et slag som pisket ham fremover. Vennen Pavel hadde uten å si et ord utfordret hele avdelingen.

— Ja, vennskap er én ting, men tobakken holder en hver for seg, her gjelder det å kjempe, sa Pankratov.

Ved middagstider ble det energiske arbeidet til Pavels gruppe plutselig avbrutt. Vekten som sto ved geværene la merke til en gruppe ryttere mellom trærne og skjøt et varselkudd.

— Til våpen, gutter! Det er banden! ropte Pavel, slengte spaden fra seg og styrtet til treet hvor mauseren hans hang.

Gruppa grep våpnene og la seg ned i skogen ved veien. De forreste rytterne med luene. En av dem ropte:

— Stopp, kamerater! Det er oss!

Om lag femti ryttere i Budjonnyluer med røde stjerner kom bort til veien.

Det viste seg at det var en del av Pusyrevskijs regiment som kom for å se om alt var i orden ved linjen. Pavel la merke til at hesten til lederen for gruppa hadde et avhugd øre. Den vakre grå hoppen med en hvit flekk i pannen ville ikke stå stille, den «lekte» under rytteren. Den vek forskrekket unna da Pavel styrtet mot den og grep den i bisselet.

— Lyska, din skøyer, tenk at vi skulle treffes igjen her! Du har klart deg unna kulene da, min enørede skjønnhet!

Han la armen ømt omkring den tynne hestehalsen og strøk hoppen over de skjelvende neseborene.

Rytteren så oppmerksomt på Pavel og ropte forundret:

— Men det er jo Kortsjagin! . . . Hesten kjenner han igjen, men Sereda ser han ikke. Goddag, bror!

I byen «presset de på alle håndtak». De ved linjen merket det straks. Sjarkij tømte distriktskomiteen og sendte de som var igjen i gruppene til Bojarka. I Solomenka var det bare jenter igjen. På jernbaneskolen oppnådde Sjarkij at en ny gruppe elever ble sendt til Bojarka.

Da han meddelte alt dette til Akim sa han halvveis i spøk:

— Her er jeg blitt igjen med bare kvinnelig proletariat. Jeg skal sette Lagutina på min plass. Så kan vi skrive på døra: «Kvinneutvalg», og så drar jeg til Bojarka. Jeg synes det er flaut, vet du, å være eneste mann her blant bare kvinnfolk. Jentene er begynt å se mistenksomt på meg. De sier sikkert seg imellom: «Han har sendt alle av gårde, men selv er han blitt igjen, den gassen», eller kanskje det er noe enda verre. Jeg ber deg gi meg tillatelse til å reise.

Akim lo og sa nei.

Det kom nye folk til Bojarka. Blant dem var det også seksti jernbaneelever.

Sjukhraj fikk jernbaneledelsen til å sende fire passasjer-vogner til Bojarka så de nye folkene kunne bo i dem.

Dubavas gruppe ble sendt til Putsja-Voditsa. Den skulle sørge for å få lokomotivene og femogseksti smalsporede vogner til Bojarka. Dette arbeidet ble regnet som en oppgave som de utførte på sitt avsnitt.

Før Dubava reiste ga han Tokarev det råd å kalle Klavitsjek tilbake til Bojarka og la ham lede en nyorganisert gruppe. Tokarev ga ordre om det, uten å ane den virkelige grunnen til at Dubava husket at Klavitsjek eksisterte. Og grunnen var en lapp fra Anna som de nye fra Solomenka hadde med seg.

«Dmitrij!» skrev Anna, «Klavitsjek og jeg har lagt en haug med litteratur til side for dere. Vi sender deg og alle kjempere i Bojarka vår varmeste hilsen. For noen kjekke karer dere er allesammen! Vi ønsker dere kraft og energi. I går ble den siste veden levert fra lageret. Klavitsjek ber hilse. Det er en flott gutt. Han baker selv brød til dere. Han stoler ikke på noen i bakeriet. Han siler selv melet, knar selv deigen med maskinen. Han har fått tak i noe godt mel et sted og han får til utmerket brød, det kan ikke sammenlignes med det vi får. Om kvelden kommer vi sammen hos meg: Lagutina, Artju-khin, Klavitsjek og noen ganger Sjarkij. Vi driver litt med studiearbeid, men mest snakker vi om alt og alle, og mest om dere. Jentene er forarget over at Tokarev har nektet å la dem være med på å bygge banen. De sier at de kan tåle like mye som guttene. Talja sier: «Jeg tar på meg fars klær, og så drar jeg til far, så får han prøve å sende meg vekk».

Det kan godt hende hun gjør det. Hils den svartøyde fra meg. Anna.»

Snøstormen kom plutselig. Himmelen ble dekket med grå, lave skyer. Det snødde tett. Om kvelden begynte vinden å hyle i pipene, tutet mellom trærne og jagde etter de raske snø-hvirvlene, pep truende og gjorde det urolig i skogen.

Stormen raste hele natten. Alle frøs helt inn til margin,

enda det ble fyr i ovnene hele natten. Men det gamle huset holdt ikke varmen.

Om morgenen da de gikk til arbeid, sank de ned i den dype snøen, men solen flammet over trærne og det var ikke en eneste sky på den blanke himmelen.

Kortsjagins gruppe holdt på å rense avsnittet sitt for snø. Først nå følte Pavel hvor vondt det var å fryse. Den gamle jakken til Okunev varmet ikke og kalosjen ble full av snø. Han mistet den flere ganger i snødrivene. Støvelen på den andre foten truet med å falle helt fra hverandre. Av liggingen på det kalde gulvet hadde han fått to store bylder på halsen. Istedenfor skjerf gikk han med et håndkle som han hadde fått av Tokarev.

Mager og med betente øyne sto Pavel og skuffet snø med den brede trespaden sin.

Akkurat på den tiden kom et passasjertog til stasjonen. Et pesende lokomotiv klarte så vidt å trekke toget fram, det var ikke en vedpinne igjen på tenderen, de siste restene lå i fyren.

— Hvis dere gir oss ved drar vi videre, hvis ikke, får dere få toget over på et sidespor mens vi ennå har fyr under kjelen! skrek lokomotivføreren til stasjonsmesteren.

— Snakk med den gamlingen der — her kommer han bortover perrongen. Han leder anleggsarbeidet. Han kan få brakt bort noe ved til toget med en slede. De bruker tømmer istedenfor sviller, sa stasjonsmesteren til konduktørene. De gikk mot Tokarev.

— Jeg skal gi dere ved, men ikke gratis. Det er jo bygningsmaterialet vårt. Vi har snødd igjen. Det er seks-syv hundre passasjerer med toget. Barn og kvinner kan bli igjen, de andre får ta spader og skuffe snø til kvelden. For dette får de ved. Hvis de ikke vil, får de sitte her til nyttår, sa Tokarev til konduktørene.

— Se gutter, så mye folk som kommer hit! Se, der er kvinner også! sa noen forundret bak Pavel.

Pavel snudde seg.

— Her har du hundre stykker, gi dem arbeid og pass på så de ikke bare sitter, sa Tokarev som kom bort til dem.

Pavel fordelte arbeidet mellom passasjerene. En høy mann i jernbaneuniform med skinnkrage og med en varm lammeskinns-lue på hodet, dreide spaden opprørt mellom hendene og sa til en ung kvinne i pelslue med en lodden kvast på:

— Jeg skuffer ikke snø, ingen har rett til å tvinge meg. Hvis de ber meg om det, kan jeg som jernbaneingeniør lede arbeidet, men måke snø det er hverken du eller jeg forpliktet til, det står ikke i instruksen. Dette er ulovlig av gamlingen. Jeg skal trekke ham til ansvar. Hvem er formann her? spurte han en arbeider som sto like ved.

Pavel kom bort til ham.

— Hvorfor arbeider De ikke, borger?

Mannnen målte Pavel fra øverst til nederst med et foraktelig blikk.

— Og hvem er De?

— Jeg er arbeider.

— Da har ikke jeg noe å snakke med Dem om. Send formannen til meg, eller en her som . . .

Pavel skulte bort på ham.

— Hvis De ikke vil arbeide, behøver De ikke. Uten vår påtegning på billetten kommer De ikke med toget. Det er ordre fra byggelederen.

— Og De nekter også, borger? Pavel snudde seg til kvinnen og ble et øyeblikk stående som forstenet: det var Tonja Tumanova.

Det var så vidt hun kjente igjen Pavel i denne fillefanten. Det var Pavel som sto foran henne i fillete, slitte klær, med noe fantastisk skotøy, med et skittent håndkle rundt halsen, og med et ansikt som ikke var vasket på lenge. Bare øynene strålte med den samme uslokkelige ild. Hans øyne. Og denne

fillefanten som lignet en landstryker hadde hun vært glad i for ikke lenge siden. Slik som allting hadde forandret seg.

Hun hadde nylig giftet seg og var nå sammen med sin mann på vei til en stor by hvor han hadde en ansvarsfull stilling i jernbaneledelsen. Og det var her hun skulle møte ham som hadde vært et ungdommelig svermeri for henne. Hun syntes det var flaut å gi ham hånden. Hva ville Vasilij tro? Så ubehagelig det var at Pavel hadde sunket så lavt. Fyrbøteren hadde visst ikke nådd lenger i livet enn til å grave i jorda.

Hun sto ubesluttet og ble rød av forvirring. Mannen ble rasende over den frekke fillefantens stirret på Tonja. Han slengte fra seg spaden og gikk bort til henne.

— Kom, Tonja, jeg kan ikke se rolig på denne lasaronen.

Pavel visste fra romanen «Giuseppe Garibaldi» hva en lasaron var.

— Hvis jeg er en lasaron, så er du helt enkelt en kapitalist som halsen skulle vært skåret over på, sa han med hul stemme. Så flyttet han blikket over til Tonja og sa tørt: — Ta spaden, kamerat Tumanova og still Dem opp. Ikke ta eksempel av denne forspiste bøffelen. Unnskyld, men jeg vet ikke hvilken forbindelse De har med ham.

Pavel smilte uvennlig, kastet et blick på Tonjas pelsstøvler og la til:

— Jeg ville ikke råde dere til å bli her. Forleden dag hadde vi besøk av en bande.

Han snudde seg og gikk til de andre så kalosjen klasket mot snøen.

De siste ordene virket på Tonjas mann.

Tonja fikk overtalt ham til å være med på arbeidet.

Om kvelden da de var ferdig med arbeidet, gikk de tilbake til stasjonen. Mannen til Tonja gikk i forveien for å ta av en plass i toget. Tonja stoppet og lot arbeiderne komme forbi seg. Bakerst gikk Kortsjagin og støttet seg trett på spaden.

— Goddag, Pavel. Jeg må si at jeg ikke hadde ventet å se deg igjen slik. Har du virkelig ikke gjort deg fortjent til noe

bedre hos myndighetene enn å rote i jorden! Jeg trodde du for lenge siden var kommissær eller noe lignende. Så uheldig du har vært . . . — sa Tonja.

Pavel stoppet og kastet et forundret blikk på henne.

— Jeg hadde heller ikke ventet å møte deg så . . . nedlagt i eddik, Pavel fant til slutt et passende ord.

Ørene til Tonja ble røde.

— Du er like grov som før!

Pavel tok spaden på skulderen og gikk noen skritt. Så svarte han:

— Min grovhet er lettere å tåle enn Deres såkalte høflighet, kamerat Tumanova. Mitt liv behøver De ikke å bekymre Dem for, alt er i orden. Men Deres liv har formet seg verre enn jeg hadde ventet. For et par år siden var du bedre: du skammet deg ikke for å gi en arbeider hånden. Men nå lukter det naftalin av deg. Og oppriktig talt har jeg ikke noe å snakke med deg om.

Pavel fikk brev fra Artjom. Artjom skrev at han skulle gifte seg snart og ba Pavel absolutt komme til bryllupet.

Vinden rev det hvite arket ut av hendene på Pavel, og det flakset opp som en due. Han kom nok ikke til bryllupet. Kunne han tenke på å reise herfra nå? Alt i går kveld hadde den bjørnen Pankratov gått forbi Pavels gruppe, og arbeidet i Pankratovs gruppe gikk nå så raskt fremover at alle undret seg. Pankratov var rett på vei mot seiren, han hadde mistet sin vanlige ro og drev fram «bryggefolkene» sine i et vanvittig tempo.

Patosjkin fulgte med i den tause, forbitrede kappestriden. Han gned seg forundret i tinningene og spurte seg selv: «Hva er det for mennesker? Hva er det for en utrolig kraft? Hvis været holder seg bare i en uke til, når vi jo fram til veden. Det er altså slik at en må lære hele livet og likevel er en tosk når en blir gammel. Disse menneskene slår i stykker alle beregninger og alle normer med arbeidet sitt».

Klavitsjek kom fra byen og hadde med seg det siste brødet han hadde bakt. Han hilste på Tokarev og fant Pavel ved linjen. De hilste vennlig på hverandre. Klavitsjek smilte, tok en vakker gul svensk skinnjakke fram av sekken, slo på det elastiske skinnnet og sa:

— Det er til deg. Du vet ikke fra hvem? . . . Ho! Nei, så dum du er, gutt! Det er kamerat Ustinovitsj som sender den til deg, så du ikke fryser i hjel, din tosk. Kamerat Olsjinskij ga henne jakken, og hun ga den straks videre til meg — ta den med til Kortsjagin. Akim hadde fortalt henne at du arbeider ute i kulda i bare en tynn jakke. Olsjinskij vred litt på nesen. «Jeg kan skaffe denne kameraten en kappe,» sa han. Men Rita lo: — Det gjør ingenting, i en jakke er det lettere for ham å arbeide! Værsågod!

Pavel holdt den dyre tingen forundret i hånden og tok den så usikkert på den frosne kroppen sin. Det myke skinnnet varmet snart skuldrene og brystet.

Rita skrev:

20. desember.

Vi er inne i en periode med snøstorm. Snø og vind. I Bojarka var de nesten ved målet, men frosten og stormen stoppet dem. De holder på å drukne i snø. Det er vanskelig å grave i den frosne jorden. Det er bare trekvart kilometer igjen, men det er det vanskeligste stykket.

Tokarev melder: det er tyfus i Bojarka, tre stykker er blitt syke.

22. desember.

Ingen fra Bojarka kom til plenumsmøtet i komsomols guvernementskomité. Bandittene hadde avsporet et tog med brød sytten kilometer fra Bojarka. Etter ordre av kommissariatet for folkeernæringen er alle fra linjen sendt dit.

23. desember.

Syv tufysseyke til er blitt sendt til byen fra Bojarka. Blant dem er Okunev. Jeg var på stasjonen. Fra buffertene på toget fra Kharkov ble det tatt ned stivfrosne lik. Det er kaldt på sykehusene. Denne forbannede snøstormen! Når blir det slutt på den?

24. desember.

Jeg kommer fra Sjukhraj. Det viser seg at det stemmer: Orlik overfalt i går Bojarka med hele banden sin. I to timer var det kamp mellom banden og våre. Banden ødela forbindelsen og først i dag morges klarte Sjukhraj å få nøyaktig beskjed. Banden er slått tilbake. Tokarev er såret i brystet. Han kommer hit i dag. Franz Klavitsjek som den natten var leder for vaktstyrkene ble hogd ned. Det var han som la merke til banden og slo alarm. Han skjøt ifra seg, men greide ikke å nå fram til skolen og ble drept. Det er elleve sårede. Nå er et pansertog og to kavallerieskadroner der.

Pankratov er blitt leder for byggearbeidet. Pusyrevskij har tatt igjen en del av banden ved gården Glubokij og har drept allesammen. En del av de partiløse dro av gårde langs linjen uten å vente på toget.

25. desember.

Tokarev og de andre sårede er blitt brakt hit. De er lagt inn på hospitalet. Legene lover å redde Tokarev. Han er bevisstløs. For de andre er det ingen fare for livet.

Partiets guvernementskomité og vi har fått et telegram fra Bojarka: «Som svar på bandittenes overfall forsikrer vi som er samlet til dette møte — arbeiderne ved den smalsporede banen sammen med mannskapet på pansertoget «For sovjetmakten» og rødearmistene fra kavalleriregimentet — at vi til tross for alle hindringer skal skaffe byen ved til 1. januar. Vi går til arbeid av alle krefter. Leve det kommunistiske parti

som har sendt oss! Møteleder Kortsjagin. Sekretær Bersin.»

I Salomenka ble Klavitsjek begravd under militære sere-
monier.»

Den forjettede veden var alt nær, men fremrykkingen gikk pinefullt langsomt — hver dag stjal tyfusen mange, nødvendige hender.

Pavel gikk tilbake til stasjonen og sjanglet som full på de svake bena. Han hadde lenge hatt feber, men i dag kjentes den sterkere enn ellers.

Paratyfusen som hadde avkreftet avdelingen var også nådd fram til Pavel. Men den sterke kroppen hans gjorde motstand og i fem dager fant han krefter til å reise seg fra halmen på betonggulvet og til å arbeide sammen med de andre. Heller ikke den varme jakken og filtstøvlene som Sjukhraj hadde sendt, reddet ham. Da han fikk støvlene hadde han allerede forfrosset føttene.

For hvert skritt stakk det vondt i brystet, tennene slo mot hverandre, det flimret for øynene og det var liksom trærne kjørte karusell.

Det var så vidt han greide å komme til stasjonen. Han ble slått av den uvanlige larmen. Han så et langt tog på stasjonen. Små lokomotiver sto på godsvognene, det lå skinner og sviller der. Folk som var kommet med toget holdt på å lempe av sakene. Han tok noen skritt til og mistet likevekten. Han kjente så vidt at han slo hodet mot bakken. Snøen brente behagelig kaldt mot det hete kinnet.

De fant ham noen timer senere. De bar ham til barakken. Pavel pustet tungt og kjente ikke igjen noen. Legen som kom fra pansertoget erklærte: «Kruppøs lungebetennelse og paratyfus. Temperaturen er 41,5. Betennelsen i leddene og byllene på halsen er ikke noe å snakke om — det er småtteri. De to første sykdommene er helt tilstrekkelige til å få ham over til en annen verden.»

Pankratov og Dubava som var kommet med toget, gjorde alt de kunne for å redde Pavel.

Aljosja Kokhanskij som var fra samme by som Pavel fikk i oppdrag å bringe den syke hjem.

Bare ved hjelp av hele gruppa til Kortsjagin og særlig etter påtrykk fra Kholjava greide Pankratov og Dubava å få den bevisstløse Pavel og Aljosja inn i den stappfulle vognen. Passasjerene ville ikke slippe dem inn, gjorde motstand, truet med å kaste ut den tyfussyke underveis.

Kholjava svingte revolveren under nesen på passasjerene og skrek:

— Han er ikke smittsom! Han skal med toget, selv om jeg blir nødt til å kaste dere av allesammen! Hør her, døgenikter, jeg gir beskjed til alle stasjoner langs linjen — hvis noen rører ham, blir alle kastet av toget og satt inn! Her har du en revolver, Aljosja, skyt på den første som finner på å lempe ham av toget, la Kholjava til for å skremme dem enda mer.

Toget satte seg i bevegelse. Pankratov kom bort til Dubava på den tomme perrongen.

— Hva tror du, klarer han seg?

Han fikk ikke svar.

— Kom, la det gå som det vil. Vi er ansvarlig for alt sammen nå. Lokomotivene må vi få av toget i natt og i morgen tidlig får vi prøve å fyre opp under dem.

Kholjava ringte langs hele linjen til sine venner tsjekistene. Han ba dem inntrengende ikke tillate at passasjerene lempet av den syke Kortsjagin. Og først da han hadde fått et bestemt løfte om «ikke å tillate det», gikk han og la seg.

Ved en jernbanestasjon ble liket av en ukjent ung lys mann dratt ut av vognen og rett ut på perrongen. Hvem han var og hva han var død av visste ingen. Tsjekistene ved stasjonen husket hva Kholjava hadde bedt om og løp bort til vognen for å forhindre at mannen ble kastet av. Men da de så at han var død ga de ordre om å bringe liket til likhuset.

Det ble straks sendt beskjed til Bojarka til Kholjava om at hans venn var død.

Et kort telegram fra Bojarka informerte guvernementskomitéen om at Pavel var død.

Aljosja Kokhanskij brakte den syke Pavel hjem til moren og falt så selv overende i tyfus.

9. januar.

Hvorfor er det så tungt? Før jeg satte meg til å skrive, gråt jeg. Hvem hadde trodd at også Rita kunne hulke, og så sårt? Er tårer alltid et tegn på viljesvakhet? I dag er grunnen til tårene en sviende sorg. Hvorfor måtte den komme? Hvorfor måtte sorgen komme i dag, på den store seiersdagen da den uhyggelige kulden er beseiret, da stasjonene er fulle av dyrebare brensel, nå da jeg nettopp har vært på seiersfesten, på bysovjetets utvidede plenums møte hvor de heltedige jernbanebyggerne ble hedret? Det er en seier, men to mennesker har gitt sitt liv for den — Klavitsjek og Kortsjagin.

Pavels død har fått meg til å forstå at han betydde mer for meg enn jeg trodde.

Jeg slutter å skrive nå. Jeg vet ikke om jeg noen gang begynner igjen. I morgen skriver jeg til Kharkov om at jeg tar imot tilbudet om å arbeide i sentralkomitéen for Ukrainas komsomol.»

3. kapitel.

Ungdommen seiret. Tyfusen drepte ikke Pavel. For fjerde gang vendte han fra dødens rike tilbake til livet. Først etter en måned reiste han seg på de ustø bene, mager og blek, og prøvde å gå gjennom rommet mens han holdt seg i veggene. Støttet av moren gikk han bort til vinduet og så lenge ut på veien. Det glitret i pytter av smeltet snø. Ute var det tidlig vårløsning.

Rett foran vinduet satt en gråmavet spurv i en kirsebærgren og blåste seg opp. Den så urolig på Pavel med de lure små øynene sine.

— Nå, er vi kommet over vinteren, vi to? sa Pavel lavt og banket på ruta.

Moren så forskrekket på ham.

—Hvem er det du snakker med?

— Med spurven . . . Der fløy han, den skøyeren, sa han og smilte svakt.

Våren var i fullt utbrudd. Pavel begynte å tenke på å vende tilbake til byen. Han var såpass sterk nå at han kunne gå, men det var noe i veien med ham. Engang da han gikk en tur i hagen, falt han plutselig overende av en skarp smerte i ryggraden.

Han greide så vidt å slepe seg hjem. Dagen etter ble han nøyaktig undersøkt av en lege. Han kjente seg fram til en dyp innhulning i ryggraden og sa forundret:

— Hvor kommer det fra?

— Det er spor etter en brustein, doktor. Ved byen Rovno ga de oss en maskingeværsalve som gikk i bruklegningen . . .

— Men hvordan kunne De gå? De har ikke hatt noen plager av det?

— Nei. Den gang lå jeg i et par timer og så var det til hest igjen. Dette er første gangen jeg har kjent noe.

Legen undersøkte fordypningen med rynket panne.

— Ja, kjære venn, det er en meget ubehagelig sak. Rygggraden liker ikke slike rystelser. Vi får håpe at den for fremtiden ikke lager ubehageligheter. De kan kle på Dem, kamerat Kortsjagin.

Og han så medfølende og tydelig bedrøvet på sin pasient.

Artjoms kone het Stesja. Hun var ingen skjønnhet. De bodde hos hennes familie — en fattig bondefamilie. Pavel kom engang innom Artjom. En tilsølt skjeløyd guttunge løp

omkring på den skitne gårdsplassen. Da han fikk se Pavel, stirret han usjenert på ham, pirket seg alvorlig i nesen og spurte:

— Hva skal du? Skal du stjele kanskje? Det er best du går, mor er sint!

Et lite vindu gikk opp i det gamle, lave huset og Artjom ropte:

— Kom inn, Pavel!

Ved ovnen holdt en gammel kone på. Ansiktet var gult som pergament. Hun kastet et kort, uvennlig blick på Pavel, lot ham komme forbi og begynte igjen å larme med grytene.

To halv voksne jenter med korte fletter klatret fort opp på ovnen og kikket ned sky og nysgjerrige.

Artjom satt ved bordet. Han var litt sjenert. Hverken moren eller broren var fornøyd med ekteskapet hans. Proletaren Artjom hadde av en eller annen grunn brutt sitt tre års gamle vennskap med den vakre Galja, som var datter av en steinhugger og arbeidet som sypike. Istedenfor hadde han giftet seg med den grå Stesja og var kommet inn i en familie med fem munnar å mette og hvor han var den eneste som arbeidet. Etter arbeidet på jernbaneverkstedet la han her alle kreftene sine i plogen og prøvde å bringe den ynkelige husholdningen på bena igjen.

Artjom visste at Pavel ikke var fornøyd med at han — som Pavel uttrykte seg — «hadde trukket seg tilbake til de småborgerlige elementene». Og nå passet han på hvordan broren oppfattet det han så omkring seg.

De satt litt og utvekslet noen ubetydelige setninger, slik en pleier å gjøre når en møter hverandre. Så skulle Pavel til å gå. Artjom ville holde på ham:

— Vent, du kan spise sammen med oss, Stesja kommer straks med melk. Du reiser i morgen altså? Du er litt svak ennå, Pavka.

Stesja kom inn og hilste. Hun ba Artjom bli med og hjelpe henne å flytte noe. Pavel ble alene med den gamle kona som

ikke var særlig ordrik. Ute klemtet kirkeklokkene. Gamla satte vekk gryta og begynte å mumle med misfornøyd stemme.

— Herre Jesus, ved dette faens arbeid får en jo ikke tid til å be engang! — Og hun tok sjalet fra halsen, kikket bort på gjesten og gikk til kroken hvor ikonene med de mørke, triste helgenansiktene sto. Hun la tre knoklete fingre sammen og korset seg.

— Fader vår, du som er i himmelen, helliget vorde ditt navn, hvisket hun med de tørre leppene.

Gutten ute på gårdsplassen hoppet opp på en svart gris med hengeører. Han sparket til den av alle krefter med de bare føttene, holdt med hendene hardt i busten og skrek til grisen som vred på seg og gryntet:

— Nå, kjør på, gå! Prr, ikke tøys!

Grisen styrtet omkring på gårdsplassen og prøvde å kaste av seg gutten, men den skjeløyde skøyeren holdt seg godt fast.

Gamla avbrøt bønnen og stakk hodet ut av vinduet:

— Jeg skal gi deg kjøring, din helvetes guttunge! Vil du komme ned fra grisen. Gid pokker tok deg. Gid du sprakk, din forbaskede slyngel!

Grisen greide til slutt å kaste av seg rytteren, og gamla var fornøyd og vendte tilbake til ikonene igjen. Hun satte opp et gudfryktig ansikt og fortsatte: — Komme ditt rike . . .

Gutten kom forgrått fram i døra. Han tørket seg med ermet over nesen han hadde slått opp, hikstet og begynte å mase:

— Mamma-a-a, får jeg en kake!

Gamla snudde seg sint.

— Han lar en ikke få fred til å be, den skjeløyde faen. Jeg skal gi deg mat, din djevel! . . . — Og hun tok en pisk fra benken. Gutten forsvant øyeblikkelig. Jentene på ovnen fniste lavt.

Gamla ga seg til å be for tredje gang.

Pavel reiste seg og gikk ut uten å vente mer på Artjom. Da han lukket grinda etter seg så han hodet til gamla i vinduet. Hun passet på ham.

«Hva faen er det som har fått Artjom opp i dette? Nå kommer han seg ikke ut igjen før han dør. Stesja kommer til å få barn hvert år. Han roter seg ned i det som en bille i gjødselen. Kanskje han til og med gir opp arbeidet på jernbaneverkstedet, tenkte Pavel bekymret da han gikk gjennom de mennesketomme gatene i byen. — Og jeg som tenkte å trekke ham med i det politiske livet.»

Han var glad for at han dagen etter skulle reise til den store byen hvor han hadde venner og mennesker som sto hans hjerte nær. Den store byen trakk ham til seg — den var så mektig og full av liv, det vrimlet av uavbrutte menneskestrømmer, trikkene tordnet forbi og bilhornene tutet. Og særlig var det de digre murbygningene som trakk ham til seg, den sotsvarte fabrikken, maskinene, den lave susingen fra drivremmene. Han ville dit hvor de digre hjulene dreide seg i vill fart, hvor det luktet maskinolje, dit hvor alt sto ham nær. Men når Pavel streifet omkring her i den stille småbyen, følte han seg nedtrykt. Han undret seg ikke over at byen var blitt fremmed og kjedelig for ham. Det var ikke hyggelig å gå ut om dagen for å ta en tur. Når han kom forbi pratssomme koner som satt på trammen hørte Pavel dem si til hverandre:

— Se der, koner, hva er det for et fugleskremsel som kommer der?

— Han er nok tuberkuløs, det er sikkert tæring.

— Men jakka hans er fin, den har han nok stjålet

Og han hørte mye mer som var ekkelt alt sammen.

Det var lenge siden han hadde hatt røtter her. Nå sto den store byen ham nærmere. Der var det en fast og livsglad krets av kamerater, der var arbeidet.

Uten å merke det selv, kom Pavel fram til furuskogen og stoppet ved veiskillet. Til høyre lå det dystre gamle fengselet skilt fra skogen av et høyt gjerde med spisse pæler. Bak fengselet lå de hvite sykehusbygningene.

Her, på den store åpne plassen døde Valja og kameratene

hennes med repet rundt halsen. Han sto en stund på det stedet hvor galgen hadde vært, så gikk han til skråningen. Han gikk ned og kom ut på den lille kirkegården.

Omsorgsfulle hender hadde pyntet gravene med kranser av granbar og laget et grønt gjerde rundt dem. Slanke furuer reiste seg i skråningen. Ungt gras dekket bakken som grønn silke.

Her sluttet byen. Det var stille og trist. Det raslet lett i skogen og det luktet nyfødt jord. Her hadde kameratene dødd for at livet skulle bli vakkert for dem som var født i fattigdom, for dem som var født til slaver.

Pavel dro langsomt av seg lua, og en trist følelse fylte hjertet.

Det mest dyrebare mennesket eier er livet. Vi har bare ett liv og vi må leve det slik at det ikke er altfor pinefullt å tenke tilbake på målløst gjennomlevde år, at en ikke skammer seg over en ussel og smålig fortid, at en kan si når en dør: hele livet og alle kreftene har jeg gitt til det vakreste i verden — kampen for menneskehetens frigjøring. Og en må skynde seg å leve. En tåpelig sykdom eller et eller annet tragisk ulykkestilfelle kan jo gjøre slutt på livet.

Grepet av slike tanker forlot Pavel gravene.

Hjemme holdt moren trist på å pakke for sønnen. Pavel merket at hun prøvde å skjule tårene for ham.

— Kanskje du blir likevel, Pavel? Det er trist for meg å leve alene på mine gamle dager. Jeg har så mange barn, men så snart de er blitt store løper de sin vei. Hva skal du i byen? Det går jo an å leve her og. Eller har du også fått tak i en eller annen vaktel med kortklippet hår? Ingen forteller jo noe til meg. Artjom giftet seg uten å si et ord, og du er jo enda verre slik. Jeg bare ser dere når dere har ødelagt dere, sa moren stille og la de beskjedne tingene til Pavel ned i en ren veske.

Pavel tok henne om skuldrene og dro henne inn til seg.

— Nei, jeg har ikke noen vaktel, mor! Og du vet vel at fuglene finner seg en venninne som passer for dem? Synes du jeg er en vaktel, kanskje?

Han fikk moren til å smile.

— Vet du hva, mor, jeg har lovt meg selv at jeg ikke skal se på jenter før vi har gjort slutt på alle kapitalister i verden. Synes du det er litt lenge å vente? Nei, mor, de har ikke lenge igjen . . . Det blir én republikk for alle mennesker, og dere gamle menn og gamle koner som er arbeidsfolk, dere skal til Italia — det finnes et slikt varmt land ved havet. Der er det aldri vinter, mor. Vi skal plasere dere i kapitalistenes slotter og så kan dere varme de gamle knoklene deres i solen. Og vi selv drar til Amerika for å gjøre helt slutt på kapitalistene.

— Jeg opplever nok ikke det eventyret ditt, Pavel . . . Så pågående var også bestefaren din, han var til sjøs. Det var en ordentlig røver, Gud hjelpe meg! I Sevastopolkrigen sloss han slik at han kom hjem med bare ett ben og én arm. På halsen hadde de hengt to kors og to tsarmynter i et bånd, men gamlingen døde i ussel fattigdom. Han var sta han, han slo en eller annen myndighet i hodet med krykken, og så måtte han sitte i fengsel i et år nesten. De sperret ham inne, da hjalp ikke korsene hans. Når jeg ser på deg så skjønner jeg at du slekter på bestefar.

— Hvorfor skal vi gjøre avskjeden så trist, mor? Gi meg trekkspillet, det er lenge siden jeg har hatt det i hendene.

Han bøyde hodet over perlemortastene. Moren undret seg over de nye tonene i spillet hans.

Han spilte ikke slik som før. Det var ingen løssluppen villhet, ingen dristige hvin og triller, ikke det berusende vågemot som hadde gjort den unge Pavel kjent i hele byen. Musikken klang melodisk, den var blitt dypere uten å miste sin styrke.

Han gikk alene til stasjonen.

Han hadde overtalt moren til å bli hjemme, han ville ikke ha noen tårer ved avskjeden.

Folk trengte seg frekt inn på toget. Pavel klatret opp på den øverste benken og så derfra ned på de skrikende, opphissede menneskene.

Som før dro de meg seg sekker og puffet dem under benken.

Da toget satte seg i bevegelse falt de til ro og kastet seg som alltid på togreiser grådig over maten.

Pavel sovnet snart.

Det første huset han ville besøke lå midt i byen, på Kretsjatik. Han gikk langsomt opp trappene. Alt var kjent, ingen ting hadde forandret seg. Han gikk over brua og kjente med hånden langs det glatte gelenderet. Så kom han bort til nedgangen. Han stoppet. Det var ikke en sjel på brua. Under den høye natthimmelen åpenbarte det seg et praktfullt syn for Pavel. Den mørke horisonten var som dekket med svart fløyel. En mengde stjerner strålte fosforaktig. Og lenger ned, der hvor jorda fløt sammen med himmelen drysset byen millioner av lys ut i mørket . . .

Noen mennesker kom opp trappa mot Pavel. Skarpe diskuterende stemmer brøt nattens stillhet, og Pavel rev blikket løs fra byens ild og begynte å gå ned trappa.

På Kretsjatik, i Tsjekaen, fikk Pavel av vakthavende vite at Sjukhraj for lenge siden hadde reist fra byen.

Mannen følte seg lenge fram med spørsmål, og først da han var blitt sikker på at gutten kjente Sjukhraj personlig, fortalte han at Sjukhraj alt for to måneder siden var blitt sendt til Tasjkent, til den turkestantiske fronten. Pavel var så bedrøvet at han ikke spurte om mer, han bare snudde og gikk ut. Trettheten falt ned over ham og fikk ham til å sette seg i en trappeoppgang.

En trikk kjørte forbi og fylte gata med drønn og klirring. En endeløs strøm av mennesker fylte fortauene. Livlige stemmer klang rundt omkring — snart en lykkelig kvinnelatter, snart en dyp basstemme, en ung tenor eller en klukkende hes

gammelmannsrøst. Menneskestrømmen var endeløs, og alle hadde det travelt. Sterkt opplyste trikker, billykter som flammert opp og en hel brand av lamper på en kino i nærheten. Og over alt mennesker som fylte gata med uavbrutt snakk. Slik var kvelden i den store byen.

Larmen og uroen på gata mildnet den skarpe bitterheten etter opplysningen om at Sjukhraj var reist. Hvor skulle han gå? Det var for langt å gå tilbake til Solomenka hvor vennene hans bodde. Og uvilkårlig steg et hus på Kruglo-Universitetskajagata opp i sinnet. Det var ikke langt dit. Det var klart dit skulle han gå. Etter Sjukhraj var Rita den første kameraten han gjerne ville se. Der hos Akim kunne han også overnatte.

Alt på avstand så han lys oppe i hjørnevinduet. Han prøvde å være rolig da han tok i eikedøra. Han sto noen sekunder i trappa. Bak døra til Rita hørtes stemmer, en eller annen spilte gitar.

«Jaså, gitar er altså tillatt? Det er ikke fullt så strengt som før,» tenkte Pavel og banket lett på døra. Han følte at han var nervøs og bet seg i leppen.

En ukjent ung kvinne med krøller i tinningene lukket opp. Hun så spørrende på Pavel:

— Hvem skal De til?

Hun lukket ikke døra bak seg og et raskt blikk på de ukjente tingene i rommet fikk ham til å forstå.

— Treffer jeg Rita Ustinovitsj her?

— Hun bor ikke her lenger, hun reiste til Kharkov i januar, og derfra til Moskva, har jeg hørt.

— Og bor kamerat Akim her, eller er han også reist?

— Kamerat Akim bor heller ikke her. Han er sekretær i guvernementets ungdomskomite i Odessa nå.

Pavel hadde ikke noe annet å gjøre enn å snu. Gleden over å være i byen igjen bleknet.

Nå måtte han for alvor tenke på et sted hvor han kunne overnatte.

— Hvis jeg skal gå rundt til vennene mine på denne måten sliter jeg bare ut bena og treffer ingen, brummet Pavel og prøvde å komme over bitterheten. Han besluttet likevel å gjøre lykken enda en gang — og oppsøke Pankratov. Han bodde ikke langt fra brygga, det var kortere vei til ham enn til Solomenka.

Han var helt utkjørt da han kom til leiligheten til Pankratov. Da han banket på døra som en gang hadde vært gul, tenkte han: «Hvis ikke han er her heller, vil jeg ikke streife omkring lenger, jeg kryper under en båt og overnatter der.»

En gammel kone med et enkelt skaut knyttet under haken lukket opp. Det var moren til Pankratov.

— Er Pankratov hjemme, mor?

— Han er akkurat kommet inn. Skal De til ham?

Hun kjente ikke igjen Pavel. Hun snudde seg og ropte:

— Genka, det er til deg!

Pavel gikk inn sammen med henne og la vesken på golvet. Pankratov satt ved bordet. Han snudde seg mens han holdt på å tygge ferdig.

— Hvis det er meg du skal snakke med, så får du sette deg og fortelle, jeg skal i mellomtiden få ned en bolle med rødbet-suppe, jeg har ikke fått annet enn vann i meg siden i dag morges. Og Pankratov tok en diger treskje.

Pavel satte seg på kanten av en slitt stol. Han tok av seg lua og tørket seg med den over pannen, slik han pleide.

«Har jeg virkelig forandret meg slik at ikke en gang Genka kjenner meg igjen?»

Pankratov helte et par skjeer suppe i munnen og da han ikke fikk svar fra gjesten, snudde han hodet mot ham.

— Nå, kom med det du har på hjertet.

Hånden med brødstykket stoppet i luften. Pankratov blunket forvirret.

— E . . . vent . . . fy faen, hva er dette for noe!

Pavel så hvordan han ble rød i ansiktet av anstrengelse og kunne ikke annet enn briste i latter.

— Pavka! Vi trodde jo du var død! . . Stopp! Hva heter du?

Pankratovs eldste søster og moren hørte utropet og kom løpende inn. Alle tre forviset seg til slutt om at det virkelig var Pavel som sto foran dem.

Alle de andre var sovnet for lenge siden, men Pankratov fortsatte fremdeles å fortelle om det som hadde hendt de siste fire måneder.

— Alt i vinter reiste Sjarkij og Dubava til Kharkov. Og det var ikke småtter, de dro til det Kommunistiske universitet, de kjeltringene. Sjarkij og Dubava skulle gå forberedelseskurset. Det var femten stykker av oss. Jeg ble så ivrig at jeg fikk sammen en søknad jeg og. Jeg må nok se å få fylt opp litt i hjernebassen, tenkte jeg, det er litt tynt der. Men kommisjonen satte meg fast, skjønner du.

Pankratov snøftet sint og fortsatte:

— Først gikk det glatt. Allting passet: partibok hadde jeg, jeg hadde vært medlem av komsomol lenge nok, og stillingen og avstamningen var det heller ikke noe å si på. Men så kom saken til teorien, og da ble det ubehageligheter.

Det var en kamerat i kommisjonen som jeg dummet meg ut for, skjønner du. Han stilte følgende spørsmål til meg: «Si meg, kamerat Pankratov, hvordan er Deres kunnskaper i filosofi?» Og du skjønner, jeg hadde jo ikke noen kunnskaper. Men så husket jeg at vi hadde hatt en bryggearbeider, en gymnasiast og landstryker. Han ble bryggearbeider bare av protest. Han fortalte oss at det en gang for en helvetes lang tid siden var noen lærde i Grekenland som hadde greie på alt mulig rart, de ble kalt for filosofer. En sånn type, jeg husker ikke hva han het, det var visst Ideogenes, bodde hele livet i en tønne, osv. . . . Den største spesialisten blant dem var en som firti ganger kunne bevise at svart var hvitt og hvitt var svart. Kort sagt, det var noen tullebukker. Nå vel, jeg husket det gymnasiasten hadde fortalt og tenkte: «Han der i kommisjonen har nok tenkt å være lur». Han satt der og så listig på

meg. Nå, så lot jeg det stå til. «Filosofi,» sa jeg, «det er bare tullprat og bedrag. Jeg har ikke den minste lyst til å beskjeftige meg med det tøyset, kamerat. Når det gjelder partihistorien derimot — det ville jeg gjerne gå inn for med liv og sjel.» Så tok de meg ordentlig for seg, hvor jeg hadde slike nyheter om filosofien fra. Jeg la til litt mer av det gymnasiasten hadde fortalt, men da brølte hele kommisjonen av latter. Jeg ble sinna. «Har dere tenkt å gjøre narr av meg?» sa jeg. Og så grep jeg lua og kom meg hjem.

Siden møtte jeg denne kameraten fra kommisjonen i guvernementskomitéen, og han snakket med meg i tre timer. Det viser seg at denne gymnasiasten hadde tullet. For filosofien er nemlig en stor, vis sak.

Men Dubava og Sjarkij greide seg altså. Nå ja, Dubava hadde i hvert fall virkelig gått inn for lesningen, men Sjarkij, han var ikke langt unna meg. Det var nok ordenen som hjalp ham. Kort sagt, jeg satt igjen med skammen. De satte meg til å ta meg av sakene her ved brygga. Jeg er stedfortreder for sjefen for godsbyrgga. Før i tiden pleide jeg å slåss mot sjefene om alle mulige ungdomssaker, men nå er jeg selv nødt til å drive med forretningsmessige ting. Noen gang går det også slik at du kommer bort i en dovenpels eller en klosset slappfisk og så tar du ham for deg både som arbeidsleder og som sekretær for komsomol. Og da er jeg ikke så lett å lure, langt ifra. Nå, meg selv skal jeg snakke om siden. Hva er det jeg ikke har fortalt deg ennå? Akim vet du om, av de gamle i guvernementskomitéen sitter bare Tufta på samme sted. Tokarev er sekretær i distriktskomitéen i Solomenka. I komsomols distriktskomité er Okunev, han fra kommunen din. Talja driver med opplysningsarbeidet der. I verkstedet arbeider en Tsvetajev på din plass, jeg kjenner lite til ham, vi treffer hverandre i distriktskomitéen av og til. Han er visst ingen dum fyr, men ærgjerrig. Du husker kanskje Anna Borchart, hun er også i Solomenka, kvinneleder i partiets distriktskomité. De andre har jeg fortalt om alt. Ja, Pavel,

partiet har sendt mange på studiearbeid. I guvernementets partiskole sitter alle de gamle tillitsmennene over bøkene nå. Til neste år har de lovt å sende meg og.

Det var langt over midnatt da de sovnet. Om morgenen da Pavel våknet var Pankratov gått til brygga alt. Dusia, søsteren til Pankratov, en kraftig ung jente som lignet på broren skjenket te til gjesten og pratet muntert om alt mulig. Faren til Pankratov som var maskinist på en båt, var ikke hjemme.

Pavel gjorde seg ferdig til å gå. Dusia sa til avskjed:

— Ikke glem at vi venter Dem til middag.

I guvernementskomitéen var det livlig som alltid. Døra var i stadig bevegelse. Det var folksomt i gangene og i rommene. Inne på kontoret klang dempet skrivemaskinlapring.

Pavel sto litt ute i gangen og så seg omkring om han ikke skulle treffe noen kjente. Men han fant ingen og gikk inn til sekretæren. Ved et stort skrivebord satt guvernementskomitéens sekretær i en blå russisk skjorte. Han kastet et kort blick på Pavel og fortsatte å skrive uten å løfte hodet.

Pavel satte seg overfor ham og så oppmerksomt på mannen som satt på Akims plass.

— Hva gjelder det? spurte sekretæren og satte punktum på arket han skrev på.

Pavel fortalte ham sin historie.

— Du må absolutt gjenopplive meg i organisasjonens lister og sende meg til verkstedet. Du får ordne med det.

Sekretæren la seg tilbake i stolen. Han svarte bestemt:

— Det er klart vi skal få deg på listene igjen, det er ikke noe å snakke om. Men det passer ikke så godt å sende deg til verkstedet, der arbeider Tsvetajev som er medlem av guvernementskomitéen. Vi kan bruke deg på et annet sted.

Pavel knep øynene sammen:

— Det er ikke for å være i veien for Tsvetajev jeg vil på verkstedet. Jeg skal til verkstedet som spesialist og ikke som

sekretær for kollektivet. Og da jeg ennå er svak vil jeg be om ikke å bli sendt på noe annet arbeid.

Sekretæren gikk med på det. Han skrev noen ord på en lapp.

— La kamerat Tufta få dette, han ordner alt sammen.

Tufta holdt akkurat på å gi assistenten sin en ordentlig lekse. Pavel hørte dem skjelle hverandre ut en stund, men da han så at det ikke var slutt på lenge ennå, avbrøt han Tufta og sa:

— Du kan skjelle ferdig siden, Tufta. Her har du lappen, la oss nå få papirene mine i orden.

Tufta så lenge på lappen og på Pavel. Til slutt forsto han.

— Å! Du er altså ikke død? Hva skal vi gjøre da? Du er strøket på listene, jeg har selv sendt kortet til ZK. Og så har du ikke vært med på nyregistreringen over medlemmene. I følge sirkulære fra komsomols ZK skal alle som ikke var med på denne registreringen strykes. Derfor har du ikke annet å gjøre enn å søke om opptagelse på vanlig måte, sa Tufta i en tone som ikke tillot motsigelse.

Pavel fortrakk ansiktet.

— Du er akkurat som før? En ung gutt, men verre enn en gammel rotte fra guvernementsarkivet. Når skal du bli menneske, Volodja?

Tufta sprang opp liksom han var bitt av en loppe.

— Jeg vil be deg ikke belære meg, — jeg er ansvarlig for mitt arbeid. Sirkulærene blir ikke skrevet for at jeg skal la være å bøye meg for dem. Og når det gjelder uttrykket «rotte» skal jeg trekke deg til ansvar for det.

De siste ordene uttalte Tufta truende og dro demonstrativt en haug med brev nærmere, liksom han ville vise at samtalen var slutt.

Pavel gikk langsomt mot døra, men så husket han noe, snudde og tok lappen han hadde gitt Tufta. Tufta så på Pavel. Denne ondsinnete og pirkete unge gamlingen med de store ørene var ubehagelig og samtidig latterlig.

— Vel, sa Pavel rolig og hånlig. — Du kan selvsagt anklage

meg for «desorganisering av statistikken», men si meg, hvordan greier du å protestere mot dem som helt enkelt dør uten å ha sendt inn melding om det på forhånd? Hvem som helst kan jo plutselig få lyst til å bli syk og dø, og det finnes sikkert ikke noe sirkulære i den anledning.

— Ha-ha-ha! lo assistenten til Tufta muntert. Han greide ikke lenger å holde seg nøytral.

Spissen på blyanten som Tufta holdt i brakk tvers over. Han kastet blyanten på golvet, men fikk ikke tid til å svare sin motstander. En flokk mennesker kom inn i rommet, de lo og snakket høyt. Blant dem var Okunev. Gleden og forundringen og spørsmålene ville aldri ta slutt. Noen minutter senere kom enda en gruppe ungdom inn. Blant dem var Olga Jureneva. Hun trykket Pavels hånd lenge, forvirret og glad.

Pavel måtte igjen fortelle alt forfra. Den oppriktige gleden som kameratene viste, vennskapet og medfølelsen, de faste håndtrykkene og de tunge og kameratslige klappene på ryggen fikk ham til å glemme Tufta.

Til slutt fortalte Pavel også om samtalen med Tufta. Kameratene var opprørt. Olga kastet et tilintetgjørende blick på Tufta og gikk til sekretæren.

— La oss gå til Nesjdanov! Han gir ham nok en overhaling. Okunev tok Pavel i skuldrene og de gikk alle sammen etter Olga.

— Han må avsettes og sendes på brygga til Pankratov som bryggearbeider for et år. Tufta er jo en ekte byråkrat! sa Olga hissig.

Sekretæren smilte nedlatende da han hørte på Okunev, Olga og de andre som forlangte at Tufta skulle fjernes fra kontoret.

— At Kortsjagin skal føres inn igjen, det er det ikke noe å snakke om, jeg skal straks skrive ut en medlemsbok til ham, beroliget Nesjdanov Olga. — Jeg er også enig med dere i at Tufta er formalist, fortsatte han. — Det er hovedfeilen hans. Men vi må jo innrømme at han arbeider ganske bra. Det samme hvor jeg har arbeidet, overalt var kartoteket og statistik-

ken i komsomolkomitéene et ugjennomtrengelig villnis, en kunne ikke stole på et eneste tall. Men hos oss er statistikken i orden. Dere vet jo selv at Tufta ofte sitter til langt på natt. Min mening er — vi kan alltid fjerne ham, men hvis vi får en hyggelig kar i steden for ham som ikke har greie på statistikk, så blir det ikke noe byråkrati, men det blir heller ikke noen orden. La ham arbeide. Jeg skal la ham få en ordentlig overhaling. Det kommer til å virke for en stund, og og siden får vi se.

— All right, blås i ham, sa Okunev. — Kom, vi drar til Solomenka, Pavel. Det er møte i klubben vår i dag. Ingen vet om deg ennå, og jeg skal plutselig si: Kortsjagin har ordet! Du er en flink kar, Pavel, at du ikke er død. Hvilken nytte ville proletariatet hatt av deg da? sa Okunev spøkefullt, grep Pavel og puffet ham ut i gangen.

— Kommer du, Olga?

— Ja, absolutt.

Pankratovs ventet forgjeves på Pavel til middag, han kom heller ikke om kvelden. Okunev tok ham med hjem til seg. Han hadde et rom i sovjetuset. Han lot Pavel få av den maten han hadde, la en haug aviser og to tykke møteprotokoller for komsomols distriktsstyre på bordet og sa:

— Se igjennom hele denne produksjonen. Mens du kastet bort tiden med tyfus er det ikke utrettet så lite her. Les og gjør deg bekjent med det som var og som er. Jeg kommer hjem mot kvelden og så går vi i klubben. Hvis du blir trett får du legge deg ned og ~~snørke~~.

Okunev puttet en masse papirer ned i lommene (han brukte av prinsipp ikke mappe, den lå bare under senga), tok til avskjed en tur rundt i rommet og gikk.

Da han kom hjem om kvelden var hele golvet dekket med aviser, en haug med bøker var dratt fram under senga. En del av dem lå i en haug på bordet. Pavel satt på senga og leste

de siste brevene fra sentralkomiteén som han hadde funnet under hodeputa til Okunev.

— Hva har du gjort her hos meg, din røver! skrek Okunev og lot som han var sint. — Hei, vent, vent, kamerat! Du leser jo hemmelige papirer! Ja, slik er det når en slipper en som deg inn i huset!

Pavel smilte og la brevene fra seg.

— Akkurat her er det ikke noe hemmelig, men i steden for lampeskjerm har du virkelig hatt et dokument som ikke eigner seg til å kunngjøres for alle. Det er litt svidd i kantene til og med. Ser du?

Okunev tok arket, så på det og slo seg i pannen med håndflaten.

— Og jeg som har lett etter det i tre dager, pokker ta det! Det var fullstendig borte. Nå husker jeg, det var Volyntsev som iforgårs laget en lampeskjerm av det, og siden lette han selv etter det til han var helt utslitt. Okunev foldet arket forsiktig sammen og puttet det under madrassen. — Vi skal få orden på de alt sammen siden, sa han beroligende, — nå skal vi bare få litt i oss, og så går vi i klubben. Sett deg her, Pavel!

Han dro en lang røket fisk opp av lommen, den var pakket inn i avispir. Fram av den andre lommen tok han to brødskalker. Han skjøv papirene til side, brettet avisen ut på den ledige plassen, tok fisken i hodet og slo den i bordet.

Mens de energisk arbeidet med kjevene, fortalte den livsglade Okunev alle nyheter, spøk og alvor om hverandre.

Okunev førte Pavel bakveien inn i klubben, så de kom inn bak scenen. Til høyre for scenen ved pianoet i et hjørne av den rommelige salen satt Talja Lagutina og Anna Borchart omgitt av hele komsomolgjengen fra jernbanen. Rett overfor Anna satt Volyntsev og gynget på stolen. Han var sekretær i komsomolgruppa ved jernbaneverkstedet — rødkinnet som

et eple i august. Han hadde på seg en ytterst slitt lærjakke som en gang hadde vært sort. Volyntsev hadde havregult hår og øyebrynene hadde samme farge.

Ved siden av ham satt Tsvetajev og støttet seg skjodesløst mot pianolokket. Han var en vakker kar med mørkt hår og skarpt tegnede lepper. Skjorta var åpen i halsen.

Da Okunev kom bort til dem, hørte han Anna si:

— Det er noen som på alle måter prøver å gjøre det vanskelig for nye kamerater å bli opptatt. Det er tydelig hos Tsvetajev.

— Komsomol er ikke for gjennomgangstrafikk, svarte Tsvetajev sta og foraktelig.

— Se, se! Okunev stråler i dag som en blankpusset samovar! ropte Talja som fikk øye på Okunev.

Okunev ble trukket inn i ringen og spørsmålene drysset ned over ham.

— Hvor har du vært?

— La oss begynne.

Okunev strakte beroligende ut hånden.

— Ta det med ro, venner. Tokarev kommer straks og da åpner vi møtet.

— Der er han jo, sa Anna.

Tokarev kom bort til dem. Okunev løp ham i møte.

— Kom bak kulissene, far, jeg skal vise deg en du kjenner. Du kommer til å bli forundret!

— Hva er det for noe? brummet gamlingen og tok et drag av sigaretten. Men Okunev dro ham alt med seg.

Okunev ringte så innbitt med klokka at selv de verste pratmakerne skyndte seg med å avslutte samtalen.

Bak ryggen til Tokarev hang løvehodet til «Det kommunistiske manifest»s geniale skaper, omrammet av grønt granbar. Mens Okunev åpnet møtet sto Tokarev og så på Pavel bak scenen.

— Kamerater! Før vi tar fatt på behandlingen av våre organisasjonsmessige oppgaver, er det en kamerat som har

bedt om ordet utenfor dagsordenen, og Tokarev og jeg mener at han bør få ordet.

Flere stemmer i salen erklærte seg enig i det, og så brast det ut av Okunev:

— Jeg gir ordet til Pavka Kortsjagin til en hilsen!

Av de hundre som var til stede var det minst åtti som kjente Pavel, og da den kjente skikkelsen kom fra på scenen, og den høye, bleke unge mannen begynte å snakke, ble han mottatt med glade tilrop og voldsomme ovasjoner.

— Kjære kamerater!

Pavels stemme var fast, men han greide ikke å skjule hvor beveget han var.

— Det har gått slik, venner, at jeg er kommet tilbake til dere og inntar plassen min i rekkene. Jeg er lykkelig fordi jeg er kommet tilbake. Jeg ser her mange av mine venner. Hos Okunev har jeg lest at dere har økt antallet med en tredjedel nye kamerater, at det er gjort slutt på skadegjørerne i jernbaneverkstedet, og at lokomotivene fra lokomotivkirkegården nå blir tatt fram og reparert. Det betyr at landet blir gjenfødt og samler krefter. Det er noe å leve for i verden! Kunne jeg dø i en slik tid! Og øynene til Pavel lyste opp i et lykkelig smil.

Pavel gikk ned i salen fulgt av glade tilrop, dit hvor Anna Borchart og Talja satt. Han trykket raskt flere hender. Vennene rykket tettere sammen og Pavel satte seg. Talja la hånden sin på hans og trykket den hardt.

Anna så på ham med vidåpne øyne, det dirret litt i øyevippene og blikket var fullt av forundring og glede.

Dagene gled forbi. De kunne ikke kalles hverdager. Hver dag brakte noe nytt. Når Pavel inndelte dagen om morgenen merket han bedrøvet at dagen var for kort og at det var meget han hadde tenkt å gjøre som ikke ble gjort.

Pavel bodde hos Okunev. Han arbeidet på verkstedet som medhjelper for elektromontøren.

Han diskuterte lenge med Okunev før han fikk denne til å gå med på at Pavel midlertidig ikke skulle påta seg noe ledende politisk arbeid.

— Vi mangler folk og du har tenkt å ta det med ro i verkstedet. Ikke snakk om sykdommen din, jeg har selv i en måned hinket omkring i distriktskomitéen med en stokk etter at jeg hadde hatt tyfus. Jeg kjenner deg jo, Pavel, det er noe annet det dreier seg om her. Du får fortelle meg den virkelige grunnen.

— Ja, det er en virkelig grunn — jeg vil lære noe.

Okunev knurret triumferende:

— Aha! . . . Det er altså det! Du vil — men tror du at jeg ikke vil? Det er egoisme, skjønner du. Vi skal altså slite, og du skal lære noe. Nei, kjære deg, du går til instruksjonsavdelingen i morgen.

Men etter en lang diskusjon ga Okunev seg.

— Jeg skal ikke røre deg på to måneder. Der ser du hvor snill jeg er. Men du kommer ikke til å greie å arbeide sammen med Tsvetajev, han tror så godt om seg selv.

Tsvetajev var straks på vakt da Pavel kom tilbake til verkstedet. Han var sikker på at Pavel med en gang ville ta opp kampen om ledelsen, og sykkelig ærgjerrig som han var forberedte han seg til å yte motstand. Men alt etter noen få dager forsto han at han hadde tatt feil. Da Pavel fikk vite at kollektivets styre hadde tenkt å foreslå ham som styremedlem, gikk han selv til sekretæren, henviste til avtalen med Okunev og fikk ham til å ta spørsmålet av dagsordenen. I verkstedets komsomolgruppe påtok Pavel seg å lede en studiesirkel, men prøvde ikke å oppnå en ledende stilling. Og likevel, enda Pavel offisielt holdt seg unna ledelsen, kunne en føle hans innflytelse i kollektivets arbeid. Han hjalp Tsvetajev flere ganger vennskapelig og uten at noen merket det ut av en van-skelig stilling.

En gang da Tsvetajev kom innom avdelingen så han til sin forundring hvordan alle komsomolene og omkring tredve

partiløse ungdommer holdt på å vaske vinduer, pusse maskiner, skrape gammel skitt fra golvet og bære avfall ut på gårdsplassen. Pavel gnidde forbitret løs på det tilsølte, fete golvet med en diger kost.

— Hvorfor skal dere pynte opp plutselig? spurte Tsvetajev forundret.

— Vi vil ikke arbeide i skitten. Her er det ikke blitt vasket på tyve år, vi skal få det til å se ut som nytt her på en uke, svarte Pavel kort.

Tsvetajev trakk på skuldrene og gikk ut.

Elektrikerne ga seg ikke med dette, de tok også fatt på gårdsplassen. Denne store gårdsplassen hadde lenge vært en avfallshaug. Alt som lå og slengte der! Hundreder av hjul, hele fjell av rustent jern, skinner, bufferter — flere tonn metall lå og rustnet under åpen himmel. Men angrepet på gårdsplassen ble stoppet av administrasjonen.

— Vi har viktigere oppgaver, gårdsplassen haster det ikke med.

Da brula de plassen foran inngangen til avdelingen sin med murstein og la en metallduk oppå slik at en kunne få søla av skoene før en gikk inn. De nøyde seg med det. Men inne fortsatte oppryddingen om kvelden etter arbeidstid. Da sjefsingeniøren, Strisj, kom innom en uke senere var det lyst i verkstedet. De digre vinduene med jernrammene var befridd for mange år gammelt støv blandet med olje, solstrålene trengte inn og strålte i de blankpussede metalldelene på maskinene. De tunge delene på maskinene var malt grønne og selv på hjulekene hadde en eller annen omhyggelig laget gule striper.

— N-ja . . . sa Strisj forundret.

I en krok holdt noen karer på å avslutte arbeidet. Strisj gikk dit. Pavel kom imot ham med en boks med utrørt maling.

— Vent min venn, sa ingeniøren. — Jeg setter pris på det dere gjør. Men hvem har dere fått maling av? Jeg har jo

forbudt å bruke maling uten min tillatelse, det er mangelvare. Det er viktigere å male lokomotivene enn det dere gjør.

— Maling har vi fått av gamle malingbokser. Vi holdt på i to dager og fikk skrappt sammen femogtyve pund. Alt er lovlig her, kamerat teknisk leder.

Ingeniøren kom en gang til med en forundret lyd, men denne gang hørtes han litt forvirret ut.

— Da får dere selvsagt fortsette. N-ja . . . Det er interessant . . . Hvordan skal en forklare en slik, hva skal en si, frivillig trang til renslighet? Dere gjør jo dette utenfor arbeidstiden?

Kortsjagin merket at stemmen hørtes oppriktig forbløffet ut.

— Selvsagt. Hva trodde De ellers?

— Ja, men . . .

— Der har De «men», kamerat Strisj. Hvem har fortalt Dem at bolsjevikene ville la denne skitten ligge i fred? Bare vent, vi skal nok få enda mer fart i sakene. De får nok noe å se på og undre Dem over.

Og Pavel gikk forsiktig forbi ingeniøren for ikke å søle ham til med maling.

Om kvelden satt Pavel lenge på det offentlige biblioteket. Han hadde innledet et stabilt bekjentskap med alle tre bibliotekarene, og ved å ta i bruk alle propagandamidler fikk han til slutt lov til selv å se igjennom bøkene. Han pleide å sette stigen bort til de digre bokskapene og sitte på den i timevis. Han bladde igjennom den ene boka etter den andre, på jakt etter interessante og nyttige ting. De fleste bøkene var gamle. Den nye litteraturen sto beskjedent i et lite skap. Her var det et tilfeldig utvalg av brosjyrer fra borgerkrigen, Marx' «Kapitalen», «Jernhælen» og noen bøker til. Blant de gamle bøkene fant Pavel romanen «Spartakus». Han fór gjennom den på to netter og flyttet boka over i skapet ved siden av bøkene til Maxim Gorki. Slik fortsatte han å flytte de bøkene han likte best.

Bibliotekarene blandet seg ikke inn i det — det var det samme for dem.

Den jevne roen i komsomolkollektivet ble plutselig brutt av en begivenhet som først syntes ubetydelig. Et medlem av ledelsen for gruppa ved reparasjonsavdelingen, Kostja Fidin, en treg gutt med oppstoppernese i det kopparrete ansiktet, ødela et dyrt amerikansk bor da han skulle bore hull i en jernplate. Han ødela det fordi han behandlet det skjødesløst, ja en kan si at han nesten gjorde det med vilje. Det hendte om morgenen. Formannen Khodorov ba Kostja bore noen hull i en plate. Kostja ville først ikke gjøre det, men da formannen insisterte tok han platen og begynte å bore. Khodorov var ikke godt likt på verkstdet fordi han var så pirkete og fordringsfull. Han hadde vært mensjevik en gang. Han deltok ikke i det politiske liv og han så skjevt til komsomolene, men arbeidet sitt kunne han utmerket, og han utførte det samvittighetsfullt. Formannen la merke til at Kostja boret «tørt» uten å helle olje på boret. Han gikk straks bort til benken og stoppet Kostja.

— Er du blind, eller har du begynt her i går?! skrek han. Han visste at boret måtte bli ødelagt etter en slik behandling.

Men Kostja skjelte ut Khodorov og fortsatte å arbeide. Khodorov gikk til sjefen for avdelingen for å klage. Og i mellomtiden løp Kostja for å lete etter en oljekanne uten å stanse boret, slik at alt skulle være i orden når kontrollen kom. Da han hadde funnet oljekannen og kom tilbake var boret alt brukt. Avdelingssjefen sendte inn rapport om at Fidin skulle sies opp. Ledelsen for komsomolgruppa gikk inn for Kostja og henviste til at Khodorov holdt den aktive ungdommen nede. Administrasjonen holdt på sitt og saken ble sendt over til behandling i styret for kollektivet. Det var slik det begynte.

Av fem medlemmer av styret var tre for at en skulle gi Kostja en refselse og flytte ham over til annet arbeid. Blant dem var Tsvetajev. De to andre mente at Kostja ikke hadde noen skyld i det hele tatt.

Møtet ble holdt hos Tsvetajev. Her sto det et stort bord, dekket med rødt stoff, og noen lange benker og krakker som guttene på snekkerverkstedet hadde laget selv. På veggene hang bilder av de politiske lederne, bak bordet dekket kollektivets fane hele veggen.

Tsvetajev var en «fritatt arbeider». Han var smed av fag, men på grunn av sin dyktighet var han de siste månedene blitt brukt til ledende arbeid i ungdomskollektivet. Han var medlem av styret for komsomols distriktskomité og av guvernementskomitéen. Han hadde vært smed ved en mekanisk fabrikk, og han var ny på verkstedet. Fra de første dagene av tok han tømmene fast i hendene. Han var selvsikker og bestemt og virket straks knugende på ungdommens initiativ. Han grep tak i all ting selv og uten å ha full oversikt over arbeidet begynte han å skjelle ut medhjelperne sine fordi de ikke gjorde noe.

Han passet til og med på da rommet ble dekorert.

Tsvetajev ledet møtet. Han lå lent tilbake i den eneste lenestolen som var i rommet og som var hentet fra det røde hjørnet. Det var et lukket møte. Da organisasjonslederen Khomutov ba om ordet banket det på døra som var låst. Tsvetajev fortrakk misfornøyd ansiktet. Det banket igjen. Katjusja Selenova reiste seg og låste opp. Utenfor sto Pavel. Katjusja slapp ham inn.

Pavel skulle til å sette seg da Tsvetajev sa:

— Kortsjagin! Det er lukket styremøte her.

Pavel ble rød i ansiktet, og han snudde seg langsomt mot bordet.

— Jeg vet det. Jeg er interessert i å høre hva dere mener om Kostjas sak. Jeg vil gjerne ta opp et nytt spørsmål i forbindelse med det. Har du noe imot at jeg er til stede?

— Nei, jeg har ikke noe imot det, men du vet jo at bare styremedlemmer kan være til stede på lukkede møter. Når det er mange er det vanskelig å diskutere. Men siden du er kommet får du sette deg.

Det var første gang Pavel fikk en slik ørefik. En fold kom fram mellom øyebrynene hans.

— Hva skal slike formaliteter være godt for? sa Khomutov, men Pavel gjorde et tegn slik at han stoppet. Pavel satte seg ned på en krakk.

— Jeg skulle si følgende, sa Khomutov. — Når det gjelder Khodorov er det riktig, han står utenfor, men disiplinen er ikke bra hos oss. Hvis alle komsomolere begynner å ødelegge bor på den måten, kommer vi ikke til å ha noe å arbeide med. Og for de partiløse er det et meget dårlig eksempel. Jeg synes at gutten må få en advarsel.

Tsvetajev lot ham ikke snakke ut og begynte å si imot. Etter at Pavel hadde hørt på i ti minutter, forsto han hvordan saken sto. Da de skulle til å stemme, ba han om ordet. Tsvetajev lot ham motvillig få det.

— Jeg vil gjerne la dere få vite min mening om Kostjas sak, kamerater.

Stemmen klang skarpere enn Pavel hadde villet det.

— Kostjas sak er et signal, Kostja selv er ikke hovedsaken. Jeg har samlet noen tall i går. — Pavel tok notisboka opp av lommen. — Jeg har fått dem fra regnskapsføreren. Hør oppmerksomt etter: 23 % av komsomolene kommer hver dag fra fem til femten minutter for sent på arbeidet. Det er nesten en lov. 17 % av komsomolene skulker systematisk en til to dager i måneden, mens den partiløse ungdom har 14 % skulking. Tall er verre enn pisen. Jeg har i forbifarten notert litt mer også — blant partimedlemmene er det 4 % som skulker en dag i måneden og det er også 4 % som kommer for sent. Blant de partiløse voksne skulker 11 % en dag i måneden og 30 % kommer for sent. Av ødelagte instrumenter faller 90 % på ungdommen, blant dem er det 7 % nybegynnere. Konklusjonen er: vi arbeider mye dårligere enn partimedlemmene og de andre voksne arbeiderne. Men denne tilstanden er ikke lik over alt. Smieverkstedet kan vi misunne, hos elektrikerne er det tilfredsstillende og hos de andre er det mer eller mindre

jevnt. Jeg synes at kamerat Khomutov bare har sagt en fjerde del når det gjelder disiplinen. Vi har foran oss den oppgaven å rette på disse skjevhetene. Jeg vil ikke agitere og holde taler, men vi må av alle krefter kaste oss over likegyldigheten og slappheten. De gamle arbeiderne sier rett ut: for sjefen arbeidet vi bedre, for kapitalistene arbeidet vi godt, men nå da vi er herrer selv kan dette ikke forsvares. Og i første rekke er det ikke så mye Kostja eller noen annen som har skylden, men vi her, fordi vi ikke har kjempet mot dette ondet som vi burde, men tvert imot under det ene eller andre påskudd har forsvart slike som Kostja.

Samokhin og Butyljak har nettopp sagt her at Kostja Fidin er en bra kar. Han hører til oss, han er aktiv, han har tillitsverv. Nå vel, han har ødelagt et bor — det er da ikke noe å snakke om, det kan hende hvem som helst. Gutten er jo vår, og formannen er en fremmed . . . Forresten er det ingen som har arbeidet noe med Khodorov . . . Denne pirkete fyren har tredve års erfaring i arbeidet! Vi skal ikke snakke om hvordan han står politisk. Han har rett nå — han som står utenfor, han tar vare på samfunnets eiendom, og vi ødelegger dyrt, utenlandsk redskap. Hva skal en kalle en slik vending av saken? Jeg mener at vi nå må rette det første slag og begynne fremrykkingen på dette området.

Jeg foreslår: Fidin ekskluderes av komsomol for likegladhet og slapphet og desorganisasjon. Det skrives om saken hans i veggavisen, og disse tallene skal åpent anføres i ledere. Vi har krefter, vi har noen å støtte oss til. Hovedmassen av komsomolene er bra arbeidere. Seksti av dem har gått gjennom Bojarka, og det er en sikker skole. Med deres hjelp og deltagelse skal vi rette på disse skjevhetene. Men vi må en gang for alle slutte med å ta saken på den måten som vi gjør nå.

Pavel som ellers var rolig og taus snakket nå varmt og skarpt. Tsvetajev så Pavel for første gang slik som nå. Han forsto at Pavel hadde rett, men han kunne ikke være enig

med ham fordi han var på vakt. Han oppfattet Pavels innlegg som en skarp kritikk av organisasjonens almene tilstand, som undergraving av hans — Tsvetajevs — autoritet, og han besluttet å knuse Pavel fullstendig. Han begynte med å beskyldte Pavel for å forsvare mensjeviken Khodorov.

Den lidenskapelige diskusjonen varte i tre timer. Sent om kvelden ble resultatet klart. Slått av den ubønhørlige logikk i faktaene mistet Tsvetajev flertallet som gikk over til Pavel, Og Tsvetajev gjorde en feil, han gjorde brudd på de demokratiske prinsipper. Før avstemningen ba han Pavel gå ut.

— Vel, jeg skal gå ut, enda det ikke tjener deg til ære, Tsvetajev. Jeg vil bare si fra til deg at hvis du holder på ditt, skal jeg i morgen ta ordet på det åpne møtet, og der er jeg sikker på du ikke får flertall. Du har ikke rett, Tsvetajev. Jeg tror, kamerat Khomutov, at du er nødt til å ta opp dette spørsmålet i partikollektivitet alt før det åpne møtet.

Tsvetajev ropte utfordrende:

— Vil du skremme meg? Jeg vet veien dit selv uten deg, vi skal snakke der om deg og. Hvis du ikke arbeider selv, får du ikke stå i veien for andre.

Pavel lukket igjen døra etter seg, gned seg over den hete pannen og gikk mot utgangen gjennom det tomme kontoret. Ute pustet han godt inn. Han tente en sigarett og bega seg til det lille huset i Batyeva-bakken hvor Tokarev bodde.

Tokarev holdt på med kveldsmaten.

— Fortell, fortell, vi får høre hva nytt det er hos dere. Darja, la ham få en tallerken grøt, sa Tokarev og fikk Pavel til å sette seg til bords.

Darja Fominitsjna, kona til Tokarev, var i motsetning til mannen sin høy og kraftig. Hun satte en tallerken hirsegrøt foran Pavel, tørket de fuktige leppene med det hvite forkleet og sa godmodig.

— Spis, kjære deg.

Før i tiden, da Tokarev ennå arbeidet på verkstedet, pleide

Pavel ofte å sitte her til sent på natt. Men nå var han her for første gang etterat han var kommet tilbake.

Tokarev hørte oppmerksomt på Pavel. Han sa ingenting, bare brukte skjeen med besluttosom mine og smilte med seg selv. Da han var ferdig med grøten tørket han bartene med lommeørkleet og rensset halsen.

— Du har selvsagt rett. Det er for lenge siden på tide at vi tar oss alvorlig av denne saken. Verkstedet er det viktigste kollektiv i distriktet, det er der vi må begynne. Tsvetajev og du kom altså i tottene på hverandre? Det er ikke bra. Han er en sta kar, men du vet da hvordan en skal ta guttene? Forresten, hva gjør du på verkstedet nå?

— Jeg er på avdelingen min. Jeg rører litt på meg med det ene og andre. Jeg leder en studiesirkel i gruppa.

— Og hva gjør du i styret?

Pavel ble litt flau.

— Da jeg ikke har vært riktig sterk, har jeg offisielt ikke hatt noen tillitsverv. Jeg hadde også tenkt å lære litt.

— Jaså du! ropte Tokarev misfornøyd. — Vet du hva, det er én ting som redder deg for en ordentlig omgang — det er det at du ikke har vært frisk. Og hvordan er det nå, har du kommet deg litt?

— Ja.

— Nå vel, da får du ta ordentlig fatt på saken. Det får være nok med å drikke vann i små slurker. Har det noen ganger hendt at en kunne utrette noe skikkelig utenfra! Hvem som helst vil si til deg — du lurar deg unna ansvaret, og det har du ingenting å svare på. I morgen får du rette på alt dette, og jeg skal gjøre det hett for Okunev, sa Tokarev med en misfornøyd klang i stemmen.

— Nei, ikke rør ham, ba Pavel, jeg har selv bedt om ikke å bli belastet med noe.

Tokarev plystret foraktelig.

— Du ba ham, og han gjorde som du ville? Nå ja, hva skal en gjøre med dere komsomolere . . . Kom nå, sønn, les litt

aviser for meg etter gammel vane . . . Øynene mine begynner å halte nå.

Styret i partikollektivet var enig med flertallet i komsomol-styret. Parti- og ungdomskollektivene ble stilt en viktig og vanskelig oppgave: gjennom sitt eget arbeid å tjene som eksempel på arbeidsdisiplin. Tsvetajev fikk en hard medfart av styret. Først ville han reise bust, men da sekretæren Lopakhin, en middelaldrende mann med et gulblekt, tuberkuløst ansikt, fikk trengt ham opp i en krok, ga Tsvetajev seg og innrømmet halvveis sin feil.

Dagen etter kom det artikler i veggavisene på verkstedet som arbeiderne straks ble oppmerksomme på. Det ble lest høyt og ivrig diskutert. På det sjelden godt besøkte ungdomsmøte om kvelden var det ikke snakk om annet enn disse artiklene.

Kostja ble ekskludert, og en ny kamerat, en ny leder for det politiske opplysningsarbeid, ble valgt inn i kollektivets styre — Kortsjagin.

Alle hørte usedvanlig stille og tålmodig på Nesjdanov. Han snakket om de nye oppgavene, om den nye etappen som jernbaneverkstedet trådte inn i.

Efter møtet ventet Pavel ute på Tsvetajev.

— Vi får gå sammen, vi har noe å snakke om, sa han og gikk bort til Tsvetajev.

— Hva skulle vi snakke om? spurte Tsvetajev med hul stemme.

Pavel tok ham i armen, gjorde noen skritt sammen med ham og stoppet ved en benk.

— La oss sette oss litt. — Og han satte seg.

Flammen på sigaretten til Tsvetajev flakket urolig.

— Hør her, Tsvetajev, hvorfor har du så mye imot meg? Det var stille i noen minutter.

— Jaså, var det det, jeg trodde det var noe viktig du ville

snakke om! stemmen til Tsvetajev klang usikker og påtatt forundret.

Pavel la håndflaten sin fast på kneet hans.

— Hold opp med å spille, Dimka. Det er bare diplomater som går omkring tingene på den måten. Svar meg nå: hvorfor liker du meg ikke?

Tsvetajev gjorde en utålmodig bevegelse.

— Hva er det du maser med? Har jeg noe imot deg? Jeg har jo selv foreslått at du skulle arbeide sammen med oss. Du ville ikke, og nå er det liksom jeg har avvist deg.

Pavel syntes at stemmen ikke klang oppriktig. Han tok ikke hånden fra kneet til Tsvetajev og sa beveget:

— Hvis ikke du vil svare, skal jeg gjøre det. Du tror at jeg ville stille meg i veien for deg, du tror jeg drømmer om å bli sekretær? Hadde det ikke vært for det, hadde vi jo ikke slåss om Kostja, ikke sant? Slike forhold ødelegger hele arbeidet. Hadde det bare vært noe som ødela for oss to, ville jeg blåse i det, det fikk være det samme, du kunne tenke hva du ville. Men i morgen skal vi jo dra sammen. Hvordan kommer det til å gå? Nå vel, hør her. Vi har ikke noe å slåss om. Vi er arbeidergutter begge to. Hvis saken betyr mest for deg, får du gi meg labben, og så begynner vi som venner fra i morgen av. Men hvis du ikke får alt dette rusket ut av hodet ditt og fortsetter på samme vei, så kommer vi til å slåss forbitret. Her har du hånden min, ta den, det er hånden til en kamerat.

Pavel kjente tilfreds at de harde fingrene til Tsvetajev trykket hånden hans.

En uke gikk. I partiets distriktskomité var dagens arbeid slutt. Det var blitt stille i avdelingene. Men Tokarev hadde ikke tenkt å gå ennå. Han satt i en lenestol og leste interessert nye dokumenter. Det banket på døra.

— Ja! svarte Tokarev.

Pavel kom inn og la to utfylte innmeldesseskjemaer foran Tokarev.

— Hva er det for noe?

— Det er likvideringen av ansvarsløsheten, far. Jeg tror det er på tide. Hvis du mener det samme, ber jeg deg støtte meg.

Tokarev kastet et blikk på skjemaene, så på den unge gutten i noen sekunder og tok så en penn uten å si noe. Og i rubrikken hvor de som anbefalte kamerat Pavel Andrejevitsj Kortsjagin til å bli opptatt som kandidat til Russlands Kommunistiske Parti (bolsjevikene) skulle oppgi hvor lenge de selv hadde vært partimedlemmer, skrev han: «siden 1903». Så satte han den enkle underskriften sin ved siden av.

— Her, sønn. Jeg vet at du aldri kommer til å bringe skam over mine grå hår.

Det var lummert i rommet, bare én tanke fylte hodet: fort vekk herfra, til kastanjealléene i Solomenka.

— Bli ferdig, Pavka, jeg orker ikke mer, ba Tsvetajev. Svetten silte av ham. Katjusja og de andre stemte i.

Pavel lukket igjen boka. Sirkelen sluttet arbeidet. Da hele gjengen reiste seg, ringte den gamle telefonen på veggen urolig. Tsvetajev svarte og prøvde å overdøve stemmene i rommet.

Da han hengte fra seg røret snudde han seg mot Pavel.

— To diplomatvogner som tilhører det polske konsulatet står på stasjonen. Lyset er gått, toget går om en time, ledningen må repareres. Ta redskapskassa, Pavel, og gå dit. Det er en sak som haster.

To blanke internasjonale vogner sto ved plattform nr. 1 på stasjonen. Salongvognen med de store vinduene var opplyst. Men vognen ved siden av druknet i mørke.

Pavel gikk bort til den elegante Pullman-vognen og skulle til å stige på.

En mann kom raskt bort til ham og grep ham i skulderen.

— Hvor skal De, borger?

Stemmen klang kjent. Pavel snudde seg. En lærjakke, en lue med bred skygge, en tynn, litt krum nese og et spent, mistroisk blikk.

Artjukhin kjente først nå igjen Pavel. Hånden hans falt ned fra skulderen, ansiktsuttrykket var ikke tørt lenger, men blikket hvilte spørrende på kassa.

— Hvor skulle du hen?

Pavel forklarte kort hvordan det hang sammen. En annen skikkelse kom fram bak vognen.

— Jeg skal straks få tak i konduktøren.

Konduktøren førte Pavel inn i salongvognen. Der satt det noen mennesker i elegante reiseklær. Ved et bord dekket med en silkeduk med roser satt en kvinne med ryggen mot døra. Da Pavel kom inn holdt hun på å snakke med en høy offiser som satt overfor henne. Så snart Pavel kom, sluttet samtalen. Pavel kontrollerte fort ledningene som gikk fra den siste lampen ut i gangen og fant at de var i orden. Han fortsatte å lette etter feilen. Konduktøren fulgte hele tiden etter ham. Det var en fet mann med en boksernakke. Han hadde på seg en uniform med mange store, blanke knapper pyntet med den enhodede ørnen.

— Vi får gå i vognen ved siden av, her er alt i orden. Akkumulatoren arbeider. Skaden må være der.

Konduktøren vred om nøkkelen i døra og de kom inn i den mørke gangen. Pavel lystet på ledningene med en lykt og fant snart stedet hvor kortslutningen var oppstått. Noen minutter senere brente den første lampen i korridoren og fylte den med et blekt, matt lys.

— De får låse opp denne kupéen, vi må skifte ut lampene der, de er gått, sa Pavel.

— Da må vi hente fruene, hun har nøkkelen. — Og konduktøren som ikke ville la Pavel være alene førte ham ut.

Fruen gikk inn i kupéen og Pavel fulgte etter henne. Konduktøren ble stående i døra og stengte veien ut. Pavel fikk øye på to elegante koffert i bagasjenettet, en silkecape som lå henslengt på setet, en parfymeflaske og en bitteliten malakittpudderdåse på bordet ved vinduet. Kvinnen satte seg i kro-

ken, rettet på det linblonde håret og så på Pavel mens han arbeidet.

— Jeg vil be fruene om å få lov til å fjerne meg et øyeblikk, herr majoren ønsker kaldt øl, sa konduktøren smiskende og greide så vidt å bøye tyrenakken da han bukket.

Kvinnen sa med syngende, affektet stemme:

— De kan gå.

De snakket polsk.

En lysstrime fra korridoren falt på skuldrene til kvinnen. Den utsøkte kjolen av fineste silke, sydd hos en førsteklasesse pariser-skredder blottet skuldrene og armene. En diamantstrålte i det lille øret. Pavel så bare en skulder og en arm som var som skåret i elfenben. Ansiktet var i mørke. Pavel arbeidet raskt med skrujernet, skiftet fort ut lampen i taket og det ble lyst i kupéen. Nå hadde han igjen å kontrollere den andre lampen — over plassen hvor kvinnen satt.

— Jeg må kontrollere denne lampen, sa Pavel og stoppet foran henne.

— Å ja, jeg er i veien for Dem, sa hun på rent russisk, reiste seg lett opp og sto ved siden av Pavel. Nå kunne han se henne ordentlig. De kjente, rette øyebrynene og den hovne munnen. Det var ikke noen tvil lenger — det var Nelly Let-sjinskaja. Hun kunne ikke la være å legge merke til at han så forundret på henne. Men mens han kjente igjen henne, forsto ikke hun at denne voksne montøren var den urolige naboen hennes.

Hun rynket foraktelig øyebrynene som svar på det forundrete blikket hans og gikk bort til døra. Der sto hun og banket utålmodig i golvet med snuten på lakkskoen. Pavel tok fatt på den andre lampen. Han skrudde den løs, holdt den opp mot lyset og sa uventet for seg selv og enda mer for Nelly på polsk:

— Er Viktor også her?

Han sa det uten å snu seg. Han kunne ikke se ansiktet til Nelly, men hun tidde så lenge at han skjønnte hun var forvirret.

— Kjenner De ham da?

— Ja, meget godt. Vi var jo naboer. Pavel snudde seg mot henne.

— De er jo Pavel, sønn til . . . Nelly stoppet.

— Kokkekona, sa Pavel.

— Som De har vokst! Jeg husker Dem som vill guttunge. Nelly betraktet ham usjenert fra øverst til nederst.

— Og hvorfor spør De etter Viktor? Jeg synes jeg husker at De var uvenner med ham, sa Nelly med den syngende sopranstemmen sin. Hun håpet det uventede møtet skulle skaffe henne en avveksling i kjedsomheten.

Skrujernet arbeidet raskt.

— Viktor har en gjeld hos meg som ikke er betalt. Når De møter ham får De si at jeg ikke har mistet håpet om å gjøre opp med ham.

— Si meg hvor meget han skylder, jeg skal betale for ham.

Hun forsto hvilken gjeld Pavel snakket om. Hun kjente hele historien med Petljura-folkene, men hun hadde lyst til å erte Pavel.

Pavel svarte ikke.

— Si meg, er det sant at vårt hus er plyndret og ødelagt? Lysthuset er sikkert revet ned og blomsterbedene trampet på? spurte Nelly trist.

— Huset er nå vårt og ikke Deres og vi har ikke noen interesse av å ødelegge det.

Nelly smilte ironisk.

— Aha, jeg skjønner De har fått undervisning! Men forresten så er dette en vogn som hører til det polske konsulat, i denne kupéen er jeg frue, og De er slave, akkurat som De har vært før. Akkurat nå arbeider De jo også forat jeg skal ha lys, så jeg kan sitte og lese behagelig på denne plassen. Før vasket Deres mor tøy for oss og De bar vann. Nå har vi igjen møtt hverandre i samme stilling.

Hun snakket triumferende og skadefro. Pavel holdt på med en ledning. Han så på henne med åpenlys hån.

— Jeg ville ikke slå inn en rusten spiker engang for Dem, frue. Men siden kapitalistene har funnet på diplomater, så får vi overholde spillereglene. Vi hogger ikke hodet av dem, vi er ikke uhøflig mot dem engang, slik som De.

Nelly ble glorød i kinnene.

— Hva hadde De gjort med meg, hvis De hadde greid å ta Varsjava? Også laget kjøttkake av meg eller kanskje tatt meg til elskerinne?

Hun sto i døra og bøyde seg grasiøst. De sanselige neseborene som hadde vært i berøring med kokain dirret. Lyset flammert opp. Pavel rettet seg opp.

— Hvem trenger vel Dem? De kreperer også uten sablene våre av kokain. Og jeg ville ikke engang tatt i en — slik en!

Han hadde verktøyet i hånden, det var to skritt til døra. Nelly lot ham komme forbi, og da han var kommet et stykke bortover gangen hørte han henne hvese:

— Forbannede bolsjevik!

Dagen etter da Pavel var på vei til biblioteket møtte han Katjusja. Hun tok tak i skjorteermet hans og stilte seg spøkefull i veien for ham.

— Hvor løper du hen, herr politikk og opplysning?

— Til biblioteket, mor, gjør veien fri, svarte Pavel i samme tone, tok Katjusja forsiktig i skuldrene og skjøv henne unna. Katjusja gjorde seg fri og gikk ved siden av ham.

— Hør her, Pavel! Du kan da ikke bare lese og lære . . . Vet du hva? Bli med i et selskap. Det er en del ungdom som kommer sammen hos Sina Gladysj i dag: Jentene har lenge bedt meg ta med deg. Du har jo helt kastet deg over politikken, har du virkelig ikke lyst til å more deg litt, ha det hyggelig? Om du ikke leser i dag, blir det lettere for hodet ditt, prøvde Katjusja å overtale ham.

— Hva er det for slags selskap? Hva kommer de til å gjøre der?

Katjusja sa ertende:

— Hva de kommer til å gjøre der! Ikke be til Gud vel, men bare ha det hyggelig noen timer — det er alt. Du spiller jo trekkspill? Og jeg som ikke har hørt det en eneste gang. Alvorlig talt, gjør meg den gleden. Onkelen til Sina har trekkspill, men han er ikke flink til å spille. Jentene er interessert i deg, og du sitter deg og tørker inn over bøkene. Hvor står det skrevet at en komsomol ikke har lov til å more seg? Kom, før jeg er blitt lei av å overtale deg, ellers blir vi uvenner i en måned.

Katjusja med de store øynene var en god kamerat og ikke noe dårlig medlem av komsomol. Pavel hadde ikke lyst til å skuffe henne, og han ga etter, enda dette var uvant og underlig for ham.

Hjemme hos lokomotivfører Gladysj var det fullt av høy-røstet ungdom. De voksne hadde flyttet over til det andre rommet for ikke å forstyrre. I det største rommet og på verandaen som vendte ut mot den lille hagen var det omkring femten unge gutter og jenter. Da Katjusja førte Pavel gjennom hagen og opp på verandaen var leken alt i gang. Det var den såkalte duematingen. Midt på verandaen sto to stoler med ryggen mot hverandre. Sina ledet leken og fikk en gutt og en jente til å sette seg på stolene. Så skrek hun: «Mat duene!» — og de to unge som satt med ryggen mot hverandre snudde hodet bakover, og kysset hverandre mens alle så på. Så lekte de «ringen» og «postbudet» og alle lekene ble absolutt ledsaget av kyss. I «postbudet» ble kyssene flyttet fra den opplyste verandaen og inn i rommet hvor lyset ble slokket, så en slapp tilskuere. For å tilfredsstille dem som ikke nøyde seg med disse lekene lå det noen kort på bordet — det var «blomsterflirten». En jente på seksten år som satt ved siden av Pavel og sa hun het Mura, så kokett på ham med de blå øynene, rakte ham et kort og sa lavt:

— Fiol.

Noen år før hadde Pavel kjent til slike selskaper, og selv

om han ikke selv hadde vært med, hadde han likevel sett på dem som på noe normalt. Men nå, da han for alltid hadde revet seg løs fra det småborgerlige livet i småbyen, syntes han at dette selskapet var stygt og litt latterlig.

Likevel satt han der med «flirt»-kortet i hånden.

Ved siden av «fiolen» leste han: «Jeg liker Dem meget godt».

Pavel så på jenta. Hun møtte blikket hans uten å bli sjenert.

— Hvorfor?

Spørsmålet var litt tungt. Mura hadde forberedt svaret på forhånd.

— Rose, — hun rakte ham et nytt kort.

Ved siden av «rosen» sto det: «De er mitt ideal». Pavel snudde seg mot henne og spurte — han prøvde å la være å snakke for strengt:

— Hvorfor driver De med slikt tull?

Mura ble forvirret.

— Synes De det er ubehagelig at jeg tilstår noe slikt for Dem? Hun fortrakk munnen kokett.

Pavel svarte ikke. Men han fikk lyst til å få vite hvem det var han snakket med. Og han begynte å spørre og Mura svarte villig. Noen minutter senere visste han at hun gikk på folkeskolen, at faren var vognkontrollør og at hun lenge hadde visst hvem Pavel var og hadde hatt lyst til å bli kjent med ham.

— Hva er familienavnet ditt? spurte Pavel.

— Volyntseva, Mura.

— Er broren din sekretær i gruppa på verkstedet?

— Ja.

Nå visste Pavel hvem han hadde å gjøre med. En av de mest aktive komsomolere i distriktet, Volyntsev, ofret visst ikke noen oppmerksomhet på sin søster, men lot henne vokse opp som en grå småborger. Det siste året var hun begynt å gå i selskap hos venninnene hvor det alltid var den samme evindelige kyssingen. Pavel hadde hun flere ganger sett hos broren.

Nå følte Mura at Pavel ikke likte måten hun oppførte seg på. Og da de andre skulle ha henne til å «mate duene», sa hun nei. Hun hadde merket at Pavel smilte foraktelig. De satt i noen minutter til. Mura fortalte om seg selv. Katjusja kom bort til dem.

— Skal jeg hente trekkspillet, vil du spille? Og hun myste skøyeraktig og så på Mura: — Nå, er dere blitt kjent.

Pavel fikk Katjusja til å sette seg ved siden av ham. Han benyttet anledningen da alle rundt omkring lo og skrek og sa til henne:

— Jeg spiller ikke, Mura og jeg går nå.

— Jaså! Er det slik fatt? sa Katjusja megetsigende.

— Ja, akkurat. Si meg, er det noen flere komsomolere her, foruten oss to? Eller er det bare vi som er kommet opp i dette «dueslaget»?

Katjusja sa fredsommelig:

— De er ferdige med det tøyset, nå skal vi danse.

Pavel reiste seg.

— Nå vel, dans du, gamla, Mura og jeg går likevel.

Engang kom Anna Borchart innom Okunev. Bare Pavel var hjemme.

— Er du svært opptatt, Pavel? Vil du bli med på plenums-møte i bysovjetet? Det er morsommere å gå sammen, og det blir sikkert sent når vi skal hjem.

Pavel gjorde seg raskt ferdig. En Mauser hang over senga hans, den var for tung. Han tok browningen til Okunev fram av bordskuffen og la den i lommen. Så skrev han en lapp til Okunev. Nøkkelen gjemte han på det vanlige stedet.

I teateret møtte de Pankratov og Olga. De satt sammen med dem og gikk opp og ned på plassen utenfor i pausene. Som Anna hadde ventet varte møtet til sent på natt.

— Kanskje dere ligger hos meg? Det er sent og dere har lang vei, sa Olga.

— Nei, vi har alt avtalt å gå sammen, svarte Anna.

Pankratov og Olga gikk nedover, og de to fra Solomenka begynte å gå oppover bakken.

Det var en lummer, mørk natt. Byen sov. De som hadde vært på møtet var på vei hjem til forskjellige kanter. Skrittene og stemmene stilnet etterhvert. Pavel og Anna var snart kommet ut av gatene i sentrum. En patrulje stoppet dem på den tomme markedsplassen. Papirene ble kontrollert og så ble de sluppet forbi. De gikk gjennom et parkanlegg og kom ut på en mørk, mennesketom gate som førte over et jorde. Så tok de av til venstre bortover veien parallelt med lagerbygningene. Det var noen lange betongbygninger, barske og dystre. Anna følte seg uvilkårlig urolig. Hun stirret anspent inn i mørket og svarte kort og usammenhengende. Da en mistenkelig skygge viste seg å være en telegrafstolpe, lo Anna og fortalte Pavel hva hun følte. Hun tok ham i armen, presset skulderen inn til ham og ble roligere.

— Jeg går i mitt treogtyvende år og er nervøs som en gammel kone. Du tror kanskje jeg er feig. Det er ikke riktig. Men i dag føler jeg meg særlig spent. Nå da jeg kjenner deg ved siden av meg er jeg ikke urolig lenger, jeg skammer meg til og med over denne angsten min.

Pavels ro, sigaretten som flammet opp og opplyste en bit av ansiktet, den mandige buen over øynene fordrev den angsten som den mørke natten, det forlatte jordet og det uhyggelige mordet på Podol de hadde hørt om i teateret hadde skapt.

Nå var de kommet forbi lagerhusene. De gikk over den lille brua over elva og bortover veien forbi stasjonen til tunnelen. Tunnelen gikk under jernbanelinjen og forbant denne delen av byen med jernbanekvartalene.

Stasjonen lå nå langt unna på høyre side. Veien førte inn i en blindgate, bak jernbaneverkstedet. Det var vante og kjente steder. Oppe på jernbanelinjen strålte forskjelligfargete lys på skiftesignaler og semaforer, og et skiftelokomotiv som skulle hvile for natten sukket trett ved verkstedet.

En lykt hang i en rusten spiker over inngangen til tunnelen. Lykten gynget litt i vinden og det gulaktige, grumsete lyset flyttet seg fra den ene siden av tunnelen til den andre.

Omkring ti skritt fra inngangen til tunnelen, like ved veien, sto et ensomt hus. For et par år siden hadde en tung granat slått ned der, rotet opp alt inne i huset og forvandlet fasaden til en ruin. Nå sto huset der med et gapende hull, liksom en tigger ved veien som viser fram skavankene sine. De kunne se hvordan et tog kjørte forbi oppe på jernbanefyllingen.

— Nå er vi nesten hjemme, sa Anna lettet.

Pavel prøvde forsiktig å gjøre armen fri. Men Anna slapp ham ikke. De gikk forbi det ødelagte huset.

Plutselig hørte de en lyd bak seg. Det trampet i føtter. Hes pusting. Noen kom etter dem.

Pavel prøvde å rive armen løs, men Anna presset den forferdet inn til seg. Og da han rykket til av alle krefter og gjorde seg fri var det for sent. Et jerngrep tok tak omkring nakken hans. Et hardt tak og Pavel ble snudd med ansiktet mot overfallsmannen. Hånden krøp over til halsen, vred skjortekragen om og holdt Pavel foran revolvermunningen som langsomt kretset rundt.

Pavel stirret anspent på denne kretsningen. Døden så ham i øynene gjennom denne munningen, og han hadde ikke viljestyrke nok til å rive løs blikket for et sekund. Han ventet. Men det kom ikke noe skudd og de vidåpne øynene til Pavel fikk se ansiktet til banditten. En stor skalle, mektige kinnben, skjegg og barter. Øynene lå i mørke under den brede lue-skyggen.

Pavel fikk så vidt se det kritthvite ansiktet til Anna som en av de tre dro inn i gapet i huset. Han vred armene om på henne og kastet henne overende på bakken. En skygge til kastet seg over Pavel, han kunne bare se den på tunnelveggen. Bak ham, i det ødelagte huset ble det kjempet. Anna gjorde fortvilt motstand, de kvalte skrikene ble stoppet da en lue ble presset ned over munnen på henne. Mannen med det store hodet som holdt

Pavel, hadde ikke lyst til bare å være vitne til voldtekten. Han ble tiltrukket av byttet som et dyr. Han var visst hovedmannen, og han likte ikke denne fordelingen av rollene. Gutten som han holdt var jo bare en grønnskolling, det var visst en «slave fra jernbaneverkstedet». Han kunne ikke være farlig.

«Jeg får dytte revolveren i pannen på ham et par tre ganger og vise ham veien bort på jordet — så flyr han av alle krefter helt til byen uten å snu seg». Og han løsnet grepet.

— Løp med deg nå . . . Fly dit hvor du er kommet fra, hvis du gir en lyd fra deg får du en kule i halsen. — Og mannen med det store hodet slo Pavel i pannen med revolveren. — Fly, — presset han fram med hes stemme og senket revolveren for at gutten ikke skulle være redd for å få en kule i ryggen.

Pavel styrtet av gårde, først et par skritt til siden, uten å ta øynene fra banditten. Banditten forsto at gutten fremdeles var redd for revolveren og snudde seg mot huset.

Hånden til Pavel fór ned i lommen. «Bare jeg greier det, bare jeg greier det!» Han snudde seg brått, strakte ut venstre arm, så banditten et øyeblikk foran revolvermunningen og skjøt.

Banditten forsto for sent at han hadde gjort en feil. Kula trengte inn i siden på ham før han fikk tid til å løfte hånden.

Han ble kastet til siden mot tunnelveggen, grep tak i veggen med en hånd og sank langsomt og stønnende ned på bakken. En skygge gled ut av det ødelagte huset. Et skudd til smalt. En annen skygge forsvant bøynd inn i den mørke tunnelen. Et skudd igjen. Det drysset betong ned på skyggen, den gjorde et sprang til siden og ble borte i mørket. Etter den rev browningen tre ganger til opp nattens stillhet. Ved veggen lå mannen med det store hodet og vred seg som en orm i sine siste krampetrekninger.

Pavel løftet opp Anna. Hun så på banditten på bakken og kunne ikke tro at hun var reddet.

Pavel førte henne med makt inn i mørket, tilbake til byen, ut av den opplyste kretsen. De løp til stasjonen. Og ved tun-

nelen, oppe på jernbanefyllingen glimtet det alt i lys og et urolig geværskudd smalt tungt.

Da de endelig kom dit Anna bodde galte hanene et sted i Batyjevakakken. Anna la seg på senga. Pavel satte seg ved bordet. Han røykte og så alvorlig på hvordan den grå røykskyen fløt opp mot taket . . . For en liten stund siden hadde han drept det fjerde mennesket i sitt liv.

Finnes det i det hele tatt en tapperhet som alltid kommer til uttrykk i sin fullkomne form? Han tenkte på det han hadde følt og opplevd og måtte tilstå for seg selv at den svarte revolvermunningen de første sekundene hadde fått hjertet til å isne. Og var det bare det blinde øyet og det at han måtte skyte med venstre hånd som var skyld i at de to skyggene kom unna straffet? Nei. På så kort avstand hadde det vært mulig å skyte bedre, det var anspenheten og hastverket som hadde ødelagt for ham — et tydelig tegn på at han hadde mistet hodet.

Lampen på bordet lyste på hodet hans og Anna lå og så på ham og fulgte med i hver bevegelse i ansiktet. Øynene var forresten rolige, bare folden i pannen fortalte at han tenkte anspent på noe.

— Hva tenker du på, Pavel?

Skremt opp av spørsmålet fløt tankene bort i mørket som røyk, og han sa det første som falt ham inn:

— Jeg må gå til kommandanturet. Vi må melde fra om det som har hendt.

Og han reiste seg motvillig og trett.

Hun slapp ikke hånden hans med engang — hun hadde ikke lyst til å bli alene. Hun fulgte ham til døra og lukket den først da Pavel forsvant i natten.

Da Pavel kom, fikk kommandanturet forklaring på mordet som jernbanevaktene ikke kunne forstå. Liket ble identifisert med engang — det var Fimka Tsjerep som kriminalpolitiet godt kjente som overfallsmann og morder.

Dagen etter visste alle om det som hadde hendt ved tunnelen. Det ga anledning til et uventet sammenstøt mellom Pavel og Tsvetajev.

Midt under arbeidet på jernbaneverkstedet kom Tsvetajev inn og ropte på Pavel. De gikk ut i gangen og stoppet i en ensom krok. Tsvetajev var urolig og visste ikke hvordan han skulle begynne. Til slutt fikk han presset fram:

— Fortell meg hva som hendte i går.

— Du vet det jo.

Tsvetajev beveget skuldrene urolig. Pavel visste ikke at det som hadde hendt ved tunnelen hadde gått mer inn på Tsvetajev enn på de andre. Han visste ikke at Tsvetajev enda han opptrådte likegyldig overfor henne, i virkeligheten var interessert i Anna. Han var ikke den eneste som følte sympati for henne, men hos Tsvetajev foregikk det mer innviklet. Talja hadde nettopp fortalt ham det som hadde hendt ved tunnelen, og nå var det et uløst spørsmål som plaget ham. Han kunne ikke spørre Pavel rett ut, men han måtte ha svar. Innerst inne forsto han hvor egoistisk og smålig det som plaget ham var, men det primitive og dyriske seiret i kampen mellom følelsene.

— Hør her, Pavel, sa han med dempet stemme. — Denne samtalen blir mellom oss. Jeg forstår at du ikke forteller om dette for ikke å pine Anna, men meg kan du betro deg til. Si meg, fikk de andre voldtatt Anna mens banditten holdt deg?

Tsvetajev holdt ikke ut til slutt, han måtte se til side.

Pavel begynte å forstå noe. «Hadde Anna vært likegyldig for Tsvetajev, hadde han ikke vært så urolig. Men hvis Anna virkelig betydde noe for ham, så . . .» Pavel følte seg krenket på Annas vegne:

— Hvorfor spør du?

Tsvetajev kom med noen usammenhengende ord. Han følte at Pavel hadde forstått ham og ble sint:

— Hvorfor prøver du å lure deg unna? Jeg ber deg svare og du begynner å forhøre meg?

— Du er glad i Anna?

Taushet. Så fikk Tsvetajev det fram:

— Ja.

Pavel kunne så vidt beherske seg. Han snudde seg og gikk bortover gangen uten å se seg om.

En kveld trakk Okunev forlegen en stund ved senga til Pavel, satte seg så ned på sengekanten og la hånden på boka som Pavel leste.

— Vet du hva, Pavel, jeg må fortelle deg en historie. På den ene siden er det bare tull, men på den annen side er det tvert imot. Det har hendt noe mellom Talja Lagutina og meg. Først likte jeg henne, ser du, — Okunev klødde seg skyldbevisst i tinningen, men da han så at Pavel ikke lo, tok han motet til seg: — Og siden . . . så gikk det med Talja . . . på samme måte omtrent. Kort sagt, jeg skal ikke fortelle deg alt dette, alt er tydelig uten lykt øg. Og i går besluttet vi å prøve lykken, leve livet sammen. Jeg er toogtyve, vi har stemmerett begge to. Jeg vil skape et liv sammen med Talja bygd på likestillingens prinsipp. Hva mener om det?

Pavel tenkte litt:

— Hva skal jeg si, Kolja? Dere er begge to mine venner, vi er av samme slekt. Resten er også felles og Talja er jo en bra jente . . . Allting er klart.

Dagen etter flyttet Pavel sakene sine over til fellesboligen ved jernbaneverkstedet. Og noen dager senere ble det holdt en kameratkveld uten mat og drikke hos Anna — en kommunistisk fest til ære for Talja og Okunev. Det var en kveld hvor gamle minner ble gjenoppfrisket, det ble lest opp fra bøker som hadde grepet dem. Så sang de lenge og vakkert. Kampsangene klang ut i natten. Og siden hentet Katjusja Selenova og Mura Volyntseva et trekkspill, og dyp brumming fra bassene og sølvklar klirring fylte rommet. Den kvelden spilte Pavel sjelden godt, og da den lange Pankratov til alles

forundring ga seg til å danse, glemte Pavel seg bort og trekkspillet brøt den nye stilen og fyrte løs.

Trekkspillet spilte om fortiden, om de kampfylte årene og vennskapet, om kampen og gledene i dag. Men da trekkspillet ble levert til Volyntsev og han smelte i med en livlig dans — «Eplet» — da var det ingen annen enn Pavel som stormet ut på golvet. Det var tredje og siste gang i sitt liv han danset en vill dans.

4. kapitel.

Grensen — det er to stolper. De står overfor hverandre, tause og fiendtlige — symboler på to verdener. Den ene er malt som et politivaktstue i svart og hvitt. Øverst er den enhodede rovfuglen festet med sterke spikrer. Den spiller ut vingene og griper om den stripe stolpen med klørne og stirrer sint på metallskiltet overfor seg. Det krumme nebbet er utstrakt og spent. Seks skritt lenger bort står den andre stolpen. Det er en rund, tilhagd eikestolpe som er gravd godt ned i jorda. På stolpen er det en plate av støpejern med hammer og sigd på. En avgrunn ligger mellom de to verdenene, enda stolpene står på en slette. Ingen kan gå disse seks skrittene uten å sette livet på spill.

Her går grensen.

I tusener av kilometer, fra Svartehavet til Ishavet i nord står en urørlig kjede av tause poster som vokter over de sosialistiske sovjetrepublikker — stolper med arbeidets store merke på jernplatene. Ved stolpen med rovfuglen på begynner grensen mellom Sovjetukraina og Hvitepolen. Dypt nede i en dal gjemmer den lille byen Beresdov seg. Ti kilometer fra Beresdov, ved den polske byen Korets, ligger grensen. Fra Slavut til Anapol strekker distriktet for grensebataljon N. seg.

Stolpene løper bortover snømarker, langs gater i skogene,

drar ned i daler, krypper opp bakker og stikker fram på hauger. Når de kommer fram til en elv ser de fra den høye bredden ned på de snødekte viddene i nabolandet.

Det er kaldt. Snøen knirker under filtstøvlene. En diger skikkelse kommer fram ved stolpen med hammeren og sigden på. Den kraftige rødearmisten er kledd i en grå kappe med grønne knapphull, han har filtstøvler på føttene. Over kappen har han en diger saueskinnsjakk med bred krage, en varm stoffhjelm sitter på hodet. På hendene har han votter av saueskinn. Pelsen er lang, den går helt ned til bakken, det er varmt når en har den på seg, selv om det er snøstorm. Over skulderen henger et gevær. Rødearmisten går bortover vaktstien, pelsen sleper over snøen, og han puster fornøyd inn makhorkarøyken. På sovjetgrensen, på åpen mark, står vaktpostene en kilometer fra hverandre, slik at hver kan se naboen. På den polske siden er det to på hver kilometer.

En polsk soldat kommer mot rødearmisten, på sin vaktsti. Han har grove soldatstøvler på føttene og er kledd i en grå-grønn uniform og en svart kappe med to rader blanke knapper. På hodet har han en uniformslue. På lua er det en ørn, på epålettene er det ørner, på kragen er det ørner, men det blir soldaten ikke varm av. Frosten trenger inn til margen. Han gnir de stive ørene, slår hælene mot hverandre mens han går, hendene med de tynne hanskene på er stivfrosne. Han kan ikke stoppe et øyeblikk, frosten griper straks tak i ham, og soldaten heveger seg hele tiden. Noen ganger begynner han å løpe. Vaktpostene er kommet bort til hverandre, polakken snur og går parallellt med rødearmisten.

Det er ikke lov å snakke ved grensen, men når det er tomt rundt omkring, og en bare ser menneskeskikkelser en kilometer foran seg, så kan jo ingen få vite om de to er tause eller om de krenker internasjonale lover.

Polakken har lyst på en røyk, men han har lagt igjen fyrstikkene i kasernen. Og vinden bringer liksom for å erte ham en fristende makhorkalukt med seg fra sovjetsiden. Polak-

ken har sluttet å gni det forfrosne øret. Han snur seg — det hender at en patrulje til hest — ledet av sersjanten, eller kanskje herr løytnanten selv — plutselig dukker fram bak en haug og kontrollerer vaktpostene. Men det er tomt rundt omkring. Snøen glitrer blendende i sola. Det er ikke et snøfnugg i luften.

— Kamerat, la meg få fyr, sier polakken på polsk og krenker den hellige lov. Han slenger det franske geværet med den brede bajonetten bakpå ryggen og greier så vidt å få en pakke billige sigaretter opp av kappelommen med de frosne fingrene.

Rødearmisten hører ham, men feltlovene for grensevakt-holdet gir ham ikke lov til å gi seg i snakk med noen på den andre siden av grensen. Dessuten har han ikke riktig forstått hva soldaten sa. Og han fortsetter å gå og setter føttene i de varme filtstøvlene fast ned i den knirkende snøen.

— Kamerat bolsjevik, la meg få fyr, kast en eske fyrstikker til meg, sier polakken, denne gang på russisk.

Rødearmisten ser på naboen. «Frosten har visst trengt tvers igjennom «herren». Selv om han er en kapitalist-soldat, så ser det ikke ut som han har det så bra. De driver ham ut i en slik kulde i bare kappe, derfor hopper han omkring som en hare. Og uten røyk er det vel helt ille». Og rødearmisten kaster en fyrstikkeske til ham uten å snu seg. Soldaten fanger den og brekker mange fyrstikker før han endelig får tent på. Esken kommer tilbake over grensen på samme måte, og da er det rødearmisten som krenker loven:

— Behold den, jeg har mer.

Men svaret fra den andre siden av grensen lyder:

— Nei takk, jeg ville komme i fengsel et par år for denne esken.

Rødearmisten ser på esken. Det er et fly på den. Istedenfor propellen er det en kraftig neve og det står: «Et ultimatum».

— Ja, det passer virkelig ikke særlig godt for dem.

Soldaten fortsetter å gå samme vei som rødearmisten. Han kjeder seg alene på den ensomme vidden.

Det knirket i sadlene, de to hestene travet jevnt og beroligende. Det var rim rundt snuten på den svarte hingsten, omkring neseborene og i håret. Pusten fra hestene smeltet i luften som hvit damp. Den flekkete hoppen under bataljonsjefen flytter vakkert på bena, lekte med tøylene og bøyd den tynne halsen. Begge rytterne hadde på seg grå kapper med tre røde firkanter på ermet. Men bataljonsjef Gavrilov hadde grønne snorer rundt knapphullene og den andre røde. Gavrilov hørte til grensetroppene. Det var hans bataljon som sto som poster på en strekning av sytti kilometer, han var «herre» her. Den andre var en gjest fra Beresdov, krigskommissær Kortsjagin.

Om natten hadde det snødd. Nå var bakken dekket av lodden, myk snø, urørt av hestehover eller menneskeføtter. Rytterne kom ut av skogen og red i trav over sletta. Omkring førte skritt unna sto to stolper.

— Ptr

Gavrilov strammet tøylene. Kortsjagin snudde den svarte hingsten for å se hvorfor Gavrilov stoppet. Gavrilov hang ned fra sadelen og studerte oppmerksomt et underlig spor i snøen. Det var liksom noen hadde trukket et tannhjul der. Det var et lurt dyr som hadde gått her, satt det ene benet etter det andre og lagt sporet i innviklete svinger. Det var vanskelig å forstå hvor sporet kom fra. Men det var ikke dyresporet som hadde fått Gavrilov til å stoppe. To skritt lenger bort var det noen andre spor under nysnøen. Det hadde gått et menneske her. Han hadde ikke lagt sporet sitt for å forvirre, han hadde gått rett mot skogen. Og sporet viste tydelig at mennesket kom fra Polen. Gavrilov red videre og sporet førte ham til vaktstien. På den polske siden kunne de se menneskesporene enda ti skritt.

— Noen har gått over grensen i natt, brummet Gavrilov. De har igjen sovet på tredje avsnitt, det var ikke noe i rapporten i dag morges. Faen! — Bartene til Gavrilov var litt

gråsprenget, pusten hadde slått seg ned på dem som rim og de hang barskt ned over leppen.

To skikkelser kom mot rytterne. En liten svart en med en fransk bajonett som flammet opp i solen, og en diger en i en grå saueskinnspeil. Den flekkete hoppen kjente presset fra lårene og økte farten, og rytterne kom snart bort til de to som kom dem i møte. Rødearmisten rettet på remmen på skulderen og spyttet en ferdigrøykt sigarett ut på snøen.

— Goddag, kamerat! Hvordan står det til her på avsnittet? og bataljonsjefen rakte ham hånden nesten uten å bøye seg — rødearmisten var så høy. Kjempen dro raskt votten av hånden. De hilste på hverandre.

Polakken sto litt unna og så på. To røde offiserer hilste på en soldat liksom de var gode venner. Han prøvde et øyeblikk å forestille seg hvordan han ville gi hånden til sin major Sakrsjevskij, og ved en slik tåpelig tanke måtte han uvilkaarlig se seg omkring.

— Jeg har nettopp gått på skiftet, rapporterte rødearmisten.

— Har dere sett det sporet der?

— Nei, jeg har ikke sett det ennå.

— Hvem har stått vakt i natt fra to til seks?

— Surotenko, kamerat bataljonsjef.

— Nå vel, pass godt på da.

Og da han skulle til å ri bort, sa Gavrilov strengt:

— Ikke spaser for mye med disse her.

Da hestene travet bortover den brede veien mellom grensen og Beresdov fortalte Gavrilov:

— Ved grensen trenger en et godt øye. Hvis en forsover seg det minste, kommer en til å angre det bittert. Det er en tjeneste uten søvn vi har. Om dagen er det ikke så lett å smutte over grensen, men om natten må en være på vakt. De får dømme selv, kamerat, Kortsjagin. På avsnittet mitt er det fire landsbyer som er delt i to. Der er det svært vanskelig. Det

er det samme hva slags kjeder vi stiller opp, likevel er hele slekten fra den andre siden av grensen til stede ved hvert bryllup og hver fest. Det er jo ingen sak å komme over — det er tyve skritt fra hus til hus, og elva er slik at en høne kan vade igjennom den. Det forekommer også smugling. Forresten er det bare småtteri. En kone kan ha med seg et par flasker polsk førtiprosent brennevin. Men det finnes en del store smuglere hvor det er folk med mye penger som står bak. Og vet du hva polakkene gjør? De har åpnet varehus i alle landsbyer ved grensen — der kan du kjøpe hva du vil. Det er klart at de ikke gjør det for de fattige bøndene sine.

Pavel hørte interessert på Gavrilov. Livet ved grensen var som et uavbrutt rekognoseringsstokt.

— Si meg, kamerat Gavrilov, dreier det seg bare om smugling av gods?

Gavrilov svarte dystert:

— Nei, det er nettopp det som er saken.

Beresdov var en bortgjemt liten provinsby. Før i tiden hadde befolkningen der vært jødisk. To-tre hundre småhus som meningsløst sto om hverandre. En diger markeds plass og midt på plassen cirka tyve butikker. Plassen var skitten og full av gjødsel. Omkring byen lå bondegårder. I jødekvartalet, på veien til slaktehuset sto en gammel synagoge. Den eldgamle bygningen virket trist og dyster. Riktignok kunne synagogen ikke beklage seg over at den sto tom på lørdagene, men det var likevel ikke det samme som før. Og det livet rabbineren førte, var slett ikke slik som han ville ønsket det. Det hadde visst hendt noe svært dårlig i 1917, når ungdommen til og med her i en slik avkrok ikke hadde den rette aktelse for rabbineren. De gamle lot nok fremdeles være å spise forbudte saker, men så mange guttunger som spiste denne svinepølsen som Gud hadde forbannet! Fy, det var ekkelt å tenke på. Rabbi Boruch sparket sint til en gris som rotet i gjødselhaugen på jakt etter noe spiselig. Nei, han var ikke riktig fornøyd

med at Beresdov var blitt et distriktssentrum. Det var kommet en masse av disse kommunistene, Gud vet hvor fra. Og så fant de stadig på noe, det var nye ubehageligheter hver dag. I går fikk han se en ny plakat på porten til presten: «Beresdov distriktskomité for Ukrainas kommunistiske ungdomsforbund».

Det var ikke noe godt å vente av den plakaten. Rabbineren var så opptatt av sine tanker at han holdt på å overse en liten plakat som hang på døra til hans synagoge.

«I dag innkalles den arbeidende ungdom til møte i klubben. Det blir foredrag av formannen i eksekutivkomitéen, Lisitsyn, og sekretæren for komsomol, kamerat Kortsjagin. Etter møtet blir det konsert av skoleelever».

Rabbineren rev rasende lappen ned fra døra.

«Ja, nå begynner det!»

En stor hage omsluttet den lille kirken på to sider. Og inne i hagen sto det et gammeldags, rommelig hus. Det var kjedelig i de tomme rommene med den innestengte luften. Der bodde popen og popefruen som var like gamle og kjedelige som huset og for lenge siden var blitt lei hverandre. Kjedsomheten forsvant straks da huset fikk nye herrer. I den store salen hvor det ærverdige vertsfolket bare på høytidelige helligdager hadde tatt imot gjester, var det fullt av mennesker nå. Popehuset var blitt til partikomiteen i Beresdov. På døra til et lite rom til høyre for hovedinngangen sto det med kritt: «Komsomols distriktskomité». Her tilbrakte Pavel en del av sin dag. Samtidig som han var krigskommissær for annen bataljon arbeidet han også som sekretær i det nydannede distriktsstyre for komsomol.

Det hadde gått åtte måneder siden kameratkvelden hos Anna. Men han følte det som om det hadde vært nylig. Pavel la papirhaugen til side, lente seg tilbake i stolen og falt i tanker . . .

Det var stille i huset. Det var sent på natten og alle hadde gått hjem. Sistemann som gikk var Trofimov, sekretær i par-

tiets distriktskomité. Nå var altså Pavel alene i huset. Frosten hadde laget underlige mønstre på vinduet. En parafinlampe sto på bordet, det var lagt godt i ovnen. Pavel tenkte på det han hadde opplevd for ikke så lenge siden. I august ble han som ungdomsorganisator sendt med reparasjonstoget til Jekaterinoslav. Og til sent på høsten beveget 150 mennesker seg fra sted til sted og befridde stasjonene for arven fra krigen og fra de urolige årene — for brente og ødelagte vogner. Veien gikk fra Sinelnikovo til Polog. Her, hvor banditten Makhno hadde hersket før, kunne en for hvert skritt se spor etter ødeleggelse og tilintetgjørelse. I Gulaj-Pole holdt de på i en uke med å gjenreise murbygningen hvor vannpumpa holdt til, la jernplater på sidene av den sprengte vannsisternen. Enda det ikke var Pavels fag skrudde han med sine egne hender inn flere tusen rustne skruer.

Sent på høsten dro toget hjem igjen. Hundreogfemti par arbeidshender vendte tilbake til verkstedet igjen

Nå var Pavel oftere å se hos Anna. Folden i pannen glattet seg ut, og det hendte at en hørte hans glade latter.

Igjen hørte kameratene ham fortelle om kampårene for lenge siden. Om det opprørske Slave-Russland som prøvde å styrte det kronede uhyret. Om Stenka Rasins og Pugatsjovs oppstander.

En kveld da det var mye ungdom hos Anna, ble Pavel uventet kvitt en gammel, usunn arv han dro på. Han som hadde vært vant til tobakk nesten fra barnsben av, sa fast og ugjenkallelig:

— Jeg røyker ikke mer.

Det hendte plutselig. En eller annen begynte å diskutere om vanen var sterkere enn mennesket og brukte røyking som eksempel. Pavel blandet seg ikke inn i diskusjonen, men det var Talja som dro ham inn og fikk ham til å snakke. Han sa det han tenkte:

— Mennesket er herre over sine vaner og ikke omvendt. Hvor langt kunne vi ellers komme?

Tsvetajev ropte fra en krok:

— Det var klangfulle ord. Kortsjagin liker slikt. Men hvis vi nå sammenlikner ord og handling, hva blir resultatet da? Røyker han selv? Ja. Vet han at røyking er unyttig? Ja. Men slutte — det har han ikke krefter til. Forleden «spredte han kultur» i sirklene. — Og Tsvetajev skiftet tone og sa hånlig: — Han får svare oss hvordan han har det med banning. De som kjenner Pavka vil si: han banner sjelden, men kraftig. Det er lettere å lese moralprekener enn å være helgen selv.

Det ble stille. Alle var ubehagelig berørt av den skarpe tonen Tsvetajev brukte. Pavel svarte ikke med engang. Han tok sigaretten langsomt ut av munnen, knuste den og sa lavt:

— Jeg røyker ikke mer.

Så tidde han litt og la til:

— Det gjør jeg for min egen skyld og bare litt for Tsvetajevs skyld. Den som ikke kan bryte en dårlig vane er ingenting verd. Nå har jeg banningen igjen. Jeg har ennå ikke helt kvittet meg med den uvanen, men Tsvetajev innrømmer jo selv at dere sjelden hører meg banne. Et ord kan fort unnsnippe en, det er ikke fullt så lett å tenne en sigarett, det er derfor jeg ikke nå vil si at jeg også er ferdig med banningen. Men jeg skal likevel få slutt på den.

Like før vinteren kom, oversvømte tømmeret elva. Høstflommen brøt i stykker tømmerstokkene, det dyrebare brenselet ble skylt nedover elva og gikk tapt. Solomenka sendte igjen ut mannskap for å redde skogens rikdom.

Pavel ville ikke stå tilbake for de andre og skjulte for kameratene at han var sterkt forkjølet. Og da hauger av ved etter en uke tårnet seg opp ved bryggene, vekket det kalde vannet og høstkulden fienden i blodet — Pavel flammet opp i en voldsom feber. I to uker brente en grusom revmatisme kroppen hans, og da han kom ut av sykehuset måtte han sitte når han arbeidet. Formannen bare ristet på hodet. Og noen dager

senere erklærte en kommisjon ham for arbeidsudyktig, og han fikk oppjør og rett til pensjon — det siste avviste han rasende.

Han var tung om hjertet da han forlot verkstedet. Det gjorde uhyggelig vondt når han beveget seg og han måtte støtte seg på en stokk. Moren hadde skrevet til ham flere ganger og bedt ham komme og besøke henne. Nå husket han henne og det hun hadde sagt da han reiste:

— Jeg ser dere bare når dere har ødelagt dere.

I guvernementskomitéen fikk han sine dokumenter fra komsomol og partiet. Han tok nesten ikke avskjed med noen for ikke å gjøre det verre og reiste til moren. I fjorten dager holdt den gamle kona på med å dampe og gni de hovne bena hans. Og en måned senere kunne han alt gå uten stokk — gleden dirret i brystet og skumringen ble til morgengry. Toget brakte ham til guvernementets sentrum. Tre dager senere fikk han i organisasjonsavdelingen et papir som bekreftet at han ble sendt til guvernementets krigskomissariat for å drive opplysningsarbeid i Den røde armé.

Og ennå en uke senere kom han hit, til denne tilsnødde lille byen som krigskommissær ved annen bataljon. Av komsomol fikk han i oppdrag å samle komsomolene og danne en organisasjon i det nye distriktet. Det var slik alt hadde gått til.

Det var varm sol ute. En kirsebærgren kikket inn gjennom det åpne vinduet i kontoret til formannen i eksekutivkomitéen. Solen tente det forgylte korset på det gotiske klokketårnet som sto på den andre siden av veien. I den lille hagen foran vinduet søkte bittesmå dunete gåsunger etter mat — grønne som graset omkring dem.

Formannen holdt på å lese et telegram han nettopp hadde fått. En skygge gled over ansiktet hans. Den store knudrete hånden fór gjennom det rike, krøllete håret og ble hengende der.

Nikolaj Nikolajevitsj Lisitsyn, formannen i eksekutivkomitéen i Beresdov var bare fireogtyve år gammel, men ingen av

medarbeiderne hans eller de andre partitillitsmennene visste det. Han var en stor og sterk mann, barsk og noen ganger skremmende. Han så ut som han var femogtreve. En kraftig kropp, et stort hode på en mektig nakke, brune, gjennomtremgende, litt kalde øyne, en energisk hake. Blå ridebukser, en grå kappe som «hadde sett bedre dager», Den røde fanes orden på venstre brystlomme.

Før revolusjonen hadde Lisitsyn «kommandert» en dreiebenk på våpenfabrikken i Tula hvor bestefaren, faren og han selv nesten fra barnsben av hadde skåret til og slipt jernet.

Og fra den høstnatten da Lisitsyn for første gang grep til våpen istedenfor bare å lage våpen, kom han opp i en hvirvelvind. Revolusjonen og partiet kastet ham fra den ene brannen til den andre. Våpensmeden fra Tula gikk den ærerike veien fra rødearmist til kommandør og til regimentskommissær.

Nå var brannene og kanontordenen blitt fortid. I dag var Nikolaj Lisitsyn her, i grensedistriktet. Livet fløt rolig. Til sent på kveld satt han over rapportene over innhøstingen. Men dette telegrammet gjenopplivet det som hadde hendt for ikke så lenge siden. Der sto det i knapp telegramstil:

Absolutt konfidensielt. Til formannen i eksekutivkomitéen i Beresdov, Lisitsyn.

På den polske siden av grensen observeres konsentrasjon av stor bande som kan terrorisere grensedistriktene. Ta forholdsregler. Foreslår sende verdigjenstandene i finansavdelingen bort, ikke beholde skatter.

Fra vinduet til Lisitsyn kunne en se alle som kom inn i huset. Nå var Pavel ute på trammen. Et øyeblikk etter banket det på døra.

— Sett deg, så vi kan snakke sammen. — Og Lisitsyn trykket Pavels hånd.

I en hel time tok Lisitsyn ikke imot noen.

Da Pavel kom ut var det alt blitt midt på dagen. Den lille

søsteren til Lisitsyn, Njura, kom løpende ut av hagen. Pavel kalte henne for Anjutka. Det var en sjenert og alvorlig liten jente. Når hun møtte Pavel smilte hun alltid vennlig. Også nå hilste hun klosset og barnslig og skjøv det korte håret vekk fra pannen.

— Er det noen hos Kolja? Maria Mikhajlovna har lenge ventet på ham med middagen, sa hun.

— Bare gå, Anjutka, han er alene.

Dagen etter, lenge før morgengry kom tre vogner med mette hester for kjørende bort til eksekutivkomitéen. Menneskene som satt på vognene snakket lavt sammen. Flere forseglede sekker ble båret ut fra finansavdelingen og lesset på vognene, og noen minutter etter drønnet hjulene bortover veien. En avdeling under Pavels ledelse beskyttet vognene. De førti kilometerne til kretsens sentrum (tyve kilometer var gjennom skogen) ble tilbakelagt uten uhell. Verdigjenstandene ble plassert i sikkerhetsskap i kretsens finansavdeling. Og noen dager etter kom en kavallerist ridende til Beresdov fra grensen. Innbyggerne glante forundret på rytteren og hesten som var våt av skum.

Ved eksekutivkomitéen falt kavalleristen som en sekk ned på bakken, holdt hånden over sabelen og trampet opp trinnene med de tunge støvlene. Lisitsyn rynket pannen da han tok imot brevet. Han åpnet det og kvitterte på konvolutten. Uten å la hesten hvile ut, sprang rytteren igjen i sadelen og galopperte tilbake.

Ingen andre enn formannen i eksekutivkomitéen kjente til innholdet i brevet. Men borgerne i Beresdov hadde nese som hunder. Av tre små handelsmenn drev sikkert to med smugling, og dette yrket hadde gitt dem en instinktiv evne til å føle faren.

To mennesker gikk raskt bortover fortauet til bataljonstaben. En av dem var Pavel. Ham kjente innbyggerne — han var alltid bevæpnet. Men det at sekretæren i partikomiteen Trofimov hadde en revolver i beltet — det var ikke bra.

Noen minutter senere kom femten mann med geværer løpende ut av staben. De styrtet til mølla som sto ved krysset. De andre kommunistene og komsomolerne fikk våpen i parti-komitéen. Formannen i eksekutivkomitéen kom ridende forbi med en kubansk lue på hodet og med den evindelige Mauser-revolveren sin ved siden. Det var klart at det foregikk noe, og den store plassen og de små gatene var utdødd — det var ikke en sjel å se. På et øyeblikk kom digre, middelalder-ske låser fram på dørene til de små butikkene, lemmene ble satt for. Og bare de uforferdede hønene og grisene som var slappe av varmen fortsatte omhyggelig å sortere innholdet i avfallshaugene.

Ved hagene i utkanten lå forsvarsstyrkene. Her begynte jordene og en kunne se langt bortover veien.

Meldingen som Lisitsyn hadde fått var knapp:

I natt slo en bande til hest seg igjennom og over på sovjet-siden i nærheten av Poddubtsy. Omkring hundre sabler og to håndmaskingeværer. Ta forholdsregler. Sporet etter banden blir borte i Slavut-skogen. Jeg forbereder Dem på at hundre røde kosakker i ettermiddag vil dra gjennom Beresdov på jakt etter banden. Ta ikke feil av dem og fienden. *Gavrilov*, sjef for grensebataljonen.

Alt en time senere kom en rytter fram på veien, og en kilometer etter kom en kavallerigruppe. Pavel stirret oppmerksomt fram for seg. Rytteren red forsiktig, men han merket ikke forsvarerne i hagene. Det var en ung rødearmist av syvende røde kosakkregiment. Det var noe nytt for ham å dra på rekognoseringstokt, og da han plutselig ble omringet av folk som kom ut på veien fra hagene og fikk se merkene på jakkene, smilte han forlegen. Etter en kort samtale snudde han hesten og red tilbake til rytterne som kom galopperende. Forsvarerne slapp de røde kosakkene igjennom og la seg ned i hagene igjen.

Noen urolige dager gikk. Lisitsyn fikk et kommunike hvor det het at bandittene ikke hadde klart å utvikle angrepet videre — banden var blitt forfulgt av det røde kavalleriet og var nødt til å trekke seg skyndsomt tilbake over grensen.

Den lille gruppa bolsjevikere — nitten stykker — arbeidet ivrig i hele distriktet med oppbyggingen av sovjetene. Det unge distriktet hvor arbeidet nettopp var blitt organisert, krevde at alt ble skapt helt fra grunnen av. Fordi grensen var så nær måtte alle stadig være på vakt.

Nyvalg i sovjetene, kamp mot bandittene, kulturarbeid, kamp mot smuglerne, militært partiarbeid og arbeid i komsomol — det var den kretsen som Lisitsyns, Trofimovs og Pavels liv stormet omkring i fra morgengry til sent på natt. Sammen med dem arbeidet de få aktive tillitsmenn de hadde fått samlet.

Fra hesteryggen til skrivebordet, fra bordet ut på torget hvor de unge avdelingene marsjerte opp og ble trenet — så var det klubben, skolen, to-tre møter og om natten hesteryggen, en revolver ved hoften og et skarpt: «Stopp, hvem der?», larmen fra hjulene på en vogn med varer som skulle over på den andre siden av grensen — slik var dagene og mange netter for krigskommissæren i annen bataljon.

Komsomols distriktskomité i Beresdov — det var Pavel, jentelederen Lida Polevykh, en jente fra Volga med smale øyne, og Sjenja Rasvalikhin, en høy, pen gutt som hadde vært gymnasiast for ikke så lenge siden. Han var «ung, men tidlig ute», elsket farlige eventyr og hadde god greie på Sherlock Holmes og Louis Boussenard. Rasvalikhin arbeidet som forretningsfører for distriktets partikomité. Han var blitt medlem av komsomol for fire måneder siden, men oppførte seg blant komsomolerne som «gammel bolsjevik». Det var ingen andre en kunne sende til Beresdov, og etter mange overveielser sendte kretskomiteén Rasvalikhin som «Opplysningssekretær».

Solen sto nesten i senit. Heten trengte inn i de mest skyggefulle krokene. Alt levende gjemte seg under takene, og til og med hundene var krøpet under låvene og lå der slappe av varme, dovne og søvnige. Det var liksom alt levende hadde forlatt landsbyen, og bare en gris som hadde gravd seg ned i søla gryntet salig i en søledam ved brønnen.

Pavel løste hesten og satte seg i sadelen. Han bet seg i leppen, så vondt gjorde det i kneet. Lærerinnen sto på skoletrammen og skygget for øynene.

— På gjensyn, kamerat krigskommissær. — Hun smilte.

Hesten sparket utålmodig, strakte på halsen og strammet tøylen.

— På gjensyn, kamerat Rakitina. Det er altså avgjort: i morgen holder De den første timen.

Hesten kjente at tøylen ble slakke og gikk straks i trav. Plutselig hørte Pavel ville hyl. Slik pleide kvinnene på landet å skrike når det var brann. Han snudde hesten brått og fikk øye på en bondekone som andpusten kom løpende. Rakitina gikk midt ut i veien og stoppet henne. I dørene på nabohusene kom det fram folk, mest gamle menn og koner. De som hadde krefter var ute på marken.

— Å, godtfolk, sånn som det foregår der! Å, jeg orker ikke, jeg orker ikke!

Da Pavel kom bort til bondekona, kom folk alt løpende fra alle kanter. De omkring henne, dro henne i ermene på den hvite blusen, det drysset forskrekkede spørsmål ned over henne, men det var umulig å forstå noe av de usammenhengende ordene hun kom med. «De har drept ham! De slår hverandre i hjel» skrek hun bare. En eller annen bestefar med bustet skjegg holdt med den ene hånden i linbuksene sine, hoppet klosset i været og trengte på den unge kona:

— Ikke skrik som du er gal! Hvor får de juling? Hvorfor får de juling! Men hold opp å hvine da! Fy faen!

— Landsbyen vår slåss mot Poddubtsy-folkene . . . om grensene ute på markene! Poddubtsy-folkene slår i hjel våre!

Alle skjønnte at det var hendt en ulykke. Kvinnene satte i å hvine, gamlingene brummet sint. Og så fløy det gjennom landsbyen fra hus til hus, manende som en brannalarm: «Poddubtsy-folkene slår våre i hjel med ljåer!» Alle som kunne gå styrtet fram av husene og løp ut på markene bevæpnet med høygafler, økser eller bare en pæl fra gjerdet. Der ute på markene ble det årlige stridsspørsmålet mellom de to landsbyene avgjort i et blodig slag.

Pavel slo slik til hesten at den straks gikk over i galopp. Drevet fremover av ropene fra rytteren stormet den svarte hesten fram, forbi folk som kom løpende. Den la ørene tett inn til hodet og kastet bena høyt i været og den øket stadig farten. Vindmølla på haugen spredte ut vingene — armene sine — liksom den ville stenge veien. Til høyre for mølla, i senkningen ved elva lå engene. Til venstre lå rugmarken i bølger — snart oppover hauger, snart nedover daler. Vinden fór over den modne rugen liksom den strøk over den med hånden. Valmuene glødte røde ved veien. Det var stille her og uutholdelig varmt. Bare langt borte, der hvor elva lå som en sølvslange i solen, kunne en høre skrik.

Hesten stormet i vill fart nedover. «Hvis den snubler i noe er det ute både med den og meg», tenkte Pavel. Men det var for sent å stoppe hesten og Pavel la seg inn til hestehalsen og hørte hvordan vinden hvinte i ørene.

Han fór ut på enga som en gal. Her sloss mennesker, sløvt og forbitret som dyr. Noen lå blodige på bakken.

Hesten rev overende en skjegget kar som med en bit av en ljå løp etter en ung gutt med blodig ansikt. En brunhudet, kraftig bonde tråkket med de tunge støvlene på en motstander som lå på bakken og prøvde hele tiden å treffe ham i mellomgolvet.

Pavel red løs på menneskeflokken med hele hestens tyngde og slengte slåsskjempene til forskjellige kanter. Han lot dem ikke komme til seg selv, snudde hesten vilt fra den ene kanten til den andre, og red løs på de rasende menneskene. Han følte

at han bare kunne få orden på denne blodige menneskegrøten hvis han også var vill og skremte dem. Og han skrek rasende:

— Gå fra hverandre, kryp! Jeg skyter dere ned, bandittsjeler!

Og han rev opp revolveren og svingte den over et ansikt som var fortrukket av raseri. Hesten skjenet ut til siden — skuddet smalt. Noen kastet ljaene og løp sin vei. Slik fortsatte Pavel å ri omkring og skyte, og han oppnådde det han ville. Folk styrtet til alle kanter, bort fra ansvaret og fra denne uhyggelige mannen med «helvetesmaskinen» som skjød i ett sett.

Snart kom distriktsretten til Poddubtsy. Dommerne holdt lenge på med å forhøre vitnene, men greide ikke å finne anstifterne. Ingen var død etter slagene, de sårede kom seg. Hårdnakket og tålmodig som ekte bolsjeviker prøvde dommerne å få de dystre bøndene til å forstå hvor meningsløst og absolutt utillatelig det var å slåss på den måten.

— Det er skillene mellom jordstykkene som er skyld i alt, kamerat dommer, det er gått rot i dem! Det er derfor vi slåss hvert år.

Likevel måtte noen av dem stå til ansvar.

Og en uke senere gikk en kommisjon over markene og slo inn pæler på de stedene det var strid om. Den gamle jordmåleren var helt utmattet av varmen og gåingen, svetten silte av ham. Da han rullet sammen målebåndet, sa han til Pavel:

— Nå har jeg målt jorden i tredve år og overalt er grensene årsak til ufred. Se på den linjen som danner grensen her, det er jo helt utrolig! Til og med en full mann går rettere. Og hvordan er det på engene? Det er striper tre skritt brede, den ene opp på den andre, en kan bli gal når en skal fordele dette. Og alt dette blir delt opp mer og mer for hvert år. Når en sønn begynner å drive selvstendig — så deles stripen til faren i to. Jeg kan forsikre Dem, om tyve år blir det bare grenselinjer, det blir ikke noe sted å så. Alt i dag er jo 10 % av jorden grenselinjer.

Pavel smilte:

— Om tyve år blir det ikke en eneste grenselinje igjen, kamerat jordmåler.

Gamlingen så nedlatende på ham:

— Snakker De om det kommunistiske samfunn? Nå, De vet, det er noe som ligger et sted i en fjern fremtid.

— Har De ikke hørt om Budanovka-kolkhoaset?

— Å, er det det De mener!

— Ja.

— I Budanovka har jeg vært . . . Men det er likevel en unntagelse, kamerat Kortsjagin.

Kommisjonen målte. To gutter slo inn pælene. Og på begge sider sto bøndene og passet godt på at pælene ble slått inn der grensene hadde gått før — det kunne en så vidt se på halv-råtne pinner som stakk opp av graset.

Kjørekaren pisket på den trege stanghesten, snudde seg mot pasassjerene og fortalte pratsom:

— Gud vet hvordan disse komsomolene har kommet til oss. Før i tiden fantes det ikke slikt. Og begynnelsen til alt, må en vel tro, det var lærerinna, Rakitina heter hun, De kjenner henne kanskje? Det er et ungt kvinnfolk, men skadelig får en si. Hun lager bråk blant alle kvinnfolkene i landsbyen. Hun får dem til å komme sammen og så kjører hun løs, det blir bare uro av det. Hvis du drar til et kvinnfolk sånn i sinne — det går jo ikke an å unngå det — før i tiden bare tørket hun av fjeset og sa ikke noe, men i dag kan en like godt la være å røre dem, det blir bare skrik og skrål. Du kan risikere å høre om folkedomstolen, og er det en ung en, så forteller hun deg om skilsmisse og sier fram alle lovene for deg. Ta min Ganka, det var virkelig et stille kvinnfolk, men nå er hun kommet så høyt på strå at hun er blitt delegat. Det er visst noe sånt som den viktigste blant kvinnfolkene. Og de kommer til henne fra hele landsbyen. Først hadde jeg lyst til å

klappe Ganka litt med tømmene, men så blåste jeg i det. Pokker ta dem! Bare la dem tøyse. Hun er et bra kvinnfolk, både i huset og i det hele tatt.

Kjørekaeren klødde det hårete brystet som en kunne se i halsåpningen på linskjorta. Så ga han stanghesten for ordens skyld et piskeslag under maven. Rasvalikhin og Lida satt i vognen. De hadde begge to noe bestemt å gjøre i Poddubtsy — Lida skulle holde et møte for delegatene og Rasvalikhin skulle få i gang arbeidet i gruppa.

— Liker De ikke komsomolene da? spurte Lida spøkefullt kjørekaeren.

Han nappet seg i skjegget og svarte langsomt:

— Jo, hvorfor ikke . . . Når en er ung kan en godt tøyse litt. Lage skuespill eller noe sånt, jeg liker selv å se på en komedie, når det er noe verdt. Først trodde vi at ungdommen kom til å lage bråk, men så var det tvert imot. Jeg hører folk sier at de har det strengt når det gjelder fyll, spetakkel og annet. Det er mest lærdom de er etter. Men Gud vil de gjerne forgripe seg på, og de prøver stadig å få kirken til klubb. Det er ikke bra, gamlingene ser skjevt på dem for det, og er sinte på dem. Men ellers? En ting er ikke riktig i orden hos dem — de tar imot de verste fattigfolk, sånne som er landarbeidere eller har en helt elendig gård. Herresønner slipper de ikke inn.

Vognen kjørte nedover bakken og kom bort til skolen.

Vertinnen redde opp for gjestene hos seg og gikk selv og la seg på høyloftet. Lida og Rasvalikhin var nettopp kommet tilbake fra et langt møte. Det var mørkt i huset. Lida kastet av seg skoene, krøp opp i senga og sovnet straks. Hun ble vekket av en grov berøring. Det var Rasvalikhin og det var ikke tvil om hva han ville.

— Hva er det?

— Stille, Lida, hvorfor bråker du? Du skjønner, jeg synes

det er kjedelig å ligge alene, pokker ta alt sammen! Kan du virkelig ikke finne på noe mer interessant enn å ligge og snorke?

— Ta vekk hendene og dra deg vekk fra senga mi! Lida puffet til ham. Hun hadde aldri kunnet tåle det fete smilet til Rasvalikhin. Nå hadde hun lyst til å si ham sannheten, men søvnen tok overhånd, og hun lukket øynene.

— Hvorfor skaper du deg? Har en sett maken til intellektuell oppførsel! De er ikke tilfeldigvis oppdratt i instituttet for adelige unge damer? Du innbilder deg vel ikke at jeg tror deg? Ikke lat som du er en tosk. Hvis du er en bevisst kvinne så må du først tilfredsstille mine behov, siden kan du sove så mye du vil.

Han syntes det var overflødig med flere ord og satte seg igjen bort på senga og la hånden selvfølgelig og krevende på skulderen til Lida.

— Dra til helvete! sa hun og ble straks våken. — Æresord, jeg forteller det til Kortsjagin i morgen.

Rasvalikhin grep henne i hånden og hvisket irritert:

— Jeg blåser i din Kortsjagin, og du får la være å sparke fra deg, ellers tar jeg deg likevel.

Det ble en kort kamp mellom dem. Så smalt en ørefik i stillheten, så en til . . . Rasvalikhin ble slengt til siden. Lida løp i mørket bort til døra, puffet den opp og styrtet ut på gårdsplassen. Der sto hun i månelysset, helt fra seg av raseri.

— Kom inn, din dumme gås! skrek Rasvalikhin sint.

Han bar sengklærne sine ut på verandaen og lå der. Og Lida låste døra og krøp sammen som et nøste i senga.

Neste morgen da de var på vei hjem, satt Rasvalikhin ved siden av den gamle kjørekaren og røykte den ene sigaretten etter den andre.

«Denne utilnærmelige frøkenen kan jo virkelig finne på å sladre til Kortsjagin. For en tåpelig dukke! Hadde hun enda vært en skjønnhet, men hun ser jo ut som den reneste misforståelse. Jeg må bli venner med henne igjen, ellers kan det bli bråk. Kortsjagin kikker allerede sint nok bort på meg.»

Rasvalikhin satte seg bort til Lida. Han lot som om han var beskjemet, blikket var nesten trist. Han prøvde å komme med forklaringer, han angret.

Han oppnådde hva han ville — da de kjørte inn i den lille byen lovte Lida ikke å fortelle noen om det som hadde hendt kvelden før.

Den ene komsomolgruppa etter den andre ble dannet i landsbyene ved grensen. Komsomols distriktskomité ofret mange krefter på disse første skuddene i den kommunistiske bevegelse. Pavel og Lida Polevykh tilbrakte mange dager i disse landsbyene.

Rasvalikhin likte ikke å reise til landsbyene. Han forsto ikke å bli venner med guttene på landet og vekke tillit hos dem. Han bare ødela. Men Lida og Pavel fikk det til, enkelt og naturlig. Lida samlet jentene omkring seg, fant venninner blant dem og mistet ikke forbindelsen med dem siden. Uten at jentene selv merket det fikk hun dem til å bli interessert i komsomols liv og arbeid. Hele ungdommen i distriktet kjente Pavel. Annen opplæringsbataljon omfattet 1600 unge menn før militæralderen. Aldri før hadde trekkspillet spilt en så stor rolle i propagandaen som her på landet, ved sammenkomstene ute i det fri. Trekkspillet gjorde Pavel til «en av våre». Veien til komsomol for landsbyguttene begynte ofte her, ved det syngende trekkspillet som snart vekket lidenskapen i hjertet med en voldsom marsj, snart sang ømme og melodiske ukrainske viser. De hørte på trekkspillet, og de hørte på trekkspil- leren — en arbeidergutt som i dag var krigskommissær og «komsomolsekretær». Og både det som trekkspillet sang og det som den unge kommissæren fortalte, flettet seg i hjertet sammen til ett. Nå ble det nye sanger å høre i landsbyene, og ved siden av salmebøkene og drømmebøkene dukket det opp andre bøker i husene.

Det ble ikke lett for smuglerne, nå var det ikke bare grense- vaktene de måtte passe seg for — sovjetmakten fikk unge venner og samvittighetsfulle medhjelpere. Noen ganger gikk

gruppene ved grensen for langt i sin iver — de ville gjerne selv gripe fienden og da måtte Pavel hjelpe sine venner ut av vanskeligheten. Slik gikk det engang med Grisjutka Khoro-vodko — den blåøyde sekretæren i gruppa i Poddubtsy, en his-sig kar og kamphane, en overbevist motstander av religionen. Han hadde gjennom sine egne kanaler fått beskjed om at mølleren i landsbyen den natten skulle ta imot smuglergods, og han fikk hele gruppa på bena. De tok med seg et gevær de brukte til å øve seg med, og to bajonetter. Under ledelse av Grisjutka omringet de om natten mølla. Slik ventet de på byttet. GPU's grensepost fikk vite om smuglerne og innkalte sine styrker. Om natten kom det til skuddveksling og hadde ikke grensestyrkene vært så behersket, kunne komsomolerne blitt skutt i virvaret som oppsto. Guttene ble bare avvæpnet, ført til nabolandsbyen fire kilometer unna og satt under arrest.

Pavel var akkurat da hos Gavrilov. Om morgenen fortalte bataljonsjefen om rapporten han nettopp hadde fått. Pavel red av gårde for å hjelpe guttene.

Lederen for GPU-styrkene lo og fortalte det som hadde hendt om natten.

— Vi skal gjøre det på følgende måte, kamerat Kortsjagin. Det er bra gutter, vi skal ikke sette i gang noen sak mot dem. Og for at de for fremtiden ikke skal utføre våre funksjoner, skal vi skremme dem litt.

Vakten låste opp skjuldøra og elleve gutter reiste seg fra golvet og sto der og trakk et sjenert fra den ene foten til den andre.

— Her, se på dem, sa GPU-lederen og slo trist ut med armene. — Her har de laget til noe fint, jeg er nødt til å sende dem til kretsen.

Grisjutka sa urolig: — Kamerat Sakahrov, hva er det vi har gjort? Vi ville jo hjelpe sovjetmakten. Vi har lenge passet på den skurken, og dere låser oss inn som banditter. Og han snudde seg fornærmet.

Etter en alvorlig samtale hvor Pavel og Sakharov så vidt greide å holde tonen, sluttet de med å «skremme».

— Hvis du vil garantere for dem og lover oss at de ikke mer går til grensen, men vil hjelpe oss på andre måter, så skal jeg la dem gå, sa Sakharov til Pavel.

— Godt, jeg garanterer for dem. Jeg håper at de ikke skuffer meg mer.

Grappa vendte syngende tilbake til Poddubtsy. Ingen fikk vite om det som hadde hendt. Men mølleren ble avslørt snart likevel. Denne gang på den rette måten.

De tyske kolonistene på skogsgårdene i Maidan-Villa levde godt. I en halv kilometers avstand fra hverandre sto solide kulakkgårder med våningshus og uthus. De var som små festninger. Antonjuks bande pleide å skjule sporene sine her. Denne tsaristiske sersjanten hadde fått sammen en bandittgruppe på syv medlemmer blant slektningene sine, og så begynte han å bruke revolveren på veiene i nærheten, utgyde blod uten å sjenere seg. Han tok gjerne en spekulant, men han lot heller ikke sovjetfunksjonærene slippe. Antonjuk hvirvlet raskt omkring. En dag tok han to landsbykooperatører, neste dag var han alt tyve kilometer unna, avvæpnet et postbud og plyndret ham for alt. Antonjuk hadde en rival i kollegen sin Gordij, de var like mye verdt begge to og kostet kretsmilisen og GPU mye tid. Antonjuk opererte omkring Beresdov. Veiene til byen ble farlige å ferdes på. Det var vanskelig å gripe banditten — når det ble for hett for ham dro han over grensen, ventet der og dukket opp igjen når han minst var ventet. Hver gang Lisitsyn hørte om et nytt blodig utfall av dette farlige, ugripelige dyret, bet han seg nervøst i leppene.

— Hvor lenge skal dette kryptet få lov til å bite oss? Han får nok oppleve til slutt at jeg selv tar meg av ham, den uslingen, presset han fram mellom tennene. Og han kastet

seg to ganger på et fersk spor etter banditten, sammen med Pavel og tre kommunister til. Men Antonjuk kom unna.

En avdeling som skulle kjempe mot bandittene ble sendt til Beresdov fra kretsen. Den ble ledet av den elegante Filatov. Han var stolt som en hanekylling og syntes ikke det var nødvendig å registrere seg hos eksekutivkomitéen, slik som det sto i grenseloven. Istedenfor førte han avdelingen til nabolandsbyen Semaki. Han kom dit om natten og tok inn i det første huset. De ukjente, bevæpnede menneskene som oppførte seg så hemmelighetsfullt fikk en komsomoler som bodde i nærheten til å bli mistenksom. Han løp til formannen i landsbysovjetet. Formannen visste ikke noe om avdelingen og trodde det var en bande. Og så ble komsomoleren til hest sendt til distriktssentret. Filatovs uvørenhet holdt på å koste mange mennesker livet. Lisitsyn fikk vite om «banden» sent på natten, vekket straks milisen og red til Semaki sammen med ti andre. De stormet bort til gården, hoppet ned fra hestene og løp mot huset. Vakten utenfor fikk et slag i hodet med en revolver og falt om som en sekk. Lisitsyn stemte skulderen mot døra og den gikk opp, alle styrtet inn i rommet som var svakt opplyst av en lampe i taket. Lisitsyn svingte en håndgranat, presset revolveren i den andre hånden og skrek så det dirret i rutene:

— Overgi dere, ellers sprenger jeg dere i filler!

Et sekund til — og et regn av kuler ville ha drysset ned over de søvnige menneskene som sprang opp fra golvet. Men mannen med granaten var så uhyggelig at alle hendene reiste seg i været. Og et minutt senere, da Filatovs avdeling i bare undertøyet ble drevet ut på gårdsplassen, fikk ordenen på kappen til Lisitsyn Filatov til å snakke ut.

Lisitsyn spyttet rasende fra seg og sa tilintetgjørende og foraktelig:

— Tosk!

Gjenklangen fra revolusjonen i Tyskland rullet fram til distriktet. Tordenen fra skuddene ved barrikadene i Ham-

burg nådde helt til Beresdov. Det ble urolig ved grensen. Avisene ble lest med spenning, det blåste «Oktobervind» fra vest. Komsomols distriktskomité fikk en mengde ansøkninger om å bli sendt som frivillig til Den røde armé. Pavel prøvde å få ansøkerne fra de forskjellige gruppene til å forstå at Sovjet-russland førte en fredelig politikk og ikke hadde tenkt å slåss mot noen av naboene. Men det gjorde ikke noe større inntrykk. Hver søndag kom komsomolerne fra alle gruppene sammen og det ble holdt møter i den store popehagen. En gang midt på dagen kom komsomolgruppa fra Poddubtsy marsjerende inn på gårdsplassen til distriktskomitéen i fullstendig feltutstyr. Pavel så dem gjennom vinduet og kom ut. Elleve gutter med Khorovodko i spissen, i støvler og med store sekker på ryggen stoppet ved inngangen.

— Hva er det for noe, Grisja? spurte Pavel forbauset.

Men Khorovodko blunket til ham og gikk inn sammen med ham. Da Lida, Rasvalikhin og to komsomolere til omringet Khorovodko, lukket han igjen døra, trakk de blasse øyebrynnene alvorlig sammen og sa:

— Jeg kontrollerer kampdyktigheten hos guttene mine. Jeg sa til dem i dag: det er kommet telegram fra distriktet, strengt fortrolig selvsagt, at det er begynt krig mot de tyske kapitalistene, og snart blir det også mot de polske herrene. Og så er det altså kommet ordre fra Moskva — alle komsomolerne skal til fronten, og de som er redde, de kan skrive en erklæring om det, så får de bli hjemme. Jeg sa at de ikke skulle fortelle et ord om krigen, men ta med en brødsalk og et stykke flesk, og de som ikke hadde flesk skulle ta litt paprika eller løk. De skulle samle seg utenfor landsbyen om en time, i all hemmelighet. Vi skulle til distriktet og siden til kretsen og få våpen der. Det hadde stor virkning på guttene. De spurte meg ut om det ene og det andre, men jeg sa — ikke noe prat, det er det hele! Og de som nekter — de får skrive en lapp. Det er frivillig. Så gikk guttene mine, og jeg satt der med hjerte-bank — tenk om ingen kommer? Da kan jeg oppløse gruppa

og selv dra et annet sted. Slik satt jeg utenfor landsbyen og kikket. Så kom de en og en av gangen. Noen var nok litt forgrått i fjeset, men de lot som ingenting. De kom alle ti — ikke én desertør! Slik er gruppa i Poddubtsy! sluttet Grisja begeistret og slo seg stolt i brystet.

Og da Lida opprørt kastet seg over ham, så han uforstående på henne.

— Hva er det du sier for noe? Det er jo den allerbeste kontroll! Her kan du se hver enkelt uten noe lureri. Jeg tenkte jeg skulle dratt dem med til kretsen, så det var mer stas, men guttene er slitne. De får gå hjem. Men du, Kortsjagin, må absolutt holde en tale til dem, hvordan skulle det gå ellers? Det går ikke uten tale . . . Du får si noe sånt som at mobiliseringen er avblåst, og at de har fortjent heder og ære for utvist heltemot.

Pavel dro sjelden til krets-sentret. En slik reise tok flere dager og arbeidet krevde at han daglig var til stede i distriktet. Men Rasvalikhin dro til byen ved hver passende anledning. Bevæpnet fra topp til tå gjorde han slike reiser med glede og sammenlignet seg selv i ånden med en av Coopers helter. I skogen skjøt han etter kråker eller de raske ekornene, stoppet folk som kom forbi og arrangerte et inngående forhør — hvem de var, og hvor de kom fra, og hvor de skulle hen. Når han nærmet seg byen la Rasvalikhin fra seg våpnene. Han puttet geværet under høyet, la revolveren i lomma og hadde sitt vanlige utseende når han kom til komsomolkomitéen.

— Nå, er det noe nytt hos dere i Beresdov?

Hos Fedotov, sekretæren i kretskomitéen, var det alltid fullt av folk. Alle snakket i munnen på hverandre. En måtte forstå å arbeide under slike forhold, høre på fire på engang, skrive og samtidig svare den femte. Og Fedotov var ganske ung, men partiboka hans var fra 1919. Bare i denne urolige tiden kunne en femtenårs gutt bli medlem av partiet.

Rasvalikhin svarte ham likegyldig:

— Det er ikke så godt å få fortalt alt. Jeg holder på fra morgenen til sent på natt. Jeg må jo dytte igjen alle hullene, vi er jo nødt til å begynne helt forfra. Nå har jeg igjen dannet to nye grupper. Hvorfor har dere innkalt meg? Og han satte seg viktig til rette i lenestolen.

Krymskij, lederen for økonomiavdelingen, så et øyeblikk opp fra papirhaugen og så seg omkring.

— Det var Kortsjagin vi hadde innkalt og ikke deg.

Rasvalikhin blåste ut en tett tobakkssky.

— Kortsjagin liker ikke å komme hit, til og med det er jeg nødt til å greie med . . . Det er i det hele tatt noen sekretærer som har det godt — de gjør ingenting og lar esler som meg dra altsammen. Når Kortsjagin drar til grensen, blir han borte i to-tre uker, og jeg sitter igjen med hele arbeidet.

Rasvalikhin lot dem tydelig forstå at nettopp han var den rette sekretær for komsomols distriktskomité.

— Jeg liker ikke den fyren noe særlig, sa Fedotov oppriktig da Rasvalikhin hadde gått.

Rasvalikhin ble avslørt ved et tilfelle. En gang kom Lisitsyn innom Fedotov etter posten. Alle som kom fra distriktet pleide å ta med seg posten til de andre. Fedotov snakket lenge med Lisitsyn og det ble tydelig hvilket spill Rasvalikhin hadde drevet.

— Men du må likevel sende Kortsjagin hit. Vi kjenner jo hverandre nesten ikke.

— Godt. Men dere må ikke finne på å ta ham fra oss — er det en avtale? Vi kommer til å protestere kategorisk.

Det året var det ved grensen særlig stor stemning under oktoberfeiringen. Pavel ble valgt til formann i oktoberkomiteen i landsbyene i nærheten. Etter et møte i Poddubtsy marsjerte fem tusen mennesker fra de tre nærmeste landsbyene til grensen med et hornorkester og en bataljon med vaiende faner i

spissen. Under den strengeste orden og disiplin begynte kolonnen å marsjere over sovjetjorden, langs grensestolpene til de landsbyene som var delt i to av grensen. Polakkene ved grensen hadde aldri sett noe slikt. Foran kolonnen red Gavrilo og Kortsjagin, hornene drønte, det raslet i fanene og den ene sangen avløste den andre! Det var festkledd, munter ungdom, sølvklar jentelatter, voksne menn og kvinner med alvorlige ansikter, høytidelige gamlinger. Så langt blikket rakk strømmet denne menneskeelva — grensen utgjorde den ene elvebredden. Ikke et skritt utenfor sovjetjorden, ikke en fot trådte over den forbudte streken. Pavel lot menneskestrømmen komme forbi seg. Komsolsangen:

Fra tajgaen til Britannias hav
er ingen sterkere enn Den røde armé! —

ble avløst av et jentekor:

Å deroppe i bakken skjærer jentene korn . . .

De sovjetiske grensevaktene tok imot kolonnen med glade smil, de polske så forvirret på den. Enda polakkene på forhånd hadde visst om prosesjonen langs grensen, ble det likevel uro på den andre siden. Feltgendarmeriet fór raskt fram og tilbake, vaktstyrkene ble femdoblet, og reserver ble for alle tilfelles skyld gjemt i dalene. Men kolonnen gikk over sin egen jord, bråkende og glad og fylte luften med sang.

En polsk vaktmann sto på en haug. Kolonnen marsjerte forbi i jevne skritt. Polakken tok geværet fra skulderen og sto i «giv akt». Pavel hørte ham tydelig si på polsk:

— Leve kommunen!

Øynene til soldaten fortalte at det var han som hadde sagt det. Pavel stirret på ham.

En venn! Under soldatkappen slo et hjerte som følte med kolonnen, og Pavel svarte lavt på polsk:

— Hilsen, kamerat!

Grensevakten var bak dem nå. Han sto i givakt på samme måte til hele kolonnen hadde kommet forbi. Pavel snudde seg

flere ganger og så på denne svarte lille skikkelsen. Her sto en ny polakk. Grå barter. Under lua stirret et par urørlige, falmete øyne. Pavel tenkte på det han nettopp hadde hørt og sa denne gang først, liksom til seg selv på polsk:

— Goddag, kamerat!

Han fikk ikke svar.

Gavrilov smilte. Han hadde hørt det hele.

— Du forlanger mye, sa han. Foruten alminnelige infanterisoldater finnes det også gendarmeri her. Så du merket på ermet hans? Det var en gendarm.

Spissen av kolonnen gikk alt nedover bakken mot landsbyen som grensen delte i to. Sovjetsiden forberedte seg på en høytidelig mottagelse av gjestene. Ved grensebrua, på bredden av den lille elva, var hele sovjetlandsbyen forsamlet. Jentene og guttene sto oppstilt langs veien. På den polske siden var det fullt av mennesker på hus- og skjultakene. Alle fulgte oppmerksomt med i det som foregikk på den andre siden av elva. Det sto folk utenfor husene og ved gjerdene. Da kolonnen kom marsjerende, spilte orkesteret «Internasjonalen». Både ungdommen og gråhårete gamlinger steg opp på den hjemmelagete tribunen som var pyntet med grønt og holdt taler. Også Pavel talte, på sitt eget ukrainske språk. Ordene hans fløy over grensen og folk på den andre siden av elva kunne høre dem. Der ble det besluttet at det ikke skulle tiltales at ordene hans skulle tenne opp i hjertet hos noen. En gendarmeriavdeling stormet gjennom landsbyen og drev innbyggerne med pisker inn i husene. Skuddene smalt over takene.

Det ble tomt i gatene, og kulene drev ungdommen ned fra takene. Folk på sovjetsiden så på alt dette og rynket pannen. En gammel gjeter klatret opp på talerstolen, støttet av noen unge gutter og begynte å snakke opprørt og beveget:

— Se der, barn! Slik slo de oss og en gang, men nå ser vi aldri at myndighetene slår bøndene med pisker lenger. Vi gjorde slutt på herrene — og så ble vi ferdige med pisker

på ryggen vår. Hold dere godt til myndighetene våre, sønner. Jeg er gammel, jeg kan ikke tale. Men det er mye jeg har lyst til å si. Allting om livet under tsaren — vi var som okser som drar en vogn — og så synd det er når vi tenker på dem der! . . . Og han pekte med den knoklete hånden over på den andre siden av elva og brast i gråt — slik som bare små barn eller gamlinger gråter.

Bestefaren ble avløst av Grisja Khorovodka. Og da Gavrilov hørte de opprørte ordene hans, snudde han hesten og så etter om ikke noen på den andre siden av grensen noterte det han sa. Men det var tomt der, til og med vaktposten ved brua var fjernet.

— Det går visst uten note til Folkekommissariatet for utenlandske anliggender, spøkte han.

En regnfull høstnatt i slutten av november sluttet banditten Antonjuk og de syv som var med ham å trekke blodige spor gjennom landet. Ulveflokken ble tatt ved et bryllup hos en rik kolonist i Majdan-Villa. Det var kommunistene fra Khrolinsk som fikk tak i dem der.

Kvinnetunger hadde sladret om disse gjestene som skulle komme til kolonistbryllupet. Så kom gruppa sammen øyeblikkelig, det var tolv stykker i alt, bevæpnet med det de kunne skaffe. De dro med hest og vogn til Majdan-Villa, og en mann red samtidig så fort han orket til Beresdov. I Semaki støtte han på Filatovs avdeling, og de kastet seg straks over det ferske sporet. Khrolinsk-kommunistene omringet gården, og så begynte de en væpnet samtale med Antonjuk og hans folk. Antonjuk satte seg fast i en liten sidebygning og øste bly over alle han fikk øye på. Han prøvde å slå seg igjennom, men ble drevet tilbake til sidebygningen, og en av de syv fikk noen kuler igjennom seg. Det hadde hendt flere ganger at Antonjuk var kommet opp i slike skuddvekslinger, og han hadde alltid greid å komme unna. Håndgranatene og den

mørke natten hjalp ham. Kanskje han hadde kommet unna denne gangen óg, kommunistene hadde alt mistet to mann, men så kom Filatov til. Antonjuk forsto at han satt alvorlig i det, og at det ikke var noen utvei denne gangen. Helt til morgenen bet han fra seg med bly fra alle vinduene, men ved morgengry ble han tatt. Ingen av de syv overga seg. Denne siste kampen mot ulveflokken kostet fire liv. Tre av dem ofret den unge komsomolgruppa i Khrolinsk.

Pavels bataljon ble innkalt til høstmanøvrene. De førti kilometrene til divisjonens leir ble tilbakelagt på én dag i øsregn. Marsjen begynte tidlig på morgenen og sluttet sent på kvelden. Bataljonssjefen Gusev og kommissæren hans tilbakela denne veien til hest. De åtte hundre mann i bataljonen klarte så vidt å komme seg inn i kasernene og falt så dødstrette overende. Divisjonstaben hadde vært for sent ute med innkallelsen av bataljonen — allerede neste morgen begynte manøvrene. Den nyankomne bataljonen skulle inspiseres. Den ble stilt opp på plassen. Det kom noen kavallerister fra staben. Bataljonen som hadde fått nye uniformer og geværer tok seg nå helt annerledes ut. Både Gusev og Pavel hadde ofret mye krefter og tid på bataljonen, de var ikke urolige for den. Da den offisielle inspeksjonen var over, sa en av kavalleristene — en mann med et vakkert men slapt ansikt skarpt til Pavel:

— Hvorfor er De til hest? Sjefene og kommissærene for opplæringsbataljonene hos oss skal ikke ha hester. Jeg gir Dem ordre om å sette hesten inn på stallen og gjennomføre manøvrene til fots.

Pavel visste at han ikke kunne delta i manøvrene, hvis han steg ned fra hesteryggen. Han ville ikke greie å gå en kilometer engang. Hvordan skulle han fortelle dette til denne elegante fyren med den skarpe stemmen og med alle snorene og remmene?

— Uten hest kan jeg ikke delta i manøvrene.

— Hvorfor det?

Pavel forsto at han ikke kunne gi noen forklaring, og han sa med hul stemme:

— Bena mine er hovne, jeg greier ikke å løpe og gå en hel uke. Forresten vet jeg ikke hvem De er, kamerat.

— Jeg er divisjonssjef for Deres regiment — det er det første. For det andre befaler jeg Dem enda en gang å stige ned fra hesten, og hvis De er invalid så er det ikke min skyld at De er i militærtjeneste.

Pavel følte det som han fikk et piskeslag. Han dro i tøylene, men Gusev stoppet ham med fast hånd. Krenkelsen kjempet en stund mot Pavels selvbeherskelse. Men Pavel Kortsjagin var ikke lenger den rødearmisten som kunne gå over fra den ene avdelingen til den andre uten å tenke seg om. Han var krigskommissær for bataljonen, denne bataljonen sto bak ham. Hvilket eksempel på disiplin ville han vise dem hvis han oppførte seg ubehersket! Det var jo ikke for denne fyren her han hadde oppdratt bataljonen sin! Han dro føttene ut av stighbøylene, steg ned fra hesten, og prøvde å overvinne den skarpe smerten i leddene da han gikk mot høyre flanke.

De første dagene hadde vært sjeldent fine. Nå var manøvrene over snart. Den femte dagen var de i nærheten av Sjepetovka hvor manøvrene skulle avsluttes. Bataljonen fra Beresdov fikk den oppgave å angripe stasjonen i retning fra landsbyen Klimentovitsji.

Pavel var meget godt kjent her og han viste Gusev hvordan han skulle lede bataljonen. Bataljonen ble delt i to, gjorde en ring uten å bli oppdaget av motstanderen og stormet bakfra med hurrarop inn på stasjonen. Det var enighet om at denne operasjonen var glimrende gjennomført. Beresdov-bataljonen erobret stasjonen og bataljonen som forsvarte den mistet halvparten av mannskapet og trakk seg tilbake til skogen.

Pavel påtok seg ledelsen av den ene halvparten av bataljonen. Han sto midt i gata sammen med sjefen og den politiske

leder for tredje kompani. En rødearmist kom løpende bort til dem.

— Kamerat kommissær, kompanisjefen spør om baneovergangene er besatt av maskingeværfolk. Kommisjonen kommer straks nå, sa han andpusten til Pavel.

Pavel og de to andre gikk til jernbaneovergangen.

Der hadde ledelsen for regimentet samlet seg. Gusev ble gratulert med det gode resultatet av operasjonen. Representantene for den slagne bataljonen trakk forlegen fra den ene foten til den andre og prøvde ikke engang å forsvare seg.

— Det er ikke min fortjeneste, Kortsjagin er herfra, det var han som viste oss veien.

Stabssjefen red bort til Pavel og sa hånlig:

— Det viser seg altså at De går utmerket, kamerat, De kom vel bare til hest for å imponere? Han ville si noe mer, men et blikk fra Pavel stoppet ham og han tidde.

Da ledelsen var dratt, sa Pavel lavt til Gusev:

— Du vet ikke hva han heter?

Gusev slo ham på skulderen.

— Blås i det, ikke bry deg om den tosken. Han heter Tsjujanin, han var visst fenrik før i tiden.

Flere ganger den dagen prøvde Kortsjagin å huske hvor han hadde hørt dette navnet, men han kunne ikke komme på det.

Manøvrene var over. Bataljonen hadde fått stor anerkjennelse. Den dro tilbake til Beresdov igjen, men Pavel ble et par dager hos moren, han var helt fysisk nedbrutt. Hesten sto hos Artjom. I to dager sov Pavel tolv timer hver dag, den tredje dagen gikk han til Artjom på verkstedet. Alt var så kjent og kjær her i den sotete bygningen. Han pustet grådig inn kullrøyken. Det dro ham til seg — alt det som han kjente fra barnsben av, som han var vokst opp blant og som var kommet ham så nær. Det var liksom han hadde mistet noe dyrebart. Det var mange måneder siden han hadde hørt

skriket fra lokomotivene. Alt sammen dro ham til seg — på samme måte som det blå, grenseløse havet beveger en sjømann som lenge har vært borte fra det. Det tok lang tid før han overvant denne følelsen. Med Artjom snakket han lite. Han la merke til en ny rynke i pannen hans. Han hadde to barn nå. Det var nok ikke noe lett liv han førte. Artjom snakket ikke om det, men det var tydelig å se.

De arbeidet sammen et par timers tid. Så tok de avskjed. Ved jernbaneovergangen stoppet Pavel hesten og så lenge på stasjonen. Så pisket han til hesten og lot den galoppere bortover skogsveien.

Nå var skogsveiene ikke farlige lenger. Bolsjevikene hadde gjort seg ferdig med store og små banditter, svidd ned redene deres, og det var blitt roligere å leve i landsbyene i distriktet.

Ved middagstider kom Pavel til Beresdov. Lida hilste glad på ham utenfor distriktskomitéen.

— Endelig er du kommet! Vi har lengtet etter deg. Og Lida tok ham omkring skuldrene og gikk inn sammen med ham.

— Hvor er Rasvalikhin? spurte Pavel da han tok av seg kappen.

Lida svarte litt motvillig:

— Jeg vet ikke hvor han er. Jo, det er sant, han sa i dag morges at han skulle på skolen og ta timen i samfunnslære istedenfor deg. «Det er jo min funksjon,» sa han, «og ikke Kortsjagins».

Pavel syntes det var en lite behagelig overraskelse. Han hadde aldri likt Rasvalikhin. «Hvordan kommer denne fyren til å oppføre seg på skolen?» tenkte han misfornøyd.

— Nå vel. Fortell hva dere har opplevd her. Har du vært i Grusjevka? Hvordan går det blant ungdommen der?

Lida fortalte ham allting. Pavel hvilte ut på divanen og lot de trette bena få ro.

— . . . Iforgårs ble Rakitina opptatt som kandidat til partiet. Det kommer til å gjøre gruppa vår i Poddubtsy enda

sterkere. Rakitina er en kjekk jente, jeg liker henne svært godt. Der ser du, det er blitt bevegeles blant lærerne alt, noen av dem går helt over til oss.

Det var tre stykker som noen ganger satt til sent på natt ved det store bordet hos Lisitsyn. Det var Lisitsyn selv, Pavel og den nye sekretæren i partiets distriktskomité, Lytsjikov.

Døra til soveværelset var lukket. Anjutka og kona til Lisitsyn sov, og de tre ved bordet satt bøyd over en liten bok. Lisitsyn hadde bare tid til å studere om natten. Når Pavel kom tilbake fra landsbyen tilbrakte han kvelden hos Lisitsyn og oppdaget til sin bedrøvelse at de to andre var kommet lengre enn han.

Det kom bud fra Poddubtsy — Grisja Khorovodko var blitt drept en natt, ingen visste av hvem. Da Pavel fikk høre det, glemte han smertene i bena og styrtet til eksekutivkomitéens stall. Han løp dit på noen få minutter. Han sadlet hesten i rasende fart, pisket løs på den og stormet til grensen.

I det rommelige huset hvor landsbysovjetet holdt til, på et bord pyntet med grønt lå Grisja dekket med sovjetets fane. Før myndighetene var kommet, ble ingen sloppet inn til ham. En rødearmist og en komsomoler sto på vakt i døra. Pavel gikk inn, gikk bort til bordet og løftet opp fanen.

Grisja lå der vokshle, med vidåpne øyne fulle av dødsangst. Hodet var bøyd til den ene siden. Bakhodet som var blitt knust med en eller annen skarp gjenstand var dekket med en grankvist.

Hvem var det som hadde løftet hånden mot denne gutten, eneste sønn til enken Khorovodko som hadde mistet mannen sin under revolusjonen. Han hadde arbeidet ved mølla og siden vært medlem av landsbyens komité for fattige bønder.

Da moren fikk høre om Grisjas død sviktet kreftene henne. Hun lå halvdød, og naboene pleide henne. Og sønnen var taus og bevarte hemmeligheten om hvordan han var blitt drept.

Grisjas død skapte uro i landsbyen. Den unge komsomolleder og forsvarer av underkuede bønder hadde flere venner enn fiender.

Rakitina var rystet over mordet. Hun gråt inne på rommet sitt og løftet ikke engang hodet da Pavel kom inn.

— Hva tror du, Rakitina, hvem har drept ham? spurte Pavel med hul stemme og satte seg tungt ned på en stol.

— Det er nok ingen andre enn denne mølleren og selskapet hans! Grisja sto jo i veien for disse smuglerne.

Folk fra to landsbyer kom i Grisjas begravelse. Pavel kom med bataljonen sin, og hele komsomolorganisasjonen ville ta avskjed med sin kamerat. På plassen utenfor landsbysovjetet hadde Gavrilov stilt opp tohundreogfemti soldater fra grensekompaniet. Mens avskjedsmarsjen ble spilt, ble kista som var innhyllt i rødt båret ut og satt ned på plassen. Det var gravd en grav ved siden av graven til de partisanene som var falt under borgerkrigen.

Grisjas blod fikk alle de han hadde forsvart til å stå sammen. Den fattige landsbyungdommen lovte å støtte gruppa, og alle som snakket krevde forbitret at morderne måtte dø, at en måtte finne dem og dømme dem på samme sted, her på plassen, ved denne graven, så alle kunne se fienden.

Tre salver drønnet og granbar ble lagt på den nye graven. Samme kveld valgte gruppa en ny sekretær — Rakitina. Fra GPU's grensepost fikk Pavel melding om at det var funnet spor etter morderne.

En uke senere ble den andre kongress av distriktets sovjetet åpnet i teatret. Lisitsyn åpnet møtet streng og høytidelig.

— Kamerater, jeg kan med tilfredshet melde fra til kongressen at vi alle har gjort et godt arbeid dette året. Vi har sørget for at sovjetmakten har fått dype røtter i dette distriktet, vi har fullstendig utryddet bandittene og slått bena vekk under smuglerhåndverket. I landsbyene er det vokst opp

sterke organisasjoner av fattige bønder, komsomolorganisasjonene har vokst til det tidobbelte, også partiorganisasjonene har utviklet seg. Det siste kulakkutfallet i Poddubtsy som vår kamerat Khorovodko ble et offer for, er avslørt, morderne — mølleren og svigersønnen hans — er arrestert og blir dømt av en seksjon av guvernementsretten om noen dager. Presidiet har fra en hel rekke organisasjoner fått krav om at kongressen skal vedta en henvendelse hvor det forlanges den høyeste straff for bandittene . . .

Salen ristet av rop:

— Vi støtter det! Død over sovjetmaktens fiender!

Lida kom inn gjennom sidedøra. Hun gjorde et tegn til Pavel.

I gangen leverte hun ham et brev som det sto «haster» på. Han åpnet det.

Til komsomols distriktskomité i Beresdov. Kopi til partikomiteén. Etter beslutning av guvernementskomitéén blir kamerat Kortsjagin tilbakekalt fra distriktet og stilt til disposisjon for guvernementskomitéén for å brukes til ledende arbeid i komsomol.

Pavel tok avskjed med distriktet hvor han hadde arbeidet ett år. På det siste møtet i partiets distriktskomité ble det behandlet to spørsmål — de første var å oppta kamerat Kortsjagin som medlem av det kommunistiske parti, det andre å vedta en karakteristikk av ham og befri ham for arbeidet som sekretær i komsomols distriktskomité.

Lisitsyn og Lida trykket Pavels hånd så det gjorde vondt og omfavnet ham broderlig. Og da hesten tok ut på veien fra gårdsplassen, avfyrte et dusin geværer en salve til ære for ham.

5. kapitel.

Sporvognen krøp oppover Funduklejevskaja-gata, det durte anspent i den elektriske motoren. Den stoppet ved operaen. En gruppe ungdom steg av sporvognen, og den fortsatte å krype oppover.

Pankratov skyndte på de andre:

— Kom gutter. Det er et faktum at vi kommer for sent.

Okunev tok ham igjen like ved inngangen til teateret.

— Husker du, Genka, for tre år siden kom vi hit på samme måte. Dengang kom Dubava tilbake til oss fra «arbeideropposisjonen». Det var en fin kveld. Og i dag skal vi igjen slåss mot Dubava.

Pankratov svarte Okunev da de alt var inne i salen — etter å ha vist fram innkallelse sine til en kontrollgruppe ved inngangen.

— Ja, historien med Dubava gjentar seg igjen på samme sted.

Det ble hysjet på dem. De var nødt til å sette seg på de nærmeste plassene — konferansens aftenmøte var alt begynt. En kvinne sto på talerstolen.

— Vi kom akkurat i rette tid. Sett deg og hør på hva kona di sier, hvisket Pankratov og puffet Okunev i siden med albuen.

— . . . Det er sant at vi har brukt mye krefter på diskusjonen, men den ungdommen som har deltatt i den har lært mye. Vi noterer med tilfredshet at Trotskis tilhengere er fullstendig slått i vår organisasjon. De kan ikke klage over at de ikke har fått anledning til å uttale seg, til fullstendig å legge fram sitt syn. Nei, det har til og med vært omvendt — den frihet til å opptre som de har fått hos oss har ført til en hel rekke grove krenkelser av partidisiplinen fra deres side.

Talja var nervøs, en hårlokk falt stadig ned i ansiktet og forstyrret henne. Hun kastet hodet brått tilbake.

— Vi har her hørt mange kamerater fra distriktene, og de har allesammen snakket om de metodene som trotskiistene har brukt. Her på konferansen er de representert i et tilstrekkelig stort antall. Distriktene har helt bevisst valgt dem for å høre på dem engang til, her på partikonferansen i byen. Det er ikke vår feil at de kommer med få innlegg. Det fullstendige nederlaget de har lidd i distriktene og i gruppene har lært dem noe. Det er vanskelig for dem nå å opptre på denne talerstolen og gjenta det som de sa i går.

En skarp stemme fra høyre hjørne i salen avbrøt Talja:

— Vi skal nok snakke!

Talja snudde seg.

— Nå vel, Dubava, kom fram og snakk ut, vi skal høre på deg, sa hun.

Dubava lot det tunge blikket hvile på henne og fortrakk nervøst leppene.

— Når den tid kommer skal vi snakke! ropte han og tenkte på det nederlaget han hadde lidt dagen i forveien i sitt eget distrikt hvor han var kjent.

Det gikk en mumling gjennom salen. Pankratov kunne ikke dy seg:

— Hva, har dere tenkt å rokke partiet igjen?

Dubava kjente igjen stemmen, men han snudde seg ikke engang. Han bet seg bare hardt i leppen og senket hodet.

Talja fortsatte:

— Som et tydelig eksempel på hvordan trotskistene krenker partidisiplinen kan vi jo ta Dubava selv. Han har lenge arbeidet i komsomol, mange kjenner ham, særlig arbeiderne ved arsenalet. Dubava studerer ved det kommunistiske universitet i Kharkov, men vi vet allesammen at han har vært her i tre uker alt, sammen med Sjumskij. Hva har ført dem hit midt i semesteret? Det finnes ikke noe distrikt i byen hvor de ikke har opptrådt. Det er forresten sant at Sjumskij er begynt å bli mer nøktern de siste dagene. Hvem har sendt dem hit? Foruten dem har vi en hel rekke trotskister her fra for-

skjellige organisasjoner. Allesammen har de engang arbeidet her og nå er de kommet for å puste til ilden i den indre partikampen. Vet partiorganisasjonen at de er her? Selvsagt ikke.

Konferansen ventet at trotskistene skulle komme med innlegg og erkjenne sine feil. Talja prøvde å få dem inn på den veien, og hun snakket liksom hun ikke sto på en talerstol, men deltok i en kameratslig samtale:

— Husker dere hvordan Dubava for tre år siden i dette samme teateret kom tilbake til oss sammen med den tidligere «arbeideropposisjonen». Husker dere hva han sa: «Vi skal aldri slippe partifanen ut av våre hender». Men det har ikke gått tre år ennå, og Dubava har sloppet den. Ja, jeg sier det rett ut — han har gjort det. For ordene hans «vi skal nok snakke», tyder på at han og trotskistene som holder med ham kommer til å gå enda lenger.

En stemme fra de bakerste radene ropte:

— La Tufta fortelle om barometret, han er meteorologen deres.

Opphissete stemmer ropte:

— Det får være nok med spøk!

— La dem svare på om de slutter kampen mot partiet eller ikke!

— La dem fortelle hvem som har skrevet det partifiendtlige oppropet!

Uroen steg, dirigenten måtte ringe lenge.

Taljas ord ble borte i larmen av stemmer, men snart la stormen seg og en kunne igjen høre henne:

— Vi får brev fra kameratene våre lenger borte — de står sammen med oss, og det gir oss nytt mot. La meg få lov til å lese et utdrag av et brev. Det er fra Olga Jureneva, mange her kjenner henne, hun er nå orgleder i komsomols krets-komité.

Talja fant fram brevet blant de andre papirene og leste:

— «Det praktiske arbeid ligger nede, hele styret har alt

i fire dager vært i distriktene, trotskistene har tatt opp kampen så voldsomt som aldri før. I går hendte det noe som har opprørt hele organisasjonen. Opposisjonen som ikke hadde fått flertall i en eneste gruppe i byen, besluttet å ta opp kampen med forente krefter i krigskommissariatets gruppe. Det er 42 medlemmer i gruppa, men alle trotskistene hadde samlet seg der. Vi har aldri før hørt så partifiendtlige ord som på det møtet. En av dem som opptrådte sa rett ut: «Hvis partiapparatet ikke gir seg, skal vi knuse det med makt». Opposisjonen tok imot denne erklæringen med klapping. Så kom Kortsjagin fram og sa: «Hvordan kunne dere klappe for denne fascistene, dere som er partimedlemmer?» Kortsjagin fikk ikke snakke ut, de banket med stolene og skrek. Medlemmene av gruppa var opprørt over en slik pøbelaktig oppførsel og forlangte å høre på Kortsjagin, men da han begynte å snakke laget de igjen bråk. Pavel skrek til dem: «Det er et fint demokrati dere har! Jeg skal snakke likevel!» Så grep flere stykker tak i ham og prøvde å dra ham ned fra talerstolen. Det ble et vilt virvar. Pavel gjorde motstand og fortsatte å snakke, men han ble dratt ut bak scenen og kastet ned trappa gjennom sidedøra. En eller annen kjeltring slo ham i ansiktet så han blødde. Nesten hele gruppa forlot møtet. Denne hendelsen åpnet øynene på mange . . .»

Talja gikk ned fra talerstolen.

Segal hadde alt i to måneder arbeidet som agitasjonsleder for guvernementskomitéen. Nå satt han i presidiet ved siden av Tokarev og hørte oppmerksomt på innleggene. Hittil hadde bare unge mennesker snakket, medlemmer av komsomol.

«Slik som de har vokst på de årene!» tenkte Segal.

— Opposisjonen har det alt hett, sa han til Tokarev, og det tunge artilleri er ikke satt i gang ennå, det er ungdommen som gjør opp med trotskistene.

Tufta sprang opp på scenen. Han ble mottatt med misfor-

nøyd brumming og korte lattersalver. Tufta snudde seg mot presidiet og ville protestere mot en slik mottagelse, men da var det alt blitt stille i salen igjen.

— Det var noen her som kalte meg meteorolog. Det er slik flertallet gjør narr av mitt politiske syn, kamerater! skrek han i et eneste åndedrag.

Latter overdøvet ham. Tufta vendte seg mot presidiet og pekte opprørt på salen.

— Dere kan le så mye dere vil, jeg sier det engang til — at ungdommen er et barometer. Lenin har flere ganger skrevet om det.

Det ble øyeblikkelig stille i salen.

— Hva har han skrevet? ropte noen fra salen.

Det ble liv i Tufta.

— Dengang oktoberoppstanden ble forberedt ga Lenin direktiver om å samle den besluttssomme arbeiderungdom, gi dem våpen og sammen med matrosene sette dem inn på de mest utsatte avsnitt. Skal jeg lese det stedet for dere? Jeg har alle sitatene notert. Og Tufta skulle til å ta fram noe av mappen.

— Vi vet det!

— Og hva var det Lenin skrev om enheten?

— Og om partidisiplinen?

— Hvor var det Lenin stilte ungdommen opp mot den gamle garde?

Tufta mistet tråden og gikk over til et annet emne:

— Lagutina har her lest opp et brev fra Jureneva. Vi kan ikke være ansvarlige for at diskusjonen tar litt unormale former.

Tsvetajev som satt ved siden av Sjumskij hvisket rasende:

— Hvis du sender en tosk for å be til Gud, så holder han på til han har slått opp pannen!

Sjumskij svarte like lavt:

— Ja! Denne idioten ødelegger fullstendig for oss.

Den tynne, pipende stemmen til Tufta fortsatte å bore seg inn i ørene:

— Hvis dere har organisert en flertallsfraksjon, så har vi rett til å organisere en mindretallsfraksjon.

Det ble storm i salen.

Tufta ble overdøvet av en skur av opprørte rop:

— Hva er dette for noe? Bolsjeviker og mensjeviker på nytt!

— Russlands kommunistene parti er ikke noe parlament!

— De arbeider for alle — fra Mjasnikov til Martov!

Tufta slo ut med armene liksom han skulle til å legge seg på svøm og plapret hissige løs:

— Ja, vi trenger frihet til å gruppere oss. Hvordan skal vi som har et annet syn ellers kunne kjempe for det mot et så organisert, disiplinert flertall?

Larmen i salen vokste. Pankratov reiste seg og ropte:

— La ham snakke ut, det kan være bra å høre på. Tufta plumper ut med det som de andre tier med.

Det ble stille. Tufta forsto at han hadde gått for langt. Det siste hadde han kanskje ikke behøvd å si. Tankene hans tok et sprang til siden og som avslutning på innlegget sitt øste han en haug med ord over tilhørerne:

— Dere kan selvsagt ekskludere oss og få oss inn i en krok. Det har begynt alt. De har alt fått meg ut av guvernementskomitéen. Det gjør ingenting, vi får nok snart se hvem som hadde rett. — Og han rullet ned fra scenen.

Dubava fikk en lapp fra Tsvetajev:

«Ta ordet nå. Det kommer nok ikke til å forandre saken, det er tydelig at vi er slått her. Men vi må rette på Tufta. Han er jo en tosk og en pratmaker.»

Dubava ba om ordet, og han fikk det straks.

Da han kom inn på scenen ble det stille i salen. Dubava syntes det sto et kaldt gufs fra denne tausheten som var vanlig før noen begynte å tale. Han hadde ikke lenger slik glød som den gangen han opptrådte i gruppene. Dag for dag

sloknet ilden, og nå var han som et bål som det er helt vann over, innhyllet i skarp røyk. Og denne røyken var en sykelig ærgjerrighet som følte seg krenket over det åpenlyse nederlaget, den barske motstanden fra de gamle vennene. Han følte en innbitt motvilje mot å erkjenne at han hadde urett. Han besluttet å gå rett på, enda han visste at det ville fjerne ham enda mer fra flertallet. Han sa med hul, men tydelig stemme:

— Jeg ber dere ikke avbryte meg og ikke prøve å gjøre meg nervøs med tilrop. Jeg vil gi en fullstendig fremstilling av den posisjonen vi inntar, enda jeg på forhånd vet at det er nyttesløst — dere har flertallet.

Da han hadde snakket ut var det som en granat eksploderte i salen. En hvirvelvind av skrik styrtet ned over Dubava. De sinte ropene traff Dubava som piskeslag i kinnet:

— Det er en skam!

— Vekk med splitterne!

— Det får være nok! Slutt med å øse skitt over oss!

Hånlig latter fulgte Dubava da han gikk ned fra scenen, og han syntes denne latteren var drepende. Hadde de ropt opprørt og forbitret, så hadde han vært tilfreds. Men de lo ham jo ut som en sanger som hadde sunget falsk.

— Sjumskij har ordet, sa møtelederen.

Sjumskij reiste seg.

— Jeg frafaller ordet.

Basstemmen til Pankratov klang fra de bakerste radene:

— Jeg ber om ordet!

På klangen i stemmen forsto Dubava hvilken tilstand Pankratov befant seg i. Slik pleide han å snakke når noen hadde krenket ham dypt. Dubava sendte et dystert blick etter den høye, litt bøyde skikkelsen som raskt gikk bort til talerstolen. Han følte en knugende uro. Han visste hva Pankratov kom til å si. Han husket møtet med de gamle vennene fra Solomenka i går, de hadde i en vennskapelig samtale forsøkt å få ham til å bryte med opposisjonen. Sammen med ham var Tsvetajev og Sjumskij. De møttes hos Tokarev.

Pankratov, Okunev, Talja, Voljntsev, Selenova, Staroverov, Artjukhin hadde vært til stede. Dubava hadde vært døv og stum ved dette forsøket på å gjenopprette enheten. Midt i samtalen hadde han gått sammen med Tsvetajev. På den måten understreket han at han ikke var villig til å innrømme at han hadde et feilaktig syn. Sjumskij var blitt igjen. Nå nektet han å ta ordet. «For en slapp intellektuell! Nå har de selvsagt påvirket ham med propagandaen sin», tenkte Dubava sint. I denne forbitrede kampen hadde han mistet alle sine venner. På det kommunistiske universitetet gikk det gamle vennskapet med Sjarkij i stykker. Sjarkij hadde på et møte gått skarpt imot «de seksogførte»s erklæring. Senere da motsetningene ble skjerpet, sluttet han å snakke med Sjarkij. Han hadde flere ganger sett Sjarkij hjemme hos seg — hos Anna. Dubava hadde vært gift med Anna Borchart i ett år nå. Han og Anna hadde hver sitt rom. Dubava mente at det spente forholdet mellom ham og Anna som ikke delte hans syn, ble verre for hver dag, særlig fordi Sjarkij var blitt en hyppig gjest hos henne. Dubava var ikke sjalu, men vennskapet mellom Anna og Sjarkij som han ikke snakket med, irriterte ham. Han sa fra til Anna om det. De hadde et alvorlig oppgjør, og forholdet mellom dem ble enda mer tilspisset. Dubava hadde reist hit uten å fortelle noe til Anna om det.

Pankratov brøt den raske strømmen av tanker. Han begynte å snakke.

— Kamerater! sa Pankratov fast og bestemt. Han var gått opp på scenen og sto nå like ved rampen. — Kamerater! Vi har i ni dager hørt på innlegg fra opposisjonen. Jeg vil si det rett ut — de har ikke opptrådt som medkjempere, som revolusjonære, som våre klassefeller og kampekamerater — innleggene deres har vært fiendtlige, uforsonlige, ondsinnete, de har baktalt oss. Ja, kamerater, de har baktalt oss! Oss bolsjevikere har de prøvd å fremstille som tilhengere av innpisking innenfor partiet, som mennesker som har forrådt sin klasses og revolusjonens interesser. Den beste, mest prøvede del av

partiet vårt, den ærerike gamle bolsjevikiske garde, de mennesker som har smidd og oppdratt RKP, de mennesker som tsarens despoti har pint i fengslene, de mennesker som ledet av kamerat Lenin førte en ubarmhjertig kamp mot verdensmensjevismen og mot Trotski — de menneskene har de prøvd å fremstille som representanter for partibyråkratiet. Hvem andre enn en fiende kunne si noe slikt? Er partiet og partiets apparat ikke ett hele? Hva er det for noe, si meg det? Hva ville vi kalle folk som hisser opp de unge rødearmistene mot lederne og kommissærene, mot staben — og alt dette i en tid da avdelingen er omringet av fiender! Er det slik etter trotskistenes mening — at hvis jeg er smed i dag så kan jeg regnes som et «skikkelig» menneske, men hvis jeg blir valgt til sekretær i morgen, så er jeg blitt «byråkrat» og «apparatmann»?! Er det ikke underlig, kamerater, at det blant opposisjonen som drar til felts mot byråkratiet og kjemper for demokratiet finnes personer som f. eks. Tufta som ikke for lenge siden ble fjernet fra arbeidet fordi han var en byråkrat, som Tsvetajev — folk i Solomenka kjenner godt til hva slags «demokrati» han praktiserte, — eller Afanasiev som guvernementskomitéen tre ganger måtte tilbakekalle fra arbeidet på grunn av de overgrep han begikk i Podoldistriktet? Men det er jo et faktum at alle de som partiet har gått imot, nå har forenet seg i kampen mot partiet. La de gamle bolsjevikene fortelle om Trotskis «bolsjevisme». Det er absolutt nødvendig at ungdommen kjenner til Trotskis kamp mot bolsjevikene, den stadige overgangen fra den ene leiren til den andre. Kampen mot opposisjonen har fått oss til å slutte rekkene tettere sammen, den har gitt ungdommen et bedre idémessig grunnlag. I kampen mot de småborgerlige strømningene ble det bolsjevikiske partiet og komsomol herdet. De hysteriske panikkmakerne fra opposisjonen spår et fullstendig økonomisk og politisk sammenbrudd. Vår fremtid vil vise hva denne spådommen er verd. De forlanger at vi skal sende de gamle — som Tokarev f. eks. — tilbake til arbeidsbenken og istedenfor dem

sette et upålitelig barometer som Dubava — han som vil fremstille kampen mot partiet som en slags heltegjerning. Nei, kamerater, det går vi ikke med på. De gamle skal få avløsning, men de blir ikke avløst av dem som i enhver vanskelig situasjon rasende angriper partiets linje. Vi tillater ikke at vårt store partis enhet skal røkkes. Det skal aldri bli splittelse mellom den gamle og den unge garde. Under Lenins fane skal vi vinne seiren — i uforsonlig kamp mot de småborgerlige strømningene!

Pankratov gikk ned fra talerstolen. Voldsom klapping fulgte ham.

Dagen etter kom det ti stykker sammen hos Tufta. Dubava sa:

— Sjumskij og jeg reiser til Kharkov i dag. Vi har ikke noe å gjøre her mer. Prøv å la være å splitte kreftene. Vi har ikke annet å gjøre enn å vente og se hvordan begivenhetene utvikler seg. Det er klart at den allrussiske konferanse kommer til å fordømme oss, men jeg tror at det er for tidlig å vente repressalier. Flertallet har besluttet å prøve oss engang til i praktisk arbeid. Å fortsette den åpne kampen nå, særlig etter konferansen — det betyr å bli kastet ut av partiet — og det passer ikke i våre planer. Det er vanskelig å si hvordan det kommer til å gå. Og så er det visst ikke noe mer å snakke om. — Dubava reiste seg og skulle gå.

Staroverov reiste seg også. Han var mager og hadde tynne lepper.

— Jeg forstår deg ikke, — sa han — han skarret og stammet litt. — Blir konferansens beslutning ikke bindende for oss?

Tsvetajev stoppet ham skarpt:

— Formelt blir den bindende — ellers tar de partiboka fra oss. Men vi får se hvor vinden blåser fra. Nå må vi gå fra hverandre.

Tufta beveget seg urolig på stolen. Sjumskij satt dyster og blek ved vinduet og bet negler. Han hadde svarte ringer under

øyene etter de søvnløse nettene. Ved de siste ordene til Tsve-tajev rev han seg løs og snudde seg mot de andre.

— Jeg er mot slike kombinasjoner, sa han med hul stemme og ble plutselig irritert. — Jeg personlig mener at konferansens beslutning er bindende for oss. Vi har forsvart vårt syn, men vi må underordne oss konferansens beslutning.

Staroverov så anerkjennende på ham.

— Jeg har ment å si det samme, stammet han.

Dubava stirret på Sjumskij og presset hånlig fram:

— Det er ingen som har kommet med noe forslag til deg. Du har ennå anledning til å «bekjenne» på guvernementskonferansen.

Sjumskij sprang opp.

— Hva er det for en tone, Dmitrij! Jeg vil si rett ut at slike ord støter meg fra deg og får meg til å tenke over de posisjoner vi inntok i går.

Dubava viftet ham vekk.

— Du har bare én ting å gjøre. Gå og bekjenn før det er for sent.

Og Dubava rakte hånden til Tufta og de andre og gikk.

Snart gikk også Sjumskij og Staroverov.

Det var isende kaldt da året 1924 trakk seg tilbake til historien. Januar herjet over det snødekte landet, og i den andre halvdelen av måneden satte det inn med langvarige snøstormer.

På den sør-vestlige jernbanen snødde linjene igjen. Menneskene kjempet mot de ville elementene. Stålpropellene på snøplogene skar seg inn i snøhaugene og bante vei for togene.

Frosten og stormen rev ned de tilisede telegrafledningene, av tolv linjer var bare tre i funksjon — den indo-europeiske telegraflinjen og to direkte linjer.

Inne på telegrafan på stasjonen Sjepetovka nr. 1 sto det tre morseapparater som aldri holdt opp med de uforståelige samtalene som bare et øvet øre kunne finne ut av.

Telegrafistinnene var unge, lengden på den strimmelen de hadde tatt imot fra den første dagen de begynte var ikke mer enn tyve kilometer. Og den gamle telegrafisten, kollegaen deres, hadde allerede begynt på det tredje hundre. Han leste ikke av strimmelen som de, rynket ikke pannen når han la vanskelige bokstaver og ord sammen. Han skrev ord etter ord ned på blankettene mens han lyttet til tikkingen i apparatet. Han tok imot med øret: «Alle stasjoner, alle stasjoner, alle stasjoner».

Telegrafisten noterte og tenkte: «Det er sikkert igjen et sikulære om kampen mot snødrivene.» Utenfor var det snøstorm, vinden kastet snøen mot vinduet. Telegrafisten syntes at noen banket på vinduet, han snudde hodet og måtte uvilkarlig beundre det vakre ismønsteret på rutene. Ingen menneskehånd hadde kunnet lage et så fint mønster av underlige blad og stilker.

Han ble opptatt av dette synet og sluttet å lytte til apparatet. Og da han tok blikket fra vinduet la han båndet på håndflaten for å lese de ordene han hadde hoppet over.

Apparatet sendte:

«Den 21. januar klokken 6,50 . . .»

Telegrafisten noterte fort det han hadde lest, kastet fra seg båndet, støttet hodet mot håndflaten og lyttet.

«I går døde i Gorki . . .» Telegrafisten noterte langsomt. Så mange gledelige og tragiske meldinger han hadde hørt i løpet av livet, hvor ofte hadde han ikke vært den første som fikk høre om andres sorg eller glede. Han hadde for lenge siden sluttet å tenke på meningen i de korte, avbrutte setningene, han snappet dem opp og noterte dem mekanisk ned på papiret, uten å bry seg om innholdet.

Nå var det noen som var død, en eller annen fikk melding om det. Telegrafisten hadde glemt de første ordene: «Alle stasjoner, alle stasjoner, alle stasjoner». Apparatet tikkete «V-l-a-d-i-m-i-r I-l-j-i-t-s-j» og den gamle telegrafisten oversatte tikkingen fra hammeren til ord. Han satt der rolig og litt trett.

Et eller annet sted var det død en eller annen Vladimir Iljitsj, en eller annen kom til å hulke i fortvilelse og sorg, men for ham selv var alt dette fremmed — han var bare et utenforstående vitne. Apparatet tikket to prikker en strek og en prikk, igjen en prikk, igjen streker, prikker og streker, og han hadde alt lagt sammen den første bokstaven og notert den på blanketten — det var en «L». Så skrev han den andre — «E» og satte en omhyggelig «N» ved siden av, føyde til en «I» og oppfattet automatisk den siste bokstaven «N».

Apparatet tikket pause og telegrafisten lot blikket for et øyeblikk hvile på det ordet han hadde skrevet — «LENIN».

Apparatet fortsatte å tikke, men tanken som tilfeldigvis hadde støtt på et kjent navn vendte uvilkårlig tilbake til det. Telegrafistene så engang til på det siste ordet — «LENIN». Hva? Lenin? Krystallet i øyet gjenspeilte hele telegramteksten. Telegrafisten stirret en stund på papirlappen, og for første gang på de toogtredve år han hadde vært telegrafist, tvilte han på det han hadde skrevet.

Han leste tre ganger igjennom telegrammet, men ordene gjentok hårdnakket: «. . . døde Vladimir Iljitsj Lenin». Gamlingen sprang opp, løftet opp båndet og stirret på det. Den to meter lange papirremsen bekreftet det han ikke kunne tro! Han snudde det bleke ansiktet mot kameratene sine og skrek forferdet:

— Lenin er død!

Meldingen om det store tapet gled ut av telegrafrommet gjennom den åpne døra og hvirvlet raskt som vinden omkring på stasjonen, styrtet ut i snøstormen, fór langs linjene og trengte sammen med et iskaldt gjennomtrekk inn i den halv-åpne jernporten på jernbaneverkstedet.

På det første sporet i verkstedet sto et lokomotiv og en brigade holdt på å reparere det. Gamle Polentovskij var selv krøpet inn under lokomotivet og pekte ut de skadete stedene. Sakhar Brussjak arbeidet sammen med Artjom. Sakhar holdt en rist på ambolten og Artjom slo på den med hammeren.

Sakhar var blitt gammel de siste årene, det han hadde gått igjennom hadde etterlatt en dyp rynke i pannen, og tinningene var sølvgrå. Ryggen var bøyd, blikket fra de dyptliggende øynene var mørkt.

Et menneske kom fram i den lyse døråpningen, så ble det slukt av skumringsskyggene igjen. Slagene mot jernet overdøvet det første ropet, men da mannen kom fram til de som arbeidet på lokomotivet, løftet Artjom hammeren og lot den ikke falle igjen.

— Kamerater! Lenin er død!

Hammeren sank langsomt ned, og Artjom lot den lydløst gli ned på sementgolvet.

— Hva var det du sa? — Artjom grep tak i pelsjakka til mannen som var kommet med dette uhyggelige budskapet.

Og han sto der, hvit av snø, pustet tungt og gjentok med hul og sprukken stemme:

— Ja, kamerater, Lenin er død.

Og fordi mannen ikke skrek lenger, forsto Artjom den uhyggelige sannheten og så nå hvem det var — det var sekretæren i partikollektivet.

Og folk kom krypende fram og hørte tause på meldingen om at han som hele verden kjente var død.

Ved porten hylte et lokomotiv slik opp at alle fór sammen. Et annet svarte på en annen kant av stasjonen, og så et tredje . . . Også sirenen på elektrisitetsverket stemte i dette mektige, urofylte ropet — høyt og gjennomtrengende som susingen fra en kule. Og alt ble overdøvet av den rene metallklangen fra det flotte lokomotivet «S» — det skulle trekke et hurtigtoget til Kiev.

GPU-vakten fór sammen ved den uventede lyden — det var lokomotivføreren på det direkte polske toget Sjepetovka—Varsjava som hadde fått vite hva den urolige tutingen betydde. Han lyttet litt, løftet langsomt hånden og dro i kjeden som åpnet klaffen i sirenen. Han visste at han tutet for siste gang, at han ikke fikk anledning til å arbeide mer på dette

lokomotivet, men hånden slapp ikke kjeden og hylet fra lokomotivet fikk de forskrekkede polske kurerer og diplomater til å springe opp fra de myke setene i kupéene.

Det ble fullt på jernbaneverkstedet. Folk strømmet inn gjennom alle porter, og da hele den store bygningen var overfylt, klang de første ordene i den sorgfulle tausheten.

Det var sekretæren i Sjepetovkas kretskomite som snakket, den gamle bolsjevik Sjarabrin.

— Kamerater! Lenin, lederen for verdensproletariatet, er død. Partiet har lidd et uerstattelig tap, den mann er død som har skapt det bolsjevikiske parti og oppdratt det i uforsonlig kamp mot fienden . . . Partilederens, klasselederens død kaller proletariatets beste sønner inn i våre rekker . . .

Sørgemarsjen klang, hundrer av hoder ble blottet og Artjom som ikke hadde grått de sisten femten år kjente hvordan en krampe krøp opp til strupen — og de kraftige skuldrene skalv.

En skulle tro at veggene i jernbaneklubben ikke ville greie å holde stand mot menneskemassene som trengte på. Ute var det uhyggelig kaldt, de to mektige granene ved inngangen var kledd i snø og isnåler. Men i salen var det lummert fra ovnen som det var fyrt godt i og fra pusten til de seks hundre menneskene som ville være med på partikollektivitets sørgehøytidelighet.

Det var ikke den vanlige opphisselsen, de vanlige samtalene i salen. Den store sorgen dempet ned stemmene, folk snakket lavt og mange øyne var fylt av trist uro. De som hadde samlet seg her var som mannskapet på et skip hvor den øvede styrmannen var blitt skylt overbord.

Like så stille inntok presidiet og styremedlemmene sine plasser ved bordet. Den kraftige Sirotenko løftet forsiktig klokka, svingte den lett og satte den tilbake på bordet igjen. Det var tilstrekkelig — en knugende taushet fylte salen.

Straks etter talen reiste Sirotenko seg. Ingen ble forundret over det han sa, enda det var uvanlig for en sørgehøytidelighet. Han sa:

— En rekke arbeidere ber møtet behandle deres ansøknings som er underskrevet av syvogtredve kamerater. — Og han leste opp:

Til jernbanekollektivet for det bolsjevikiske parti ved stasjonen Sjepetovka på den sør-vestlige jernbanelinjen.

Lenins død kaller oss inn i bolsjevikenes rekke, og vi ber om å bli prøvd på møtet i dag og tatt opp i Lenins parti.

Etter disse korte ordene sto det to rekke med underskrifter.

Sirotenko leste dem opp og stoppet i noen sekunder etter hvert navn, så man kunne bite merke i de kjente navnene.

— Polentovskij, Stanislav Sigmundovitsj — lokomotivfører, tjenestegjort i seksogtredve år.

En anerkjennende mumling løp gjennom salen.

— Kortsjagin, Artjom Andrejevitsj — låsesmed, tjenestegjort i sytten år.

— Brussjak, Sakhar Filippovitsj — lokomotivfører, tjenestegjort i enogtyve år.

Mumlingen i salen vokste og mannen ved bordet fortsatte å lese opp navnene til kaderarbeiderne ved jernbanen.

Det ble helt stille i salen da første mann som hadde underskrevet erklæringen, kom fram til bordet.

Gamle Polentovskij var helt grepet da han fortalte sin livshistorie:

— . . . Hva mer skal jeg si, kamerater? Dere vet jo hvordan livet var for en arbeidsmann i gamle dager. Jeg måtte slite for andre, og da jeg ble gammel var jeg fattig som en tigger. Ja vel, jeg må tilstå det, da revolusjonen begynte, syntes jeg selv at jeg var en gamling. Jeg hadde familien min å dra på, og jeg fant ikke veien til partiet. Og selv om jeg aldri hjalp fienden, ble jeg sjelden selv med i kampen. I 1905 arbeidet

jeg på Varsjavaverkstedet, da var jeg med i streikekomitéen og gikk sammen med bolsjevikene. Dengang hadde jeg ungdommen og gløden. Men hva nytter det å snakke om det som har vært! Da Iljitsj døde var det som jeg fikk et støt rett i hjertet — nå har vi for alltid mistet vår venn og beskytter, og nå snakker jeg ikke lenger om at jeg er gammel! Noen andre får snakke mer, jeg er ikke flink til å bruke ord. Jeg bare sier igjen — jeg skal samme vei som bolsjevikene, det kan ikke være annerledes.

Lokomotivføreren nikket stadig. Han så fast og uten å blunke på salen som skulle treffe avgjørelsen.

Ikke en hånd løftet seg for å legge hindringer i veien for denne lavbygde mannen med det grå hodet, og det var ikke én eneste som avholdt seg fra å stemme da styret ba de partiløse si sin mening.

Da Polentovskij gikk fra bordet var han kommunist.

Alle i salen forsto at det foregikk noe ualminnelig. Der hvor Polentovskij nettopp hadde stått i, raket nå den digre skikkelsen til Artjom i været. Han visste ikke hvor han skulle gjøre av de lange armene, og han presset lua mellom fingrene. Den slitte sausskinnsjakka var åpen, og kragen på den grå soldat-skjorta som var ordentlig knappet igjen med to metallknapper fikk ham til å se velstelt og søndagskledd ut. Artjom vendte ansiktet mot salen og fikk et glimt av et kjent kvinne-ansikt — blant de andre fra systua satt Galja, datteren til steinbryteren. Hun smilte tilgivende til ham og det lå anerkjennelse og noe mer skjult i munnvikene.

— Fortell biografien din, Artjom! hørte han Sirotenko si.

Det var vanskelig for ham å begynne, han var ikke vant til å snakke i store forsamlinger. Først nå følte han at han ikke ville greie å gjengi alt det livet hadde samlet opp i ham. Ordene føyde seg tungt etter hverandre, og opphisselsen gjorde det enda vanskeligere å snakke. Han hadde aldri opplevd noe slikt. Han følte tydelig at det var kommet til et brått vende-

punkt i livet, at han nå tok det siste skritt mot noe som kom til å gi det ru og barske tilværet varme og mening.

— Det var fire stykker av oss hjemme hos mor, begynte Artjom.

Det ble stille i salen. Seks hundre mennesker hørte oppmerksomt på den høye arbeideren med ørnenesen og øynene som lå skjult under de svarte buskete brynene.

— Mor var kokke hos forskjellige fine folk. Far husker jeg lite, det var noe ugreie mellom ham og mor. Han øste nok mer ned i halsen enn han burde. Vi bodde sammen med mor. Det var for mye for henne å mette så mange munnar. Som kokke fikk hun fire rubler i måneden og maten, og hun slet fra morgengry til sent på natt. Jeg var så heldig at jeg fikk gå på folkeskolen i to vintre, der lærte jeg å skrive og lese. Men da jeg gikk i det tiende året, da hadde ikke mor noen annen redning enn å sende meg til smia for å gå i lære. Uten lønn i tre år — bare for maten . . . Sjefen på verkstedet var en tysker, han het Förster. Han ville først ikke ta meg fordi jeg var så ung, men jeg var en kraftig gutt og mor la på to år. Hos denne tyskeren var jeg i tre år. Jeg lærte ikke noe der, jeg måtte bare gå ærend for sjefen og hente vodka. Han drakk som en svamp . . . Jeg måtte fly både etter kull og etter jern . . . Og fruene lot meg slite for seg, jeg bar ut pottar for henne og skrelte poteter. Allesammen prøvde å sparke til meg, ofte helt uten grunn — det var liksom en vane. Og hvis det var noe fruene ikke likte — hun var sint på alle fordi mannen drakk — så dro hun til meg i fjeset et par ganger. Jeg kunne rive meg løs og løpe ut på gata, men hvor skulle jeg gå, hvem skulle jeg klage til? Mor var førti verst unna, og hun kunne jo heller ikke ta seg av meg . . . På verkstedet var det ikke bedre. Det var broren til sjefen som var herre der. Det udyret likte å gjøre narr av meg. «Gi meg den platen der,» kunne han si og pekte bort i kroken. Så skyndte jeg meg dit og grep tak i platen — men han hadde nettopp smidd den, tatt den rett ut av essa. Der den lå på bakken så den svart ut, men når

jeg grep tak i den brente den fingrene inn til kjøttet. Ja, så skrek jeg av smerte, mens han brølte av latter. Til slutt greide jeg ikke dette livet og så rømte jeg til mor. Men hun hadde ikke noen steder å gjøre av meg. Hun tok meg tilbake til tyskeren igjen, og satt og gråt selv hele veien. På det tredje året begynte de å lære meg litt smiing, men bankingen fortsatte like godt. Jeg rømte igjen, til Starokonstantinov. Der begynte jeg i et pølsemakeri og slet og vasket tarmer i halvannet år. Så spilte sjefen bort hele forretningen, betalte oss ikke en kopek i fire måneder og forsvant. Så kom jeg ut av det hullet. Jeg satte meg på toget, gikk av i Sjmerinka og begynte å lete etter arbeid. Det var en fra jernbaneverkstedet som var snill mot meg, han hadde medlidenhet med meg. Han fikk greie på at jeg hadde litt vett på smedhåndverket, og så tok han seg av meg som av en nevø og gikk og ba for meg hos sjefene. De trodde jeg var sytten år — jeg så sånn ut — og så ble jeg smedmedhjelper. Her har jeg arbeidet i ni år. Det var om mitt tidligere liv, og her vet dere om allting.

Artjom strøk seg over pannen med lua og sukket dypt. Nå måtte han si det viktigste, det vanskeligste for ham, uten å vente på at noen spurte om det. Og han skjøv de tykke brynene tett sammen og fortsatte:

— Hvem som helst kan spørre meg hvorfor jeg ikke var med bolsjevikene helt fra den tiden da det flammert opp. Hva skal jeg svare? Jeg har jo ennå langt igjen til alderdommen, men først i dag har jeg funnet veien hit. Hvorfor skulle jeg skjule noe? Vi har ikke vært oppmerksomme på den veien, vi skulle begynt alt i 18, dengang vi streiket mot tyskerne. Matrosen Sjukhraj snakket ofte med oss. Først i 20 tok jeg til geværet. Så ble det slutt på bråket, vi slengte de hvite i Svartehavet og dro hjemover. Så var det familien, barna . . . Jeg gravde meg ned i bare huslighet. Men da vår kamerat Lenin døde, og partiet sendte ut en appell, så jeg tilbake på livet mitt og skjønte hva som manglet der. Det er ikke nok å forsvare sovjetmakten, vi må stå side om side allesammen,

på Lenins plass, så sovjetmakten blir som et fjell av jern. Vi må bli bolsjeviker — det er jo vårt parti.

Artjom avsluttet talen sin enkelt og dypt oppriktig. Han var sjenert over den uvante uttrykksmåten han brukte. Han rettet seg opp liksom han kastet fra seg en tung byrde og ventet på spørsmålene.

— Kanskje det er noen som ønsker å spørre om noe? sa Sirotenko.

Det ble bevegelse i rekkene, men det kom ikke svar med engang. En fyrbøter som var kommet på møtet rett fra lokomotivet — svart som en bille — sa bestemt:

— Hva skal vi spørre ham om? Akkurat som om vi ikke kjenner ham. La ham få klar linje og ferdig med det!

Den kraftige smeden Giljaka som var rød av varmen og anspennelsen skrek med hes, forkjølet stemme:

— En slik en kryper ikke nedover fyllingen, det blir en bra kamerat. La oss stemme, Sirotenko!

På de bakerste rekkene hvor komsomolerne satt var det en som reiste seg i halvmørket og sa:

— La kamerat Kortsjagin fortelle hvorfor han har slått seg ned på landet, og om ikke bondemiljøet der river ham løs fra proletarpsykologien.

Det gikk en lett, misfornøyd mumling gjennom salen og en stemme protesterte:

— Snakk enkelt! Det var også et sted å bruke fine ord . . .

Men Artjom svarte straks:

— Det er i orden, kamerat. Gutten har rett i at jeg har slått meg ned på landet. Det er sant, men derfor har jeg ikke mistet min samvittighet som arbeider. Det er slutt med det fra i dag. Jeg flytter nærmere jernbaneverkstedet med familien min, her er det tryggest. På landsbygda synes jeg det er tungt å puste.

Det gikk igjen et stikk gjennom hjertet på Artjom da han så alle de løftede armene. Og da han gikk tilbake på plass

kjente han ikke kroppen, bøyde ikke ryggen. Bak seg hørte han stemmen til Sirotenko:

— Enstemmig.

Den tredje som sto fram ved presidiumsbordet var Sakhar Brussjak. Den tause gamle medhjelperen til Polentovskij var for lenge siden selv blitt lokomotivfører. Nå holdt han på å avslutte beretningen om det arbeidssomme livet sitt og da han kom fram til de siste dagene, sa han lavt, men slik at alle hørte det:

— Jeg er forpliktet til å gjøre ferdig det barna mine er begynt på. De ofret ikke livet for at jeg skulle holde meg i bakgrunnen og sørge. Da de døde tok jeg ikke plassen deres, men Lenins død har åpnet øynene på meg. Ikke dra meg til ansvar for det som har vært, nå begynner et virkelig nytt liv for oss.

Sakhar sto der dyster, grepet av minnene. Men da han ikke ble stilt et eneste spørsmål og alle hendene fór i været og stemte ham inn i partiet, lyste det opp i øynene hans og han løftet det grå hodet.

Til sent på natt fortsatte kontrollen av dem som skulle være med på å slutte rekkene i partiet. Bare de beste ble opptatt, de som var godt kjent og prøvd av livet.

Lenins død gjorde hundre tusener av arbeidere til bolsjeviker. Lederens bortgang brakte ikke uorden i rekkene. Partiet var som et tre som står dypt i jorden med mektige røtter — det dør ikke om toppen blir skåret av.

6. kapitel.

Ved inngangen til hotellets konsertsal sto to menn. En høy mann med lorgnett hadde et rødt bind på armen.

— Er det her den ukrainske delegasjonen holder møte? spurte Rita.

Den høye mannen svarte høytidelig:

— Ja! Og hva ønsker De?

— Får jeg lov å komme inn?

Mannen sperret halvveis inngangen. Han betraktet Rita og sa:

— Deres adgangskort? Bare delegerte med stemmerett og rådgivende myndighet slippes inn.

Rita tok et kort med gullbokstaver fram av veska. Den høye mannen leste: «Medlem av Sentralkomitéen». Den høytidelige tonen var som blåst bort, han ble straks høflig og enkel.

— Værsgod, bare gå inn, der til venstre er det ledige plasser.

Rita gikk mellom stolradene og satte seg på en ledig plass.

Møtet gikk mot slutten. Rita lyttet til talen som møtelederen holdt. Hun syntes hun kjente igjen stemmen.

— Altså, kamerater, det er to timer igjen til møtet begynner. La meg få lov til å kontrollere listen over de delegerte som er kommet til kongressen.

Rita kjente igjen Akim — det var han som raskt leste opp navnene.

Som svar ble røde og hvite kort løftet i været.

Rita lyttet anspent.

Her var et kjent navn:

— Pankratov.

Rita snudde seg dit hvor hånden ble rakt i været, men hun kunne ikke se ansiktet til Pankratov. Navnene passerte forbi og blant dem var det igjen et kjent navn — «Okunev», og straks etter et til — «Sjarkij».

Sjarkij kunne Rita se. Han satt ikke langt unna, halvveis vendt mot henne. Nå kunne hun se profilen hans . . . Ja, det var ham. Hun hadde ikke sett ham på flere år.

Navnene fortsatte, og plutselig fór Rita sammen:

— Kortsjagin.

Langt fremme fór en hånd i været og senket seg igjen. Og

det var underlig, Rita følte en pinefull trang etter å se den som bar samme navn som hennes døde venn. Hun stirret dit hvor hånden var blitt løftet, men alle hodene virket like. Rita reiste seg og gikk fremover langs veggen. Akim var ferdig. Stolene ble skjøvet til side og de delegerte begynte å snakke høyt sammen. En ung latter klang gjennom salen og Akim prøvde å overdøve larmen og skrek:

— Ikke kom for sent! . . . Bolsjojteatret . . . klokken syv . . .

Det ble trengsel ved døra.

Rita forsto at hun i denne strømmen ikke ville finne noen av dem hun nettopp hadde hørt navnene på. Hun måtte passe på Akim og gjennom ham treffe de andre. Hun gikk bort til Akim og lot den siste gruppa delegerte komme forbi seg.

— Nå, Kortsjagin, vi får gå vi óg! hørte hun noen si bak seg.

Og en stemme som hun kjente så godt og husket så godt, svarte:

— Ja, kom.

Rita snudde seg raskt. Foran henne sto en høy, brunhudet ung mann i blå ridebukser og khakiskjorte med en tynn kossakkrem rundt livet.

Rita stirret på ham med vidåpne øyne, og da et par armer tok varmt omkring henne og en beveget stemme sa: «Rita», forsto hun at det var Pavel Kortsjagin.

— Du lever?

Disse ordene ga ham forklaring på alt. Hun visste ikke at meldingen om at han var død var en misforståelse.

Det ble tomt i salen. Larmen fra Tverskaja, byens mektige arterie, trengte inn gjennom det åpne vinduet. Klokka slo seks med klare slag, men de to syntes at de bare hadde truffet hverandre for noen minutter siden. Men klokka kalte til Bolsjojteateret. Da de gikk nedover den store trappa kastet hun engang til et blikk på Pavel. Han var nå et halvt hode høyere enn henne. Han var den samme som før, bare mer mandig og behersket.

— Der ser du, jeg har ikke engang spurt deg hvor du arbeider.

— Jeg er sekretær i ungdommens kretskomit , eller «apparatmann» som Dubava sier. Pavel smilte.

— Har du sett ham?

— Ja, og det er ikke hyggelige minner jeg har om ham.

De gikk ut. Bilene stormet forbi og tutet, det var bevegelse og larin i menneskemengden. De kom fram til Bolsjojteateret nesten uten   snakke sammen, men de tenkte på det samme. Og teateret ble beleiret av et voldsomt, påtrengende menneskehav. Det strømte på mot den digre murbygningen, prøvde   trenge inn gjennom inngangene som ble bevoktet av rødearmister. Men de ub nnh rlige vaktene slapp bare inn delegerte — de gikk gjennom sperringen og viste stolt fram adgangskortene.

Havet omkring teateret besto av komsomolere. Det var alt sammen ungdom som ikke hadde fått gjestebilletter, men som likevel satte alt inn på   være til stede ved åpningen av kongressen. De raske komsomolerne trengte seg inn midt i en gruppe delegerte, viste også fram en rød lapp som skulle forestille adgangstegn og greide noen ganger   komme helt fram til døra.

Noen sm g seg også inn gjennom døra. Men de ble straks grepet av et medlem av ZK som holdt vakt og som dirigerte gjestene opp i radene og de delegerte ned i parkett. Og så ble de til stor glede for de andre «billettl se» sendt ut igjen.

Teateret kunne ikke en gang ta en tyvende del av dem som ønsket   være til stede.

Rita og Pavel greide så vidt   trenge seg fram til døra. Det kom stadig nye delegerte — med trikker og med biler. Det var trengsel ved døra. Rødearmistene — det var også komsomolere — hadde en vanskelig oppgave. De ble presset helt inn til veggen, og nede fra trappa kom det kraftige rop:

— Treng på, gutter, treng på!

— Treng på, nå greier vi det!

— Heng i! . . .

Sammen med Rita og Pavel fór en skarpøyd ung gutt inn gjennom døra. Han vek unna for vekten og styrtet bort i foajeen. Et øyeblikk senere ble han borte mellom de delegerte.

— La oss sette oss her, sa Rita og pekte på noen ledige plasser da de kom inn i parkett.

De satte seg i en krok.

— Jeg vil gjerne ha svar på et spørsmål, sa Rita. — Selv om det er gamle og glemte saker, tror jeg likevel du kan gi meg svar — hvorfor avbrøt du dengang studiearbeidet vårt og vennskapet?

Han hadde ventet på dette spørsmålet helt fra det første øyeblikk de møttes, men han ble likevel forvirret. De så på hverandre og Pavel forsto at hun visste grunnen.

— Jeg tror du vet alt sammen, Rita. Det var for tre år siden, og nå kan jeg bare fordømme Pavel for det han gjorde. I det hele tatt har Kortsjagin i sitt liv gjort både store og små feil, og det du spør om var en av dem.

Rita smilte.

— Det var en god innledning. Men jeg venter på svar!

Pavel sa lavt:

— Det var ikke bare jeg som var skyld i det, men også «Ovod», den revolusjonære romantikken hans. Bøker som skildrer tapre, viljesterke revolusjonære — uforferdete og hengivne — har alltid gjort et dypt inntrykk på meg, og jeg ville være slik som dem. Det jeg følte for deg, betraktet jeg etter «Ovods» oppskrift. Nå synes jeg det er komisk, eller mest ergerlig.

— Du har altså et annet syn på «Ovod» nå?

— Nei, Rita, ikke i hovedsaken! Jeg har bare kvittet meg med denne tragiske og pinefulle vanen — det å sette sin vilje på prøve. Men ellers er jeg for «Ovod» — for hans tapperhet og grenseløse utholdenhet — for denne mennesketype som kan

tåle lidelser uten å vise dem fram til alle og enhver. Jeg er for denne revolusjonære skikkelsen som setter sitt eget beste helt i skyggen av det felles beste.

— Nå har vi ikke annet å gjøre, Pavel, enn å beklage at denne samtalen foregår tre år senere enn den skulle foregått, sa Rita og smilte tankefullt.

— Beklager du det fordi jeg aldri hadde kunnet bli noe mer enn en kamerat for deg, Rita?

— Nei, Pavel, du kunne blitt mer.

— Det kan rettes på.

— Det er litt sent, kamerat «Ovod».

Rita smilte og forklarte:

— Jeg har en bitte liten datter. Hun har en far, som jeg er gode venner med. Vi holder godt sammen alle tre og foreløpig er denne trioen uatskillelig.

Hun rørte ved hånden til Pavel. Hun var litt urolig for ham, men hun forsto straks at hun ikke behøvde å være det. Ja, han hadde vokst på de tre årene og ikke bare fysisk. Hun visste at han hadde det vondt nå, — det fortalte øynene hans, — men ha sa enkelt og oppriktig:

— Jeg har likevel atskillig mer igjen enn det jeg har tapt akkurat nå.

Pavel og Rita reiste seg. De måtte finne plasser nærmere scenen. De gikk bort til radene hvor den ukrainske delegasjonen holdt på å sette seg. Orkesteret begynte å spille. Digre røde transparanter flammet som ild, og lysende bokstaver skrek: «Fremtiden tilhører oss». Tusener av mennesker fylte parkett, logene, radene. Disse tusener fløt her sammen til en eneste mektig transformator av energi som aldri kunne slokke. Blomsten av den unge garde i den store industrislekten fylte det gigantiske teateret. Tusener av øyne gjenspeilet det som lyste over det tunge teppet: «Fremtiden tilhører oss».

Og tilstrømningen fortsatte. Noen minutter til og så ville det tunge fløyelsteppet gli langsomt opp og sekretæren i Sentralkomiteéen for Russlands kommunistiske ungdomsfor-

bund ville tre fram og si, litt forvirret i dette høytidelige øyeblikk:

— Jeg erklærer den sjette kongress av Russlands kommunistiske ungdomsforbund for åpnet.

Aldri før hadde Pavel så klart og dypt følt revolusjonens makt og velde, og denne stoltheten og gleden som ikke kunne uttrykkes i ord over det livet hadde gitt ham. Som kjemper og bygger hadde livet ført ham hit til denne seiersfesten for bolsjevismens unge garde.

Deltagerne i kongressen var opptatt fra tidlig om morgenen til sent på natt, og Pavel møtte Rita først på et av de siste møtene. Han så henne blant en gruppe ukrainere.

— I morgen når kongressen avsluttes reiser jeg straks, sa hun. — Jeg vet ikke om vi får anledning til å snakke sammen før jeg drar. Derfor har jeg i dag gjort i stand to skrivebøker med notater til deg. Du får lese dem og sende dem tilbake til meg. Der får du vite alt det som jeg ikke har fortalt deg.

Han trykket hånden hennes og så oppmerksomt på henne, liksom han ville prege ansiktet hennes i hukommelsen.

Dagen etter møttes de som de hadde avtalt ved hovedutgangen, og Rita leverte ham en pakke og et forseglet brev. Det var folk omkring dem og det ble en kort avskjed. Bare øynene hennes som ble litt sløret var varme og litt triste.

Dagen etter kjørte togene dem i forskjellige retninger.

Ukrainerne hadde flere vogner. Pavel var blant folk fra Kiev. Om kvelden da alle hadde lagt seg og Okunev som sov i køya ved siden av søvnig pep gjennom nesen, rykket Pavel nærmere lyset og åpnet brevet.

«Kjære Pavel!

Jeg kunne fortalt deg dette selv, men det er best på denne måten. Jeg vil bare én ting: at det som vi snakket om før kongressen begynte, ikke etterlater noen tunge spor i ditt liv. Jeg vet at du er sterk, derfor tror jeg på det

du sa. Jeg ser ikke formalistisk på livet, en kan noen ganger gjøre unntagelser — meget sjelden forresten — i personlige forhold hvis de bygger på en stor, dyp følelse. Du fortjener det, men jeg avviste det ønsket jeg først nærte om å la følelsene fra før i tiden komme til sin rett. Jeg føler at det ikke hadde brakt oss stor glede. En må ikke være så streng mot seg selv, Pavel. Livet vårt består ikke bare av kamp, det har også plass for den gløden en god følelse bringer.

Resten av ditt liv, det vil si hovedinnholdet i det, er jeg ikke det minste bekymret for. Jeg trykker din hånd.

Rita».

Pavel rev brevet tankefullt i stykker, strakte hånden ut av vinduet og følte hvordan vinden rev papirbitene ut av fingrene.

Da morgenen kom hadde han lest igjennom begge skrivebøkene, pakket dem inn igjen og bunnet dem sammen. I Kharkov gikk en del av ukrainerne av, blant dem Okunev, Pankratov og Pavel. Okunev skulle hente Talja som var blitt igjen hos Anna. Pavel bestemte seg til å reise sammen med dem og samtidig besøke Sjarkij og Anna. Han ble oppholdt på postkontoret da han sendte bøkene tilbake til Rita, og da han kom til toget, var ingen av vennene hans der lenger. Han tok trikken til huset hvor Anna og Dubava bodde. Han gikk opp trappa til annen etasje og banket på en dør til venstre. Ingen svarte. Det var tidlig på morgenen og Anna kunne ikke være på arbeidet ennå. «Hun sover sikkert,» tenkte han. Døra ved siden av gikk opp og Dubava kom søvnig ut. Han var grå i ansiktet og hadde blå ringer under øynene. Det kom en skarp løklukt fra ham, og den fine nesen til Pavel oppfattet også straks en alkoholdunst. Gjennom den halvåpne døra fikk Pavel se en tykk kvinne på senga, eller rettere sagt et tykt, nakent ben et er par skuldre.

Dubava fanget opp blikket hans og sparket igjen døra.

— Skal du til kamerat Borchart? spurte han med hes stem-

me og så bort i kroken. — Hun er ikke her lenger. Vet du ikke det?

Pavel så dystert og prøvende på ham.

— Nei, jeg visste ikke det. Hvor er hun flyttet hen? spurte han.

Dubava ble plutselig rasende.

— Det interesserer meg ikke. Han rapte og la forbitret til: — Og du er kommet for å trøste henne? Nå vel, det er akkurat i rette tid. Plassen er blitt ledig, bare kjør på. Særlig fordi du ikke kommer til å få avslag. Hun sa jo ofte til meg at hun likte deg . . . eller hva det nå heter hos kvinnfolk. Benytt deg av øyeblikket, så får dere både sjelens og kroppens enhet.

Pavel kjente at han ble het i kinnene. Han behersket seg og sa lavt:

— Så langt som det er kommet med deg, Mitja! Jeg hadde ikke ventet å treffe deg som en slik kjeltring. Du var jo ikke verst en gang. Hvorfor oppfører du deg så vilt nå?

Dubava lente seg mot veggen. Det var tydelig at han syntes det var kaldt å stå barbent på sementgolvet, han krøp sammen.

Døra gikk opp og en søvnig, lubben kvinne kikket ut.

— Pusen, kom hit da, hvorfor står du der? . . .

Dubava lot henne ikke snakke ut, han slo igjen døra og lente seg mot den.

— Det var en fin begynnelse . . . sa Pavel. — Hvem er det du slipper inn til deg og hva skal det føre til?

Dubava var visst blitt trett av samtalen, han skrek:

— Dere skal vel også bestemme hvem jeg skal sove med! Det får være nok med å lese moralprekener for meg! Du kan gå dit hvor du er kommet fra! Gå og fortell at Dubava drikker og sover med en tøs.

Pavel gikk bort til ham og sa urolig:

— Mitja, få den damen ut, jeg vil ennå en gang, for siste gang, snakke med deg . . .

Dubava ble mørk i ansiktet. Han snudde seg og gikk inn i rommet.

— A, din skurk! hvisket Pavel og gikk langsomt ned trappa.

Det gikk to år. Tiden talte likegyldig dager og måneder. Dagene kunne se ensformige ut, men det raske, mangefargede livet fylte alltid disse dagene med noe nytt som ikke lignet det som hadde vært dagen før. Hundreogseksti millioner mennesker — et stort folk — var for første gang i verden blitt herrer over den uendelige jorden sin og gjenreiste i heltemodig og anstrengt arbeid det som krigen hadde lagt øde. Landet ble sterkere, fikk nye krefter, og det røk fra alle de fabrikkpipene som for ikke lenge siden hadde raket i været over livløse og forlatte fabrikker.

De to årene gikk for Pavel i en eneste hvirvel, han la ikke en gang merke til dem. Han forsto ikke å leve rolig, ta imot morgenen med søvnig, doven gjesping og sovne akkurat klokken ti. Han hadde hastverk med livet. Og han hadde ikke bare hastverk selv, han skynte også på andre.

Han sov lite. En kunne ofte se lys i rommet hans til sent på natt; og mennesker som satt bøyd over bordet. Det var studiearbeidet som var i gang. I løpet av to år hadde de arbeidet seg igjennom tredje bind av «Kapitalen». Den fine mekanikken i den kapitalistiske utbytting ble forståelig.

Rasvalikhin dukket opp der hvor Pavel arbeidet. Han ble sendt til guvernementskomitéen som sekretær i en av kom-somols distriktskomitéer. Pavel var bortreist, og mens han var borte ble Rasvalikhin sendt til en av distriktskomitéene. Pavel kom tilbake og fikk vite om det, men han sa ingen ting.

Etter en måned oppsøkte plutselig Pavel Rasvalikhins distrikt. Det var ikke kommet fram mange fakta ennå, men Pavel hadde alt hørt om fyll, og at Rasvalikhin samlet folk omkring seg som smisket for ham, mens han holdt bra ungdom unna. Pavel la alt dette fram for styret, og da alle uttalte seg for å gi Rasvalikhin en skarp refselse, sa han plutselig:

— Vi må ekskludere ham uten rett til å bli tatt opp igjen.

Alle ble forundret og syntes han var for streng, men Pavel gjentok:

— Denne kjeltringen må ekskluderes. Denne gymnasiasten har jo fått anledning til å bli menneske, men han har helt enkelt trengt seg inn blant oss. Og han fortalte om Beresdov.

— Jeg protesterer kategorisk mot det Kortsjagin forteller. Det er et personlig regnskap han vil gjøre opp, hvem som helst kan jo komme og prate noe om meg. La Kortsjagin legge fram dokumenter, fakta. Jeg kan også finne på at han har drevet med smugling — da må han altså ekskluderes? Nei, la ham komme med dokumenter! skrek Rasvalikhin.

— Bare vent, vi skal nok skrive dokumenter óg, svarte Pavel.

Rasvalikhin gikk ut. En halv time senere vedtok styret å ekskludere Rasvalikhin fra komsomol som fremmedelement.

Om sommeren dro den ene etter den andre på ferie. De som ikke var riktig friske reiste til sjøen. Om sommeren ble alle grepet av drømmen om hvile, og Pavel lot kameratene sine få fri, skaffet dem plass på sanatoriene og økonomisk støtte. De reiste bleke og utslitte men glade. Arbeidet deres falt på ham, og han dro slik som en god hest drar vognen opp en bakke. De kom tilbake brune, livsglade og fulle av energi. Så reiste andre. Hele sommeren manglet det noen, men livet stoppet ikke opp for det, og det var utenkelig at Pavel kunne være borte fra rommet sitt en eneste dag.

Slik gikk sommeren.

Høsten og vinteren likte Pavel ikke — på denne tiden følte han seg alltid dårlig.

Denne gang ventet han særlig utålmodig på sommeren. Han syntes det var tungt å tilstå det — til og med for seg selv — at kreftene svant for hvert år. Han hadde to veier å gå — enten å erkjenne at han ikke var i stand til å holde ut et slitsomt

arbeid, erkjenne at han var invalid, eller bli på sin post så lenge som mulig. Og han valgte den andre muligheten.

En gang på et møte satte den gamle legen Bartelik som ledet helseavdelingen seg bort til ham.

— Du ser ikke videre bra ut, Kortsjagin. Har du vært hos helsekommisjonen? Du har ikke det? Jeg kan heller ikke huske at jeg har sett deg der. Vi må undersøke deg, min venn. Kom torsdag kveld.

Pavel kom ikke — han var opptatt, men Bartelik glemte ham ikke og tok ham en gang med seg. Etter legeundersøkelsen (Bartelik deltok selv i den som nevropatolog) ble det notert:

«Legekommisjonen mener at det er absolutt nødvendig med øyeblikkelig permisjon og et langvarig sanatoriumsopphold på Krim og videre alvorlig behandling. Ellers er alvorlige følger ikke til å unngå.»

Før dette kom det en lang oppramsning av sykdommer på latin. Av dette forsto Pavel at det farligste ikke var benene, men den alvorlige skaden i det sentrale nervesystem.

Bartelik la kommisjonens beslutning fram for styret og ingen hadde noen innvendinger mot at Pavel øyeblikkelig ble fritatt for arbeidet. Men Pavel selv foreslo å vente til lederen for organisasjonsavdelingen, Sbitnev, kom tilbake. Han var redd for at det skulle bli for få igjen i komitéen. De andre gikk med på det, enda Bartelik protesterte.

Det var tre uker igjen til den første ferien han hadde hatt i sitt liv. En kurbillett til Eupatoria lå alt på bordet hans.

De siste dagene arbeidet Pavel av alle krefter, holdt plenumsmøte i komsomols kretskomiteé og ordnet alt for å kunne reise rolig.

Og akkurat da, like før han skulle hvile ut og få se havet som han aldri hadde sett, hendte det noe dumt og stygt — noe han ikke hadde ventet.

Pavel kom til et møte i partiets agitasjons- og propagandaavdeling. Han satte seg i vinduskarmen bak skapet og ventet

på at møtet skulle begynne. Da han kom inn var det ingen andre i rommet. Snart kom det noen. Pavel kunne ikke se dem bak skapet, men han kjente igjen en stemme. Det var Fajlo, en høy, stram og pen kar. Pavel hadde ofte hørt snakk om at han likte å ta et glass og hang seg etter hvilken som helst søt jente.

Fajlo hadde en gang vært partisan, og han fortalte ved en hver anledning leende hvordan han hadde hogd hodet av Makhno-folkene — ti hoder hver dag. Pavel kunne ikke fordra ham. En gang kom en komsomoljente til Pavel og fortalte gråtende at Fajlo hadde lovt å gifte seg med henne, men etter at han hadde levd sammen med henne i en uke, hilste han ikke en gang på henne mer. Da saken kom opp i kontrollkomitéen fikk Fajlo lurt seg unna, jenta hadde ikke noen beviser, men Pavel trodde henne. Nå lyttet han. De som var kommet inn visste ikke at han var der.

— Nå Fajlo, hvordan går det? Hva har du funnet på for noe nå?

Det var Gribov som spurte, en venn av Fajlo, en som passet godt sammen med ham. Gribov ble av en eller annen grunn regnet for en flink propagandist, enda han var sløv og lite utviklet. Han var stolt av titelen propagandist og minte om det ved en hver passende eller upassende anledning.

— Du kan gratulere meg, jeg greide Korotajeva i går. Og du som sa at det ikke ville bli noe av det. Nei, kjære venn, bare jeg henger meg på en, så kan du være sikker, og Fajlo la til noen stygge ord.

Pavel følte at han skalv nervøst — slik var det når han ble sterkt irritert. Korotajeva var kvinneleder i kretsen. Hun var kommet hit sammen med Pavel og han var gjennom arbeidet blitt gode venner med henne. Hun var åpen og oppmerksom mot alle kvinnene og mot alle som kom til henne for å få hjelp og råd. Alle de andre i komitéen hadde aktelse for Korotajeva. Hun var ugift. Fajlo snakket uten tvil og henne.

— Du lyver vel ikke, Fajlo? Jeg synes ikke det ligner henne.

— Lyver jeg? Hvem tror du jeg er i grunnen? Jeg har greid verre tilfelle enn henne. Det er bare å forstå seg på det. Hver enkelt trenger å bli tatt på sin måte. Den ene gir seg etter bare én dag, men det må jeg si er bare skrot. Og en annen må en løpe etter en hel måned. Hovedsaken er å få greie på psykologien. Finne den rette veien. Det er en hel vitenskap, min venn, men jeg er virkelig professor. Ho-ho-ho-ho!

Fajlo holdt på å miste pusten av selvtilfredshet. Tilhørerne maste med å få høre mer. De var spente på detaljene.

Pavel reiste seg og knyttet nevene, han følte hvordan hjertet slo urolig.

— Det lot seg ikke gjøre å ta Korotajeva helt enkelt, uten videre bråk, men jeg hadde ikke lyst til å gi slipp på henne, særlig fordi jeg hadde veddet et dusin portvin med Gribov. Nå, så begynte jeg angrepet. Jeg tok en sving bortom henne og en til. Jeg så at hun kikket uvennlig på meg. Dessuten prates det om meg her — kanskje hun også hadde fått høre noe . . . Kort sagt flankangrepet var mislykket. Og så begynte jeg omringningen. Ha-ha . . . Du skjønner, jeg sa: her har jeg kriget, slått ihjel en masse mennesker, drevet omkring i verden, opplevd så mye motgang, men en bra kvinne har jeg ikke funnet, jeg lever som en ensom bikkje, uten ømhet eller vennlighet . . . Og så kjørte jeg på i denne duren. Kort sagt, jeg rettet angrepet mot de svake punktene. Det var mye mas med henne. En stund tenkte jeg jeg skulle blåse i det og la det gå til helvete, få slutt på komedien. Men det var jo en prinsippsak, det var derfor jeg holdt på . . . Til slutt nådde jeg fram. Og lønnen for all tålmodigheten min — i stedet for et kvinnfolk var det en jomfru jeg kom bort i. Ha-ha! . . . Det er til å le seg ihjel av!

Og Fajlo fortsatte den ekle fortellingen.

Pavel husket ikke riktig hvordan han plutselig sto ved siden av Fajlo.

— Ditt fé! brølte han.

— Er det jeg som er et fé, eller er det deg som lytter når andre snakker sammen?

Pavel sa visst noe mer, for Fajlo grep ham i brystet.

— Du vil altså fornærme meg!?

Og han slo til Pavel med neven. Han hadde drukket.

Pavel tok en krakk og rev Fajlo over ende med ett slag. Pavel hadde ikke noen revolver i lommen, og det var bare det som reddet Fajlos liv.

Men det tåpelige hendte likevel — den dagen da Pavel skulle reise til Krim sto han foran partiretten.

Hele partiorganisasjonen var forsamlet i byens teater. Begivenheten hadde fått liv i alle, og behandlingen av saken ble til en skarp polemikk om partimedlemmenes daglige liv. Spørsmålene om partietikk og forholdet mellom menneskene skjøv saken som skulle behandles i bakgrunnen. Fajlo oppførte seg utfordrende i retten, smilte frekt og sa at folkedomstolen skulle undersøke saken og at Kortsjagin skulle få straffarbeid fordi han hadde overfalt ham. Han nektet absolutt å svare på spørsmål.

— Jaså, dere vil sladre litt på min bekostning? Nei, unnskyld. Dere kan prakke på meg hva dere vil. Og det at kvinnfolkene her er blitt rasende på meg, det er fordi jeg ikke bryr meg om dem. Ellers er ikke hele saken verdt så mye som et tomt eggeskall. Hadde det vært i 1918 skulle jeg tatt denne psykopaten Kortsjagin på min egen måte. Nå kan dere greie dere her uten meg. Og han gikk.

Da møtelederen ba Pavel fortelle om sammenstøtet, begynte han rolig å snakke, men følte selv at han så vidt klarte å beherske seg.

— Alt det som det er snakk om her hendte fordi jeg ikke greide å beherske meg. Den tiden er for lenge siden over da jeg arbeidet mer med nevene enn med hodet. Det gikk galt før jeg selv visste det. Fajlo fikk en i skallen. I løpet av de siste årene er dette det eneste tilfelle hvor jeg er blitt grepet av par-

tisanånden. Og jeg fordømmer det selv, enda det i grunnen var fortjent. Fajlo er en motbydelig fremtoning i vårt kommunistiske liv. Jeg kan ikke forstå, jeg kommer aldri til å forsone meg med at en revolusjonær, en kommunist, samtidig kan være et uselt dyr og en skurk. Dette tilfellet har fått oss til å snakke om privatlivet, det er det eneste positive ved hele denne saken.

Et overveldende flertall stemte for eksklusjon av Fajlo. Gribov fikk en streng irettesettelse og en advarsel for å ha gitt feilaktige opplysninger. De andre som hadde deltatt i samtalen tilsto. Møtet vedtok en fordømmelse av deres oppførsel.

Bartelik fortalte om den tilstanden Pavels nerver var i. Møtet protesterte stormende da det ble foreslått å gi Pavel en irettesettelse. Forslaget ble trukket tilbake. Pavel ble frikjent.

Noen dager senere satt Pavel på toget til Kharkov. Partiets kretskomite gikk med på hans innstедige bønn om å bli stilt til disposisjon for ZK i Ukrainas komsomol. Han fikk en nok så bra karakteristikk og reiste. En av sekretærene i komsomols ZK var Akim. Pavel kom innom ham og fortalte ham alt.

I karakteristikken sto det etter ordene «sterk hengivenhet for partiet»: «Er behersket, men kan i enkelte sjeldne tilfelle blusse opp så han mister selvkontrollen. Dette skyldes en alvorlig beskadigelse av nervesystemet».

— De har likevel notert dette på et godt dokument, Pavel. Du må ikke være bedrøvet, slike ting hender noen ganger også med sterke mennesker. Du får reise sørover og samle krefter. Når du kommer tilbake skal vi snakke om hvor du skal arbeide.

Og Akim trykket Pavels hånd hardt.

ZK's sanatorium «Kommunarden». Roser, fontener med glitrende fargespill, villvinbevokste bygninger i en park. Pasienter i hvite jakker og badedrakter. En ung kvinnelig lege noterer navnene. Et rommelig værelse i hjørnebygningen,

en blendende hvit seng, renhet og taushet over alt. Pavel byttet klær, tok et forfriskende bad og gikk ned til sjøen.

Så langt han kunne se lå det vide havet majestetisk og rolig, svartblått som polert marmor. Konturene ble borte et sted i en blåaktig dis, solen tente en brand på den blanke overflaten. Langt borte steg den digre fjellryggen opp gjennom morgendisen. Brystet pustet lett og dypt i den livgivende friske havbrisen, og det var vanskelig å rive øynene løs fra den store, rolige blå flaten.

Det dovne vannet skylte vennlig bort til føttene og slikket den gylne sanden på stranden.

7. kapitel.

Ved siden av ZK's sanatorium lå den store parken til sentralpoliklinikken. Folk fra sanatoriet gikk gjennom denne parken når de kom hjem fra havet. Her likte Pavel å hvile i skyggen av en tett platan, ved den høye grå muren. Det var sjelden noen kom dit. Og han kunne se menneskene spasere i alléene, høre musikken om kvelden og samtidig være et godt stykke unna det irriterende maset på et stort kursted.

Også i dag var Pavel kommet hit. Han strakte seg tilfreds ut i den flettede liggestolen og sovnet, slapp etter badet i sjøen og solen. Et froterhåndkle og en bok han holdt på med — Furmanovs «Opprør» — lå på stolen ved siden av. De første dagene på sanatoriet ble han plaget av en ansent, nervøs tilstand, og han hadde stadig hodepine. Professorene holdt fremdeles på å studere den innviklede og sjeldne sykdommen hans. Pavel var lei og trett av all den bankingen og lyttingen som de stadig drev med. En sykepleierske med det underlige navnet Jerusalamtsjik — et sympatisk partimedlem — hadde vanskelig for å finne pasienten sin og måtte tålmodig overtale ham til å bli med til den ene eller den andre spesialisten.

— Alvorlig talt, jeg er trett av alt dette, sa Pavel. — Fem ganger om dagen skal jeg fortelle akkurat det samme. Har Deres bestemor vært sinnsyk, har Deres oldefar hatt revmatisme? Gud vet hva slags sykdommer han hadde, jeg har aldri sett ham! Så prøver alle sammen å få meg til å tilstå at jeg har hatt gonoré eller noe enda verre, og da får jeg oppriktig talt lyst til å gi dem en på skallen. La meg få anledning til å hvile! Hvis de kommer til å studere meg hele tiden i halvannen måned kommer jeg til å bli sosialt farlig.

Jerusalimtsjik lo, svarte med en spøk, men noen minutter etter tok hun ham i armen, fortalte ham noe morsomt underveis og førte ham til kirurgen.

I dag skulle det ikke være noen undersøkelse. Det var en time igjen til middag. I halvsøvn hørte Pavel skritt i nærheten. Han lukket ikke opp øynene: «hvis de tror at jeg sover går de sin vei igjen». Men han håpet forgjeves — det knirket i stolen, en eller annen satte seg ved siden av ham. En fin parfymelukt fortalte ham at det var en kvinne. Han åpnet øynene. Det første han så var en blendende hvit kjole og et par brune ben i saffiansko, så et hode, kortklipt som på en gutt, to digre øyne og en rad skarpe musetenner. Hun smilte forvirret.

— Unnskyld, jeg forstyrrer visst?

Pavel svarte ikke. Det var ikke riktig høflig, men han håpet fremdeles på at hun ville gå.

— Er det Deres bok?

Hun satt og bladde i «Opprøret».

— Já, det er min.

Et minutt taushet.

— Si meg, kamerat, er De fra sanatoriet «Kommunarden»?

Pavel rørte utålmodig på seg. «Hvor er hun kommet fra? Dette kalles hvile. Hun kommer sikkert straks til å spørre hva som feiler meg.» Han sa uvennlig:

— Nei.

— Jeg synes nemlig jeg har sett Dem der.

Pavel holdt på å reise seg da en dyp kvinnestemme spurte:

— Er det her du holder til, Dora?

En solbrent, fyldig blond kvinne satte seg på stolkantene. Hun hadde på seg sanatoriets stranddrakt. Hun kastet et blikk på Pavel.

— Jeg har sett Dem et sted, kamerat. De arbeider vel ikke i Kharkov?

— Jo.

Pavel hadde bestemt seg til å gjøre slutt på denne langvarige samtalen.

— Hvor arbeider De da?

— I renovasjonsvesenet! og han fór uvilkårlig sammen da de begge to brast i latter.

— En kan ikke påstå at De er svært høflig, kamerat.

Slik begynte vennskapet mellom dem, og Dora Rodkina, medlem av styret i Kharkovs bykomité, snakket senere ofte om hvor komisk bekjentskapet hadde begynt.

I hagen på sanatoriet «Talassa» hvor Pavel var på en ettermiddagskonsert, møtte han plutselig Sjakirij. Og underlig nok var det en foxtrot som førte dem sammen.

Etter en fet sangerinne som med voldsomme gester sang «Natten flammet av vellystens glød», kom et par springende ut på scenen. Han hadde en rød flosshatt på hodet og noen forforskjelligfargete spenner på hoftene. Han var halvnaken, men hadde på seg en blendende hvit krage og slips. Kort sagt, det var en dårlig parodi på en villmann. Hun var en pen jente med en mengde stoff på kroppen. Dette paret travet opp og ned på scenen i en slingrete foxtrot, til stor begeistring for Nep-folkene med tyrenakker som sto bak stolene og sengene til sanatoriepasientene. Det var vanskelig å tenke seg noe mer motbydelig. Kvinnen og det velfødde mannfolket med den idiotiske flosshatten på hodet vred seg i uanstendige stillinger, klistret inn til hverandre. En eller annen fet kropp peste bak ryggen til Pavel. Pavel snudde seg for å gå, men akkurat da var

det en som reiste seg i de første radene like ved scenen og skrek rasende:

— Det får være nok med prostitusjon! Dra til helvete!

Pavel kjente igjen Sjarkij.

Pianisten sluttet å spille, fiolinen hvinte for siste gang og tidde. Paret på scenen sluttet å vri seg. Folk bak stolene hysjet sint på den som hadde ropt:

— For en frekkhet — avbryte forestillingen!

— Hele Europa danser slik!

— Det er opprørende!

Men Serjosja Sjbjanov fra «Kommunarden» hvislet som en røver gjennom fire fingre. Han ble støttet av andre og paret var som blåst bort fra scenen. Konferansieren som lignet en freidig lakei meddelte at truppen dro sin vei.

En ung gutt i sanatoriumsfrakk sendte noen spøkefulle ord etter dem, under almen latter.

Pavel fant Sjarkij i de forreste radene. De satt lenge sammen på rommet til Pavel. Sjarkij arbeidet som agitasjons- og propagandaleder i en av partiets kretskomiteer.

— Vet du at jeg har en kone? Og snart får jeg en datter eller en sønn, sa Sjarkij.

— Jaså, hvem er det du er gift med? spurte Pavel.

Sjarkij tok et fotografi opp av sidelommen og viste det fram til Pavel.

— Kjenner du henne igjen?

Det var et bilde av ham og Anna Borchart.

— Og hvor er Dubava? spurte Pavel enda mer forundret.

— Dubava er i Moskva. Han forlot det kommunistiske universitet etter at han ble ekskludert av partiet og nå går han på det polytekniske institutt. Jeg har hørt rykter om at han er opptatt igjen, det skulle de ikke ha gjort! Han er et forgiftet menneske . . . Vet du hvor Pankratov er? Han er nå stedfortredende direktør ved et skipsbyggeri. Resten vet jeg lite om. De er kommet fra hverandre. Vi arbeider på forskjellige kan-

ter av landet. Men så godt det er å komme sammen og snakke om gamle dager, sa Sjarkij.

Dora kom inn og sammen med henne flere andre. De lukket igjen døra etter seg. Dora så på ordenen til Sjarkij og spurte Pavel:

— Kameraten din er partimedlem? Hvor arbeider han?

Pavel forsto ikke hva hun ville, men fortalte kort om Sjarkij.

— Da kan han bli her. Det er nettopp kommet noen kamerater fra Moskva. De skal fortelle oss siste partinytt. Vi har besluttet å holde et slags lukket møte hos deg, forklarte Dora.

Nesten alle som var kommet var gamle bolsjeviker, unntatt Pavel og Sjarkij. Bartasjev, et medlem av kontrollkomitéen i Moskva fortalte om den nye opposisjonen ledet av Trotski, Sinovjev og Kamenev.

— Det er absolutt nødvendig at vi er på plass i et så avgjørende øyeblikk, sluttet han. — Jeg reiser i morgen.

Tre dager etter møtet hos Pavel ble det tomt på sanatoriet før tiden. Også Pavel reiste, uten å bli hele tiden ut.

I komsomols ZK ble han ikke oppholdt lenge. Pavel ble utnevnt til sekretær i komsomols kretskomite, i en av industrikretsene. Og alt en uke senere holdt han sin første tale i byen.

Sent på høsten hendte det en ulykke med kretskomiteens bil. Pavel var sammen med to andre på vei til et distrikt langt unna da bilen kjørte i grøfta og veltet.

Alle ble skadet. Pavel knuste høyre kne. Noen dager senere ble han kjørt til det kirurgiske institutt i Kharkov. Legene undersøkte det hovne kneet og tok røntgenbilder. De gikk inn for å operere kneet så snart som mulig.

Pavel gikk med på det.

— I morgen tidlig altså, sa den tunge professoren som ledet konsultasjonen og reiste seg. De gikk ut alle sammen.

Et rent, lyst rom for én patient. Fullstendig renhet over alt og den spesifikke lasarettlukten som han hadde glemt for

lenge siden. Pavel så seg omkring. Et nattbord med en snøhvitt duk, en hvit krakk — det var det hele.

Det ble brakt aftens til ham.

Pavel ville ikke ha mat. Han satt på senga og skrev brev. Smertene i benet gjorde det vanskelig for ham å tenke, han var ikke sulten.

Da han var ferdig med det fjerde brevet gikk døra langsomt opp og en ung kvinne i hvit frakk og hvit hette kom inn.

I aftensikumringen kunne han skjelne et par fine øyebryn og to store øyne som virket svarte. Hun hadde en mappe i den ene hånden og papir og blyant i den andre.

— Jeg er Deres lege, Basjanova, sa hun, — jeg har vakt i dag. Nå skal jeg til med forhør, De blir nødt til å fortelle alt om Dem selv om De vil eller ikke.

Hun smilte vennlig. Smilet gjorde «forhøret» mindre ubehagelig. I en hel time fortalte Pavel ikke bare om seg selv men også om oldemødrene sine.

I operasjonssalen var det flere mennesker med gas foran nesen.

Det glitret i de forniklede kirurgiske instrumentene, et smalt bord sto midt i rommet, et digert fat under bordet. Da Pavel la seg på bordet holdt professoren på å vaske hendene. Bak ham foregikk forberedelsene til operasjonen. Pavel snudde seg. En søster holdt på å legge fram lansetter og tenger. Basjanova fjernet bindet fra benet.

— Ikke se dit, kamerat Kortsjagin, det er ikke bra for nerverne, sa hun lavt.

— Hvilke nerver snakker De om, doktor? Og Pavel smilte hånlig.

Noen minutter senere hadde han en tett maske over ansiktet og professoren sa:

— Vær rolig, vi skal straks gi Dem kloroform. Pust dypt inn gjennom nesen og tell.

— Vel. Jeg ber på forhånd om unnskyldning for mulige uttrykk som ikke egner seg til å komme på trykk.

Professoren kunne ikke la være å smile.

De første dråper kloroform, en kvalm, ekkel lukt.

Pavel sukket dypt og forsøkte å telle så tydelig han kunne. Slik begynte han på første akt av sin tragedie.

Artjom rev konvolutten nesten i to og åpnet brevet. Han var av en eller annen grunn urolig. Han grep de første linjene med øynene og løp over dem uten å se opp.

«Artjom! Vi skriver svært sjelden til hverandre. En gang, noen ganger to ganger i året! Men det dreier seg jo ikke om antallet av brev. Du skriver at du er reist fra Sjepetovka sammen med familien din, til verkstedet i Kasatin, for å rive løs røttene. Jeg forstår det slik at disse røttene er den tilbakeliggende, smålige selveierpsykologien til Stesja, familien hennes osv. Det er vanskelig å forandre mennesker som Stesja, jeg er virkelig redd for at du ikke klarer det. Du sier at det er «vanskelig å lære noe på sine gamle dager», men du greier det jo ikke verst. Du har ikke rett når du så bestemt nekter å forlate produksjonen og arbeide som formann i bysovjetet. Har ikke du kjempet om makten? Nå får du ta den. Ta plassen i bysovjetet i morgen den dag og begynn arbeidet.

Nå om meg selv. Med meg er det noe galt. Nå oppholder jeg meg stadig på sykehus, jeg er blitt skåret opp to ganger, det har flytt en del blod og det har gått tapt en god del krefter. Og ingen sier til meg når det blir slutt på dette.

Jeg er kommet vekk fra arbeidet og funnet et nytt yrke — «pasient», jeg må igjennom en masse lidelser og resultatet av alt dette er følgende: jeg er blitt stiv i høyre kne, jeg har fått noen arr på kroppen, og så har legene gjort en ny oppdagelse: for syv år siden fikk jeg et slag i ryggraden, og nå sier de at dette slaget kan komme til å bli dyrt for meg. Jeg er forberedt på å holde ut hva som helst, bare jeg kan innta min plass i rekkene igjen.

Det finnes ikke noe så uhyggelig for meg som å måtte tre

ut av rekkene. Jeg orker ikke å tenke på det en gang. Derfor går jeg med på alt, men det er ingen bedring og skyene blir stadig tettere. Etter den første operasjonen vendte jeg tilbake til arbeidet så snart jeg kunne gå, men jeg ble snart sendt tilbake igjen. Nå er jeg blitt henvist til sanatoriet «Majnak» i Eupatoria. Jeg reiser i morgen. Ikke mist motet, Artjom, det er jo vanskelig å ta knekken på meg. Jeg har sikkert tre liv. Vi skal nok få utrettet noe arbeid, bror. Pass på helsa, ikke løft ti pud på en gang. Reparasjonen siden blir dyr for partiet. Årene gir oss erfaring, lesningen kunnskaper, og alt dette blir ikke gitt oss for at vi skal ligge på det ene sanatoriet etter det andre. Jeg trykker din hånd. Pavel Kortsjagin.»

Mens Artjom rynket de tykke øyebrynene sine og leste brevet, tok Pavel på sykehuset avskjed med Basjanova. Hun ga ham hånden og spurte:

— De reiser til Krim i morgen? Hvor skal De tilbringe dagen i dag?

Pavel svarte:

— Kamerat Rodkina kommer snart. Jeg skal tilbringe dagen og natten hos familien hennes og i morgen tidlig følger hun meg på stasjonen.

Basjanova kjente Dora som ofte besøkte Pavel.

— Husker De, kamerat Kortsjagin, vi har snakket om at De før De reiste skulle møte far? Jeg har fortalt ham nøyaktig om Dem. Jeg skulle gjerne la ham undersøke Dem. Vi kunne gjøre det i kveld.

Pavel gikk straks med på det.

Samme kveld førte Basjanova Pavel inn i det rommelige kabinettet til faren.

Den berømte kirurgen undersøkte Pavel oppmerksomt i datterens nærvær. Basjanova haddé hatt med seg røntgenbildene og alle analysene fra sykehuset. Pavel kunne ikke la være å legge merke til hvor blek hun plutselig ble da faren kom

med en lang latinsk setning. Pavel så på det store skallede hodet til professoren og prøvde å lese noe i de skarpe øynene, men professoren var ugjennomskelig.

Da Pavel hadde kledd på seg tok professoren høflig avskjed med ham — han skulle på et møte og han ga datteren i oppdrag å fortelle hva han var kommet til.

Pavel la seg på divanen i rommet til Basjanova som var smakfullt møblert. Han ventet på at Basjanova skulle begynne å snakke. Men hun visste ikke hvordan hun skulle begynne, hva hun skulle si — det var svært vanskelig. Faren hadde sagt til henne at legevitenskapen ennå ikke kjente til midler som kunne stoppe den ødeleggende betennelsesprosessen i Pavels organisme. Han var imot kirurgiske inngrep. «Denne unge mannen har en tragedie i vente — han kan bli fullstendig lammet. Og vi står maktesløse og kan ikke avverge noe.»

Som lege og venn syntes hun ikke hun kunne si alt, og i forsiktige uttrykk lot hun Pavel bare få vite en liten del av sannheten.

— Jeg er sikker på, kamerat Kortsjagin, at gytjebadene i Eupatoria vil fremkalle en avgjørende bedring og at De kan vende tilbake til arbeidet til høsten.

Mens hun snakket slik glemte hun at et par skarpe øyne hele tiden passet på henne.

— Av det De sier, eller rettere sagt av det De ikke sier, ser jeg at stillingen er alvorlig. Husk at jeg har bedt Dem alltid å snakke åpent til meg. Det er ikke nødvendig å skjule noe for meg, jeg kommer ikke til å besvime eller stikke en kniv i meg. Men jeg vil vite hva som venter meg.

Basjanova kom med noen spøkefulle ord og unngikk å svare.

Den kvelden fikk Pavel ikke vite sannheten om den fremtiden som ventet ham. Da de tok avskjed sa Basjanova lavt:

— Ikke glem at jeg er Deres venn, kamerat Kortsjagin. De kan komme opp i alle mulige slags situasjoner. Hvis De trenger hjelp eller råd så skriv til meg. Jeg skal gjøre alt jeg kan.

Hun så ut av vinduet på den høye skikkelsen i lærjakka som

støttet seg tungt på stokken og gikk bort til en hestedrosje.

Eupatoria igjen. Sydens stekende sol. Skrikende, brune mennesker i gullbroderte små luer. Bilen brakte passasjerene på to minutter til den grå toetasjes murbygningen hvor sanatoriet «Majnak» holdt til.

Vakthavende lege førte de nyankomne til rommene deres.

— Hvem har sendt Dem, kamerat? spurte han Pavel og stoppet utenfor rom nr. 11.

— Sentralkomiteén for Ukrainas kommunistiske parti.

— Da skal vi plasere Dem her sammen med kamerat Ebner. Han er tysk og ba om å få en russer ved siden av seg, forklarte legen og banket på. De hørte et gebrokkent svar:

— Kom inn.

Da de kom inn satte Pavel ned kofferten og snudde seg mot mannen i senga — han hadde lyst hår og vakre, livlige blå øyne. Tyskeren tok imot ham med et godmodig smil.

— Guten Morgen, Genosse. Jeg vil si goddag, rettet han på det og strakte en blek hånd med lange fingre ut mot Pavel.

Noen minutter senere satt Pavel på sengekanten og de snakket livlig sammen på det «internasjonale språk» hvor ordene spiller en mindre rolle og gjetninger, gestikulering og mimikk utfyller en vanskelig setning — kort sagt hvor alle midler i et muntlig esperanto blir brukt. Pavel hadde alt fått vite at Ebner var en tysk arbeider.

Under Hamburg-oppstanden i 1923 hadde Ebner fått en kule i hoften og nå var det gamle såret gått opp og han hadde måttet gå til senga. Enda han hadde vondt var han kjekk og munter og det skaffet ham straks respekt hos Pavel.

Pavel hadde ikke kunnet drømme om å få en bedre nabo. Ebner ville ikke fortelle om sykdommene sine fra morgen til kveld og klage og bære seg.

«Det er bare synd at jeg er helt idiot når det gjelder tysk,» tenkte han.

I en krok i parken sto det noen gyngestoler og et bambusbord, to rullestoler. Her tilbrakte fem pasienter hele dagen, når de ikke var opptatt med alle prosedyrene i behandlingen. De andre pasientene kalte disse fem for «Kominterns eksekutivkomité».

I den ene rullestolen lå Ebner, i den andre Pavel som ikke fikk lov til å gå. De øvrige tre var: den tunge estlenderen Weiman som arbeidet i folkekommissariatet for handel i Krimrepublikken, Marta Laurin — en ung letterinne med brune øyne, hun så ut som en attenårs jente, og Ledenev — en høy kraftkar med grå tinner, han var fra Sibir. Her var virkelig fem nasjonaliteter representert — en tysker, en estlender, en letterinne, en russer og en ukrainer. Marta og Weiman kunne tysk og Ebner brukte dem som tolker. Pavel og Ebner ble venner fordi de bodde på samme rom, Marta og Weiman fordi de kunne tysk, og Ledenev og Pavel fordi de begge to spilte sjakk.

Før Ledenev kom var Pavel sjakk-«champion» på sanatoriet. Han hadde erobret denne titelen fra Weiman etter en innbitt kamp om mesterskapet. Weiman ble slått og det fikk den flegmatiske estlenderen ut av likevekten. Det tok lang tid før han kunne tilgi Pavel. Så kom Ledenev, en høy mann som så ualminnelig ung ut med sine femti år. Han foreslo Pavel å ta et parti sjakk. Pavel ante ikke hva han bega seg ut på. Som «champion» var Pavel nødt til å spille med alle nye sjakkspillere som kom til sanatoriet. Det kom alltid mange for å se på disse partiene. Alt fra niende trekk så Pavel hvordan Ledenev langsomt men sikkert gikk til angrep og presset på. Han forsto at han hadde en farlig motstander foran seg — han skulle ikke begynt dette partiet så ufor-siktig.

Etter en kamp som varte i tre timer måtte Pavel gi seg, enda han anstrengte seg av alle krefter. Han så før alle de andre at han hadde tapt. Ledenev så på motstanderen og smilte et snilt, faderlig smil. Det var tydelig at han også så at Pavel

hadde tapt. Weiman som fulgte nervøst med og tydelig ønsket at Pavel skulle tape, merket ingenting ennå.

— Jeg holder alltid ut til siste bonde, sa Pavel. Ledenev nikket anerkjennende som svar på denne setningen som bare han forsto.

Pavel spilte ti partier med Ledenev i løpet av fem dager. Han tapte syv, vant to og ett var uavgjort.

Weiman triumferte:

— Nei, takk skal De ha, kamerat Ledenev! Slik som De har latt ham få! Det har han fortjent! Han tok knekken på alle oss gamle sjakkspillere, men så måtte han selv gi tapt for en gammel mann. Ha-ha-ha! . . .

— Nå, er det ubehagelig å tape? maste han på den beseirede seierherren.

Pavel mistet «champion»-titelen, men som erstatning for denne «æren» fant han i Ledenev et menneske som han siden satte stor pris på. Pavels nederlag i sjakk var ikke tilfeldig. Han hadde bare tilegnet seg en overfladisk strategi i sjakkspillet, og han tapte mot en mester som kjente alle spilllets hemmeligheter.

Pavel og Ledenev hadde ett årstall felles — Pavel var født det året da Ledenev trådte inn i partiet. De var typiske representanter for bolsjevikenes unge og gamle garde. Den ene hadde stor erfaring i politikken og i livet i det hele tatt, han hadde tilbrakt år i illegalitet, sittet i tsarfengslene, siden hadde han utført viktig samfunnsmessig arbeid. Den andre hadde sin flammende ungdom, han hadde bare kjempet i åtte år, men det var år som kunne brent opp mer enn ett liv. Og begge to — både den gamle og den unge — hadde et varmt hjerte og en ødelagt helse.

Om kvelden var det klubb i rommet til Ebner og Pavel. Alle politiske nyheter hadde utgangspunkt der. Det var livlig i rom nr. 11 om kvelden. Som regel prøvde Weiman å fortelle en eller annen slibrig anekdote — noe han var ekspert i. Men han kom straks under dobbelt ild — fra Marta og Pavel.

Marta forsto å stoppe ham med en fin og bitende hån, og hvis det ikke hjalp tok Pavel ordet.

— Weiman, du burde jo spørre oss, kanskje vi slett ikke synes om «vittighetene» dine.

— Jeg forstår i det hele tatt ikke hvordan du forener dette . . . — begynte Pavel urolig.

Weiman satte fram den tykke underleppen, de smale øynene gled spottende over ansiktene.

— Vi blir nødt til å innføre et moralinspektorat under Opplysningsavdelingen og det passer bra å anbefale Kortsjagin som hovedinspektør. Jeg kan forstå Marta, hun er som kvinne i profesjonell opposisjon. Men Kortsjagin later som han er en uskyldig guttunge, omtrent som et komsomolspebarn . . . Og forresten liker jeg ikke når egget vil lære høna.

Etter en slik beveget diskusjon om kommunistisk etikk ble spørsmålet om slibrige anekdoter satt under prinsippdebatt. Marta oversatte til Ebner hva de forskjellige sa.

— Erotische Anekdoten — det ikke bra, jeg solidarisk med Pavel, sa Ebner.

Weiman var nødt til å trekke seg tilbake. Han prøvde å spøke det bort så godt han kunne, men han sluttet med å fortelle anekdoter.

Pavel trodde at Marta var medlem av komsomol. Han syntes hun så ut som hun var nitten år. Han ble svært forundret da han under en samtale fikk vite at hun hadde vært medlem av partiet siden nittensytten, at hun var enogtredve år gammel og en av de mest aktive medlemmer i Lettlands kommunistiske parti. I 1918 var hun blitt dømt til døden, og siden ble hun sammen med en annen kamerat byttet ut og utlevert til sovjetregjeringen. Nå arbeidet hun i «Pravda» og gikk samtidig på høyskole. Pavel la ikke merke til hvordan han og de andre ble venner med Marta. Hun var ofte hos Ebner og ble et fast medlem av «de fem».

Lettlenderen Eglit gjorde litt narr av henne:

— Kjære Marta, hvordan skal det gå med stakkars Osol i Moskva? Det går da ikke an!

Like før det ringte om morgenen galte en hane høyt i sanatoriet. Ebner var meget flink til å kopiere hanegal. Personalet anstrengte seg forgjeves for å finne hanen som hadde sneket seg inn på sanatoriet. Ebner moret seg godt over dette.

I slutten av måneden følte Pavel seg dårlig. Legene fikk ham til å holde senga. Ebner var meget bedrøvet. Han var blitt glad i denne unge bolsjeviken som aldri mistet motet, alltid var livsglad og full av energi enda han så tidlig var blitt syk. Og da Marta fortalte Ebner at legene forutsa en tragisk fremtid for Pavel, ble Ebner helt urolig.

Pavel måtte holde seg inne helt til han forlot sanatoriet.

Han greide å skjule for de andre hvordan han led. Bare Marta la merke til hvor blek han var og forsto hva han måtte igjennom. En uke før Pavel skulle reise fikk han et brev fra Ukrainas ZK hvor det sto at permisjonen hans ble forlenget med to måneder, fordi rapporten fra sanatoriet fortalte at han ikke kunne vende tilbake til arbeidet i den tilstanden han befant seg i. Sammen med brevet kom penger.

Pavel tok dette første slaget slik som han engang hadde tatt imot slagene fra Sjukhraj da han lærte boksing — den gang falt han også, men reiste seg straks igjen.

Plutselig kom det brev fra Pavels mor. Hun skrev at hun hadde en gammel venninne, Albina Kützam, som bodde i en havneby ikke langt fra Eupatoria. Hun hadde ikke sett venninnen på femten år og hun ba Pavel reise innom henne. Dette tilfeldige brevet spilte en stor rolle i Pavels liv.

En uke senere fulgte vennene fra sanatoriet Pavel til brygga og tok en varm avskjed med ham. Ebner omfavnet ham og kysset ham som en bror. Men Marta var borte og Pavel reiste uten å ta avskjed med henne.

Morgenen etter rullet drosjen som Pavel hadde tatt fra brygga bort til et lite hus i en hage, og Pavel lot kusken undersøke om familien Kützam bodde der.

Familien besto av fem personer — Albina Kützam — det var moren, en middelaldrende, kraftig kvinne med et tungt blick i de svarte øynene og spor etter ungdommens skjønnhet i det gamle ansiktet. Så var det to døtre — Ljolja og Taja, den lille sønnen til Ljolja og gamle Kützam, en usympatisk tjukk som lignet en gris.

Gamlingen arbeidet i samvirkelaget, den yngste datteren var rengjøringshjelp. Den eldste datteren Ljolja hadde vært maskinskriverske før, hun hadde for kort tid siden forlatt mannen sin, en fyllefant og døgenikt. Nå satt hun der uten arbeid. Hun tilbrakte dagen hjemme, stelte med sønnen og hjalp moren i huset.

Foruten døtrene var det også en sønn som het Sjorsj, men han bodde i Leningrad.

Familien Kützam tok vennlig imot Pavel. Bare gamlingen kastet et uvennlig, vaktstomt blick på ham.

Pavel fortalte tålmodig til Albina alt han husket fra familien Kortsjagins liv, og spurte selv ut henne.

Ljolja var toogtyve år. Hun hadde kortklipt brunt hår og et bredt åpent ansikt. Hun og Pavel ble straks gode venner og hun innviet ham villig i alle familiehemmelighetene. Pavel fikk vite at den gamle faren var en despot som drepte ethvert initiativ og enhver vilje hos de andre. Han var innskrenket og trangsynt, hang seg i enhver bagatell og holdt familien i evig redsel. Barna så på ham som på en fiende, kona hatet ham — hun hadde prøvd å kjempe mot despotismen hans alle de femogtyve år de hadde vært gift. Døtrene sto alltid på morens side, og de stadige familiescenene forgiftet livet for dem. Slik gikk dagene, fulle av endeløse små og store krenkelser.

Det andre mislykkede individ i familien var Sjorsj. Etter det Ljolja fortalte var han en typisk snobb, en innbilsk skrytepave. Han likte å spise godt og kle seg elegant og var heller ikke dum til å drikke. Da Sjorsj — morens yndling — var

ferdig på gymnasiet forlangte han penger av henne for å reise til hovedstaden.

— Jeg skal på universitetet. Ljolja kan selge ringen sin og du sakene dine. Jeg trenger penger, og det er det samme for meg hvor dere tar dem fra.

Sjorsj visste godt at moren aldri ville nekte ham noe, og han benyttet seg av dette på den mest samvittighetsløse måten. Søstrene behandlet han nedlatende, han syntes de sto langt under ham. Alt som moren fikk ut av gamlingen og også det som Taja tjente ble sendt til Sjorsj. Og han hadde strøket dundrende til eksamen og hadde det nå hyggelig hos en onkel. Moren terroriserte han med telegrammer om penger.

Den yngste datteren Taja så Pavel først sent på kvelden. Moren hvisket til henne i gangen at de hadde fått besøk. Da Taja hilste på Pavel rakte hun ham sjenert hånden, og de små ørene ble røde da hun så på den fremmede unge mannen. Pavel holdt den faste arbeidshånden hennes en stund i hånden sin.

Taja var nitten år. Hun var ikke vakker, men de store, brune øynene, de fine mongolske øyebrynene, den pene nesen og de friske, bestemte leppene gjorde henne tiltrekkende. Det unge brystet svulmet under den stripe arbeidsblusen.

Søstrene hadde hvert sitt lille rom. I Tajas rom sto det en smal jernseng, en kommode med noen småsaker og et stort speil på. På veggen hang omkring tredve fotografier og kort. I vinduskarmen stod det to blomsterpotter — en med en rød geranium og en med blekrosa asters. Tyllgardinet ble holdt sammen av et blått bånd.

— Taja liker ikke å slippe representanter for det mannlige kjønn inn til seg, men hun gjør en unntagelse for Dem, ser De, spøkte Ljolja.

Dagen etter drakk familien te inne hos de gamle. Taja var inne på rommet sitt og lyttet derfra til samtalen. Kützam rørte alvorlig i glasset og kikket sint på gjesten over brillene.

— Jeg fordømmer familielovene av i dag, sa han. — Hvis

du vil kan du gifte deg — hvis du vil kan du skilles igjen. Fullstendig frihet.

Gamlingen fikk noe i vrangstrupen og høstet. Da han hadde pustet ut pekte han på Ljolja.

— Hun der kom sammen med kjæresten sin uten å spørre noen, og gikk fra ham uten å spørre noen. Og nå har vi altså den gleden å fø på henne og et barn hun har fått med en eller annen. Det er opprørende!

Ljolja ble rød og prøvde å skjule øynene som var fulle av tårer.

— Men mener De at hun skulle fortsatt å leve sammen med denne parasitten? spurte Pavel og stirret på gamlingen med et flammende blikk.

— Hun skulle passet på hvem det var hun giftet seg med. Albina blandet seg inn i samtalen.

Hun kunne så vidt beherske seg da hun sa:

— Hør her, hvorfor begynner du å snakke om dette når vi har besøk. Vi kan jo snakke om noe annet og ikke akkurat om dette.

Gamlingen kastet seg over henne.

— Jeg vet hva jeg snakker om! Når er dere begynt å rette på meg?

Om natten lå Pavel lenge og tenkte på familien Kützam. Han var kommet hit tilfeldig og var uvilkårlig blitt blandet opp i et familiedrama. Han tenkte over hvordan han kunne hjelpe moren og døtrene ut av slaveriet. Det var ikke lenger den gamle farten i hans liv, han hadde selv uløste spørsmål å kjempe med og nå var det vanskeligere enn noen sinne å handle beslutsomt.

Det var bare én løsning — splitte familien, få moren og døtrene for alltid til å forlate gamlingen. Men det var ikke så enkelt. Han kunne ikke beskjeftige seg med denne familerevolusjonen. Han måtte reise om noen dager og han kom kanskje aldri til å møte disse menneskene mer. Men skulle han la alt gå sin gang og ikke hvirvle opp i støvet i dette

lave og trange huset? Den motbydelige gamlingen lot ham ikke få fred. Pavel la flere planer, men han syntes de var ugjennomførlige allesammen.

Dagen etter var det søndag, og da Pavel kom tilbake fra byen fant han bare Taja hjemme. De andre hadde gått på besøk til noen slektninger.

Pavel gikk inn til henne og satte seg trett på en stol.

— Hvorfor går du ikke noen steder — tar en tur eller morer deg litt? spurte han.

— Jeg har ikke lyst til å gå noen steder, svarte hun lavt.

Han tenkte på de planene han hadde pønsket ut om natten og besluttet å prøve dem.

Han var redd for at noen skulle avbryte dem og han gikk rett på saken:

— Hør her, Taja, la oss si «du» til hverandre — hva skal vi drive med disse kinesiske seremoniene for? Jeg reiser snart. Jeg har truffet dere på et uheldig tidspunkt, akkurat da jeg selv er kommet opp i en kjedelig historie, ellers hadde vi nok grepet an saken på en annen måte. Hadde det vært for et år siden så hadde vi reist herfra allesammen. For slike hender som du og Ljolja har skulle vi nok funnet arbeid! Gamlingen må dere gjøre dere ferdig med, ham nytter det ikke å agitere for. Men det går ikke an å gjøre det nå. Jeg vet ikke selv hva som skal bli av meg, det er derfor jeg er avvæpnet, så å si. Hva skal vi altså gjøre? Jeg skal prøve å komme i arbeid igjen. Legene har skrevet Gud vet hva om meg, og kameratene tvinger meg til å være pasient i all evighet. Nå, det skal vi nok få orden på . . . Jeg skal skrive til din mor og så får vi se hvordan vi kan få slutt på det rotet her. Jeg kommer likevel ikke til å la dere fortsette på den måten. Men hør her, Taja, livet her og ditt eget liv også, blir vi nødt til å snu opp ned på. Har du krefter til det og ønsker du det?

Taja løftet hodet og svarte lavt:

— Jeg ønsker det nok, men om jeg har krefter til det, vet jeg ikke.

Pavel forsto godt hvorfor hun svarte så ubestemt.

— Det går nok, Taja! Vi skal nok klare det, bare ønsket er der. Men si meg, er du sterkt knyttet til familien din?

Taja svarte ikke med engang, spørsmålet kom uventet.

— Jeg synes svært synd på mor, sa hun til slutt. — Far har pint henne hele livet, og nå presser Sjorsj alt han kan ut av henne. Jeg synes så synd på henne . . . enda hun ikke er så glad i meg som i Sjorsj . . .

De snakket lenge sammen den dagen, og kort før de andre kom, sa Pavel spøkefullt:

— Det er underlig at ikke gamlingen har fått giftet deg bort med en eller annen.

Taja slo forferdet ut med hånden:

— Jeg gifter meg ikke. Jeg har sett nok av Ljolja. Jeg vil ikke gifte meg for alt i verden!

Pavel smilte.

— Det er altså et løfte for hele livet? Men hvis det nå kommer en riktig kjekk kar, en bra gutt altså — hva så?

— Jeg gifter meg ikke! De er bra allesammen så lenge de står og lurer utenfor vinduene.

Pavel la hånden beroligende på skulderen hennes.

— Godt. Det går an å leve nokså bra uten mann óg. Men du er nok svært uvennlig mot guttene. Det er enda bra at du ikke mistenker meg for å gå på frierfötter. Ellers hadde jeg nok fått en omgang, — og han strøk med den kalde håndflaten vennskapelig over hånden til Taja som satt der sjenert.

— Slike som deg er nok ute etter andre slags koner. Hva skulle de med oss? sa hun lavt.

Noen dager senere satt Pavel på toget til Kharkov. Taja, Ljolja og Albina fulgte ham på stasjonen. Til avskjed måtte han love Albina ikke glemme de unge, hjelpe dem med å komme opp av avgrunnen. De tok avskjed med ham liksom han hørte til familien. Taja hadde tårer i øynene. Han kunne

lenge se det hvite tørkleet som Ljolja vinket med og den stripete blusen til Taja.

I Kharkov tok han inn hos sin venn Petja Novikov, han ville ikke bry Dora. Han hvilte ut og dro til ZK. Der ventet han på Akim, og da de var blitt alene ba han straks å bli sendt på arbeid. Akim ristet på hodet.

— Det går ikke, Pavel! Vi har en beslutning fra helsekommisjonen og partiets ZK hvor det heter: «På grunn av en alvorlig sykdom skal han sendes til Det nevropatologiske institutt til behandling og ikke settes i arbeid igjen».

— De kan jo finne på å skrive alt mulig, Akim! Jeg ber deg — la meg få anledning til å arbeide! Det nytter ikke å drive omkring på klinikkene.

Akim ville ikke gå med på det.

— Vi kan ikke gå imot et vedtak. Du må da forstå, Pavel, det er til ditt beste.

Men Pavel fortsatte å trenge inn på ham og Akim kunne ikke holde stand. Han var til slutt enig med Pavel.

Alt dagen etter arbeidet Pavel i den hemmelige avdeling i ZK's sekretariat. Han trodde at det ville være nok å begynne å arbeide — så ville kreftene vende tilbake. Men fra første dag skjønte han at han hadde tatt feil. Han satt på kontoret i åtte timer, uten pause og uten mat. For han orket ikke å gå ned tre etasjer og bort til spisestedet ved siden av — det hendte ofte at han ble lam i en arm eller et ben. Noen ganger kunne han ikke bevege seg i det hele tatt, og han fikk feber. Når han skulle på arbeidet hendte det at han plutselig ikke greide å reise seg fra senga. Når det gikk over merket han til sin fortvilelse at han var en hel time for sent ute. Til slutt fikk han behreidelser fordi han kom forsent. Og han forsto at dette var begynnelsen til det aller uhyggeligste — han måtte forlate sin plass i rekkene.

Akim hjalp ham to ganger — flyttet ham over til et annet arbeid. Men det uunngåelige hendte — etter to måneder måtte Pavel legge seg. Da husket han hva Basjanova hadde sagt

til avskjed og skrev et brev til henne. Hun kom samme dag og av henne fikk han vite hovedsaken — at det ikke var absolutt nødvendig å bli lagt inn på sykehus.

— Altså har jeg det så bra at jeg ikke behøver å komme meg, prøvde han å spøke, men spøken ville ikke lykkes.

Da Pavel hadde fått litt krefter igjen, kom han igjen til ZK. Denne gangen var Akim ubønnhørlig. Han holdt kategorisk på at Pavel skulle på sykehus, men Pavel svarte:

— Jeg gjør ikke det, det nytter ikke. Jeg har fått vite det fra autoritativt hold. Jeg har bare én ting å gjøre — å få pensjon og trekke meg tilbake. Men det skal ikke lykkes. Dere kan ikke holde meg unna arbeidet. Jeg er bare fireogtyve år gammel og jeg kan ikke leve resten av livet med en invalidattest, drive omkring på sykehusene enda jeg vet det ikke nytter. Dere må gi meg arbeid som passer for meg. Jeg kan arbeide hjemme eller bo et sted på en institusjon . . . bare ikke gi meg arbeid som skriver som bare setter nummer på skrivelserne. Arbeidet må gi meg noe, så jeg ikke føler meg utenfor.

Stemmen til Pavel dirret av bevegelse.

Akim forsto hva en aktiv, glødende gutt som Pavel måtte føle. Han forsto den tragedien Pavel måtte igjennom og visste at det verste for ham som hadde viet hele sitt korte liv til partiet, var å stå utenfor kampen, trekke seg tilbake. Han besluttet å gjøre alt han kunne.

— Godt, Pavel, vær rolig. Vi har møte i sekretariatet i morgen. Jeg skal ta opp spørsmålet om deg. Jeg gir deg mitt ord på at jeg skal gjøre så godt jeg kan.

Pavel reiste seg tungt og ga ham hånden.

— Kan du virkelig tenke deg, Akim, at livet skal trenge meg inn i en krok og klemme meg flat? Så lenge hjertet banker her, — han presset Akims hånd inn til brystet og Akim følte tydelig de dumpe, raske slagene, — så lenge det banker er det ikke mulig å rive meg løs fra partiet. Bare døden kan bringe meg ut av rekkene. Husk det, bror.

Akim tidde. Han visste at det ikke var en vakker frase, men et skrik fra en såret kjemper. Han forsto at mennesker som Pavel ikke kunne snakke eller følge annerledes.

To dager senere fortalte Akim til Pavel at han kunne få et ansvarsfullt arbeid i hovedorganets redaksjon. Men først måtte det undersøkes om det gikk an å bruke ham på den litterære fronten. I redaksjonen tok de høflig imot Pavel. Redaktørens stedfortreder — en kvinne som lenge hadde arbeidet illegalt og var medlem av presidiet i Ukrainas ZK, stilte ham noen spørsmål:

— Deres utdannelse, kamerat?

— Tre år på folkeskolen.

— De har ikke gått på politiske partiskoler?

— Nei.

— Nå vel, det hender at en kan bli en god journalist uten det óg. Kamerat Akim har fortalt oss om Dem. Vi kan gi Dem noe arbeid som De ikke absolutt må utføre her, men kan gjøre hjemme. Og vi kunne i det hele tatt ordne det slik det passer Dem. Men til dette arbeidet trenges det omfattende kunnskaper, særlig i språk og litteratur.

Alt dette varslet et nederlag. Etter en halvimes samtale var det tydelig at kunnskapene ikke rakk til. Og i artikkelen som Pavel hadde skrevet, understreket redaktørens stedfortreder med rød blyant over tredve stilistiske mangler og en god del rettskrivningsfeil.

— Kamerat Kortsjagin! De har absolutt noe å fare med. Hvis De virkelig arbeider med Dem selv kan De engang i fremtiden slå inn på den litterære banen, men i dag skriver De ikke godt nok. Av artikkelen kan en se at De ikke kjenner det russiske språk. Det er ikke noe rart i, De har ikke hatt tid til å lese. Men vi kan dessverre ikke bruke Dem. Jeg gjentar engang til — De har mye å fare med. Hvis Deres artikkel ble bearbeidet, uten at innholdet ble forandret, ville den bli utmerket. Men vi trenger folk som kan bearbeide andres artikler.

Pavel reiste seg og støttet seg på stokken. Høyre øyebryn skalv krampaktig.

— Nå vel, jeg er enig med Dem. Hva slags litterat er jeg? Jeg har vært en bra fyrbøter, ingen dårlig montør. Jeg har vært flink til å ri og få liv i komsomolgjengen. Men på Deres front kan jeg ikke slåss.

Han tok avskjed og gikk.

Da han skulle rundt hjørnet i korridoren holdt han på å falle. En kvinne med en mappe i hånden grep tak i ham.

— Hva feiler det Dem, kamerat? De er jo helt hvit i ansiktet!

Det tok noen sekunder før Pavel kom til seg selv. Så skjøv han kvinnen stille unna og gikk mens han støttet seg tungt på stokken.

Fra den dagen begynte livet hans å gå nedover. Arbeid var det ikke tale om. Han måtte stadig oftere tilbringe dagene i senga. ZK befrikk ham for arbeidet og ba forsikringsvesen skapet fastsette en pensjon for ham. Han fikk pensjonen sammen med invalid-kortet. ZK ga ham penger og leverte ut hans personlige papirer — han hadde rett til å reise hvor han ville. Det kom brev fra Marta. Hun ba Pavel komme og hvile ut hos henne. Pavel hadde likevel tenkt å reise til Moskva, han hadde et svakt håp om å ha hellet med seg i Russlands ZK. Han håpet å få et arbeid hvor han ikke behøvde å bevege seg. Men i Moskva foreslo de ham også å ta behandling, lovte å skaffe ham plass på et godt sykehus. Han ville ikke gå med på det.

De nitten dagene han bodde hos Marta og hennes venninne, Nadja Peterson, gikk fort. Han var alene hele dagen. Marta og Nadja gikk tidlig om morgenen og kom hjem om kvelden. Pavel leste i et kjøp — Marta hadde mange bøker. Om kvelden kom de to venninnene og noen andre venner.

Det kom brev fra familien Kützam. De ba ham komme til seg. Livet snørte seg tettere omkring Pavel. Der borte ventet de at han skulle hjelpe.

En dag var Pavel ikke lenger i den stille leiligheten i Gusiaticovgata. Toget førte ham mot sør, mot havet, vekk fra den fuktige, regnfulle høsten, til Krims varme strender. Han så på stolpene som løp forbi utenfor vinduet. Øyebrynene var rynket og de svarte øynene så fast og beslutsomt fram for seg.

8. kapitel.

Nede ved steinene som tårnet seg oppå hverandre skvulpet havet. En tørr vind som kom fra det fjerne Tyrkia blåste i ansiktet. Havnen presset seg inn til stranden som en brukket hestesko. Den var skilt fra havet ved en betongmolo. Fjellkjeden stoppet opp rett ved havet. Og høyt opp i fjellene hadde det klatret små hvite leketøyhus.

Det var stille i den gamle parken utenfor byen. Veiene var ikke blitt luket på lenge og graset grodde på dem. Gule lønneblad som høsten hadde drept, falt langsomt ned på veiene.

En gammel persisk kusk brakte Pavel hit fra byen. Og da den underlige passasjeren gikk av, kunne kusken ikke la være å si sin mening:

— Hvorfor kommer du hit? Her er ikke frøkener, her er ikke teater. Det er bare sjakaler som streifer omkring . . . Jeg forstår ikke hva du vil her! Vi får kjøre tilbake igjen, herr kamerat!

Pavel betalte ham og gamlingen kjørte sin vei.

Det var mennesketomt i parken. Pavel fant en benk ikke langt fra havet, satte seg og holdt ansiktet fram mot solstrålene som ikke lenger varmet noe særlig.

Han var kommet hit til denne stillheten for å tenke over sitt liv og hva han skulle gjøre med det. Det var på tide å trekke slutninger av det som hadde hendt og ta en bestemmelse.

Nå da han for annen gang var kommet hit, ble motsetnin-

gene i familiene Kützam tilspisset til det ytterste. Da gamlingen fikk vite at Pavel var kommet, ble han rasende og lagde en stor scene. Det falt seg av seg selv at Pavel måtte lede motstanden. Gamlingen møtte en uventet energisk motstand fra døtrene og kona. Og så snart Pavel var kommet, var huset delt i to fiendtlige leire. Døra inn til de gamle ble låst, og et av sideværelsene ble leid ut til Pavel. Pengene for rommet ble betalt til gamlingen på forskudd, og han beroliget seg snart — han fant ut at døtrene som nå hadde revet seg løs fra ham ikke ville forlange å bli underholdt.

Albina ble av diplomatiske grunner boende hos gamlingen. Til de unge kom han ikke, han ville ikke møte den forhatte Pavel. Men ute på gårdsplassen prustet han som et lokomotiv for å vise at han var herre der.

Før han hadde begynt i samvirkelaget hadde han vært skomaker og snekker. Og nå tjente han litt ved siden av i fritiden. Han arbeidet i et lite verksted i skjulet. Men for å plage leieboeren sin flyttet han arbeidsbenken like inn under vinduet hans. Han slo inn spiker av alle krefter og nøt larmen. Han visste godt at han forstyrret Pavel i lesingen.

— Bare vent, jeg skal nok få deg ut herfra . . . hveste han.

Langt borte i horisonten strakte røyksporet etter en båt seg ut som en mørk liten sky. En flokk måker skrek gjennomtrengende og kastet seg ned mot havet.

Pavel støttet hodet i hendene og falt i tunge tanker. Hele livet løp forbi ham, fra barndommen av og til de siste dagene. Hadde han tilbrakt disse fireogtyve årene godt eller dårlig? Han tenkte tilbake på det ene året etter det andre og kontrollerte sitt liv som en upartisk dommer. Han konstaterte tilfreds at han ikke hadde brukt tiden så dårlig. Men det var også en god del feil, begått av dumhet, eller fordi han var ung, eller mest av uvitenhet. Men hovedsaken var at han ikke hadde sovet bort de hete dagene, at han hadde funnet sin plass i den harde kampen om makten, at det også fantes noen dråper av hans blod på revolusjonens røde fane.

Han hadde ikke forlatt rekkene før kreftene var oppbrukt. Nå var han revet overende, han kunne ikke holde fronten, nå hadde han lasarettene bak fronten igjen. Han tenkte på den- gangen de rykket fram mot Varsjava som en lavine. Da hadde en kule felt en soldat. Og han falt ned foran hesten. Kameratene forbant ham raskt, leverte ham over til sanitærene og stormet videre — for å ta igjen fienden. Eskadronen stoppet ikke fordi den hadde mistet en soldat. Det var slik, og det måtte være slik i kampen for en stor sak. Det var sant at det fantes unntagelser. Han hadde sett maskingeværskyt- tere uten ben — de kjørte på vogner. Disse menneskene var fiendens skrekk, maskingeværene deres brakte død og tilintet- gjørelse med seg. De ble regimentenes stolthet, så utholdende var de, så skarpe øyne hadde de. Men slikt forekom sjelden.

Hva skulle han nå gjøre med seg selv etter at han var slått, da det ikke lenger fantes noe håp om å innta plassen i rek- kene igjen? Han hadde jo fått Basjanova til å fortelle at han hadde noe enda mer uhyggelig i vente. Hva skulle han gjøre? Dette uløste spørsmålet sto foran ham som et svart, tru- ende gap.

Hvorfor skulle han leve når han hadde mistet det dyre- bareste — evnen til å kjempe? Hvordan skulle han rettfer- diggjøre livet nå og i en trist morgendag? Hvordan skulle han fylle det? Bare spise, drikke og puste? Sitte som et hjelpe- løst vitne til hvordan kameratene rykket fram i kamp? Bli til byrde for avdelingen? Skulle han gjøre seg ferdig med krop- pen som hadde forrådt ham? En kule i hjertet — og slutt med det! Han hadde ikke vært så verst til å leve, han gjorde også slutt i rette tid. Hvem ville fordømme en kjemper som ikke ville syke langsomt hen?

Hånden følte seg fram til den flate browningen i lommen, fingrene grep omkring våpnet som de var vant til. Han dro revolveren langsomt opp.

— Hvem skulle trodd at du ville oppleve en slik dag?

Munningen så ham foraktelig i øynene. Pavel la revolveren på fanget og bante sint.

— Alt dette er papirheltemot, kjære bror! Hvilken som helst tosk greier å skyte en kule i seg, alltid og når som helst. Det er den feigeste og letteste utvei. Det er vanskelig å leve — og så skyter du deg. Skulle du ikke prøve å seire over dette livet? Har du gjort alt for å komme ut av jernringen? Har du glemt hvordan dere ved Novograd-Volynsk gikk til angrep sytten ganger hver dag og til slutt tok byen likevel? Gjem nå revolveren igjen og fortell ikke dette til noen. Du må forstå å leve også når livet blir uutholdelig. Gjør det nyttig.

Han reiste seg og gikk bort til veien. Han fikk sitte på til byen med en vogn som kom forbi. Og ved et veikryss kjøpte han den lokale avisen. Der sto det om et partimøte i Demjan Bednyj-klubben. Pavel kom hjem sent på kvelden. På møtet snakket han, uten selv å vite det, for siste gang i en stor forsamling.

Taja sov ikke. Hun var urolig fordi Pavel ble så lenge borte. Hva hadde hendt ham? Hvor var han? Hun hadde sett noe hardt og kaldt i øynene hans som ellers alltid var så livlige. Han fortalte lite om seg selv, men hun følte at han hadde opplevd noe uhyggelig.

Klokka inne hos moren slo to da det gikk i porten. Hun kastet en jakke over seg og gikk for å lukke opp. Ljolja lå og sov i rommet sitt og mumlet i søvne.

— Og jeg som har vært urolig for deg, hvisket hun, glad over at Pavel var kommet.

— Det hender ingen ting med meg før jeg dør, Taja. Sover Ljolja? Vet du at jeg ikke har den minste lyst til å sove. Jeg vil fortelle deg noe om dagen i dag. La oss gå inn til deg, ellers vekker vi Ljolja, hvisket han.

Taja nølte. Skulle hun snakke med ham midt på natten? Tenk om moren fikk vite det, hva ville hun tro om henne? Men hun kunne ikke si det til ham, han ville jo bli fornærmet. Og

hva var det han ville fortelle om? Mens hun tenkte på det var hun alt på vei inn til seg.

— Saken er den, Taja begynte Pavel med dempet stemme da de satt overfor hverandre i det mørke rommet, så tett inn-til hverandre at hun kjente pusten hans. — Livet har tatt en slik vending at jeg synes det er rent underlig. Jeg har ikke levd noe særlig bra de siste dagene. Jeg hadde ikke klart for meg hvordan jeg skulle fortsette livet. Det har aldri i livet vært så mørkt for meg som disse dagene. Men i dag arrangerte jeg møte i «politbyrået» og fattet en uhyre viktig beslutning. Du må ikke bli forbauset over at jeg innvier deg i det.

Han fortalte henne alt det han hadde opplevd de siste månedene og en del av det han hadde tenkt igjennom i parken.

— Slik er stillingen. Nå går jeg over til hovedsaken. Bråket i familien din begynner først nå. Du må vekk herfra, ut i frisk luft, langt bort fra dette redet. Du må begynne et nytt liv. Siden jeg er kommet inn i dette slagsmålet, får vi også gjøre oss ferdig med det. Både du og jeg fører nå et privatliv uten glede. Jeg har besluttet å tenne et ordentlig bål nå. Forstår du hva det betyr? Vil du bli min venninne, min kone?

Taja hadde hørt beveget på ham. Ved det siste ordet fór hun sammen, så uventet var det.

— Jeg forlanger ikke at du svarer i dag, Taja. Tenk godt over alt dette. Du kan sikkert ikke forstå hvordan en kan si noe slikt uten å gjøre kur og alt dette. Men alle slike innledninger er jo helt overflødige. Jeg gir deg min hånd, jente, her er den. Hvis du tror meg, kommer du ikke til å bli skuffet. Jeg har mye av det du trenger, og omvendt. Jeg har alt besluttet at vårt forbund skal vare inntil du blir et virkelig menneske, en av våre. Og det kommer jeg til å få til, ellers er jeg ikke verdt en rubel på et stort marked. Før da må vi ikke bryte forbundet. Og når du er vokst opp — er du fri for alle forpliktelser. Hvem vet, det kan gå slik at jeg fysisk blir et fullstendig vrak, og da må du huske at jeg ikke vil binde deg.

Han tidde noen sekunder og fortsatte varmt og vennlig:

— Og nå tilbyr jeg deg vennskap og kjærlighet.

Han slapp ikke hånden hennes, og han var helt rolig, liksom hun alt hadde gitt svaret.

— Og du kommer ikke til å forlate meg?

— Ord er ikke noe bevis, Taja. Du har bare én ting å gjøre — tro at mennesker som meg ikke forråder sine venner . . . bare de ikke forråder meg, la han bittert til.

— Jeg vil ikke svare nå, — det er så uventet alt sammen, svarte hun.

Pavel reiste seg.

— Legg deg, Taja, det lysner snart.

Og han gikk inn til seg. Han la seg uten å kle av seg og sovnet da han så vidt hadde lagt hodet på puta.

På bordet ved vinduet i rommet til Pavel lå en stabel bøker fra partibiblioteket, en mengde aviser, flere fullskrevne blokker. Det sto en seng der og to stoler, og på døra som førte inn til Taja hang et digert Chinakart med svarte og røde flagg på. I partikomiteén hadde Pavel avtalt at han skulle få litteratur, dessuten fikk han løfte om å få veiledning av lederen for det største havnebiblioteket i byen. Snart begynte han å få en mengde bøker derfra. Ljolja så forundret hvordan han fra morgen til kveld satt over bøkene, bare med en pause for å spise middag. Kvelden tilbrakte de alltid alle tre inne hos Ljolja. Pavel fortalte søstrene om det han hadde lest.

Når gamlingen gikk ut på gårdsplassen kunne han til langt over midnatt se en lysstripe mellom lemmene på vinduet til den uønskede leieboeren. Gamlingen snek seg stille bort til vinduet og så gjennom en sprekk et bøyd hode over bordet.

«Folk sover og han der brenner lys hele natten igjennom. Han går omkring i huset liksom han er herre her. Jentene er begynt å bite ifra seg,» tenkte gamlingen forbitret og gikk inn igjen.

For første gang på åtte år hadde Pavel ikke noen plikter. Og han leste sulten og grådig, som en som oppdager en ny ver-

den. Han satt opp til atten timer i døgnet over bøkene. Det er ikke godt å si hvordan det hadde virket på hans helse, hvis ikke Taja liksom tilfeldig hadde sagt en dag:

— Jeg har flyttet kommoden et annet sted, nå går det an å lukke opp døra inn til rommet ditt. Hvis du må snakke om noe med meg, kan du gå rett inn uten å gå innom Ljolja.

Pavel ble rød. Taja smilte glad — forbundet var sluttet.

Nå så ikke gamlingen lenger lysstriper fra hjørnevinduet midt på natten. Og moren la merke til en dårlig skjult glede i øynene til Taja. En lett, mørk stripe la seg under øynene som glødet av indre ild — det var tegnet på de søvnløse nettene. Sang og spill klang stadig oftere i den lille leiligheten.

Kvinnen var våknet i Taja og hun led fordi kjærligheten hennes liksom var stjålet. Hun fór sammen ved den minste lyd, hun syntes hele tiden hun hørte moren komme. Hun pintes ved tanken på hva hun skulle svare hvis hun ble spurt hvorfor hun var begynt å låse døra om natten. Pavel så dette og sa vennlig og beroligende:

— Hva er du redd for? Hvis vi ser nøkternt på det, så er jo vi to herrer her. Sov rolig. Det er adgang forbudt for fremmede i vårt liv.

Hun presset kinnet inn til brystet hans og sovnet beroliget med armene omkring ham. Han lyttet lenge til pusten hennes og rørte seg ikke for ikke å forstyrre den rolige søvnen. Han var grepet av en dyp ømhet for denne unge jenta som hadde betrodd sitt liv til ham.

Den første som skjønnte hvorfor lyset flammet i øynene til Taja var Ljolja. Og fra den dagen var det som en skygge la seg mellom søstrene. Også moren fikk vite det. Eller retttere sagt — hun gjettet seg til det. Hun ble urolig. Hun hadde ikke ventet noe slikt av Pavel.

— Taja er ikke noe for ham, sa hun en gang til Ljolja. Hvordan skal det gå?

Urolige tanker rørte seg i henne, men hun våget ikke å snakke med Pavel.

Nå hendte det at det var ungdom hos Pavel. Det kunne bli trangt i det lille rommet. Gamlingen hørte at det summet som en bisverm. De sang ofte i kor:

Tomt og øde ligger havet,
hele døgnet bruser det . . .

og Pavels yndlingssang:

Hele verden av tårer flommer . . .

Det var partisirkelen som kom sammen. Pavel var blitt leder av en studiesirkel etter at han hadde skrevet til partikomiteén og bedt om å få arbeide som propagandist. Slik gikk Pavels dager.

Han hadde igjen grepet roret med begge hender, og livet som hadde gjort noen skarpe krumspring, ble nå snudd mot et nytt mål. Det var drømmen om å vende tilbake til rekkene gjennom studiearbeid og litteratur.

Men livet tårnet den ene hindringen opp på den andre. Og hver gang tenkte han urolig på hvordan disse hindringene bremsset fremmarsjen mot målet.

Helt uventet kom den mislykte studenten Sjorsj sammen med sin kone fra Moskva. Han flyttet inn hos svigerfaren og besøkte foreldrene for å pumpe penger ut av moren.

Da Sjorsj kom ble forholdet i familien atskillig vanskeligere. Sjorsj tok uten videre parti for faren, og sammen med sin kones familie som var antisovjetisk innstilt, drev han undergravningsarbeid for å få Pavel ut av huset og skilt Taja fra ham.

Fjorten dager etter at Sjorsj var kommet fikk Ljolja arbeid i en annen by. Hun reiste dit sammen med moren og sønnen. Og Pavel og Taja flyttet til en fjern by ved havet.

Artjom fikk sjelden brev fra Pavel, men når han på bordet i bysovjetet fant en grå konvolutt med den kjente kantete skriften, ble han beveget og leste brevet om og om igjen. Også nå da han åpnet konvoluttten tenkte han med skjult ømhet:

«Å, Pavel, Pavel! Vi to skulle bodd litt nærmere hverandre, jeg kunne nok trenge råd fra deg, gutt.»

«Artjom, jeg vil fortelle deg det jeg har opplevd. Jeg skriver visst ikke slike brev til andre enn deg. Du skjønner meg, og du vil forstå hvert ord. Livet fortsetter å gå til angrep mot meg på helsefronten.

Jeg får det ene slaget etter det andre. Ikke før har jeg reist meg etter det ene slaget før et enda ubarmhjertigere slag styrter ned over meg. Det mest uhyggelige er det at jeg ikke kan gjøre motstand. Venstre hånd nektet å adlyde meg. Det var vondt, men så sviktet også bena, og jeg som på forhånd bare så vidt kunne bevege meg (inne i rommet) klarer nå så vidt å komme fra senga til bordet. Men det er jo sikkert ikke det hele ennå. Ingen vet hva morgendagen bringer meg.

Jeg går ikke lenger ut og ser bare en bit av havet gjennom vinduet. Kan det tenkes noe mer tragisk og uhyggelig enn et menneske som har en kropp som svikter og ikke vil tjene ham lenger og samtidig en bolsjeviks hjerte, en vilje som krever arbeid, som lengter etter dere, etter arméen i angrep langs hele fronten, som lengter dit hvor jernlavinene stormer fram.

Jeg tror fremdeles at jeg kan vende tilbake til kampen igjen, at min bajonett igjen inntar plassen i stormkolonnene. Jeg kan ikke la være å tro på det, jeg har ingen rett til å gi opp. Ti år i partiet og komsomol har oppdratt meg til å gjøre motstand og lederens ord gjelder også meg: «Det finnes ingen festninger som bolsjevikene ikke kan ta.»

Mitt liv er nå studiearbeid. Bøker, bøker og igjen bøker. Jeg har gjort en god del, Artjom. Jeg har gått igjennom hele den klassiske litteratur. Jeg har avsluttet og levert inn oppgavene for det første kurs ved det kommunistiske korrespondanseuniversitetet. Om kveldene har jeg sirkelen med parti-

ungdommen. Forbindelsen med organisasjonens praktiske arbeid holder jeg gjennom disse kameratene. Så er det Taja, hennes utvikling og fremrykking, og så er det kjærligheten, den ømme, kjære Taja. Vi lever godt sammen. Økonomien er enkel — min pensjon på toogtredve rubel og Tajas lønn. Taja følger samme vei inn i partiet som jeg tok — hun har arbeidet som hushjelp, nå er hun oppvaskpike på et spisested (det finnes ikke industri i denne byen).

Forleden dag viste Taja meg et kort som fortalte at hun var blitt valgt som representant for kvinnegruppa. For henne var det ikke bare en bit kartong. Jeg ser hvordan et nytt menneske blir født i henne, og jeg hjelper til ved denne fødselen så godt jeg kan. Det kommer nok en tid da en stor fabrikk, et arbeiderkollektiv fullfører det som mangler. Så lenge vi bor her går hun den eneste mulige veien.

Tajas mor har besøkt oss to ganger. Uten selv å vite det prøver hun å dra Taja tilbake til et liv som består av småting, som går opp i trangt personlige, private ting. Jeg har prøvd å forklare Albina at hun ikke må la de svarte dagene hun selv har opplevd, kaste skygge over Tajas liv. Men det nytter ikke. Jeg føler at hun en dag kommer til å lage hindringer for Taja på hennes vei til et nytt liv. Kampen blir ikke til å unngå. Jeg trykker din hånd. Din Pavel.»

Sanatorium nr. 5 i Staraja Matsesta. En treetasjes murbygning på et platå som var hogd inn i et fjell. Rundt omkring var det skog, veien løp i siksak nedover. Vinduene i rommene sto åpne, vinden brakte med seg lukten fra svovelkildene. Pavel var alene på rommet sitt. I morgen skulle det komme nye kamerater, og da ville han få en nabo. Skritt klang utenfor og en kjent stemme. Det var flere som snakket. Men hvor hadde han hørt denne dype stemmen? Hukommelsen arbeidet anspent og dro et navn fram i lyset — det var gjemt godt unna men ikke glemt: «Ledenev, det var han og ingen annen». Nå

var Pavel sikker på det og ropte. Og et øyeblikk etter satt Ledenev hos ham og ristet hånden hans.

— Jaså, du er i live? Nå, hva kan du glede meg med? Eller har du kanskje funnet på å bli syk for alvor? Det godkjenner jeg ikke. Du får ta eksempel av meg. Legene spådde meg også at jeg skulle bli nødt til å trekke meg tilbake, men jeg fortsetter å holde ut, bare på ert, og Ledenov lo gødmodig.

Bak denne latteren følte Pavel en skjult medfølelse.

I to timer snakket de livlig sammen. Ledenov fortalte nytt fra Moskva. Av ham fikk Pavel for første gang vite om de viktige beslutningene partiet hadde vedtatt — om kollektiviseringen av jordbruket, omskapelsen av landsbygda. Pavel suget grådig inn hvert ord!

— Og jeg som trodde at du var i full gang et sted hjemme i Ukraina. Og så har det gått på den måten. Nå, det gjør ingen ting, det sto verre til med meg, det var så vidt jeg ikke måtte legge meg helt, og nå ser du hvor kjekk jeg er. Det går absolutt ikke an å føre et stille og rolig liv nå, ser du. En får det ikke til! Noen ganger tenker jeg — jeg må innrømme det — at jeg burde hvile litt, trekke pusten. Jeg er jo ingen ungdom lenger, det er vanskelig noen ganger å arbeide i ti—tolv timer. Nå vel, en tenker slik og begynner til og med å se igjennom sakene for å få litt avlastning — men det går på samme måte hver gang. Du begynner med «avlastningen» og blir så opptatt av det at du ikke kommer hjem før klokken tolv. Jo forttere maskinen kjører, jo raskere går hjulene. Og hos oss blir farten voldsommere for hver dag, og det faller seg slik at vi gamlinger må leve på samme måte som vi gjorde da vi var unge.

Ledenev strøk seg over den høye pannen og sa varmt og faderlig:

— Nå vel, fortell meg nå om deg selv.

Pavel fortalte om det han hadde opplevd og Ledenev så på ham med et anerkjennende, levende blikk.

En gruppe pasienter satt i skyggen av de store trærne, i et hjørne av terrassen. Khrisanf Tsjernokosov satt ved et lite bord, leste Pravda og rynket de buskete øyebrynene. Den svarte russiske skjorta, den gamle lua og det ubarberte ansiktet med de dyptsittende, blå øynene — alt fortalte at han var en ekte gruvearbeider. For tolv år siden var han blitt tilkalt for å lede kretsen og da la han fra seg hammeren sin. Men han så ut som han kom rett fra gruen. Han oppførte seg slik og snakket slik, og slik var også det ordforrådet han brukte.

Tsjernokosov var medlem av styret i partiets kretskomite og medlem av regjeringen. En plagsom sykdom holdt på å tære opp kreftene hans — koldbrann i foten. Tsjernokosov hatet den syke foten som hadde tvunget ham til å tilbringe nesten et halvt år i senga.

Rett overfor ham satt Sjigirjova og røykte tankefull en sigarett. Aleksandra Aleksejevna Sjigirjova var syvogtredve år gammel, hun hadde vært med i partiet i nitten år. «Metallarbeidersken Sjurotsjka» — som hun ble kalt av de illegale i Petersburg — var bare jentungen da hun ble sendt til forvisning i Sibir.

Den tredje ved bordet var Pankov. Han bøyd det vakre hodet med den antikke profilen og leste i et tysk tidsskrift. Av og til rettet han på de digre hornbrillene på nesen. Det var vondt å se hvordan denne tredveårsgamle atlet bare så vidt greide å løfte det ene ulydige benet. Mikhail Vasiljevitsj Pankov, redaktør og forfatter, medarbeider i Kommissariatet for folkeopplysning kjente Europa og behersket flere fremmede språk. Det var en god del kunnskaper oppbevart i hodet hans, og til og med den tilbakeholdne Tsjernokosov behandlet ham med respekt.

— Er det din værelseskamerat? sa Sjigirjova lavt til Tsjernokosov og nikket bort mot rullestolen hvor Pavel satt.

Tsjernokosov rev øynene løs fra avisen og ansiktet lyst opp med en gang.

— Ja, det er Kortsjagin. Dere to må bli kjent. Sykdommen

har satt kjepper i hjulene for ham, ellers hadde vi nok fått bruk for denne gutten der hvor det er vanskelig å komme fram. Han er fra den første generasjon komsomolere. Kort sagt, hvis vi støtter gutten — og det har jeg bestemt meg til — så kommer han nok til å arbeide nå og.

Pankov lyttet til ham.

— Hva er det som feiler ham? spurte Sjigirjova lavt.

— Det er rester fra 1920. Noe galt med ryggraden. Jeg har snakket med legen her, og du skjønner, de er redd for at han kan bli fullstendig lammet. Har du hørt på maken!

— Jeg skal straks hente ham hit, sa Sjigirjova.

Slik begynte bekjentskapet. Og Pavel visste ikke at Sjigirjova og Tsjernokosov ville komme til å bety mye for ham, at de ville bli hans beste støtte i de tunge år som ventet ham.

Livet gikk sin vante gang. Taja arbeidet, Pavel leste. Han var så vidt begynt å arbeide med en sirkel da en ny ulykke lydløst snek seg inn på ham. Bena ble lammet. Nå kunne han bare bevege høyre arm. Han bet seg i leppene så de blødde, da han etter mange forgjeves anstrengelser forsto at han ikke kunne røre seg mer. Taja skjulte tappert sin fortvilelse og bitterhet over at hun ikke kunne hjelpe ham. Og han smilte skyldbevisst og sa:

— Vi må skilles, Taja. Det var jo ikke avtalen at jeg skulle falle sammen slik. Jeg skal tenke ordentlig over det i dag, jente.

Hun lot ham ikke snakke ut. Det var vanskelig å holde tårene tilbake. Hun hulket med hodet mot Pavels bryst.

Artjom fikk vite om den nye ulykken som hadde rammet Pavel, og skrev til moren. Hun lot alt ligge og kom til dem. Så bodde de sammen alle tre. Den gamle kona og Taja gikk godt sammen.

Pavel fortsatte å lese.

En kveld midt på vinteren kom Taja og fortalte om sin første

seier — hun var blitt medlem av bysovjetet. Fra den tiden av så Pavel henne sjelden. Fra kjøkkenet på sanatoriet hvor hun var oppvaskpike gikk hun til kvinneutvalget, til sovjetet og kom hjem sent på kvelden, trett med full av nye inntrykk. Den dagen nærmet seg da hun skulle bli opptatt som kandidat til partiet. Hun forberedte seg alvorlig til det. Men så styrtet en uylukke ned over dem. Sykdommen fortsatte sitt arbeid. Pavel fikk plutselig voldsomme smerter i høyre øye, siden gikk det over i venstre øye også. Og for første gang i sitt liv forsto Pavel hva blindhet var — et mørkt slør skjulte alt omkring ham.

Det uhyggelige og uovervinnelige rykket lydløst fram og stengte veien. Moren og Taja var fortvilt, og Pavel selv besluttet, kald og rolig:

«Jeg må vente. Hvis det virkelig ikke er noen mulighet lenger til å rykke fram, hvis blindheten har utslettet alt det jeg har gjort for å vende tilbake til arbeidet igjen, slik at det er umulig å være med lenger — så må jeg gjøre slutt på det.»

Pavel skrev til sine venner. Det kom brev fra dem hvor han ble oppfordret til å være beslutsom og fortsette kampen.

I disse tunge dagene fortalte Taja beveget og glad:

— Pavel, jeg er blitt opptatt som kandidat til partiet.

Og Pavel hørte henne fortelle hvordan gruppa tok imot den nye kameraten. Og han tenkte tilbake på sine første skritt i partiet.

— Nå er vi altså en kommunistisk fraksjon, kamerat Taja, sa han og trykket hennes hånd.

Dagen etter skrev han et brev til sekretæren i distriktskommiteén og ba ham komme. Om kvelden stoppet en tilsølt bil utenfor huset og Volmer, en middelaldrende letter, med et skjegg fra haken til ørene, ristet Pavels hånd.

— Nå, hvordan går det? Hvorfor oppfører du deg så forferdelig dårlig? Stå opp, vi skal straks sette deg i sving, og han lo.

Volmer ble hos Pavel i to timer. Han hadde til og med glemt

at han hadde møte den kvelden. Han gikk opp og ned i rommet, hørte på de bevegede ordene til Pavel og sa til slutt:

— Hold opp med å snakke om sirkelen. Du må hvile deg, og siden må du få klarhet i det med øynene. Kanskje ikke allting er tapt ennå. Kanskje du skulle ta en tur til Moskva, hva? Tenk over det . . .

Pavel avbrøt ham:

— Jeg trenger mennesker, kamerat Volmer, levende mennesker! Jeg greier meg ikke alene. Jeg trenger mennesker nå mer enn noensinne. La meg få ungdom, riktig grønn ungdom. De tar jo kurs mot venstre på landsbygda, til kommunen, det er for trangt for dem i kolkhoset. Hvis en ikke passer på kom-somolerne, vil de prøve å trenge seg fram og løpe i forveien. Jeg har vært slik selv, jeg vet det.

Volmer stoppet.

— Hvordan har du fått vite det? Vi har jo først fått høre om det fra distriktet i dag.

Pavel smilte.

— Du kjenner kanskje kona mi? Hun ble opptatt i partiet i går. Hun har fortalt det.

— Aha, Taja Kortsjagina, oppvaskpiken? Er det kona di? Og jeg som ikke visste det en gang! Volmer tenkte litt, slo seg for pannen. — Nå vet jeg hvem vi skal sende til deg — Lev Bersenev. Du kan ikke finne noen bedre kamerat. Dere passer også godt sammen. Det blir to høyspente transformatorer. Du skjønner, jeg har vært montør en gang, derfra har jeg slike ord, slike bilder. Og Lev kan jo også lage radio til deg, han er professor når det gjelder slikt. Du skjønner jeg sitter ofte til klokken to om natten hos ham, med høreapparatene på ørene. Kona er blitt mistenksom til og med — hvor er det du vanker om nettene nå, din gamle faen, sier hun.

Pavel smilte og spurte:

— Hvem er denne Bersenev?

Volmer ble trett av å løpe omkring, han satte seg på en stol og fortalte:

— Bersenev er notarius hos oss, men han er like lite notarius som han er balletdanserinne. Han var flink til å arbeide for ikke så lenge siden. Han har vært med i den revolusjonære bevegelse siden nittentolv, i partiet siden oktoberrevolusjonen. Under borgerkrigen spilte han en stor rolle, var med i revolusjonstribunalet i annen rytterarmé. Han knekket de hvite lusene i Kaukasus. Han har vært i Tsaritsyn og ved sørfronten og har deltatt i republikkens høyeste krigsrett i Det fjerne østen. Han har nok fått smake litt av hvert. Og så felte tuberkulosen ham. Han kom hit fra Det fjerne østen. Så var han formann for guvernementsretten i Kaukasus, viseformann i kretsretten. Lungene hans er blitt helt utslitt. Nå har vi fått truet ham til å komme hit. Det er derfor vi har en slik uvanlig notarius. Det er et stille arbeid, slik at han får puste litt igjen. Men så fikk han i all stillhet en gruppe, og så ble han valgt inn i distriktskomitéen, og så ble det den politiske skolen, og kontrollkomitéen. Og nå er han stadig medlem av alle viktige komitéer, stiller med alle innviklede og vriene saker. Dessuten er han jeger og lidenskapelig radioamatør. Og enda han bare har én lunge er det vanskelig å tro at han er syk. Det stråler energi ut fra ham. Han kommer sikkert også til å dø et sted i full fart fra distriktskomitéen til retten.

Pavel avbrøt ham skarpt:

— Hvorfor lesser dere så mye på ham? Han arbeider jo mer hos dere her enn før.

Volmer kikket bort på Pavel og myste:

— Hvis vi nå gir deg en sirkel og enda litt til, kommer Lev også til å si en eller annen gang: «Hvorfor lesser dere så mye på ham?» Og selv sier han: «Det er bedre å leve ett år i hett arbeid, enn å føre et sykehusliv i fem år.» Vi kommer visst ikke til å kunne ta vare på folk før vi har bygd opp sosialismen.

— Det er riktig. Jeg ville også stemme for ett års liv istedenfor fem års hensynkning. Men også her er vi noen ganger forbrytersk flotte når det gjelder å forbruke krefter. Nå har

jeg forstått at det ikke er så mye heltemot i det som mangel på disiplin og ansvarsløshet. Jeg har først nå begynt å forstå at jeg ikke har hatt den minste rett til å behandle kroppen min så grusomt. Det viser seg at det ikke er noe heltemot i det. Kanskje jeg kunne holdt meg i noen år til, hadde jeg ikke drevet med alle disse spartanske kunstene. Kort sagt — det er barnesykdommene, venstreradikalisme. Det har vært en av hovedfeilene ved meg.

«Ja, nå snakker han slik, men hvis han kom på bena ville han glemme alt sammen,» tenkte Volmer, men sa ikke noe.

Neste kveld kom Lev til Pavel. De skiltes først ved midnatt. Lev gikk fra sin nye venn med en følelse av at han hadde truffet en bror som han hadde mistet for lenge siden.

Neste morgen krøp det folk omkring på taket og satte opp en antenne og Lev holdt på å installere radioen i leiligheten, mens han fortalte interessante episoder han hadde opplevd. Pavel kunne ikke se ham, men Taja hadde fortalt ham at Lev var blond, med lyse øyne, slank og rask i bevegelser. Han var altså akkurat slik som Pavel hadde forestilt seg ham så snart de var blitt kjent.

Da det begynte å bli mørkt, lyste tre radiolamper opp i rommet. Lev rakte Pavel høytidelig høreapparatene. Det var et kaos av lyder i luften. Morseapparatene kvidret som fugler, et sted på havet (antagelig i nærheten) kalte en dampbåt. Gjennom dette virvaret av larm og lyder nådde en rolig og fast stemme fram til slutt:

— Hallo, hallo, dette er Moskva . . .

Det lille apparatet kunne fange seksti stasjoner. Livet som hadde kastet Pavel til side trengte nå inn gjennom stålmembranen, og han kjente livets mektige pust.

Lev Bersenev var trett etter anstrengelsene. Da han så hvordan øynene til Pavel flammet opp, smilte han fornøyd.

Alle sov i det store huset. Taja hvisket urolig i søvne. Hun kom sent hjem nå, trett og frossen. Pavel så henne sjelden. Jo dypere hun dukket ned i arbeidet, jo færre frikvelder hadde hun, og Pavel måtte huske det Bersenev hadde sagt:

«Hvis en bolsjevik har en kone som er partikamerat, så ser de hverandre sjelden. Det har to fordeler — de blir ikke lei hverandre, og det er ikke tid til å trette!»

Hva skulle han si? Det var å vente at det skulle gå slik. Det hadde vært dager da Taja ga ham alle kveldene sine. Dengang hadde det vært mer varme, mer ømhet. Men dengang var hun bare en venninne, en kone. Nå var hun en elev, en partikamerat.

Han forsto at Taja ettersom hun utviklet seg, ville kunne ofre stadig færre timer på ham. Og han tok det som en naturlig sak.

Pavel hadde fått lede en sirkel.

Og det ble igjen høylydt i huset om kveldene. De timene han hadde tilbrakt sammen med ungdommen ble en kilde til nye krefter for ham.

Resten av tiden greide moren så vidt å ta høreapparatene fra ham for å gi ham litt mat.

Radioen ga ham det som blindheten hadde tatt fra ham — muligheten til å lære mer. Og denne kunnskapstørsten som ikke kjente noen grenser fikk ham til å glemme de pinefulle smertene i kroppen, glemme brannen i øynene og hele livet som var så barskt og uvennlig mot ham.

Da radioen fortalte om bedriftene til ungdommen i Magnitostroj, den ungdommen som hadde avløst Pavels generasjon under fanene — var han oppriktig lykkelig.

Han forestilte seg snøstormen — vill som en ulveflokk, han tenkte på den grusomme frosten i Ural. Vinden hyler, det er natt, og en avdeling komsomolere av annen generasjon holder på å legge glass på takene på de digre bygningene og redder den viktige nye bedriften fra snø og kulde. Jernbaneanlegget i skogen hvor den første komsomolgenerasjonen fra

Kiev hadde kjempet mot snøstormen, forekom ham bittelite nå. Landet hadde vokst, og menneskene hadde vokst.

Og ved Dnjepr sprengte vannet betongdemningene og strømmet fram, over maskiner og mennesker. Og igjen kastet komsomolerne seg mot elementene. Etter en forbitret kamp som varte i to dager, uten søvn og hvile jaget de de ville elementene tilbake bak demningene igjen. I denne storslåtte kampen sto den nye komsomolgenerasjonen i første rekke. Blant navnene på heltene hørte Pavel glad og overrasket et kjent navn — Ignat Pankratov.

9. kapitel.

I Moskva bodde han noen dager i lagerrommet på et arkiv. Sjefen for institusjonen som arkivet tilhørte hjalp til med å få Pavel inn på en spesiell klinikk.

Først nå forsto Pavel at det var nok så enkelt og lett å være utholdende når en var ung og hadde en sterk kropp. Men holde stand nå, da livet sluttet jernringen stadig fastere om ham — det var en æressak.

Det hadde gått et halvt år siden Pavel tilbrakte tiden på lagerrommet i arkivet. Atten måneder i uavbrutte lidelser.

På klinikken sa professor Auerbach rett ut til Pavel at det var umulig å gi ham igjen synet. I en fjern fremtid, når betennelsen var over, kunne kirurgene prøve å operere øynene. For å tvinge betennelsen tilbake ble det foreslått å foreta operative inngrep.

Pavel ble spurt om han var enig, og han lot legene få lov til å gjøre det de mente var nødvendig.

I de timene han tilbrakte på operasjonsbordet, mens lansettene skar ham i halsen og fjernet skjoldbruskkjertelen,

rørte døden tre ganger ved ham med de svarte vingene sine. Men livet hadde godt tak i Pavel. Etter uhyggelige ventetimer fant Taja ham dødsblek, men i live, og alltid rolig og vennlig.

— Ikke vær urolig, jente, det er ikke så lett å få meg ned i graven. Jeg skal nok fortsette å leve og lage bråk, selv om det bare var for å gjøre de aritmetiske beregningene til disse lærde herrene til skamme. De har helt rett i allting når det gjelder meg, men de tar feil når de skriver ut attester om at jeg er hundre prosent arbeidsudyktig. Det skal vi nok få se.

Pavel var fast bestemt på den veien som skulle føre ham tilbake til rekkene av dem som bygde det nye livet.

Vinteren var over, våren åpnet vinduene, og Pavel som var kommet igjennom den siste operasjonen, forsto at han ikke lenger kunne bli på lasarettet. Å leve så mange måneder omgitt av andres lidelser, stønn og klager, var atskillig vanskeligere enn å tåle sine egne lidelser.

Da legene foreslo en operasjon til, svarte han kaldt og skarpt:

— Puktum. Det klarer seg for meg. Jeg har ofret en god del blod for vitenskapen, det som er igjen trenger jeg til noe annet.

Samme dag skrev Pavel til ZK å ba om hjelp til å bli boende i Moskva hvor Taja arbeidet. Han mente det var overflødig å prøve noe annet mer. Det var første gang han ba partiet om hjelp. Som svar på brevet ga Moskva-sovjetet ham et rom. Og Pavel forlot lasarettet, med et ønske om aldri å vende tilbake dit igjen.

Han syntes det beskjedne rommet i den stille sidegaten var toppen på luksus. Og når Pavel våknet om natten kunne han ofte ikke tro at lasarettet lå bak ham.

Taja ble partimedlem. Hun var pågående i arbeidet, og enda hennes privatliv var så tragisk lå hun ikke tilbake for støt-

arbeiderskene. Kollektiviteten viste at det hadde tillit til denne tause jenta — hun ble valgt som medlem av fabrikkkomitéen. Stoltheten over Taja som utviklet seg til bolsjevik gjorde det lettere for Pavel å bære sin skjebne.

Basjanova kom og besøkte ham. De snakket lenge sammen og Pavel fortalte ivrig om den veien som i nær fremtid skulle føre ham tilbake til de kjempendes rekker.

Basjanova la merke til en sølvstripe i tinningen hans og sa lavt:

— Jeg ser De har gjennomgått meget. Men De har likevel ikke mistet gløden. Hva mer kan vi forlange? Det er bra at De har bestemt Dem til å begynne på et arbeid som De har forberedt Dem på i fem år. Men hvordan skal De greie det?

Pavel smilte beroligende.

— I morgen skal jeg få en utskåret kartongplate. Uten den kan jeg ikke skrive. Den ene linjen kryper opp på den andre. Jeg har lenge lett etter en utvei og nå har jeg funnet den. Stripene som er skåret i kartongen kommer ikke til å la blyanten min komme utenfor linjen. Det er vanskelig å skrive uten å se hva en skriver, men det er ikke umulig. Jeg er blitt klar over det. Det tok lang tid før jeg fikk til noe, men nå skriver jeg langsommere, lager hver bokstav omhyggelig. Og nå går det ikke verst.

Pavel begynte å arbeide.

Han hadde besluttet å skrive en roman om Kotovskijs heltemotige divisjon. Titelen kom av seg selv:

«Barn av stormen».

Fra den dagen levde han bare for arbeidet med boka. Langsomt, linje etter linje, ble sidene født. Han glemte alt, han var helt i sine skikkelser makt. Og han opplevde for første gang kvalene ved å skape — de klare, uforglemmelige bildene som han følte så tydelig var ikke så lett å få ned på papiret. Linjene ble bleke, uten ild og lidenskap.

Han måtte huske hvert ord han hadde skrevet. Når han mistet tråden stoppet arbeidet opp. Moren så redd på Pavels arbeid.

Ofte måtte han lese opp hele sider eller til og med kapitler etter hukommelsen, og moren trodde noen ganger at han var blitt gal. Mens han skrev turde hun ikke gå bort til ham, og bare når hun plukket opp ark som var falt ned på golvet, sa hun forsiktig:

— Kunne du ikke drive med noe annet, Pavel. Hvem er det som skriver slik i all evighet . . .

Han lo av hennes uro og forsikret henne at han slett ikke var blitt «rar i hodet».

Han var ferdig med tre kapitler. Pavel sendte dem til Odessa til de gamle Kotovskij-folkene der, forat de skulle bedømme dem. Han fikk snart et anerkjennende brev, men manuskriptet ble borte på tilbakeveien. Seks måneders arbeid hadde vært forgjeves. Det var et hardt slag for Pavel. Han angret dypt at han hadde sendt det eneste eksemplaret fra seg og ikke tatt en kopi. Han fortalte det til Ledenev.

— At du kunne være så uforsiktig? Ta det rolig nå, det hjelper ikke å bruke seg. Begynn forfra igjen.

— Men, Innokentij Pavlovitsj! Seks måneders arbeid er stjålet. Åtte timers anstrengelser hver dag! Det er noen ordentlige parasitter, forbannede skurker!

Ledenev prøvde å berolige ham.

Han var nødt til å begynne forfra igjen. Ledenev skaffet papir. Han hjalp til med å få skrevet av det som var ferdig. Halvannen måned senere var første kapittel ferdig igjen.

I samme leilighet som Pavel bodde familien Aleksejev. Den eldste sønnen, Aleksander, arbeider som sekretær i en av byens komsomolkomitéer. Han hadde en søster på atten år, Galja, som hadde gått på fabrikkskolen. Galja var en livsglad jente. Pavel ba moren snakke med henne, om hun ikke ville

hjelpe ham som «sekretær». Galja gikk villig med på det. Hun kom smilende og vennlig, og da hun fikk vite at Pavel holdt på med en roman, sa hun:

— Jeg skal med glede hjelpe Dem, kamerat Kortsjagin. Det er jo noe annet enn å skrive kjedelige sirkulærer for far om renslighet i leilighetene.

Fra den dagen av gikk arbeidet dobbelt så fort. De fikk gjort så mye på en måned at Pavel undret seg. Galja var livlig med på arbeidet og hjalp ham godt. Blyanten hennes fór stille over papiret, og hvis det var noe hun likte særlig godt leste hun det flere ganger og gledet seg oppriktig over det. Hun var nesten det eneste menneske i huset som trodde på Pavels arbeid. De andre tenkte at det ikke ville bli noe ut av det, og at Pavel bare prøvde å fylle den nødtvungne uvirksomheten med noe.

Ledenev, som hadde vært bortreist, kom tilbake til Moskva. Han leste de første kapitlene og sa:

— Fortsett, min venn. Seiren skal bli vår. Du kommer til å oppleve store gleder, kamerat Pavel. Jeg er sikker på at din drøm om å vende tilbake i rekkene igjen går i oppfyllelse. Ikke mist håpet, sønn.

Ledenev gikk fornøyd fra ham — han fant Pavel alltid full av energi.

Galja kom, blyanten raslet over papiret og ord om en ufor-glemmelig fortid vokste fram. Når Pavel falt i tanker og ble grepet av minner, merket Galja hvordan øyevippene hans skalv, hvordan øynene glitret og gjenspeilte de skiftende tankene. Det var vanskelig å tro at han ikke så — det var jo liv i de rene pupillene, det var ingen flekker på dem.

Når de var ferdig med arbeidet for dagen og hun leste opp det som var skrevet, så hun at han rynket pannen og lyttet anspent.

— Hvorfor rynker De på nesen, kamerat Kortsjagin? Det er jo godt!

— Nei, Galja, det er ikke bra.

Etter noen uheldige sider begynte han å skrive selv. Noen ganger holdt han ikke ut å være bundet av den smale åpningen i kartongen og ga opp igjen. Og så ble han grepet av et grenseløst raseri mot livet som hadde tatt øynene fra ham. Han brøt i stykker blyanten og han bet seg i leppene så blodet rant.

Mot slutten av arbeidet trengte forbudte følelser stadig oftere igjennom viljen som våket over dem. Forbudte følelser — det var tristhet og andre alminnelige menneskelige følelser, varme og ømme følelser som var tillatt nesten for alle, men ikke for ham. Hadde han gitt etter for en av disse følelsene, ville det endt med en tragedie.

Sent på kvelden kom Taja hjem fra fabrikken, snakket lavt noen ord med Maria Jakovlevna og la seg.

Siste kapittel var ferdig. Galja hadde i flere dager lest romanen opp for Pavel.

I morgen skulle manuskriptet sendes til Leningrad, til kulturavdelingen. Hvis boka der fikk «en billett ut i livet» ville den bli levert til et forlag — og så . . .

Hjertet banket urolig. Så . . . var det et nytt liv som begynte, et liv han hadde erobret gjennom år av anspent, hårdnakket arbeid.

Bokas skjebne avgjorde Pavels skjebne. Hvis manuskriptet ikke ble godkjent, var dette den siste skumringen for ham. Men hvis han bare delvis var uheldig, slik at han kunne rette på det ved fortsatt arbeid med seg selv, så ville han straks begynne et nytt angrep.

Moren brakte den tunge pakken på postkontoret. Nå kom det dager fulle av spent forventning. Aldri i livet hadde Pavel ventet på et brev så utålmodig som nå. Han levde fra morgenposten til kveldsposten. Leningrad var taus.

Tausheten ble truende. Følelsen av nederlag ble sterkere for hver dag, og Pavel tilsto for seg selv at han ikke kunne leve hvis boka ble helt avvist. Da ville det ikke være noe å leve for lenger.

I slike øyeblikk husket han parken ved havet, og et spørsmål reiste seg igjen foran ham:

— Har du gjort alt for å trenge ut av jernringen, for å innta din plass i rekkene, for å gjøre livet ditt nyttig?

Og han svarte:

— Ja, jeg tror jeg har gjort alt.

Mange dager senere, da ventetiden var blitt uutholdelig, ropte moren da hun kom inn — hun var like så nervøs som sønnen:

— Det er nytt fra Leningrad!

Det var et telegram. Noen korte ord på en blankett: «Boka er godtatt. Begynner på utgivelsen. Gratulerer med seiren.»

Hjertet banket raskt. Drømmen var blitt til virkelighet! Jernringen var brutt, og han vendte tilbake til rekkene og til livet igjen med et nytt våpen i hendene.

NIKOLAJ OSTROVSKIJ

Hvordan stålet ble herdet

En spennende roman fra revolusjonens Russland. Vi følger en ung arbeidersonns liv fra tidlig i dette hundreåret. Han vokser opp under tsardømmets tyranni. Pavel Kortsjagin vil slåss mot uretten. Han går med de revolusjonære, tar del i det illegale arbeidet og er med i borgerkrigen. Etter revolusjonen ofrer han seg helt for oppbygginga av verdens første arbeiderstat.

Hvordan stilte den vanlige bonde og arbeider seg til bolsjevikene?

Hva førte revolusjonen til for arbeidsfolk? Fikk de det noe bedre enn før? Var det virkelig de som styrte i landet? Eller var det partiets diktatur?

Hva mener kommunistene om kjærligheten mellom kvinne og mann, mellom gutt og jente?

Forlot Stalin den vegen Lenin staket ut? Hvordan ble den trotskistiske opposisjonen behandlet?

Denne boka gir et levende innblikk i disse og mange andre spørsmål.

